

~ PRILOZI ZA
ISTRAŽIVANJE
SOCIOKULTURNOG
~ POLOZAJA
~ ŽENE U BiH:
IZABRANA BIBLIOGRAFIJA
(1900-2010)

PRILOZI ZA ISTRAŽIVANJE SOCIOKULTURNOG POLOŽAJA ŽENE U BiH: IZABRANA BIBLIOGRAFIJA (1900-2010)

AUTORICE

prof. dr. Fahira Fejzić-Čengić

mr. Dževada Šuško

mr. Đermana Šeta

Senada Tahirović, prof. islamskih nauka

Elmina Mušinović, prof. historije

Sehija Dedović, prof. islamskih nauka

Azra Ibrahimović, prof. islamskih nauka

IZDAVAČ

Centar za edukaciju i istraživanje „Nahla“, Sarajevo

www.nahla.ba

UREDNIKA

mr. Đermana Šeta

RECENZENTI

prof. dr. Fikret Karčić

mr. Mirela Rožajac-Zulčić

LEKTURA I KOREKTURA

Elmina Mušinović

Zabranjeno umnožavanje u komercijalne svrhe.

Knjiga je u elektronskom obliku dostupna na www.nahla.ba

IZDAVANJE OVE BIBLIOGRAFIJE PODRŽALO JE FEDERALNO MINISTARSTVO
OBRAZOVANJA I NAUKE.

ISBN 978-9958-671-00-5

Prilozi za istraživanje sociokulturnog položaja žene u BiH: izabrana bibliografija (1900-2010)

NAHLA
CENTAR ZA EDUKACIJU I ISTRAŽIVANJE

Sarajevo, 2011.

SADRŽAJ

Uvod	7
Riječ istraživačkog tima.....	10
1. Abecedna bibliografija monografskih publikacija o ženi u BiH (1900-2010).....	15
a. Autorsko-imenski registar uz bibliografiju monografskih publikacija	34
b. Hronološki registar uz bibliografiju monografskih publikacija	41
2. Anotirana bibliografija izabranih monografskih publikacija savremenog perioda (1990-2010)	45
3. Abecedna bibliografija izabranih članaka iz bh. periodike	73
a. Autorsko-imenski registar izabranih članaka iz bh. periodike	103
b. Hronološki registar izabranih članaka iz bh. periodike.....	110
4. Dodatak: Odabrani članci o muslimankama iz periodike (1900-2010)	115

Iz recenzije

Po svom konceptu, ova knjiga daje pregled veoma važnog dijela publikacija i radova o ženi u BiH, posebno muslimanki, te će biti od neizmjerne pomoći istraživačima i svima onima koji su zainteresovani za društveni položaj žene u BiH. Ona će, sigurno, služiti i kao dokument o jednom vremenu i svjedočiti o promjenama u stvarnosti BiH, ali i u diskursu o ženi u ovoj zemlji na Balkanu. Ovo tim prije što ova knjiga sadrži u svom dodatku i pune tekstove odabranih članaka o muslimankama iz periodike te, na taj način, pored bibliografije sadrži i jednu vrstu antologije. U tom smislu, ja cijelom istraživačkom timu upućujem iskrene čestitke, a knjigu sa zadovoljstvom preporučujem za štampu.

Prof. dr. Fikret Karčić

UVOD

Centar za edukaciju i istraživanje „Nahla“ preko 10 godina aktivno radi na osnaživanju i edukaciji žena. Njihovom socijalnom, ekonomskom i duhovnom napretku. Prirodan rezultat Nahlinog rada bila je i potreba za uspostavljanjem Odjela za istraživanje čiji zadatak je istraživanje i analiza potreba i problema koje žene imaju, te promišljanje rješenja i odgovora na njih u odnosu na njihov ljudski, ženski, vjerski i svaki drugi identitet. Baviti se ženom danas iziskuje gledanje prema sutrašnjici, ali i pogled u sve što je žena bila jučer. Stoga je početak rada ovog Odjela označen ovim velikim projektom izrade priloga za istraživanje sociokulturnog položaja žene u BiH kroz izabranu bibliografiju monografskih publikacija i članaka iz bh. periodike nastalih u periodu od 1900. do 2010. godine.

Vjerovali smo da je neophodno pokušati sistematski prikazati sve što je do sada napisano o ženama u BiH kako bi naš dalji put u svjetlu stalnih promjena društva i nastojanja za postizanjem društvene i rodne pravde i ravnopravnosti mogao biti posmatran i analiziran u historijskom kontekstu i pisanju o ženama u BiH općenito. Ovaj pristup pomoći će istraživači(ca)ma, studenti(ca)ma i svima onima koje ova pitanja zanimaju da na jednom mjestu imaju kratki pregled ovih djela. Naša bibliografija uključuje knjige i radove koji govore (o) ženama, a koji su (bili) dostupni na teritoriju Bosne i Hercegovine. Tu su djela autora i autorica s ovih prostora, ali i onih inostranih čija su djela o ženama prevedena i bila dostupna ženama BiH. Djela, monografije, članci, publikacije koje su kreirale mišljenje, opisivale kretanja, usmje-ravale i sjenčile društvene tokove.

Ova publikacija sadrži 4 glavna dijela.

Prvi dio je abecedna bibliografija monografskih publikacija o ženi s pripadajućim hronološkim i autorsko-imenskim registrom. Sastav-

ljena bibliografija zasnovana je na djelima dostupnim u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci BiH, Arhivu grada Sarajeva, Zemaljskom muzeju, biblioteci Centra za ljudska prava u Sarajevu, Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, biblioteci Bošnjačkog instituta u Sarajevu/ Cirihi, te privatnim i porodičnim bibliotekama.

Drugi dio publikacije je anotirana bibliografija izabranih monografskih publikacija savremenog perioda od 1990. do 2010. koja sadrži kratke prikaze svakog pojedinačnog djela.

Treći dio čini abecedna bibliografija izabranih članaka iz bh. periodike s pripadajućim hronološkim i autorsko-imenskim registrom. Analizirani časopisi i zbornici su: Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, Behar, Biser, El-Hidaje, Gajret, Glasnik IVZ, Glasnik Zemaljskog muzeja, Godišnjak BZK Preporod, Godišnjak Pravnog fakulteta, Hikmet, Historijska traganja, Islamska misao, Jeni misbah, Jugoslovenski list, Misbah, Muallim, Novi behar, Novi muallim, Odjek, Pregled, Prilozi instituta za istoriju, Radovi Filozofskog fakulteta, Tarik i Znakovi vremena.

Četvrti dio je Dodatak koji se sastoji od autentično prenesenih odabranih članaka o muslimankama iz periodike u periodu od 1900. do 2010. godine kroz koje je moguće pratiti neka od ključnih kretanja značajna za bh. muslimanke, ali i bh. žene općenito. Ovi članci posebno su zanimljivi kako zbog svog jezika, tako i zbog sadržaja i tema kojima se bave, a koje ukazuju na kontekstualno specifične prilike u kojima su živjele i žive žene.

Kad je riječ o korištenoj metodologiji, potrebno je spomenuti da je korišten bibliotečki međunarodni standard ISO 690/1987. Oznakama s.a. (sine anno) - bez godine izdanja“, s.l. (sine loco) - „bez mjesta izdanja“, te s.n. (sine nomine) – „bez naziva izdavača“ označeni su dijelovi koji nedostaju u pojedinim navodima, a brojevi u autorsko-imenskom i hronološkom registru odnose se na broj bibliografske jedinice u predmetnoj bibliografiji.

Ovim putem zahvaljujemo svima koji su na različite načine doprinijeli/e da ova publikacija ugleda svjetlo dana. Prije svih, našim istraživačicama, koje su vrijedno prikupljale potrebnu građu, ali i ostalim osobama koje su prekucavanjem, pregledanjem i popravkama doprinijele poboljšanju finalne verzije teksta. Zahvalu upućujemo i recenzentu i recenzentici, prof. dr. Fikretu Karčiću i mr. Mireli Rožajac-Zulčić, koji su svojim komentarima i sugestijama umnogome utjecali na poboljšanje kvaliteta ovog djela.

Publikacija koja je pred vama predstavlja izabranu bibliografiju. Ona je samo pokušaj da se na jednom mjestu skupe naslovi koji su utjecali i utječu na poziciju žene u bh. društvu. Ona nije i ne može biti konačna. Ona je uvod u dalja, dublja i detaljnija razmatranja ovih pitanja, i širu i opsežniju bibliografiju, kao i osnova za kritičku analizu i osvrt na navedena djela. Nadamo se da će ovaj rad biti od koristi našoj zajednici i našem društvu te pomoći poboljšanju statusa i smanjenju diskriminacije žena.

Đermana Šeta, mr. sci.
Voditeljica odjela za istraživanje

RIJEČ ISTRAŽIVAČKOG TIMA

Naš istraživački tim odlučio je sagledati bosansku ženu, ženu kao takvu, kroz stručnu literaturu, tj. knjiške izvore u BiH u cijelom prošlom stoljeću, počev od 1900. do naših dana, dakle, do 2010. godine. U zimu 2010. godine, svjesne toga da se položajem žene u ovome periodu bavilo mnogo autora i autorica, da su knjige i tekstovi o bosanskoj ženi nastajali, manje-više, spontano i vremenski pretežno neuravnoteženo, odlučile smo odabrati, čini nam se, pažnje vrijedan metod – tzv. omnibus-koncept širokog raspona od 110 godina uvida u literaturu o temi žene.

Zašto?

Prije svega, zato što smo svjesne da cjelovite bibliografije o ovome pitanju kod nas još nije bilo. Te da će se, s odmakom vremena, smanjivati ili nestajati mogućnosti da je neko poslije nas sačini. Također, svjesne smo bile i značaja sistematičnosti, i to znanstveno-metodološki utemeljene sistematičnosti (koja je uvijek i bibliografska) koja će biti dragocjen amalgam sadašnjeg trenutka za buduće generacije. Zanimale su nas prvenstveno knjige objavljene na prostoru Bosne i Hercegovine, bivše Jugoslavije ili drugdje u svijetu, a koje su potencijalno katalogizirane i postoje u nekoliko bh. biblioteka. Poslije smo shvatile da je uz ovaj korak, važan i (istovremeni) korak sakupljanja relevantne periodike, naročito one koja je pratila razvoj i promjene u društvenim, porodičnim i obrazovnim institucijama i svakodnevnom životu bosanske/muslimanske žene.

Timski rad, pristup i analitika omogućili su nam prve rezultate, nama vrlo dragocjene, već u proljeće 2010. godine.

Pošto je, čini se, uzavreli društveni život u BiH, i to posebno ovaj koji

se odnosi na život žene, kao Bosanke, Bošnjakinje ili kao muslimanke zahtijevao i trenutni odgovor na mnoga postavljena pitanja, za to se nisu mogle čekati knjige, njihove pozicije, naracije, štampanja i objavljivanja, te distribucija... Trenutak je tražio mišljenje, stav, poruku, maksimu "već danas". Tako su nastali brojni pažnje vrijedni, ili, reklo bi se, povijesni tekstovi u listovima BiH. Naročito su važni polemički tekstovi općenito, forma, žanr i logika polemisa kao društvene i pisane forme izražavanja stava i mišljenja. Tako će upravo izbor takvih članaka pri kraju ove publikacije nadopuniti malu prazninu koja bi u čistom njihovom bibliografskom uvidu mogla ne cjelovito i neadekvatno prikazati stanje napisanoga u XX vijeku o ženi, ženskom pitanju, Bošnjakinji ili Bosanki u BiH.

Nama se učinilo da smo metodološki kompetentna, naučno verificirana i društveno odgovorna skupina žena koja je živeći u BiH, voleći je i pripadajući joj na univerzalan način uspostavila onu generaciju žena koja je kadra promisliti sadašnjost naše žene, iz najrazličitijih, ako ne i iz svih dostupnih izvora tu oko nas, a kako bi anticipirala barem djelić svoje budućnosti u društvenim, socijalnim, obrazovnim, političkim, kulturnim, vjerskim, porodičnim dilemama, koje će neumitno doći pred nas i generacije koje stižu, i pred živuće i pred nadolazeće, a sada je već postalo značajno pitanje i za sve razasute bosanske žene diljem svijeta.

Kao Bosanke, nastojale smo misliti autentično usred dramatičnih i turbulentnih prostora na kojima se interferentno pozivaju i odazivaju, sudaraju i mire Istok i Zapad, tako vještački komunicirana bipolarna podjela svijeta današnjice, koja to po svemu svome više nije, zapravo, odavno već nije. U istraživanju i u ovome timu smo sa sličnim istraživačkim pogledom imale priliku sagledavati oba ta krajolika, putovati i komparirati i jedne i druge. Egzistencijalnim usudom i božanskom svećnošću ostale smo dosljedne sebi i ovome zavičajnom odlomku trajanja. Nudimo ovaj društveni javnodiskursni samoprikaz na uvid stručnoj i općoj javnosti BiH sa željom i nadom da će se mnogi koristiti njime i da će se pravi ciljevi sami od sebe razvijati.

A pred nama tek predstoje krupni, teški zadaci. Oni su sadržani, prije svega, u iščitavanju ove obuhvatne građe, analitičkom i kritičkom promišljanju i akceptiranju nekih budućih tema, za koje ćemo i mi i ostali biti spremniji.

Samo istraživanje ima dva cilja: znanstveni i društveni. Znanstveni će biti u prvom redu iscrpljen prostim uvidom u ovu zahtjevnu Bibliografiju, a djelatan i upotrebljiv do Sudnjeg dana (ako Allah, dž.š., drugačije ne odredi). Društveni, pak, cilj će, uz pomoć “Nahle” – “Pčele” i ostalih građanskih struktura društva dopunjavati svako od nas.

Jednostavni pogled na ove knjige upućuje na najmanje tri problema. Važna problema:

- emancipacija žene,
- žensko pitanje kao pitanje koje nije riješeno zasvagda i valja ga rješavati (već je svojevrsna aporija ili prijemor različitih stavova),
- žene, demokratija, ljudska prava, Božanski zakonik.

Autori iz svih bh. nacija i iz oba spola su prisutni. Sami naslovi denotiraju, u direktnom značenju pokazuju da su u BiH cijelog XX vijeka važna pitanja Vjere, Nacije, Jezika, Kulture, te da su ova pitanja uspješno rješavana prema usudu i adetu vremena. A o ženama su ostajali knjiški i tekstualni izvori, najdragocjeniji zasvagda, a kod pripadnika naroda Knjige, naročito.

Prof. dr. Fahira Fejzić-Čengić

Prilozi za istraživanje sociokulturnog položaja žene u BiH: izabrana bibliografija (1900-2010)

Ne, mi ne moramo biti krasotice u zlatu i dragom kamenju, ne moramo biti kićeni lampioni, u kojim nejma svjetla.

Ali moramo biti krasotice duhom, moramo imati duševnu naobrazbu.

Treba, da jedan put pokažemo, da nismo stvorene, da budemo robovi i puka naslada muškarčeva.

Ta i mi imamo srce, koje osjeća, ljubi i trpi za svoj bijedni narod, koje mu želi pomoći.

Žene moraju biti prve svjetlonoše, zvijezde prethodnice, koje stvaraju svojim životom nerazorive temelje kulture.

(Svršena Rušdijanka, Prepiska između dvije žene pod pseudonimima Svršena Rušdijanka N. i Posavka, Tarik, vol. II, br. 7, 8 i 9, str. 102-104, str. 123-124, str. 138, 1909)

1. ABECEDNA BIBLIOGRAFIJA MONOGRAFSKIH PUBLIKACIJA O ŽENI U BiH (1900-2010)

1. Abbasi, Medeni S. M. *Kćerke časnog Poslanika, s.a.v.s.* Sarajevo : Organizacija za afirmaciju islamskih znanosti, [s.a.].
2. Abdulmedžid, Muhammed Hanif. *Možeš biti najsretnija majka.* Sarajevo : Libris, 2008.
3. Adžajlić-Dedović, Azra. *Nasilje u porodici - Razvojna studija u Bosni i Hercegovini.* Sarajevo : Institut za kriminologiju i sigurnosna istraživanja FKN u Sarajevu, 2005.
4. Ajanović Irfan et al. *Molila sam ih da me ubiju : zločin nad ženom Bosne i Hercegovine.* Sarajevo : Centar za istraživanje i dokumentaciju i Savez logoraša Bosne i Hercegovine, 1999.
5. Andrić-Ružičić, Duška ur. *Drugi pogled. 1: zbornik tekstova.* Zenica : Medica: Infoteka, 1999.
6. Andrijević, A. *Naš brak i reforma njegova.* [s.l.], [s.n.], 1919.
7. Anić, Rebeka Jadranka. *Više od zadanoga : žene u Crkvi u Hrvatskoj u 20. stoljeću.* Split : Franjevački institut za kulturu mira, 2003.
8. Anić, Rebeka Jadranka. *Žene u Crkvi i društvu.* Sarajevo/Zagreb : Svjetlo riječi, 2010.
9. Anić, Rebeka Jadranka i Spahić-Šiljak, Zilka ur. *Rod i religija.* Sarajevo : Transkulturalna psihosocijalna obrazovna fondacija i Univerzitet u Zenici/Univerzitet u Banjoj Luci, 2008.
10. Antonijević, Dragana et. al, i Blagojević, Marina ur. *Mapiranje mizoginije u Srbiji : diskursi i prakse.* Beograd : AŽIN - Asocijacija za žensku inicijativu, 2005.
11. Arambašić-Živanović, Tijana. *Regrutacija, promocija i podrška ženama u politici u Bosni i Hercegovini: magistarski rad.* Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.

12. Arandelović, Dragoljub i Begović, Mehmed. *Nasledno pravo po građanskom zakoniku Kraljevine Srbije : sa kratkim pregledom šerijatskog naslednog prava*. Beograd : Štamparija I. Gundulić, 1940.
13. Avdagić, Anisa. *Sačinjavanje roda : o reprezentaciji / konstrukciji ženskog identiteta u romanima Abdurezaka Hivzi Bjelevca*. Sarajevo : Naklada Zoro, 2006.
14. Babić-Avdispahić, Jasminka, Bakšić-Muftić, Jasna, i Vlasisavljević, Ugo ur. *Rod i nauka: Zbornik radova sa Konferencije, Sarajevo, 4. i 5. septembra 2008. godine*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
15. Bakšić-Muftić, Jasna. *Ženska prava*. Sarajevo : Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2006.
16. Bakšić-Muftić, Jasna et al. *Socio-ekonomski status žena u BiH : analiza rezultata Star pilot istraživanja 2002*. Sarajevo : Jež, 2003.
17. Barry, Jane i Nainar, Vahida ur. *Braniteljice ljudskih prava : strategije sigurnosti*. Sarajevo : Fondacija CURE, 2008.
18. Baz, Abdulaziz b. Abdullah b. *Opasnost razgolićavanja i otkrivanja : štetne posljedice po pojedinca i društvo*. Sarajevo : Udruženje "Pravi put muslimana", 2008.
19. Bebel, August. *Žena i socijalizam*. Beograd/Sarajevo : Savremena knjiga, 1923.
20. Bećirbašić, Belma. *Tijelo kao tekst : strategije upisivanja patrijarhalnog diskursa u tijelo: magistarski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
21. Begović, Mehmed. *O položaju i dužnostima muslimanke prema islamskoj nauci i duhu današnjeg vremena*. Beograd : Planeta, 1931.
22. Begović, Mehmed. *O reformama porodičnog prava muslimana u Egiptu*. Beograd : [s.n.], 1935.
23. Begović, Mehmed. *Položaj vanbračne dece u šerijatskom i građanskom pravu*. Sarajevo : Štamparija "Bosanska pošta", 1939.
24. Begović, Mehmed. *Porodično pravo : III deo - Starateljsko pravo*. Beograd : Izdanje Odbora za udžbenike Stručnog udruženja studenata prava, 1947.
25. Begović, Mehmed. *Porodično pravo : Po predavanjima održanim u školskoj 1947/48 godini na Pravnom fakultetu*. Beograd : Naučna knjiga, 1948.
26. Begović, Mehmed. *Šerijatsko bračno pravo*. Beograd : Izd. i knjiž. preduzeće Geca Kon a.d., 1936.

27. Belonik, Debora. *Feminizam u hrišćanstvu : žena u ogledalu Svetog pisma : pravoslavni stav*. Beograd : Gutenbergova galaksija, 2002.
28. Beoković, Mila. *Žene heroji*. Sarajevo : Svjetlost, 1967.
29. Black, Mary E. *Studija u domaćinstvima o ženama i djeci u Bosni i Hercegovini : studija višestrukih pokazatelja: decembar 2000*. Sarajevo : Otisak, 2001.
30. Blagojević, Marina. *Gender barometar BiH 2002*. Banja Luka : Gender centar Vlade RS; Sarajevo: Gender centar Vlade FBiH, 2004.
31. Blagojević, Marina. *Položaj žena u zemljama Balkana : komparativni pregled*. Banja Luka : Gender centar Vlade RS; Sarajevo : Gender centar Vlade FBiH, 2004.
32. Blagojević, Marina. *Žene izvan kruga - Profesija i porodica*. Beograd : Institut za sociološka istraživanja Filozofski fakultet u Beogradu, 1991.
33. Blagojević, Marina ur. *Ka vidljivoj ženskoj istoriji : ženski pokret u Beogradu 90-ih*. Beograd : Centar za ženske studije, istraživanja i komunikaciju, 1998.
34. Bock, Gisela. *Žena u istoriji Evrope : od srednjeg veka do danas*. Beograd : Clio, 2005.
35. Bonać, Vladimir. *Tipovi jugoslovenske porodice*. Beograd : Rad, 1957.
36. Bourgués, Dorothée. *Vodič ka ljepoti*. Sarajevo : Svjetlost, 2004.
37. Brownmiller, Susan. *Protiv naše volje : muškarci, žene i silovanje*. Zagreb : Zagorka, 1995.
38. Broz, Josip Tito. *Žena u revoluciji*. Svjetlost : Sarajevo, 1978.
39. Budimlija, Abdulah. *Čuvajte se zabranjenih djela*. Tuzla : Behram-begova medresa, 2005.
40. Bušatlić, Abdulah. *Porodično i nasljedno pravo muslimana: glavne ustanove i propisi*. Sarajevo : Izdanje piščevo (Islamska dionička štamparija u Sarajevu), 1926.
41. Bušatlić, Abdusamed Nasuf. *Žene iz vremena poslanstva*. Sarajevo : Autor, 2009.
42. Butler, Judith i Scott, Joan ur. *Feministkinje teoretiziraju političko*. Beograd : Centar za ženske studije i istraživanje roda, 2006.
43. Callamard, Agnes. *Metodologija rodno osjetljivog istraživanja*. Zenica : Infoteka, 2002.
44. Cockburn, Cynthia. *Živjeti zajedno ili živjeti odvojeno : studija o ženskim lokalnim integrativnim organizacijama i težnja ka demokratiji u Bosni i Hercegovini*. Zenica : Medica; Infoteka, 2001.

45. Čaćinović, Nadežda. *U ženskom ključu : ogledi o teoriji kulture*. Zagreb : Centar za ženske studije, 2000.
46. Čaćinović, Nadežda ur. *Žene i filozofija*. Zagreb : Centar za ženske studije, 2006.
47. Čekrlija, Đorđe ur. *Žena u društvu*. Banja Luka : Fondacija Friedrich Ebert, 2007.
48. Čerkez, Fadil. *Kronični bronhitis kod gradskih i seoskih žena u Sarajevu i okolini*. Sarajevo : Institut za higijenu i socijalnu medicinu Medicinskog fakulteta, 1970.
49. Čokić, Ibrahim-Hakki. *O deset-turu : povodom izjave reisul-uleme g. Čauševića o otkrivanju muslimanki*. Tuzla : Štamparija "Petrović", [s.a.].
50. Čokić, Lutfi A. *Prikaz i ocjena rada g. Dr. Mehmeda Begovića: o njegovu naziranjima na islamsku ženu i njen položaj po islamskoj nauci izloženog u njegovoj knjizi*. Tuzla : Štamparija "Jovana Petrovića", [s.a.].
51. Čovo, Ante i Mihalj, Dijana ur. *Muško i žensko stvori ih : žene i muškarci u življenju i u službi Božjeg poslanja*. Split : Franjevački institut za kulturu mira, 2008.
52. Čulinović, Ferdo. *Žena u našem krivičnom pravu*. Beograd : Globus, 1934.
53. Ćeman, Mustafa. *Muslimanski porodični život*. Sarajevo : Glasnik RIZ BiH, 1998.
54. Ćerimović, Mehmed Ali. *Šerijatsko nasljedno pravo (feraiz)*. Sarajevo : Državna štamparija u Sarajevu, 1936.
55. Ćišić, Husein. *Muslimanka i njezina peča i feredža*. Sarajevo : autor, [s.a.].
56. Damjanović, Sunčica et. al. *Pojmovnik ženske terminologije = thesaurus of women's terminology*. Zagreb : Ženska infoteka, 2000.
57. Dautović, Nefiza et al. *Ženska mudrost, nasilje u porodici i ljudske nelagode : priručnik*. Sarajevo : Žene ženama, 2004.
58. Dedović, Almedina. *Druga svojim licem žena*. Sarajevo : BZK Preporod, Općinsko društvo Centar, 1999.
59. Deraković, Kasim. *Za mame i učiteljice*. Tuzla : Bosanska riječ, 2000.
60. Dijanić, Dijana ur. *Ženski biografski leksikon : sjećanja žena na život u socijalizmu*. Zagreb : Centar za ženske studije, 2004.
61. Direktorij. *Direktorij ženskih grupa u BiH*. Sarajevo : Fondacija CURE, 2008.
62. Dizdarević, Abdullatif. *Ženska prava*. Zagreb : [s.n.], 1929.
63. Dojčinović-Nešić, Biljana. *Odabrana bibliografija radova iz feminističke teorije / žen-*

- skih studija 1974-1996*. Beograd : Centar za ženske studije/ženske studije i komunikacija, 1997.
64. Dračo, Ivana. *Umrežene: virtualne saboterke matrice reprezentacije: magistarski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
65. *II (Drugi) Kongres Antifašističkog fronta žena Jugoslavije održan u Beogradu 25, 26, 27 januara 1948*. Sarajevo : Glavni odbor AFA-a BiH, 1948.
66. Džafčić, Ibrahim. *Uzroci propadanja muslimanskog ženskinja*. Banja Luka : [s.n.], 1919.
67. Džeko, Lebiba. *Antropološko tumačenje lika žene u književnom djelu Alije Nametka: magistarski rad*. Zagreb : Univerzitet u Zagrebu, 2007.
68. Đorđević, Jovan. *Žensko pitanje : antologija marksističkih tekstova*. Beograd : Radnička štampa, 1975.
69. Đozić, Nurdžihana ur. *Žena. Politička nada Bosne i Hercegovine : izbori '98*. Sarajevo : Liga žena glasača, 1998.
70. Đozo, Husein. *Fetve u vremenu*. Sarajevo : Ilmijja IZ BiH, 1998.
71. Đuranović-Janda, Saša. *Žena u radnom odnosu*. Zagreb : Naprijed, 1960.
72. Đurić-Kuzmanović, Tatjana ur. *Ka rodnom budžetiranju : vodič*. Novi Sad : Ženske studije i istraživanja : Futura publikacije, 2007.
73. Ebu Sulejman, Abdulhamid A. *Bračne nesuglasice, vraćanje ljudskog dostojanstva posredstvom viših ciljeva Šerijata*. Sarajevo : CEI Nahla, CNS, 2009.
74. Eisner, Bertold. *Međunarodno međupokrajinsko (interlokalno) i međuvjersko bračno pravo Kraljevine Jugoslavije*. Zagreb : [s.n.], 1935.
75. El-Buti, Muhammed Seid Ramadan. *Žena između tiranije zapadnog sistema i milosti Božijeg zakona*. Sarajevo : Bemust, 2007.
76. El-Džunbaz, Muhammed Munir. *Majka šehida*. Zagreb : Visoki saudijski Komitet za pomoć Bosni i Hercegovini, 1995.
77. El-Hašimi, Muhammed Ali. *Ličnost žene muslimanke*. Sarajevo : Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini, 1998.
78. El-Hašimi, Muhammed Ali. *Želiš li biti idealna muslimanka*. Bužim : Ilum, 2008.
79. El-Husejini, Ahmed es-Sajih. *Hazreti Fatima*. Sarajevo : Libris, 2003.
80. El-Kardavi, Jusuf. *Žene pravovjerne*. Tuzla : Harfo-graf, 1997.

81. El-Karni, Aid. *Možeš biti najsretnija žena na svijetu*. Sarajevo : Ilum, 2007.
82. El-Musnid, Muhammed. *Fetve o ženskim pitanjima*. Sarajevo : Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, 2000.
83. El-Umeri, Abdulkaki i El-Arefati, Aiša. *Kongres evropskih muslimana u Genevi*. Sarajevo : Musl. izd. knjiž., 1933.
84. El-Usejmin, Muhammed ibn Salih. *Propisi o hajzu, istihazi i nifasu : sa odgovorima na 60 pitanja*. Sarajevo : Aktivna islamska omladina, 2001.
85. Eliasson, Per Elis. *Muškarci, žene i nasilje. Razumijevanje i mijenjanje nasilnog ponašanja*. Sarajevo : Žene ženama, 2002.
86. Erickson, Jennifer ur. *Drugi pogled. 4: Nismo naučile(i), tako smo živjele(i)*. Zenica : Medica; Infoteka, 2001.
87. Es-Siba'i, Mustafa. *Žena između šerijatskog i svjetovnog prava*. Zenica : Kuća mudrosti, 2004.
88. Et-Tahtavi, Ali Ahmed. *Sretan brak i prava supružnika*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2010.
89. Farkaš, Ljudevit. *Nasljedno pravo muslimana u Bosni i Hercegovini po hanifetskom redu*. Zagreb : Merkantile, [s.a.].
90. Ferhat, Jasir. *Istine i zablude o ženi*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2005.
91. Fetić, Mustafa. *Roditeljski savjeti za sretan brak*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2010.
92. Filipović Hadžiabdić, Samra ur. *Pekinska deklaracija i Platforma za akciju*. Sarajevo : Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, 2008.
93. Galter, Hannes D. *Mahrnama ili zar : historija kulture jednog orijentalnog fenomena*. Sarajevo : Ljiljan, 2004.
94. Garibović, Dženet. *Smrt je bila bolja. Ratni zločin masovnog silovanja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini: Sredstvo srpske genocidne politike*. Zagreb : Preporod, 1996.
95. Gavrankapetanović, Munir. *Problem abortusa*. Sarajevo : Islamic Relief, 1994.
96. *Gender perspektiva u nastavi : mogućnosti i poticaji*. Sarajevo : Fondacija Heinrich Böll, Regionalni ured Sarajevo: Kulturkontakt Austrija, 2004.
97. Gross, Elizabeth. *Promenljiva tela : ka telesnom feminizmu*. Beograd : Centar za ženske studije i istraživanja roda, 2005.

98. Grupa autora. *Mješoviti brakovi*. Sarajevo : Rijaset IZRBiH, 1994.
99. Grupa autora. *Podvale emancipacije*. Zenica : Senaid Zaimović, 2002.
100. Gudac-Dodić, Vera. *Žena u socijalizmu : položaj žene u Srbiji u drugoj polovini 20. veka*. Beograd : INIS, 2006.
101. Haddad, Isam Farouk. *Hidžab - Deset pitanja i odgovora o islamskom odijevanju žene*. Zagreb : [s. n.], 1993.
102. Hadžić, Kasim. *Muslimanske imovinske dužnosti : (islamsko socijalno učenje)*. Sarajevo : Nakladna knjižara "H. Ahmed Kujundžić", 1945.
103. Hadžić, Kasim. *Položaj žene u islamu*. Sarajevo : Nova tiskara Vrčec i dr., 1940.
104. Hadžić, Kasim. *Za usporavanje brakorazvodnog postupka pred šeriatskim sudovima*. Sarajevo : [s.n.], 1945.
105. Hadžić, Rašid. *Majka muslimanka*. Lukavac : Dom kulture, 1995.
106. Hadžijahić, Muhamed. *Bračne ustanove u bosanskih muslimana prije 1946. godine*. [s. l.] : [s. n.], [s. a.].
107. Hadžiomerović, Hasan. *Ekonomija ženskog rada i položaj žene u društvu*. Sarajevo : Veselin Masleša, 1959.
108. Hadžišehović, Munevera. *Muslimanka u Titovoj Jugoslaviji*. Tuzla : Bosanska riječ, 2006.
109. Halilović, Safvet. *Supruge Vjerovjesnika Muhammeda i razlozi njegovog višeženstva*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2009.
110. Handžić, Mehmed. *Mišljenja islamskih učenjaka koji su bili protiv mješovitih brakova*. Sarajevo : Islamska dionička štamparija, 1938.
111. Handžić, Mehmed. *Tumačenje šeriatsko pravnih pitanja kod nas*. Sarajevo : Štamparija "Prosvjeta" J. Karić, 1939.
112. Hasanović, Osman. *Amina : časna majka Muhameda Alejhisselama : (Istorijska pripovijest)*. [s. l.] : [s. n.], [s. a.].
113. Haverić, Ismail i Haverić, Izeta. *Islamski brak i porodica*. Sarajevo : Haver izdavačko trgovinsko preduzeće, 1991.
114. Hodžić, Sanela. *(Re)produkcija rodne identifikacije u medijskom diskursu : dominantni obrasci i mogućnosti transformacije: magistarski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.

115. Hunt, Swanee. *Ovo nije bio naš rat : Bosanke obnavljaju mir*. Sarajevo : Dani, 2001.
116. Huršid, Ahmed. *Porodični život u islamu*. Sarajevo : Starješinstvo Islamske zajednice u BiH, Hrvatskoj i Sloveniji, 1979.
117. Ikić, Desanka. *Žena u udruženom radu*. Sarajevo : Oslobođenje, 1976.
118. Imširović, Imšir. *Žena u biznisu i menadžmentu*. Tuzla : Kantonalna privredna komora; Ekonomski institut Tuzla; Sarajevo: Federalna privredna/gospodarska komora; Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, 2004.
119. *Integriranje principa ravnopravnosti spolova u odgojno-obrazovni sistem Bosne i Hercegovine : zbornik radova*. Sarajevo : Gender centar Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, 2004.
120. *Islamski obiteljski život*. Sarajevo : Glavni odbor El-Hidaje, 1942.
121. Ismail, Šejh Muhammed. *Hidžab... zašto?* Zenica : Al-Haramain, 1995.
122. Izvještaj. *Izvještaj NVO-a o ženskim ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini = A National NGO Report on Women's Human Rights in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo : Međunarodna pravna grupa za ljudska prava, 1999.
123. Jašarević, Nermina. *Gazi Husrevbegova ženska medresa u Sarajevu u periodu od 1933-1949. god. i od 1978. do danas: diplomski rad*. Sarajevo : Fakultet islamskih nauka, 1983.
124. Jeličić, V. *Jedno moderno pitanje savjesti (periodičko uzdržavanje i kršćanska ženitba)*. Sarajevo : Trgovačka tiskara - M. Ramljak, 1943.
125. Jelić, Ilija M. *O brakolomstvu : s teoriskog i praktičnog gledišta*. Beograd : Izdavačka knjižarnica Rajkovića i Ćukovića, 1928.
126. Jemani, Ahmed Zeki. *Žena u islamu*. Sarajevo : Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu : El-Kalem, 2007.
127. Jemrić, Ines. *Nasilje nad ženama = Violence against women*. Zagreb : Ženska infoteka, 2003.
128. Kačar, Semiha. *Zarozavanje zara : ženske ispovijesti*. Podgorica : Almanah, 2000.
129. Karabeg, Ali Riza. *Rasprava o hidžabu: (krivenju muslimanki)*. Mostar : Hrvatska tiskara F. P., 1928.
130. Karahodžić, Mehmed. *Žene oko Allahovih poslanika*. Sarajevo : Bemust, 2009.
131. Karanović, Milan. *Ženska nošnja u Zmijanju*. Sarajevo : Državna štamparija, 1926.

132. Karapetrović, Milena. *Ona ima ime : (o filozofiji i feminizmu)*. Bijeljina : Organizacija žena "Lara"; Banja Luka : Art print, 2007.
133. Kazer, Karl. *Porodica i srodstvo na Balkanu : analiza jedne kulture koja nestaje*. Beograd : Udruženje za društvenu istoriju : Čigoja štampa, 2002.
134. Kecman, Jovanka. *Žene Jugoslavije u radničkom pokretu i ženskim organizacijama 1914-1941*. Beograd : Narodna knjiga, 1978.
135. Key, Ellen. *O vaspitanju djeteta kod kuće*. Beograd; Sarajevo : Mala biblioteka, 1919.
136. Key, Ellen. *Ženski pokret*. Beograd/Sarajevo : I. Đ. Đurđević, 1923.
137. Kirin-Jambrešić, Renata. *Dom i svijet. O ženskoj kulturi pamćenja*. Zagreb : Centar za ženske studije, 2008.
138. Kirin-Jambrešić, Renata. *Između roda i naroda : etnološke i folklorističke studije*. Zagreb : Institut za etnologiju i folkloristiku, Centar za ženske studije, 2004.
139. Kisch, Heinrich. *Zato postaje žena neverna. Deo 1., Preljubnica*. Beograd/Sarajevo : I. Đ. Đurđevića, 1922.
140. Knežević, Đurđa, Dilić, Koraljka, i Dabb, Anne ur. *Seminar "Žene i politika: Feminizam na istočni način", Dubrovnik, 17-21. 5. 2000. [dokumentacija = Seminar "Women and Politics: Feminism with an Eastern Touch": documentation = Seminar "Frauen und Politik: Feminismen mit Oestlicher Note": Doku. -]. Zagreb : Ženska infoteka, 2000.*
141. Knežević, Đurđa i Dilić, Koraljka ur. *Seminar "Žene i politika: Pitanje roda u političkoj teoriji" 16-18. 5. 2002., Dubrovnik, [dokumentacija = Seminar "Women and Politics: Gender in Political Theory": documentation = Seminar "Frauen und Politik: Das Geschlecht in der politischen T.]. Zagreb : Ženska infoteka, 2002.*
142. Knežević, Đurđa i Dilić, Koraljka ur. *Seminar "Žene i politika: Suvremeni ženskifeministički pokreti u post-komunističkim državama - 10 godina poslije", [Dubrovnik, 21-24. 5. 2003.] dokumentacija = "Women and Politics: Contemporary Women's/Feminist Movements in Post-Communist Coun. -]. Zagreb : Ženska infoteka, 2003.*
143. Knežević, Đurđa i Dilić, Koraljka ur. *Vlast bez žena ili Dugi marš = Governments without women or the long march: Zbornik sa seminara "Politička participacija žena u Istočnoj Europi" = Political Participation of Women in Eastern Europe, Zagreb, 14-16. lipnja 1996. Zagreb : Ženska infoteka, 1997.*
144. Knežević, Đurđa ur. *Seminar "Žene i politika": Istočna Europa i Treći svijet - ženski pokušaj ponovne uspostave dijaloga dokumentacija = "Women and Politics: Eastern Europe and the Third World - Women's Attempt to Re-establish the Dialogue": documentation. Zagreb : Ženska infoteka, 2005.*

145. Knežević, Đurđa ur. *Seminar "Žene i politika" : Seksualnost između lokalnog i globalnog : dokumentacija = Women and politics : sexuality between the local and the global*. Zagreb : Ženska infoteka, 2005.
146. Knežević, Đurđa ur. *Seminar "Žene i politika": Nova militarizacija Europe - posljedice i utjecaji, Dubrovnik, 18.-23. svibnja 1998. [dokumentacija = Seminar Women and Politics: the New Militarization of Europe - Implications and Impacts, Dubrovnik, May 18-23, 1998. -].* Zagreb : Ženska infoteka, 1999.
147. Knežević, Đurđa ur. *Seminar "Žene i politika" : Žene u povijesti : historija bez žena : dokumentacija = Seminar Women and politics : women in history : history without women : documentation*. Zagreb : Ženska infoteka, 2001.
148. Konjhodžić, Mahmud. *Mostarke: (fragmenti o revolucionarnoj) djelatnosti i patriotskoj opredjeljenosti žena Mostara, o njihovoj borbi za slobodu i socijalizam*. Mostar : Opštinski odbor SUBNOR-a, 1981.
149. Korkut-Spaho, Muniba i Šiljak, Safija. *Mlade Muslimanke : svjedočenja i sjećanja : memoari ženske grane MM '39*. Sarajevo : Mladi muslimani '39, 1999.
150. Kotorić, Sadmira. *Ženski prostor i muško vrijeme: sjećanje kao politička praksa - kako se ženska povijest upisivala u javni prostor grada Sarajeva: magistarski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
151. Kovačević, Dušanka. *Žena-proizvođač i upravljač*. Sarajevo : NIP Zadruga, 1963.
152. Kožul, Franjo. *Samoupravni i radni status žene u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo : Univerzitet u Sarajevu, Fakultet političkih nauka, 1973.
153. Krajnović, Verica et al. *Za više žena u preduzetništvu. Analiza rezultata istraživanja o ženskom poduzetništvu u BiH*. Sarajevo : Star Network of World Learning, 2004.
154. Kukanesen, Ren. *Porodice u kojima je nosilac domaćinstva žena*. Sarajevo : UN u Bosni i Hercegovini, 2003.
155. Kulenović, Bergin. *Rodna jednakost / ravnopravnost i ustavne promjene*. Sarajevo : Centar za ljudska prava Univerziteta, 2008.
156. Kulišić, Špiro. *Tragovi arhaične rodovske organizacije i pitanje balkansko-slovenske simbioze*. Beograd : Etnološko društvo Jugoslavije, 1963.
157. Kunac, Suzana i Sarnavka, Sanja. *Nevinost bez zaštite : "ženska" percepcija medijskih sadržaja*. Zagreb : Grupa za ženska ljudska prava B.a.B.e, 2006.
158. Kurdić, Šefik. *Bračni i porodični odnosi u islamu*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2009.

159. Kurdić, Šefik. *Brak i intimni odnosi u islamu*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2005.
160. Lagumdžija, Razija. *Velika metafora: umjetnički likovi žena u djelima bosanskohercegovačkih pisaca*. Banja Luka: Glas; 82.
161. Lenjin, V. I. *O radnicama i seljankama*. Zagreb : Kultura, 1947.
162. Ler-Sofronić, Nada. *Nasilje nad ženama u ogledalu medija*. Sarajevo : Centar "Žena i društvo", 2008.
163. Lorde, Audre. *Sestra autsajderka : eseji i govori Odri Lord*. Beograd : Feministička 94 i Žene u crnom, 2001.
164. Lorković, Blaž. *Žena u kući i društvu*. Zagreb : Matica Hrvatska, 1883.
165. M. Saima Binti Mustafa. *Žena i obiteljski život u islamu*. Mostar : Prva muslimanska nakladna knjižara i štamparija «Muhamed-Bekir Kalajdžić», 1916.
166. Magezis, Joy. *Ženske studije*. Sarajevo : Magistrat, 2001.
167. Maglajlić-Hadžihalilović, Himka. *Zapisi o Vahidi Maglajlić*. Banja Luka: Glas, 1973.
168. Mahmutćehajić, Rusmir. *Tajna Hasanaginice*. Sarajevo : Buybook, 2010.
169. Maksimović, Miodrag. *Žena i ljubav : iz Starog zaveta*. Beograd : Vuk Karadžić, 1965.
170. Mamula, Maja ur. *Seksualno nasilje u školama*. Zagreb : Ženska soba, 2004.
171. Mann, Carol. *Kućne Amazonke : otpor žena iz Dobrinje, predgrađa Sarajeva*. Sarajevo : Svjetlost, 2006.
172. Maqsood, Ruqayyah Waris. *Vodič za muslimanski brak*. Živinice : Selsebil, 2003.
173. Mead, Margaret. *Žena i seks kroz vekove*. Beograd : Duga, 1965.
174. Mehinagić, Ibrahim. *Osvrt na brošuru g. dr. Mehmeda Begovića : "O položaju i dužnostima muslimanke prema islamskoj nauci i duhu današnjeg vremena"*. Sarajevo : Štamparija Omer Šehić, 1933.
175. Mernissi, Fatima. *Zaboravljene vladarice u svijetu islama*. Sarajevo : Buybook, 2005.
176. Michel, Andrée. *Feminizam*. Zemun : Biblioteka XX vek; Beograd : Plato, Ženske studije, 1997.
177. Mićunović, Dragoljub. *Muški zločin i izvinjenje*. Beograd : Demokratski centar, 2003.
178. Miković, Milanka. *Klasna uslovljenost društvenog položaja žene: magistarski rad*. Sarajevo : Univerzitet u Sarajevu, 1983.

179. Miličević, Jadranka. *U čemu je razlika? Trgovina ženama. Prostitucija*. Sarajevo : Žene ženama, 2004.
180. Milinović, Jelena. *Preduzetnice u postsocijalizmu : žensko žrtvovanje ili emancipatorni potencijal? : istraživanje o ženama u preduzetništvu u Banjoj Luci: magistarski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
181. Mill, John Stuart. *Rasprave o jednakosti polova - Džon Stjuart Mil i Herijeta Tejlor Mil*. Beograd : Filip Višnjić, 1995.
182. Mladenov, Marin i Leković Ananije. *Prava i dužnosti žene : tematski vodič kroz Ustav SFRJ i zakone*. Beograd : Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1975.
183. Mladenović, Marko. *Porodica i porodični odnosi*. Beograd : Rad, 1963.
184. Moranjak-Bamburać, Nirman; Jusić, Tarik i Isanović, Adla ur. *Stereotipizacija: Predstavljanje žena u štampanim medijima u jugoistočnoj Evropi*. Sarajevo : Media centar, 2007.
185. Mršević, Zorica. *Ženska prava u međunarodnom pravu*. Banja Luka : Helsinški parlament građana; Udružene žene, 2000.
186. Mubejjed, Memun. *Razumijevanje bračnih drugova*. Sarajevo : Libris, 2004.
187. Mujakić, Suada. *Trudnoća i dojenje (Islam i medicina)*. Bužim : Ilum, 2009.
188. Mujezinović, Jasmina ur. *Prijedlozi za poboljšanje položaja žena - žrtava rata u bh. društvu*. Sarajevo : Fondacija lokalne demokratije, 2006.
189. *Multidisciplinarni pristup suzbijanju domaćeg nasilja i drugih oblika nasilja nad djecom i ženama : 1999-2006, Zenica*. Zenica : Medica; Infoteka, 2006.
190. Muradbegović, Hasib. *Tumač šeriatskih propisa hanefijskog mezheba o ženidbi, obitelji i nasljedstvu (Abkjami šer'ija)*. Zagreb : [s.n.], 1943.
191. Musabegović, Jasmina. *Žene Bosne i Hercegovine u narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945. godine : sjećanja učesnika*. Sarajevo : Svjetlost, 1977.
192. *Nasilje nad ženama: detaljno istraživanje*. Tuzla : Informativni centar za osobe sa invaliditetom „Lotos“, 1990.
193. *Nasilje nad ženama : detaljno istraživanje*. Tuzla : Informativni centar za osobe sa invaliditetom „Lotos“, 2000.
194. Nedović, Slobodanka. *Savremeni feminizam : položaj i uloga žene u porodici i društvu*. Beograd : Centar za unapređivanje pravnih studija; Centar za slobodne izbore i demokratiju, 2005.

195. Nicholson, Linda J. ur. *Feminizam / postmodernizam*. Zagreb : Liberata; Centar za ženske studije, 1999.
196. Nursi, Said. *Vodič ženama*. Sarajevo : Rejhan, 2006.
197. Nursi, Said. *Vodič ženama : iz djela Risale-i Nur*. Sarajevo : Bemust, 2004.
198. Obradović, Vladimir. *Trgovina ženama u Bosni i Hercegovini = Trafficking in women in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo : The Embassy of the US of America, 2004.
199. Ocvirek-Krušić, Kaja ur. *Seminar "Žene i politika" : Klasne razlike u feminizmu : dokumentacija = "Women and politics : class differences in feminism : documentation"*; Dubrovnik, 17.-19.05.2007. Zagreb : Ženska infoteka, 2007.
200. Papić, Žarana. *Sociologija i feminizam : savremeni pokret i misao o oslobođenju žena i njegov uticaj na sociologiju*. Beograd : Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, 1989.
201. Papić, Žarana i Sklevicky, Lydia ur. *Antropologija žene*. Beograd : Prosveta, 1983.
202. Parsipur, Shahrnush. *Žene bez muškaraca*. Sarajevo : Libris, 2010.
203. Patel, Ismail Adam. *Islam : opredjeljenje mislećih žena*. Sarajevo : El-Kalem, 2003.
204. Pateman, Carole. *Ženski nered : demokracija, feminizam i politička teorija*. Zagreb : Ženska infoteka, 1998.
205. Pavlov, Tanja et al. *Studija o ženama u izbjeglištvu i raseljenu*. Beograd : Grupa 484, 2006.
206. Peele, Holly ur. *Drugi pogled. 2: (Ne) živjeti s nasiljem*. Zenica : Medica: Infoteka, 1999.
207. Perić, Živojin M. *Čovek i žena : Jedan pokušaj iz oblasti ženskoga pitanja*. Izdavačka knjižarnica Gece Kona, 1922.
208. Petrić, Aleksandra ur. *Medijska ravnopravnost polova u Bosni i Hercegovini*. Banja Luka : Udružene žene, 2006.
209. Petrić, Natalija. *Uticaj pravne regulative na zaštitu žene od rodno zasnovanog nasilja: magistarski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
210. Phillips, Anne. *(O)rađanje demokracije*. Zagreb : Ženska infoteka, 2001.
211. Pletikosić-Pupić, Sofija Safija-hanum. *Polemika o emancipaciji žene: u odbranu muslimanskog ženskinja : ujedno : Odgovor dr. Hamdiji Karamehmedoviću i drugima*. Opatija : Naklada spisateljke, 1911.
212. Popović, Marica. *Žena u seoskoj kulturi Panonije*. Sarajevo : Zemaljski Muzej BiH, 1983.

213. *Porodično pravo : - savezni zakoni -*. Beograd : Službeni list FNRJ, 1949.
214. Poštić, Jelena i Hodžić, Amir. *Transgresija roda : spolna/rodna ravnopravnost znači više od binarnosti : zbornik konferencijskih radova*. Zagreb : Ženska soba; CESI, 2006.
215. *Prava žena: odabrani međunarodni dokumenti*. Sarajevo : Visoki komesarijat Ujedinjenih naroda za izbjeglice, Nezavisni biro za humanitarna pitanja, 1997.
216. *Pravila muslimanskog ženskog kluba u Sarajevu*. Sarajevo : Islamska dionička štamparija, 1924.
217. *Pravila "Osvitanja" Udruženja muslimanki*. Sarajevo : Islamska dionička štamparija, 1919.
218. *Priručnik za izradu nacionalnog izvještaja o ženskim ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini = Manual for National Report on Women's Rights in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo : Međunarodna pravna grupa za ljudska prava, 1998.
219. Prokop-Kulenović, Ana. *Ravnopravnost žene, brak i porodica : po ustavu Federativne Narodne Republike Jugoslavije*. Zagreb : Antifašistički front žena Hrvatske, 1946.
220. Qasim, Abd al-Aziz. *Da li je veo islamski ili Ženska tijela kao ulozi moći?* Armis Print : Sarajevo, 2004.
221. *Radovi sa Simpozijuma "Položaj žene u porodičnom pravu"*. Sarajevo : Udruženje pravni-ka i Udruženje socijalnih radnika SR BiH, 1969.
222. Radović, Mirjana. *Žene i mali biznis : od ideje do realizacije*. Beograd : Poslovni biro, 2005.
223. Ramić, Šukrija. *Fetve i savjeti (knjiga za žene)*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2009.
224. *Ravnopravnost spolova u međunarodnim dokumentima. Europska unija, OSCE, Vijeće Evrope*. Sarajevo : Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, 2008.
225. Rebac, Hasan M. *Početak emancipovanja Srпкиnje muslimanske vere*. Beograd : Društvo "Gajret", 1925.
226. Rožajac-Zulčić, Mirela. *Šerijatske odjevne prakse: kulturološki i pravni prijevori: magistrski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
227. Rumis, Federico. *Seksualnost u žene*. Zagreb : Epoha : Prosvjeta, 1968.
228. Savić, Svenka et al. *Životne priče žena u Vojvodini : Hrvaticе, Bunjevkе, Šokice : 1919-1955*. Novi Sad : Ženske studije i istraživanja : Futura publikacije, 2007.

229. Savić, Svenka ur. „*A šta ću ti ja jedna pričat...*“ : životne priče žena. Novi Sad : Futura publikacije : Ženske studije i istraživanja, 2008.
230. Savić, Svenka ur. *Romkinje*. Novi Sad : Futura publikacije : Ženske studije i istraživanja "Mileva Marić Ainštajn, 2007.
231. Schwarzer, Alice. *Simone de Beauvoir : buntovnica i utiračica putova*. Zagreb : Ženska infoteka, 2007.
232. Selhanović, Selman. *Bošnjakinje govore : razgovori sa istaknutim Bošnjakinjama iz kulturnog i javnog života Bosne i Hercegovine: (2007-2008)*. Sarajevo : Futur art, 2010.
233. Sevinč, Abdulah. *Ilmihal za žene s pitanjima i odgovorima*. Sarajevo : ITD Sedam, 2010.
234. Sezer, Esra Nuray. *Dileme savremene djevojke*. Sarajevo : Rejhan, 2008.
235. Simčić, Miro. *Žene u Titovoj sjeni*. Sarajevo; Zagreb : V.B.Z., 2008.
236. Simpozij žena-kreator estetike prostora i življenja. *Zbornik sažetaka = Summaries / Simpozij Žena-kreator estetike prostora i življenja, Sarajevo, 09. i 10. 07. 1994. = Woman-a creator of the esthetic space and life*. Sarajevo : [s. n.], 1994.
237. Sinanović, Alem. *U fokusu : društveno aktivne političarke*. Tuzla : Udruženje Vesta, 2007.
238. Sklevicky, Lydia. *Konji, žene, ratovi*. Zagreb : Ženska infoteka, 1996.
239. Slapšak, Svetlana. *Mala crna haljina : eseji o antropologiji i feminizmu*. Beograd : Centar za ženske studije, 2007.
240. Slapšak, Svetlana. *Ženske ikone antičkog sveta*. Beograd : Biblioteka XX vek, 2006.
241. Slijepčević, Pero. *Uloga žene u našoj kulturi: jedno predavanje*. Sarajevo : [s.n.], 1923.
242. Smiljanić, Dragoslav. *Drama braka i porodice*. Beograd : Rad, 1965.
243. Smith, Margaret. *Rabija : život i djelo Rabije i drugih žena sufijki u islamu*. Sarajevo : Bemust, 1999.
244. Sokolović, Sinanudin. *Dužnosti djece prema roditeljima : materijal za vaz.* Sarajevo : Sokolović hadži hafiz Sinanudin, 1969.
245. Sokolović, Sinanudin. *Dužnosti i obaveze roditelja prema djeci*. Sarajevo : Sokolović Sinanudin, 1968.
246. Sokolović, Sinanudin. *Islamski brak i međusobne dužnosti bračnih drugova : Skripta za IV razred Gazi Husrevbegove medrese u Sarajevu*. Sarajevo : Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu, 1973.

247. Sokolović, Sinanudin. *Islamski propisi : o čuvanju zdravlja, posjeti bolesnika i sahrani umrlih muslimana*. Sarajevo : Sokolović Sinanudin, 1972.
248. Sokolović, Sinanudin. *Naše dužnosti prema rodbini*. Sarajevo : Sokolović hadži hafiz Sinanudin, 1970.
249. Spahić-Bimont, Elma. *“Ritual noža” kao simbol upisa u zajednicu? : genitalno sakaćenje žena - nasilje na osnovu spola univezalizam vs. partikularizam: magistarski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
250. Spahić-Šiljak, Zilka. *Žene, religija i politika : analiza utjecaja interpretativnog religijskog naslijeđa judaizma kršćanstva i islama na angažman žene u javnom životu i politici u BiH*. Sarajevo : IMIC [etc]., 2007.
251. Spahić-Šiljak, Zilka i Anić, Rebeka Jadranka. *I vjernice i građanke*. Sarajevo : Transkulturalna psihosocijalna obrazovna fondacija - TPO fondacija i CIPS Univerziteta u Sarajevu, 2009.
252. Spaho, Fehim. *Mješoviti brakovi*. Sarajevo : Državna štamparija, 1938.
253. Stanić, Isma. *Rodna dimenzija migracije medicinskih sestara s prostora Jugoslavije u Libiju : između autonomije i zavisnosti: magistarski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
254. *Status žene u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine*. Zenica : Centar za pravnu pomoć ženama, 1999.
255. Stojaković, Velibor. *Funkcionalna i socijalna odrednica individualne imovine žena u odnosu na formalni karakter zadužne svojine*. Sarajevo : Zemaljski Muzej BiH, 1989.
256. *Stotinu riječi za jednakost : rječnik termina o jednakosti između žena i muškaraca : zaposlenje i socijalni poslovi : jednake mogućnosti i porodična politika*. Sarajevo : Gender centar Vlade Federacije Bosne i Hercegovine : Gender centar Vlade Republike Srpske, 1998.
257. *Stradanje crnih žena u Južnoj Africi - zemlji aparthejda*. Beograd : Informacioni centar Ujedinjenih nacija, 1981.
258. Sufjan, Ummu. *Problemi iz intimnog života supružnika, rješavanje najčešćih bračnih problema u svjetlu Kur’ana i suneta*. Zenica : Emanet, 2004.
259. Sulejmanpašić, Dževad. *Muslimansko žensko pitanje, jedan prilog njegovu rješenju*. Sarajevo : Dževad Sulejmanpašić, 1918.
260. Sulejme, Muhammed Muveffek. *Kćerke Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2004.

261. Svara, Maksim. *Emancipacija muslimanke: u svijetu i kod nas*. Sarajevo : J. Studnička i dr., 1932.
262. Šaravi, Muhammed Mutevelli. *Žena u Kur'anu*. Mostar : Karadževbegova medresa, 2004.
263. Šeta, Ferhat. *Islamski brak*. Sarajevo : Starješinstvo Islamske zajednice BiH, Hrvatske i Slovenije, 1985.
264. Škaljić, Abdulah. *Šeriatsko nasljedno pravo*. Sarajevo : Državna tiskara, 1941.
265. Škaljić, Abdulah. *Ženitbeni zakon «Hukuki aile kararnamesi»*. Sarajevo : Glavni odbor El-Hidaje, 1945.
266. Štulanović, Muharem, *Prva bračna noć i intimni bračni život u šerijskom pravu*, Bihać : Bemust, 1999.
267. Šunkić, Zdravko. *Ravnopravnost polova : priručnik za učenike i nastavnike*. Banja Luka : Gender centar Vlade RS; Sarajevo: Gender centar Vlade FBiH, 2004.
268. Tanović-Mikulec, Emira i Dračić, Sabaha. *Nasilje nad ženama u partnerskim odnosima : priručnik za zdravstvene radnike u primarnoj zdravstvenoj zaštiti*. Sarajevo : Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, 2008.
269. Tasić, Đ. *Žensko pravo glasa i demokratija*. Beograd : Akcionarska štamparija A. D., 1921.
270. Tepšić, Dijana. *Razlike u konverzijskim stilovima kao uzrok problema u komunikaciji među polovima: magistarski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
271. Tokača, Mirsad ur. *Griješ šutnje - rizik govora: Zbornik radova Međunarodne konferencije održane u Sarajevu 10 i 11. marta 1999. godine pod nazivom "Kršenje ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini tokom rata 92-95"*. Sarajevo : Komisija za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima u Bosni i Hercegovini = Commission for Gathering Facts on War Crimes in Bosnia and Herzegovina, 2000.
272. Topoljak, Sulejman. *Muslimanka i porodica*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2006.
273. Trbonja, Nermina. *Plastično žensko tijelo : estetska hirurgija i performativnost: magistarski rad*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2008.
274. Vagić, Nada i Potrebica, Silva. *Zlatna ženina dob*. Čakovec : Zrinski, 1997.
275. Vedždi, Muhamed Ferid i Ćatić, Musa Ćazim. *Muslimanska žena*. Mostar : Prva muslimanska nakladna knjižara, 1915.

276. Veljković, Slavica. *Feminizam i oslobođenje žene*. Pirot : Grafika, 1982.
277. Vlaisavljević, Sanja. *Priručnik za javne nastupe namijenjen društveno- angažovanim ženama u Bosni i Hercegovini : strah od javnog nastupa? Ne više*. Sarajevo : Friedrich Ebert Stiftung, 2009.
278. Voloder, Nusret. *Tradicionalni feministički odgoj bosansko-hercegovačkih Muslimana-Bošnjaka*. Sarajevo : Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 1996.
279. Vuleta, Bože ur. *Nasilje nad ženama : teološko-pastoralni izazov*. Split : Franjevački institut za kulturu mira, 2006.
280. Vušković, Lina i Trifunović Zorica. *Ženska strana rata*. Beograd : Žene u crnom, 2007.
281. Walby, Sylvia. *Rodne preobrazbe*. Zagreb : Ženska infoteka, 2005.
282. Watkins, Susan Alice; Rueda, Marisa i Rodriguez, Marta. *Feminizam za početnike*. Beograd : Hinaki, 2002.
283. Watkins, Susan Alice, Rueda, Marisa i Rodriguez Marta. *Feminizam za početnike*. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2002.
284. Weld, Merjem. *Islam na Zapadu i Risale-i-Nur*. Sarajevo : Libris, Biblioteka Nahla, 2009.
285. Wingate, Philipa. *Kosa i šminka*. Sarajevo : Svjetlost, 2000.
286. Wollstonecraft, Mary. *Obrana ženskih prava*. Zagreb : Ženska infoteka, 1999.
287. Yuval-Davis, Nira. *Rod i nacija*. Zagreb : Ženska infoteka, 2004.
288. *Za nultu toleranciju prema nasilju nad ženama: goruća pitanja zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u porodici*. Sarajevo : Fondacija Heinrich Böll, 2007.
289. Zaharijević, Adriana ur. *Neko je rekao feminizam? : kako je feminizam uticao na žene XXI veka*. Beograd : Heinrich Böll Stiftung, Regionalna kancelarija za Jugoistočnu Evropu, 2008.
290. Zajimović, Senaid. *Odijevanje muslimanki : moda za sva vremena*. Visoko : Medresa "Osman efendija Redžović", 2006.
291. Zajović, Staša ur. *Žene za mir*. Beograd : Žene u crnom, 1996.
292. Zlata, Manuela. *Novo čitanje bajke : arhetipsko, divlje, žensko*. Zagreb : Centar za ženske studije, 2007.
293. *Žena u okrilju islama*. Sarajevo : Iranski kulturni centar, 2002.

294. *Žena u ratu 1992-1995*. Sarajevo : Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Kantonalni odbor Sarajevo, 2008.
295. *Žene BiH u NOB 1941-45: sjećanje učesnika*. Sarajevo : Svjetlost, 1977.
296. *Žene i muškarci u FBiH*. Sarajevo : Federalni zavod za statistiku, 2004.

a. Autorsko-imenski registar uz bibliografiju monografskih publikacija

Abbasi, Medeni S. M. 1
Abdulmedžid, Muhammed Hanif 2
Adžajlić-Dedović, Azra 3
Ajanović, Irfan 4
Andrić-Ružičić, Duška 5
Andrijević, A. 6
Anić, Rebeka Jadranka 7, 8, 9, 251
Antonijević, Dragana 10
Arambašić-Živanović, Tijana 11
Arandelović, Dragoljub 12
Avdagić, Anisa 13
Babić-Avdispahić, Jasminka 14
Bakšić-Muftić, Jasna 14, 15, 16
Barry, Jane 17
Baz, Abdulaziz b. Abdullah b. 18
Bebel, August 19
Bećirbašić, Belma 20
Begović, Mehmed 12, 21, 22, 23, 24, 25, 26
Belonik, Debora 27
Beoković, Mila 28
Black, Mary E. 29
Blagojević, Marina 10, 30, 31, 32, 33
Bock, Gisela 34
Bonać, Vladimir 35
Bourgués, Dorothée 36
Brownmiller, Susan 37
Broz, Josip Tito 38
Budimlija, Abdulah 39
Bušatlić, Abdulah 40
Bušatlić, Abdusamed Nasuf 41

Butler, Judith 42
Callamard, Agnes 43
Cockburn, Cynthia 44
Čaćinović, Nadežda 45, 46
Čekrlija, Đorđe 47
Čerkez, Fadil 48
Čokić, Ibrahim-Hakki 49
Čokić, Lutfi A. 50
Čovo, Ante 51
Čulinović, Ferdo 52
Ćatić, Musa Ćazim 268
Ćeman, Mustafa 53
Ćerimović, Mehmed Ali 54
Ćišić, Husein 55
Dabb, Anne 140
Damjanović, Sunčica 56
Dautović, Nefiza 57
Dedović, Almedina 58
Deraković, Kasim 59
Dijanić, Dijana 60
Dilić, Koraljka 140, 141, 142, 143
Dizdarević, Abdullatif 62
Dojčinović-Nešić, Biljana 63
Dračić, Sabaha 261
Dračo, Ivana 64
Džafčić, Ibrahim 66
Džeko, Lebiba 67
Đorđević, Jovan 68
Đozić, Nurdžihana 69
Đozo, Husein 70
Đuranović-Janda, Saša 71
Đurić-Kuzmanović, Tatjana 72
Ebu Sulejman, Abdulhamid A. 73
Eisner, Bertold 74
El-Arefati, Aiša 83
El-Buti, Muhammed Seid Ramadan 75
El-Džunbaz, Muhammed Munir 76
El-Hašimi, Muhammed Ali 77, 78
El-Husejni, Ahmed es-Sajih 79
El-Kardavi, Jusuf 80
El-Karni, Aid 81

El-Musnid, Muhammed	82
El-Umeri, Abdulbaki	83
El-Usejmin, Muhammed ibn Salih	84
Eliasson, Per Elis	85
Erickson, Jennifer	86
Es-Siba'i, Mustafa	87
Et-Tahtavi, Ali Ahmed	88
Farkaš, Ljudevit	89
Ferhat, Jasir	90
Fetić, Mustafa	91
Filipović Hadžiabdić, Samra	92
Galter, Hannes D.	93
Garibović, Dženet	94
Gavrankapetanović, Munir	95
Gross, Elizabeth	97
Gudac-Dodić, Vera	100
Haddad, Isam Farouk	101
Hadžić, Kasim	102, 103, 104
Hadžić, Rašid	105
Hadžijahić, Muhamed	106
Hadžiomerović, Hasan	107
Hadžišehović, Munevera	108
Halilović, Safvet	109
Handžić, Mehmed	110, 111
Hasanović, Osman	112
Haverić, Ismail	113
Haverić, Izeta	113
Hodžić, Amir	214
Hodžić, Sanela	114
Hunt, Swanee	115
Huršid, Ahmed	116
Ikić, Desanka	117
Imširović, Imšir	118
Isanović, Adla	184
Ismail, Šejh Muhammed	121
Jašarević, Nermina	123
Jeličić, V.	124
Jelić, Ilija M.	125
Jemani, Ahmed Zeki	126
Jemrić, Ines	127
Jusić, Tarik	184

- Kačar, Semiha 128
Karabeg, Ali Riza 129
Karahodžić, Mehmed 130
Karanović, Milan 131
Karapetrović, Milena 132
Kazer, Karl 133
Kecman, Jovanka 134
Key, Ellen 135, 136
Kirin-Jambrešić, Renata 137, 138
Kisch, Heinrich 139
Knežević, Đurđa 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147
Konjhodžić, Mahmud 148
Korkut-Spaho, Muniba 149
Kotorić, Sadmira 150
Kovačević, Dušanka 151
Kožul, Franjo 152
Krajnović, Verica 153
Kukanesen, Ren 154
Kulenović, Bergin 155
Kulišić, Špiro 156
Kunac, Suzana 157
Kurdić, Šefik 158, 159
Lagumdžija, Razija 160
Leković, Ananije 182
Lenjin, V.I. 161
Ler-Sofronić, Nada 162
Lorde, Audre 163
Lorković, Blaž 164
M. Saima Binti Mustafa 165
Magezis, Joy 166
Maglajlić-Hadžihalilović, Himka 167
Mahmutćehajić, Rusmir 168
Maksimović, Miodrag 169
Mamula, Maja 170
Mann, Carol 171
Maqsood, Ruqayyah Waris 172
Mead, Margaret 173
Mehinagić, Ibrahim 174
Mernissi, Fatima 175
Michel, Andrée 176
Mićunović, Dragoljub 177

- Mihalj, Dijana, ur. 51
Miković, Milanka 178
Miličević, Jadranka 179
Milinović, Jelena 180
Mill, John Stuart 181
Mladenov, Marin 182
Mladenović, Marko 183
Moranjak-Bamburać, Nirman 184
Mršević, Zorica 185
Mubejjed, Me'mun 186
Mujakić, Suada 187
Mujezinović, Jasmina 188
Muradbegović, Hasib 190
Musabegović, Jasmina 191
Nainar, Vahida 17
Nedović, Slobodanka 194
Nicholson, Linda J. 195
Nursi, Said 196, 197
Obradović, Vladimir 198
Ocvirek-Krušić, Kaja 199
Papić, Žarana 200, 201
Parsipur, Shahrnush 202
Patel, Ismail Adam 203
Pateman, Carole 204
Pavlov, Tanja 205
Peele, Holly 206
Perić, Živojin M. 207
Petrić, Aleksandra 208
Petrić, Natalija 209
Phillips, Anne 210
Pletikosić-Pupić, Sofija (Safijja-hanum) 211
Popović, Marica 212
Poštić, Jelena 214
Potrebica, Silva 274
Prokop-Kulenović, Ana 219
Qasim, Abd al-Aziz 220
Radović, Mirjana 222
Ramić, Šukrija 223
Rebac, Hasan M. 225
Rodriguez, Marta 282, 283
Rožajac-Zulčić, Mirela 226

- Rueda, Marisa 282, 283
Rumis, Federico 227
Sarnavka, Sanja 157
Savić, Svenka 228, 229, 230
Schwarzer, Alice 231
Scott, Joan 42
Selhanović, Selman 232
Sevinč, Abdulah 233
Sezer, Esra Nuray 234
Simčić, Miro 235
Sinanović, Alem 237
Sklevicky, Lydia 201, 238
Slapšak, Svetlana 239, 240
Slijepčević, Pero 241
Smiljanić, Dragoslav 242
Smith, Margaret 243
Sokolović, Sinanudin 244, 245, 246, 247, 248
Spahić-Bimont, Elma 249
Spahić-Šiljak, Zilka 9, 250, 251
Spaho, Fehim 252
Stanić, Isma 253
Stojaković, Velibor 255
Sufjan, Ummu 258
Sulejmanpašić, Dževad 259
Sulejme, Muhammed Muveffek 260
Svara, Maksim 261
Ša'ravi, Muhammed Mutevelli 262
Šeta, Ferhat 263
Šiljak, Safija 149
Škaljić, Abdulah 264, 265
Štulanović, Muharem 266
Šunkić, Zdravko 267
Tanović-Mikulec, Emira 268
Tasić, Đ. 269
Tepšić, Dijana 270
Tokača, Mirsad 271
Topoljak, Sulejman 272
Trbonja, Nermina 273
Trifunović, Zorica 280
Vagić, Nada 274
Vedždi, Muhamed Ferid 275

- Veljković, Slavica** 276
Vlaisavljević, Sanja 277
Vlaisavljević, Ugo 14
Voloder, Nusret 278
Vuleta, Bože 279
Vušковић, Lina 280
Walby, Sylvia 281
Watkins, Susan Alice 282, 283
Weld, Merjem 284
Wingate, Philipa 285
Wollstonecraft, Mary 286
Yuval-Davis, Nira 287
Zaharijević, Adriana 289
Zajimović, Senaid 290
Zajović, Staša 291
Zlatar, Manuela 292

b. Hronološki registar uz bibliografiju monografskih publikacija

[s.a.] 1, 49, 50, 55, 89, 106, 112

1883. 164

1911. 211

1915. 275

1916. 165

1918. 259

1919. 6, 66, 135, 217

1921. 269

1922. 139, 207

1923. 19, 136, 241

1924. 216

1925. 225

1926. 40, 131

1928. 125, 129

1929. 62

1931. 21

1932. 261

1933. 83, 174

1934. 52

1935. 22, 74

1936. 26, 54

1938. 110, 252

1939. 23, 111

1940. 12, 103

1941. 264

1942. 120

1943. 124, 190

1945. 102, 104, 265

1946. 219

1947. 24, 161

1948. 25, 65
1949. 213
1957. 35
1959. 107
1960. 71
1963. 151, 156, 183
1965. 169, 173, 242
1967. 28
1968. 227, 245
1969. 221, 244
1970. 48, 248
1972. 247
1973. 152, 167, 246
1975. 68, 182
1976. 117
1977. 191, 295
1978. 38, 134
1979. 116
1981. 148, 257
1982. 160, 276
1983. 123, 178, 201, 212
1985. 263
1989. 200, 255
1990. 192
1991. 32, 113
1994. 95, 98, 236
1995. 37, 76, 105, 121, 181
1996. 94, 238, 278, 291
1997. 63, 80, 143, 176, 215, 274
1998. 33, 53, 69, 70, 77, 204, 218, 256
1999. 4, 5, 58, 122, 146, 149, 195, 206, 243, 254, 266, 286
2000. 45, 56, 59, 82, 128, 140, 185, 193, 271, 285
2001. 29, 44, 84, 86, 115, 147, 163, 166, 210
2002. 27, 43, 85, 99, 133, 141, 282, 283, 293
2003. 7, 16, 79, 127, 142, 154, 172, 177, 203
2004. 30, 31, 36, 57, 60, 87, 93, 96, 118, 119, 138, 153, 170, 179, 186, 197, 198, 220, 258, 260, 262, 267, 287, 296
2005. 3, 10, 34, 39, 90, 97, 144, 145, 159, 175, 194, 222, 281
2006. 13, 15, 42, 46, 100, 108, 157, 171, 188, 189, 196, 205, 208, 214, 240, 272, 279, 290
2007. 47, 67, 75, 81, 126, 132, 184, 199, 228, 230, 231, 237, 239, 250, 280, 288, 292

2008. 2, 9, 11, 14, 17, 18, 20, 51, 61, 64, 78, 92, 114, 137, 150, 155, 162, 180, 209, 224, 226, 229, 234, 235, 249, 253, 268, 270, 273, 289, 294

2009. 41, 73, 109, 130, 158, 187, 223, 251, 277, 284

2010. 8, 88, 91, 168, 202, 232, 233

Dolazimo, dakle, u situaciju da negdje u podsvijesti znamo da su žene kao i muškarci slika Božja, da su jednako vrijedni, ali u govoru i ponašanju ne znamo što bismo s tom jednakovrijednošću. Kao da nam je lakše slijediti Aristotela i njegove sljedbenike u teologiji prema kojima je na razini i bića i uloge muškarac potpuni, savršeni čovjek, žena neuspjeli, spriječeni muškarac. A sljedbenici smo te filozofsko-teološke struje uvijek kad tvrdimo da politika, znanost ili bilo koja djelatnost osim rađanja i majčinstva, nisu za žene. Ili kad muškarca poistovjećujemo s čovjekom, a ženu samo sa ženom.

(Anić, Rebeka Jadranka. Žene u Crkvi i društvu. Sarajevo/Zagreb : Svjetlo riječi, 2010)

2. Anotirana bibliografija izabranih monografskih publikacija savremenog perioda (1990-2010)

1. **Abdulmedžid, Muhammed Hanif. *Možeš biti najsretnija majka*. Sarajevo : Libris, 2008, 287 str., 21 cm**
Ova knjiga iz islamske perspektive nudi mnoštvo savjeta i preporuka ženi od trenutka kad otkrije da je trudna pa sve do kraja života i njene uloge majke. Savjeti su često utemeljeni na preporukama iz Kur'ana i primjerima iz života poslanika Muhammeda, a.s., ali i na preporukama savremenih psihologa i pedagoga kad je riječ o savjetima vezanim za zdravlje i razvoj djece.
2. **Adžajlić-Dedović, Azra. *Nasilje u porodici - Razvojna studija u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo : Institut za kriminologiju i sigurnosna istraživanja FKN u Sarajevu, 2005, 224 str., graf. prikazi, tabele; 24 cm**
Knjiga nudi detaljnu studiju o nasilju u porodici u BiH, tretirajući u 8 poglavlja sve aspekte nasilja. Od definiranja porodice, pravnih normi u odnosu na ovaj fenomen, postupanja policije i rada sa žrtvama te posmatranja ovog problema iz vizure nevladinih organizacija, kao i dosadašnjih istraživanja o ovoj temi u BiH. Na samom kraju knjiga nudi rezultate istraživanja provedenog u BiH 2004. godine o ovoj pojavi.
3. **Ajanović, Irfan et al. *Molila sam ih da me ubiju: zločin nad ženom Bosne i Hercegovine*. Sarajevo : Savez logoraša Bosne i Hercegovine i Centar za istraživanje i dokumentaciju, 1999, 487 str., ilustr., 25 cm**
Ovo izdanje sadrži autentična svjedočenja žrtava ratnih zločina i genocida u BiH. U ovoj knjizi nalaze se tekstovi istaknutih domaćih kao i inostranih predstavnika akademske zajednice, novinara, publicista i književnika koji su obuhvaćeni pod geslom „da se ne zaboravi, da se ne ponovi“. Likovne ilustracije i crteži dodatno dopunjavaju ovu publikaciju.
4. **Andrić-Ružičić, Duška, ur. *Drugi pogled I - Zbornik tekstova*. Zenica : Medica Zenica, Infoteka, 1999, 200 str., ilustr. crno-bijelim fotografijama, 25 cm**
Knjiga je zbornik tekstova o ženama i organiziranju žena u postratnoj BiH. Prikazane su dvogodišnje aktivnosti organizacije *Medica* u Zenici, poput kongresa, konferencija, seminara i radionica. Predstavljeni su intervjui s aktivisticama iz inostranstva i BiH. Posebna

poglavlja su posvećena feminizmu, emancipaciji, civilnom društvu, nevladinim organizacijama, te ženi u politici, medijima i u javnosti.

5. **Anić, Rebeka Jadranka. *Više od zadanoga : žene u Crkvi u Hrvatskoj u 20. stoljeću*. Split : Franjevački institut za kulturu mira, 2003, 502 str., 23 cm**

Ova opsežna knjiga na 500 strana nudi detaljan pregled pozicije žene u Crkvi u Hrvatskoj u 20. stoljeću. Autorica propituje historijsku poziciju žene u Crkvi, njenu teološku utemeljenost, te razloge takvog stanja. Analizira trenutnu situaciju u vezi sa ženama u Crkvi od vjeronauka, teoloških fakulteta i sl., kao i pitanje feminizma i feminističke teologije, teorija spolova i njihovih posljedica. Drugi dio knjige tretira žene u Crkvi u pretkomunističkom razdoblju i mušku crkvenu dominaciju te vrednovanje žena prema rodnom teorijama na konkretnim primjerima Istočnog grijeha, iskrivljene ženske naravi, i sl. Treći dio analizira komunistički period i rodne teorije te feminističku teologiju u tom razdoblju. U četvrtom dijelu autorica nudi glavne crte mogućih promjena položaja žena u Crkvi koje se mogu sažeti u sljedećem: priznavanje ženskog pitanja u Crkvi, prihvaćanje ženskog pitanja kao crkvenog pitanja, mijenjanje unutarcrkvenih struktura, te dijalog s feminističkim teorijama koji može biti oplemenjujući. Zaključna preporuka jeste prerada ili propitivanje naslijeđene predaje koju je potrebno preraditi i dalje razvijati.

6. **Anić, Rebeka Jadranka. *Žene u Crkvi i društvu*. Sarajevo/Zagreb : Svjetlo riječi, 2010, 263 str., 20 cm**

Knjiga sadrži tekstove koje je ova doktorica pastoralne teologije objavljivala u časopisu „Svjetlo riječi“ od 2004. do 2009. U popularnoj novinskoj formi utemeljenoj u feminističkoj teološkoj antropologiji autorica se bavi pitanjem vjernica u današnjem vremenu. Neke od tema su: Žena u kršćanstvu, Biskup i žena, Da nije govorila ne bi je tukao, Feministička teologija itd. Pogovor za knjigu napisala je Zilka Spahić-Šiljak pod naslovom „I žene su ljudi“.

7. **Babić-Avdispahić, Jasminka, Bakšić-Muftić, Jasna i Vlaisavljević, Ugo, ur. *Rod i nauka : zbornik radova sa Konferencije, Sarajevo 4. i 5. septembar 2008*. Sarajevo : Centar za interdisciplinarnе postdiplomske studije, 2009, 271 str., ilustr., 22 cm**

Ovaj zbornik obuhvata niz radova s konferencije “Rod i nauka” održane u Sarajevu 4. i 5. septembra 2008. Obradene teme su: nove epistemologije rodniх studija, rod u tranziciji između prošlosti i budućnosti, državne politike za ravnopravnost spolova i obrazovanje, itd. Uz svaki članak nalazi se bibliografija i sažetak na engleskom jeziku.

8. **Bakšić-Muftić, Jasna et al. *Socio-ekonomski status žena u BiH : analiza rezultata Star pilot istraživanja 2002.*, Sarajevo : Jež, 2003, 102 str., tabele, 28 cm**

Ova publikacija sadrži analizu rezultata istraživanja socio-ekonomskog statusa žena u BiH koja nudi sažet presjek pozicije žena u BiH s fokusom na obrazovanje, politiku, socio-psihološke aspekte, ekonomski status žena te radni i socijalni status žena. Publikacija uključuje 92 tabele u kojima su prikazani odgovori ponuđeni kroz upitnike tokom terenskog istraživanja. Analiza svih navedenih pojedinih sektora ukazuje na to

da su žene u BiH manje privilegovane u odnosu na muškarce u smislu zapošljavanja, obrazovanja, političkog angažmana i slično. Publikacija završava i mogućim Planom djelovanja čijom bi se provedbom mogle ublažiti ili eliminirati nejednake prilike ili mogućnosti koje predstavljaju realnost bh. žena.

9. Bakšić-Muftić, Jasna. *Ženska prava*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2006.

Ova knjiga koristi se od decembra 2005. kao obavezna literatura za pripremanje ispita iz nastavnog predmeta „Gender i pravo“. Objavljivanje knjige omogućeno je u okviru implementacije Tempus projekta „Reforma curriculuma Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu“. Prvo poglavlje *Kulturni i pravni okvir u koji se situira razumijevanje pitanja jednakosti žena i muškaraca* ukazuje na rodne stereotipe kroz pravnu, filozofsku, socio-lošku, političku i ideološku dimenziju ovog fenomena. Drugo poglavlje pod nazivom *Međunarodni instrumentarij za zaštitu ženskih prava i ženska prava u stvarnosti* posvećeno je sveukupnoj problematici ženskih prava s posebnim osvrtom na politička prava. U trećem poglavlju *Ženska prava u Bosni i Hercegovini* istraženo je priznavanje, uživanje i zaštita ovih prava u BiH s posebnim osvrtom na rodne stereotipe te normativni okvir i realno stanje ženskih prava u BiH.

10. Barry, Jane i Nainar, Vahida, ur. *Braniteljice ljudskih prava. Strategija sigurnosti*. Sarajevo : Fondacija CURE, 2008, 96 str.

Pod geslom „*Insiste-Persiste-Resiste-Existe*“ ova publikacija u boji prikazuje priče i citate sugovornica Vahide Nainar koja je putovala po svijetu i razgovarala s braniteljicama ljudskih prava u njihovim zemljama i u egzilu. Ova publikacija prikazuje situacije širom svijeta u kojima se različite žene bore za prava pojedinaca/ki, prava ugroženih zajednica i protiv diskriminacije i nasilja.

11. Blagojević, Marina. *Položaj žena u zemljama Balkana : komparativni pregled*. Banja Luka/Sarajevo : Gender Centar Vlade RS/Gender Centar Vlade FBiH, 2004, 294 str., 30 cm

Ova studija komparira položaj žene u 10 balkanskih zemalja. Na osnovu statističkih podataka, dokumenata i istraživanja nudi kompletan i kompleksan opis svih navedenih zemalja pružajući istovremeno holističku sliku položaja žena i gender režima na Balkanu. Velikog formata, ova knjiga na 294 strane tematski poredi specifična rodna pitanja na Balkanu. Deset poglavlja uporedno tretiraju konkretne oblasti od interesa. Od obrazovanja, ekonomije, politike, kulture, nasilja i sl. Ova sveobuhvatna studija pruža detaljan pregled pozicije žene na Balkanu.

12. Blagojević, Marina, ur. *Ka vidljivoj ženskoj istoriji : ženski pokret u Beogradu 90-ih*. Beograd : Centar za ženske studije, istraživanja i komunikaciju, 1998, 320 str., 21 cm

Ova knjiga rezultat je istraživačkog projekta „Ženski pokreti u Beogradu 1989-1997.“ koji je 1997. godine pokrenuo Centar za ženske studije, istraživanja i komunikaciju. Zajedno

s autoricom ovog projekta Marinom Blagojević, veći broj istaknutih aktivistica radio je na projektu. Knjiga se sastoji od 11 dijelova. Prvi dio je posvećen projektu i korištenoj feminističkoj metodologiji. Drugi dio govori o historiji i korijenima aktuelnih ženskih pokreta. Od 3. do 8. dijela iznesena su iskustva ženskih grupa, a 9. i 10. dio analiziraju žensko stvaralaštvo u umjetnosti i nauci, tj., „žensku scenu“. Posljednji dio nudi pregled ženskog pokreta u kontekstu stvaranja civilnog društva.

13. **Blagojević, Marina. *Žene izvan kruga - Profesija i porodica*. Beograd : Institut za sociološka istraživanja Filozofski Fakultet u Beogradu, 1991, 268 str., graf. prikazi, 24 cm**

Knjiga je doradena verzija doktorske disertacije autorice pod nazivom „Društveni položaj žena stručnjaka u Jugoslaviji“. Knjiga je pokušaj da se analizira društveni položaj stručnjakinja i faktora koji oblikuju njegov obim i kvalitet. Ova knjiga u 7 poglavlja analizira stručnjakinje u Jugoslaviji. Od aktivnosti žena, obrazovanja žena, profesionalnog postignuća, njihove kreativnosti te odnosa profesija – porodica.

14. **Bourguès, Dorothée. *Vodič ka ljepoti*. Sarajevo : Svjetlost, 2004, 223 str., ilustr., 26 cm**

Radi se o prijevodu djela „*Le grand guide de la beauté*“ s mnoštvom fotografija i ilustracija na svakoj stranici knjige. Knjiga sadrži upute za kompletnu negu tijela, kože, lica, te savjete za šminku i frizuru.

15. **Butler, Judith i Scott, Joan, ur. *Feministkinje teoretiziraju političko*. Beograd : Centar za ženske studije i istraživanja roda, 2006, 504 str., 22 cm**

Ova knjiga predstavlja zbir eseja različitih autora/ica koji kroz feminističku dekonstrukciju određenih primarnih termina političkog diskursa pozivaju na njihovo ponovno promišljanje. Neke od tema koje su tretirane u ovim esejima jesu feminizam, pitanje postmodernizma, ljudsko u posthumanističkom pejzažu, rod, spol i ekvivalentna prava, feminizam, princip građanstva i radikalna demokratska politika. Inicijatorice ovih radova Judith Butler i Joan W. Scott formulirale su niz pitanja koja su postavljena kao izazov i provokacija te ih poslale autoricama koje su učestvovalе u pisanju ove knjige. Kako sugeriraju naslovi i podnaslovi tekstova, ova knjiga predstavlja pokušaj da se propitaju pretpostavke unutar nekih feminističkih diskursa te da se politiziraju.

16. **Cockburn, Cynthia et al. *Živjeti zajedno ili živjeti odvojeno*. Zenica : Medica Zenica, Infoteka, 2001, 195 str., ilustr. crno-bijelim fotografijama.**

Knjiga predstavlja istraživanje organizacije Medica iz Zenice i City Universityja iz Londona o lokalnim i integrativnim organizacijama koje su fokusirane na problematiku žene. Izdvojeno je sedam nevladinih udruženja iz Gornjeg Vakufa, Mostara, Banje Luke i Nevesinja. Istraživanje je rađeno tokom 1999. i 2000. godine, a uključivalo je odgovore na pitanja o „ženskom organiziranju nakon rata“. Također, obrađene teme uključuju razvojne probleme ženskih organizacija, ženski pokret i demokraciju.

17. Čačinović, Nadežda. *U ženskom ključu - Ogledi u teoriji kulture*. Zagreb : Centar za ženske studije, 2000, 176 str., 21 cm

U ovoj knjizi autorica iz različitih uglova i različitih vremenskih trenutaka posmatra, misli i analizira pitanja identiteta, feminizma, emancipacije, tijela i umjetnosti. Knjiga sadrži 28 kraćih, jezgrovitih ogleda i članaka koji su nastajali četvrt stoljeća i ranije objavljeni u različitim časopisima. Mnogi od njih tematiziraju nekog poznatog feministu ili feministicu (npr., *John Stuart Mill* ili *Simone de Beauvoir* i sl.), a knjiga donosi i 10 članaka koji iz feminističke vizure analiziraju poznate klasike (*Ponos i predrasude*, *Sajam taštine*, *Orkanski visovi* i sl.) Podijeljena je u 4 dijela.

18. Čačinović, Nadežda. *Žene i filozofija*. Zagreb : Centar za ženske studije, 2006.

Ova knjiga je prvi u nizu udžbenika biblioteke „Žene i...“ u izdanju Centra za ženske studije. Knjiga je uvod u problematiku rodni aspekata u području filozofije. U uvodu urednica prof. dr. Nadežda Čačinović kaže: „Ovo je svjesno feministička antologija tekstova o ženama u filozofiji, što nije tek posljedica aktivizma, nego teorijskog stava koji je moguće argumentirati“. Knjiga se sastoji od tri poglavlja i to: Dokumenti predpovijesti, Žene u povijesti filozofije i Filozofkinje.

19. Čekrljija, Đorđe, ur. *Žena u društvu - Zbornik radova*. Banja Luka : Fondacija Friedrich Ebert, 2007.

Zbornik radova „Žena u društvu“ predstavlja skup rezultata i istraživačkih radova proisteklih iz naučnoistraživačkog projekta „Percepcija položaja i uloge žena u Bosni i Hercegovini“ koji je podržala Fondacija „Friedrich Ebert“. U ovom istraživačkom poduhvatu učestvovali su autori različitih opredjeljenja i struka, npr., iz sociologije, komunikologije, psihologije... Autori/ce, uglavnom, analiziraju položaj žena u bh. društvu onako kako one sebe opažaju i doživljavaju. Ispitivanje je provedeno na 1.200 ispitanika u dvadeset bh. gradova (po deset u RS i Federaciji BiH). U ovom istraživanju prikazani su i analizirani rezultati o sljedećim temama: percepcija položaja žene u bh. društvu, procjena spolnih uloga i razlike u toj procjeni, uloga spola u oblikovanju *self-koncepta*, grupni identiteti i percepcija položaja žene u BiH, žene i muškarci u svijetu socijalne patologije, ženski identiteti i diskurs glavnog toka, kriza humanizma u eri tehničko-tehnološkog napretka i položaj žena s invaliditetom u BiH.

20. Čovo, Ante i Mihalj, Dijana, ur. *Muško i žensko stvori ih, Žene i muškarci u življenju i u službi Božijeg poslanja - Zbornik radova*. Split : Franjevački institut za kulturu mira, 2008.

Knjiga je zbornik radova nastalih kao analiza ankete koju je proveo Franjevački institut za kulturu mira krajem 2005. godine. Anketa je tretirala odnos muškarca i žene i njihova poslanja i službe u društvu i Crkvi, a u njoj je učestvovalo 1.200 ispitanika/ca iz šest regija Republike Hrvatske tj. po 200 građana/nki iz svake regije. U cijelom uzorku učestvovala je podjednak broj žena i muškaraca (po 600), a ispitanici/ce su uzimani/e i odabirani/e slučajno. Ciljevi istraživanja bili su istražiti odnos spolova i njihovih uloga u porodici, društvu

i crkvenim institucijama, ispitati odnos vjernika prema Crkvi, ispitati odnos prema moralu i dvostrukim moralnim normama, identificirati resurse za civilnu akciju u ostvarivanju spolnih uloga. Istraživanje je provedeno na dva ciljana uzorka: uzorku opće populacije i župnicima u mjestima provedbe ispitivanja opće populacije te susjednim županijama.

21. **Dautović, Nefiza et al. *Ženska mudrost, nasilje u porodici i ljudske nelagode. Priručnik*. Sarajevo : Žene ženama, 2004, 150 str., graf. prikazi, 20 cm**

Knjiga je nastala kao rezultat saradnje aktivistica ženskih nevladinih organizacija sa stručnjacima/kinjama iz Centra za socijalni rad, policije, zdravstvenih ustanova i sudstva. Knjiga prikazuje analizu nasilja u porodici u BiH sa statističkim podacima, institucionalne mehanizme zaštite, pravna uporišta te tjelesne i psihičke posljedice. Ukazuje se na prepoznavanje zlostavljača, kao i na razbijanje mitova o nasilju nad ženama.

22. **Dijanić, Dijana ur. *Ženski biografski leksikon - Sjećanja žena na život u socijalizmu*. Zagreb : Centar za ženske studije, 2004, 418 str., 23 cm**

Knjiga je rezultat rada na projektu „Sjećanje žena na život u socijalizmu“ Centra za ženske studije Zagreb. Ona se bazira na razgovorima sa 40 žena u Hrvatskoj koje su dale svoja svjedočanstva o navedenoj temi. Projekt je bio dio šireg programa koji je obuhvatao sve bivše socijalističke zemlje u namjeri da se potaknu žene iz bivših socijalističkih zemalja da provedu istraživanje o povijesti žena i njihovim identitetima u tom razdoblju te odabranom feminističkom istraživačkom metodologijom omogućue analizu koja će biti osjetljiva na povijesne, političke i kulturne razlike. Uz intervjue sa ženama, knjiga nudi i tematski izdvojena određena pitanja koja tretira kroz komparaciju različitih odgovora (npr., egzistencijalna sigurnost, blagdan, društveno prihvatljiva slika žene...). Na kraju knjige nalaze se Dodaci o reprodukcijским pravima, Participaciji u politici i Kulturnim događajima u socijalizmu.

23. ***Direktorij ženskih grupa u BiH*. Sarajevo, Fondacija/Zaklada Cure, 2008.**

Direktorij je rezultat Projekta „Oživljavanje ženskog pokreta u BiH“ čiji je cilj kreiranje komunikacijske platforme koja treba da ponudi informacije o grupama angažiranim u oblasti ženskih ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, glavnim oblastima njihovog djelovanja te izazovima s kojima se susreću u radu. Direktorij predstavlja značajan doprinos jačanju demokratskog bh. društva kao i mogućnost uspostavljanja saradnje među ženskim grupama u BiH. U Direktorij je uneseno 99 organizacija na osnovu upitnika koje su same organizacije popunile i dostavile Fondaciji Cure u periodu između marta i novembra 2008. Direktorij u uvodu donosi dio sažetka Studije o ženskim pravima u BiH koju je uradila Fondacija Cure, a koja se odnosi na stavove i potrebe ženskih grupa u BiH u smislu edukacije, ženskog pokreta, feminističkog pokreta, ženske mreže u BiH, vizije u narednih pet godina, kao i onoga šta država treba i može uraditi za unapređenje života u BiH.

24. **Dojčinović-Nešić, Biljana. *Odabrana bibliografija radova iz feminističke teorije/ženskih studija 1974-1996*. Beograd : Centar za ženske studije/Ženske studije i komunikacija, 1997, 195 str., 21 cm**

Ova bibliografija na srpskom i engleskom jeziku rezultat je projekta Centra za ženske studije. Autorica u tri dijela nudi iscrpan pregled radova iz navedenog perioda. U prvom dijelu navedeni su autori i autorice iz SRJ. U drugom dijelu su prijevodi i tekstovi stranih autora i autorica objavljeni u SRJ i tekstovi napisani u saradnji s jugoslovenskim autoricama. U trećem dijelu nalaze se dodaci i to Dodatak I sadrži Bibliografiju tematskih brojeva časopisa, Bibliografiju časopisa specijaliziranih za žensku i feminističku kulturu, teoriju i praksu, Bibliografiju relevantnih bibliografija i Bibliografiju brošura o ženskim organizacijama. Dodatak II uključuje Dokumente i zbornike s konferencija od 1975. do 1993, Dokumente i zbornike s konferencija od 1993, i Bibliografiju obnovljenih izdanja. Na kraju se nalazi i spisak autora/ica i prevodilaca/teljica kao i Pregled transkribiranih imena.

25. ***Drugi pogled 4 - Nismo naučile(i), tako smo živjele(i)*. Zenica : Medica Zenica, Infoteka, 2001, 160 str., grafikoni, 25 cm**

Knjiga je urađena na osnovu istraživanja koje je među Romkinjama 2000. godine provela organizacija Medica. Statistički podaci i autentične priče ilustriraju način života Romkinja s područja zeničke općine. Knjiga uključuje prikaz metodologije istraživanja i izrade upitnika, te grafikone. Zadnji dio knjige je kompilacija članaka različitih autora o Romi(kinja)ma općenito.

26. **Đozić, Nurdžihana, ur. *Žena. Politička nada Bosne i Hercegovine : izbori* 98. Sarajevo : Liga žena glasača, 1998, 192 str., ilustr., 21x29 cm**

Uvodni dio ove publikacije se sastoji od tekstova vezanih za pravo žena na moć, objašnjavajući svrhu udruženja „Liga žena glasača“ Federacije BiH i RS koje je formirano 1997. po uzoru i uz pomoć Lige žena glasača SAD-a. Zatim slijedi spisak stranaka u BiH čije su kandidatkinje na državnom i entitetskom nivou predstavljene i na fotografijama s ličnim podacima kao i izjavama o motivaciji i ciljevima političkog angažiranja. Publikacija uključuje i Konvenciju o političkim pravima žene i statističke podatke OSCE-a o ženama na izborima te fotografije s različitih foruma i konferencija.

27. **Đurić-Kuzmanović, Tatjana, ur. *Ka rodnom budžetiranju*. Novi Sad : Ženske studije i istraživanja : Futura publikacije, 2007, 162 str., 24 cm**

Ova studija predstavlja prvu fazu projekta Rodna budžetska inicijativa za Srbiju i rezultat prve faze je upoznavanje s konceptom, prikaz tuđih iskustava i poznavanje rodnog budžetiranja. Sadržaj knjige, između ostalog, sadrži analizu osnovnih pojmova feminističke ekonomije, sa akcentom na rodno senzibiliziranoj ekonomiji i strategiji rodnog budžetiranja kao i prijedlog elemenata za pokretanje inicijative za izradu rodno senzibiliziranog budžeta za Srbiju.

28. **Ebu Sulejman, Abdulhamid A. *Bračne nesuglasice – vraćanje ljudskog dostojanstva posredstvom viših ciljeva Šerijata*. Sarajevo : Centar za napredne studije i Ženski edukacioni centar "Nahla", 2009, 52 str., 21 cm**

U ovoj studiji autor (s islamskog aspekta) dovodi u pitanje brojna historijska, ali i trenutna shvatanja vezana za pitanje rješavanja bračnih nesuglasica i nudi jedan drugačiji pristup, utemeljen na kur'anskim vrijednostima ljudskog dostojanstva, samilosti, tolerancije i poštovanja ljudskog života. U fokusu studije je tumačenje kur'anskog ajeta 4:34 iz perspektive postizanja dobrobiti, dostojanstva i poštivanja ljudskog bića, oslanjajući se na stvarnu praksu iz života poslanika islama Muhammeda.

29. **El-Buti, Muhammed Seid Ramadan. *Žena između tiranije zapadnog sistema i milosti Božijeg zakona*. Sarajevo : Haris Grabus, 2007, 242 str., 24 cm**

Knjiga predstavlja pokušaj da se širem čitateljstvu približe i objasne propisi islama vezani za ženu, njena prava i njenu društvenu ulogu, u svjetlu Kur'ana i Hadisa.

30. **El-Hašimi, Muhammed Ali. *Ličnost žene muslimanke*. Sarajevo : Visoki saudijski komitet za pomoć BiH i Kulturni centar „Kralja Fahda“ u Sarajevu, 2000, 377 str.**

Ova knjiga je dio edicije Porodična biblioteka koja s islamskog aspekta tretira različita pitanja od značaja za porodicu. Knjiga se u ediciji nalazi pod rednim brojem 19. Analizira teme vezane za odnos muslimanke prema Bogu, odnos prema samoj sebi, prema svojim roditeljima, odnos prema mužu, djeci, snahama i zetovima, odnos prema rodbini i mahremima, komšijama, sestrama u vjeri i prijateljicama, prema zajednici i društvu.

31. **El-Hašimi, dr. Muhamed Ali. *Želiš li biti idealna muslimanka*. Bužim : Ilum, 2008, 481 str., 25 cm**

Ova knjiga bavi se problematikom karaktera savremene muslimanke s islamskog aspekta i pokušava postaviti uzor za njeno ponašanje na temelju Kur'ana i autentičnih tekstova hadisa. Knjiga tretira 10 tematskih cjelina: Muslimanka i njen Gospodar, Muslimanka i njeno vlastito ja, Muslimanka i njeni roditelji, Muslimanka i njen muž, Muslimanka i njena djeca, Muslimanka i njeni zetovi i snahe, Muslimanka i njeno rođaci, Muslimanka i njene komšije, Muslimanka i njene prijateljice i sestre u islamu, Muslimanka i njena zajednica/društvo.

32. **El-Karni, Aid. *Možeš biti najsretnija žena na svijetu*. Sarajevo : Ilum, 2007.**

Ova knjiga obuhvata savjete protkane učenjem islama svakoj ženi koja pokušava pronaći sebe kao poslovnu ženu, majku, domaćicu u današnjem modernom svijetu. Sastoji se od 14. poglavlja koja tematski obrađuju određene aspekte svjetovnosti i duhovnosti.

33. **El-Husejni, Ahmed es-Sajih. *Hazreti Fatima*. Sarajevo : Libris, 2003, 248 str.**

Knjiga govori o životu Fatime, kćerke Poslanika Muhameda. Veći dio knjige pojedinačno tretira njenog supruga Aliju i njene sinove Hasana i Husejna.

34. Eliasson, Per Elis. *Muškarci, žene i nasilje. Razumijevanje i mijenjanje nasilnog ponašanja. Izvještaj iz Centra za muškarce u Štokholmu*. Sarajevo : Žene ženama, 2002, 99 str., 21 cm

Knjiga je prijevod djela „*Men, women and violence*“ koje se zasniva na slučajevima iz Centra za muškarce u Štokholmu. U knjizi se opisuju iskustva ovog Centra u radu s nasilnicima i načinima na koje im se nudi pomoć kako bi oni promijenili svoje nasilno ponašanje. Prikazani su uzroci nasilja, terapije, razgovori s muškarcima i savjeti za žene.

35. El-Usejmin, Muhammed ibn Salih. *Propisi o hajzu, istihazi i nifasu sa odgovorima na 60 pitanja*. Sarajevo : Aktivna islamska omladina, 2001, 77 str.

Ova brošura sadrži objašnjenja i islamske propise vezane za menstrualni ciklus, postporođajno krvarenje, upotrebu sredstava kojima se sprečava ili izaziva menstruacija i sprečava začeće ili izaziva pobačaj. Drugi dio sadrži 60 pitanja i odgovora vezanih za ovu problematiku.

36. Es-Sibai, Mustafa. *Žena između šerijatskog i svjetovnog prava*. Zenica : Kuća mudrosti, 2004, 275 str.

Knjiga je nastala kao zbirka autorovih predavanja na univerzitetu u Damasku u periodu od 1961. do 1962. godine. U njoj je dat osvrt na položaj žene kroz historiju, stav islama prema ženi, pitanje braka, višeženstva, razvoda, političkih prava žene i njenog društvenog statusa.

37. Et-Tahtavi, Ali Ahmed. *Sretan brak i prava supružnika*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2010, 157 str.

U ovoj knjizi autor predstavlja instituciju braka sa svim pravima i obavezama koje iz toga proistječu, s islamskog aspekta. Knjiga obuhvata savjete, od samog podsticanja na brak i stupanja u bračnu zajednicu, preko pravnog statusa braka, odabira supružnika, mehra i samog čina vjenčanja, uz primjere iz Kur'ana i Hadisa.

38. Ferhat, Jasir. *Istina i zablude o ženi*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2005, 178 str., 20 cm

Knjiga predstavlja svojevrsnu „odbranu“ islama i islamskog poimanja žene u odnosu na izjave i stavove dr. Naval Saadavi koja kroz svoje knjige, intervju i članke zagovara „oslobađanje“ muslimanki, njihovu ravnopravnost i prihvatanje jednakopravne pozicije te odbacuje poligamiju. Knjiga je podijeljena na pet odgovora koje autor suprotstavlja stavovima poznatih muslimanskih učenjak(inj)a, npr., šejha Šaravija, dr. Jusufa el-Karadavija i Zejneb el-Gazali, smatrajući njihove stavove ispravnim islamskim stavovima čija je svrha da pokažu, po njegovom mišljenju, netačnost i neispravnost stavova dr. Saadavi.

39. Fetić, Mustafa. *Roditeljski savjeti za sretan brak*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2010, 36 strana

Ova brošura nudi savjete kćerki muslimanki i sinu muslimanu koji su se već odlučili

na čin stupanja u brak ili, pak, razmišljaju o njemu. Drugi dio sadrži ajete i hadise koji govore o ovoj tematici.

40. **Filipović-Hadžiabdić, Samra, ur. *Pekinska deklaracija i platforma za akciju*. Sarajevo : Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, 2008, 146 str.**

Ova publikacija uključuje Pekinsku deklaraciju i „301 akciju koje treba poduzeti“. Osnovno pitanje koje se javlja iščitavanjem ove publikacije jeste šta je do sada poduzeto kako bi se suzbio ovaj problem.

41. **Galter, Hannes, D. *Mahrama ili zar*. Sarajevo : Ljiljan, 2004, 127 str., ilustr.**

Ova knjiga nudi antropološko-historijsku povijest fenomena odijevanja – pokrivanja muškaraca i žena u različitim kulturama od najstarijih vremena do današnjih dana.

42. **Garibović, Dženet. *Smrt je bila bolja. Ratni zločin masovnog silovanja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini : Sredstvo srpske genocidne politike*. Zagreb : Preporod, 1996, 47 str., 21 cm**

Dijelovi ove knjige prethodno su objavljivani u časopisu Kulturnog društva Bošnjaka hrvatske „Preporod“. U knjizi se sa sociološkog, psihološkog, etičkog i pravnog aspekta analiziraju uzroci i posljedice masovnog silovanja u toku agresije na Republiku Hrvatsku i BiH.

43. **Gavrankapetanović, Munir. *Problem abortusa*. Sarajevo : Islamic Relief, Ured za Bosnu Hercegovinu, 1994.**

U formi besplatne brošure na 26 stranica i nekoliko stranica ilustracija, autor analizira fenomen pobačaja u BiH. Dati su kraći historijski podaci o pobačaju, definicije i zakonodavstvo o pobačaju.

44. ***Gender perspektiva u nastavi. Mogućnosti i poticaji*. Sarajevo : Fondacija Heinrich Böll, Regionalni Ured Sarajevo, KulturKontakt Austria, 2004, 142 str., ilustr., 25 cm**

Ova publikacija rezultat je seminara koji su održavani za nastavno osoblje, škole, pedagoška ministarstva i zavode, te autore/ice školskih udžbenika u BiH. Cilj publikacije jeste primjena principa ravnopravnosti u nastavi s ciljem afirmacije oba spola i sprečavanja diskriminacije na rodnoj/spolnoj osnovi. Osnovna ideja publikacije je kreiranje rodno osjetljive generacije. Publikacija sadrži i analizu rodnih stereotipa u udžbenicima.

45. **Grupa autora. *Podvale emancipacije*. Zenica, 2002, 139 str., 21 cm**

Knjiga obuhvata pet radova arapskih autora i jedan rad bosanskog autora koji iz islamske perspektive analiziraju sljedeće teme: „Žena između islamista i modernista“, „Žena muslimanka“, „Kraj zapadne i početak muslimanske žene“, „Zabrana osamljivanja i raskalašenog druženja muškaraca i žena“, „Pomiješano društvo“, „Žena i islamski pogledi na život“.

46. **Gudac Dodić, Vera.** *Žena u socijalizmu : položaj žene u Srbiji u drugoj polovini 20. vijeka.* Beograd : Institut za noviju istoriju Srbije, 2006, 203 str.
U središtu ove studije nalaze se osnovni i najznačajniji pokazatelji društvenog položaja žene u Srbiji u drugoj polovini 20. stoljeća, tj., oni koji su najznačajnije utjecali na taj položaj. Studija pokazatelje socioekonomskog i društvenog položaja žene sagledava s pravnog, ekonomskog, obrazovnog i drugih aspekata. Pored toga, analizira i pitanja položaja žene u braku i porodici, pomoći društva u njezi i vaspitanju djece, zdravstvene zaštite te političkog života žena. Studija se uglavnom bazira na građi Istorijskog arhiva Beograda.
47. **Haddad, Isam Farouk.** *Hidžab - Deset pitanja i odgovora o islamskom odijevanju žene.* Zagreb, 1993.
Na 16 strana ova brošura predstavlja pokrivanje kao isključivu odjevnu praksu muslimanke. Na kraju postavlja pitanje bez odgovora svakoj ženi o tome da sama odluči šta je za nju hidžab.
48. **Hadžišehović, Munevera.** *Muslimanka u Titovoj Jugoslaviji.* Tuzla : Bosanska riječ, 2006, 462 str., ilustr.
Ova autobiografska, monografska knjiga predstavlja zapis o životu, običajima i tradiciji muslimanskih porodica u Sandžaku, s velikim brojem ilustracija i fotografija. Knjiga također govori o tome kako je muslimanka u Titovom režimu obavljala naučnoistraživački rad. Jedan od prikazivača ove knjige, Robert Donia je napisao da je njeno svjedočenje „vrijedno volumenske istorije“.
49. **Halilović, Safvet.** *Supruge Vjerovjesnika Muhammeda i razlozi njegovog višeženstva.* Novi Pazar : El-Kelimeh, 2009, 51 str., 21 cm
Ova kratka studija bavi se pitanjem višeženstva poslanika Muhammeda, te vjerskim, društvenim i političkim razlozima za stupanje u brak s pojedinim suprugama. Studija je nastala kao reakcija na objavljivanje romana „Dragulj Medine“ američke autorice Sherry Jones.
50. **Haverić, Ismail i Haverić, Izeta.** *Islamski brak i porodica.* Sarajevo : Haver – izdavačko trgovinsko preduzeće, 1991, 217 str., 22 cm
Knjiga napisana 1991. godine, iz islamske perspektive, na jednostavan način taksativno tretira odnos muškarca i žene, brak, porodicu, prava i obaveze žene kao supruge, majke, ali i muža i općenito bračnih odnosa i sl.
51. **Huršid, Ahmed.** *Porodični život u islamu.* Sarajevo : Starješinstvo islamske zajednice u BiH, Hrvatskoj i Sloveniji, Sarajevo, 1979.
U ovoj brošuri na 38 strana, autor, generalni sekretar Islamske fondacije London, profesor na Univerzitetu u Karachiju, govori o instituciji porodice u islamu. Povod izdanja je kršćansko-muslimanski dijalog o porodici održan u Wood Hallmu. Tekst nudi stav da su muškarac i žena jednakopravni u obavezama i slobodama.

52. **Ismail, Šejh Muhammed. *Hidžlab...zašto?* Zenica : Al-Haramain, 1995.**
U ovoj knjizi autor analizira obaveznost pokrivanja žena u islamu. Pokrivanje izjednačava s poštenjem, čistotom, zaštitom, imanom, suzdržanošću i čašću.
53. **Jemani, Ahmed Zeki. *Žena u islamu*. Sarajevo : El-Kalem, 2007, 198 str., 21 cm**
U ovoj knjizi autor pokušava dati sliku položaja koji islam daje ženi – oslanjajući se na Kur'an, Poslanikovu praksu, situaciju koja je vladala u vrijeme prve četverice halifa i, na kraju, ulogu koju je muslimanka imala u javnom životu u to vrijeme te u narednim generacijama. Knjiga nastoji razlučiti ono što jeste izvorno islamsko učenje od onoga što je naslijeđena društvena praksa.
54. **Karahodžić, Mehmed. *Žene oko Allahovih poslanika*. Sarajevo : Bemust, 2009, 135 str.**
U ovoj knjizi autor piše o najznačajnijim ženama koje su živjele s Božjim poslanicima i u njihovoj okolini. U formi priča-naracija spomenute su brojne zgode i historijska svjedočenja kroz sudbine značajnih žena, od Kana'anićanki, Kraljice od Sabe/Sebe, Belkise, do Šumenke, Samarićanki, junakinja Uhuda itd.
55. **Kazer, Karl. *Porodica i srodstvo na Balkanu - Analiza jedne kulture koja nestaje*. Beograd : Udruženje za društvenu istoriju : Čigoja štampa, 2002, 560 str., 24 cm**
Ova knjiga u prijevodu s njemačkog jezika predstavlja osnovne zaključke i postavke koje su rezultat istraživačkog projekta pod nazivom „Porodica na Balkanu“ koji nudi historijsko-antropološku analizu balkanske porodice i srodstva. Teme koje tretira su: odnos „evropske“ i „balkanske“ porodice, utjecaj Zapada, pitanje balkanskog patrijarhata, sistem srodstva i porodičnih domaćinstava na Balkanu itd. Posljednje od 5 poglavlja ove knjige nosi naslov „Porodica i srodstvo u procesu modernizacije“ i analizira tradicionalni položaj porodice u novom ozračju, pitanje promjene i pitanje gašenja ili preoblikovanja patrijarhalnog poretka.
56. **Kirin-Jambrešić, Renata. *Dom i svijet. O ženskoj kulturi pamćenja*. Zagreb : Centar za ženske studije, 2008.**
Rezultati navedeni u ovoj studiji proizašli su iz naučnog projekta „Rod i nacija: feministička etnografija i postkolonijalna historiografija“ provedenog uz podršku Ministarstva nauke, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. Radovi sabrani u ovom djelu interpretiraju rodne aspekte kolektivnog i pojedinačnog prikazivanja ratnog iskustva u Hrvatskoj od kraja Drugog svjetskog rata do danas kao važan faktor kulture pamćenja. Autorica u ovim tekstovima analizira život žena koje iskoračuju iz patrijarhalne matrice na ovim prostorima u nekim važnim prijelomnim trenucima društvenog života. Tako analizira partizanke, kažnjenice na Golom otoku, književnice u egzilu te žene umjetnice u zajednici.
57. **Kirin-Jambrešić, Renata i Škokić, Tea, ur. *Između roda i naroda. Etnološke i folklorističke studije*. Zagreb : Institut za etnologiju i folkloristiku i Centar za ženske studije, 2004, 364 str., ilustr., 23 cm**

Ova knjiga je zbornik radova o rodnom pitanju i ženi u etnografskoj praksi prepoznavanja, prikupljanja i bilježenja etnonacionalnih obilježja materijalne i duhovne kulture, jezika i tradicije. Rodna vizura prisutna u folkloristici i etnologiji analizirana je kroz 5 tematskih poglavlja od kojih svako uključuje od 3 do 5 radova koji se bave specifičnostima određenih običaja, obilježja i uloga. Od „muških“ poslova, ambivalentnosti ženskih uloga, muzike i granica roda do narativne folklorne tradicije.

- 58. Knežević, Đurđa i Dilić, Koraljka ur. *Vlast bez žena ili Dugi marš*. Zagreb : Ženska infoteka, 1997, 121 str., 21 cm**

Ovaj dvojezični zbornik rezultat je seminara "Politička participacija žena u Istočnoj Europi" koji je održan u Zagrebu od 14. do 16. juna 1996. godine. Zbornik sadrži 11 akademskih radova istaknutih intelektualki iz Istočne Evrope (npr., Albanija, Mađarska, Poljska, Rusija i sl.) koji govore o poziciji žena u politici, rodnim odnosima i učešću žena u politici.

- 59. Knežević, Đurđa, ur. *Seminar Žene i politika - Istočna Europa i Treći svijet - ženski pokušaj ponovne uspostave dijaloga*. Zagreb : Ženska infoteka, 2005, 319 str., 21 cm**

Ovaj trojezični (hrvatski, engleski i njemački jezik) zbornik iz serije seminara „Žene i politika“ analizira potrebu za ponovnom uspostavom dijaloga i saradnje između zemalja bivšeg Drugog svijeta i zemalja Trećeg svijeta. Ovaj zbornik uključuje radove koji razmatraju sličnost između zemalja Istočne Evrope i zemalja Trećeg svijeta, npr., u političkom, kulturnom i ekonomskom razvoju, ali i među organizacijama koje se bave pravima žena, za aktiviste/ice i istraživače/ice. Tretiraju se ženski pokreti, modeli i smjernice iz Istočne Evrope i Šri Lanke, Irana, Kavkaza, Tanzanije, Južne Afrike i slično.

- 60. Knežević, Đurđa, ur. *Seminar Žene i politika - Seksualnost između lokalnog i globalnog*. Zagreb : Ženska infoteka, 2005, 463 str., 21 cm**

U seriji zbornika sa seminara u organizaciji Ženske infoteke pod nazivom „Žene i politika“ ovaj trojezični (hrvatski, engleski i njemački jezik) zbornik bavi se pitanjem seksualnosti. Trinaest radova žena iz različitih zemalja tretiraju pitanja pada komunizma, utjecaja na rodnu politiku, definiranje rodno integrirajuće politike, pitanje javnog prostora i seksualnosti, prostitucije, biseksualnosti i lezbejstva.

- 61. Knežević, Đurđa, ur. *Seminar Žene i politika - Žene u povijesti/historija bez žena*. Zagreb : Ženska infoteka, 2001, 607 str., 21 cm**

Ovaj trojezični (hrvatski, engleski i njemački jezik) zbornik radova tretira pitanje žene u povijesti. Smatrajući da je povijest isključila žene iz svog polja interesa i da se žene ne pojavljuju u historiji kao naučnoj disciplini, zbornik tretira pitanje roda kao društvenu organizaciju razlika među spolovima u historiji, koja se kao disciplina bavi upravo društvenom organizacijom. Stoga se postavlja pitanje da li je potrebno historiju iznova definirati uzimajući u obzir rod. U zborniku 36 žena iz 14 država nude svoja specifična, partikularna, ali i generalna stajališta o temi.

62. **Korkut-Spaho, Muniba i Šiljak, Safija. *Mlade muslimanke, svjedočenja i sjećanja*. Sarajevo : UG „Mladi Muslimani 39“, 1999, 222 str., ilustr.**

Knjiga sadrži građu koja je sačinjena uglavnom od sjećanja sedamnaest pripadnica „Mladih muslimanki“ koje su ponudile svoja sjećanja, svjedočenja i iskustva, patnje i stradanja u doba jugoslovenskog komunizma. One su sve hapšene, mučene i izdržavale kaznu zatvora u Belediji (Sarajevo), Travniku, Novoj Topoli (Banja Luka) ili u Kopanicama. Sve su se nakon 1952. g. vratile kućama i nastavile svoj život. Knjiga govori o vjeri, idelima i idejama ovih žena. Pogovor je napisala Amina Šiljak-Jesenković, a predgovor dr. Nedžib Šaćirbegović.

63. **Krajnović, Verica, et al. *Za više žena u preduzetništvu. Analiza rezultata istraživanja o ženskom poduzetništvu u BiH*. Sarajevo : STAR Network of World Learning, BiH, 2004, 40 str., graf. prikazi, 30 cm**

Ovo dvojezično izdanje (b/h/s i engleski jezik) rezultat je istraživanja bosanskohercegovačke ženske ekonomske mreže (BHŽEM) koje su podržali američka nevladina organizacija STAR Network of World Learning i američka Agencija za međunarodni razvoj USAID. U julu 2004. godine provedeno je istraživanje u kome su učestvovale poduzetnice s ciljem identificiranja i prezentacije njihovih problema institucijama vlasti, finansijskim institucijama, medijima, međunarodnim i domaćim nevladinim organizacijama. Uz svako pitanje rezultat je prikazan i tekstualno i grafički.

64. **Kukanesen, Ren. *Porodice u kojima je nosilac domaćinstva žena*. Sarajevo : Ujedinjene nacije u Bosni i Hercegovini, 2003, 20 str., ilustr. u boji.**

Ova publikacija je izvještaj o stanju siromaštva u porodicama u kojima je nosilac domaćinstva žena (starije žene, udovice, izbjeglice i sl.). Podaci su dobijeni iz ankete o mjerjenju životnog standarda. Publikacija uključuje tabele, grafikone i bibliografije kao i preporuke za poboljšanje stanja žene u BiH (npr., bolji uvjeti rada, veće šanse zapošljavanja žena).

65. **Kulenović, Bergin. *Rodna jednakost/ravnopravnost i ustavne promjene*. Sarajevo : Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, 2008.**

Ova studija objavljena je u sklopu projekta Platforma Bosne i Hercegovine, Faza II – Doprinos ustavnoj reformi koji je implementirao Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu uz finansijsku podršku Švicarskog ureda za saradnju i razvoj. Studija je urađena dvojezično i na 26 strana donosi pregled političkog okruženja u Bosni i Hercegovini, te kratku analiza ustavnih procesa s osvrtom na perspektivu rodne ravnopravnosti u ustavnom procesu. U radu je iznesena i analiza političkih platformi vodećih stranaka u odnosu na pitanja ravnopravnosti spolova.

66. **Kunac, Suzana i Sarnavka, Sanja. *Nevinost bez zaštite - “ženska” percepcija medijskih sadržaja*. Zagreb : Grupa za ženska ljudska prava, 2006.**

Ova studija ispituje i analizira ulogu medija i njihov utjecaj na život žene. Na uzorku od 500 žena iz BiH, Hrvatske, Srbije i Crne Gore provedeno je istraživanje o načinu na koji

žene percipiraju medijske sadržaje kao i nivou njihovog zadovoljstva trenutnom prezentacijom žene u medijima. Ovaj rad i publikacija dio su većeg projekta „Akcija prema većoj vidljivosti žena“ koju je provela Grupa za ženska ljudska prava B.a.B.e. i ima za cilj učiniti ženu vidljivijom u društvenim zbivanjima. Ovo istraživanje pokušava da predstavi interese žena u odnosu na postojeći i potencijalni medijski sadržaj vodeći računa o proizvodnji medijskih sadržaja kao važnom elementu te o mogućnosti uvođenja rodni politika u medije na osnovu stavova žena o medijskim sadržajima.

67. **Kurdić, Šefik. *Bračni i porodični odnosi u islamu*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2009.**
U ovoj knjizi autor iz islamske perspektive obrađuje pitanja bračnih i porodičnih odnosa. U prvom dijelu obrađuje tematiku bračnih odnosa u islamu, s posebnim osvrtom na prava i dužnosti žene prema mužu, te pravila ponašanja prilikom razvoda braka. Drugi dio knjige obrađuje tematiku pravila ponašanja prema djeci, kao i pravila ponašanja prije rođenja djeteta, zatim prilikom rođenja djeteta te pravila ponašanja prema roditeljima.
68. **Kurdić, Šefik. *Brak i intimni odnosi u islamu*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2005, 110 str., 20 cm**
U ovoj knjizi autor iz islamske perspektive obrađuje brak i intimne odnose. U prvom dijelu knjige autor iznosi najbitnije elemente za značaj braka i bračnih odnosa. U drugom dijelu knjige govori o razvodu braka i kulturi ponašanja prilikom razvoda braka te njegovim posljedicama.
69. **Ler-Sofronić, Nada. *Nasilje nad ženama u ogledalu medija*. Sarajevo : Centar „Žena i društvo“, 2008.**
Publikaciju je izdao Centar „Žena i društvo“ – Centar za istraživanje, politike i zaganjanja, a njeno izdavanje podržao je i omogućio UNPFA (United Nations Population Fund BiH). Publikacija je rezultat istraživačkog projekta o rodno zasnovanom nasilju u Bosni i Hercegovini, analizira kako institucije sistema i javno mnjenje u našoj zemlji odgovaraju na nasilje zasnovano na spolu/rodu. Publikacija donosi konkretne slučajeve, uglavnom isječke iz štampanih medija koji ukazuju na nasilje u BiH, prostituciju maloljetnica, silovanja, incest, ubistva zasnovana na rodu itd.
70. **Lorde, Audre. *Sestra autsajderka - eseji i govori Odri Lord*. Beograd : Feministička 94 i Žene u crnom, 2001, 243 str., 21 cm**
Knjiga je zbirka tekstova crnopute lezbejke i feministice, majke dvoje djece, kćerke imigranata koja iz svoje specifične pozicije u formi dnevnika, eseja i pisama teoretizira erotiku, rasu, seksizam, majčinstvo, identitet i slično.
71. **Magezis, Joy. *Ženske studije*. Sarajevo : Magistrat, 2001, 225 str., 23 cm**
Knjiga „Ženske studije“ djelo je u kome autorica na svega 225 strana nudi iscrpan pregled ženske historije, definira pitanja identiteta i roda i nudi presjek različitih feminističkih pravaca. Djelo nudi analizu različitih ženskih pokreta u svijetu kao i bitna pitanja vezana za jezik i rod. Analizira žensku književnu kritiku i žensku književnost,

ali nudi i njihov pregled kroz vrijeme. Uvodi poglavlja koja pojedinačno tretiraju medije, seksualnost, zdravlje, porodicu i zaposlenje žena, kao i sve podsegmente navedenih tema značajne za žene. Knjiga na jednom mjestu nudi sveobuhvatne informacije o pozicijama i ulogama žene kroz historiju i danas.

72. Mahmutćehajić, Rusmir. *Tajna Hasanaginice*. Sarajevo : Buybook, 2010.

Ova knjiga o ženi Bosne donosi tezu da je glavna tajna povijesne balade Hasanaginica sve dosad ostala dobro čuvana. Autor vjeruje da je ta tajna to da je Hasan-aga Arapović iz okoline Klisa da bi se spasio od neprijateljskih klanja prešao na kršćanstvo (katoličanstvo) i zahvaljujući tome činu je i preživio. Njegova supruga, bezimena Hasanaginica, ostaje muslimankom i tu nastaje izvor njihove porodične drame, razvoda, tragedije, a potom i baladske naracije o preudaji i smrti neizmjerne ljepote, koja se s velikom pažnjom bilježi još od daleke 1744. godine kad je baladu Hasanaginica prvi put zabilježio opat Alberto Fortis na bosanskom i talijanskom jeziku. Knjiga donosi i rijetke historioografske izvore i podatke o teškim srednjovjekovnim vojnama, izgonima, smrtnima i genocidima na ovim prostorima, koji su čuvani u venecijanskim arhivima i bili stoljećima nedostupni širokoj javnosti.

73. Mamula, Maja, ur. *Seksualno nasilje u školama*. Zagreb : Ženska soba, 2004, 100 str., 30 cm

Ova knjiga priručnik je za prepoznavanje i pružanje pomoći u slučaju seksualnog nasilja nad mladim osobama, te mogućim oblicima prevencije. Namijenjena je profesori(ca) ma, stručnim saradnicima/saradnicama u školama, i pedagoškim radnicima/radnicama. Priručnik nudi osnovne informacije o tome kako prepoznati i shvatiti seksualno nasilje, te kako pomoći učenicima/ama facilitirajući diskusije i održavajući predavanja i radionice o ovoj temi (s dosta praktičnih preporuka za vježbe). Također, sadrži informacije o posljedicama seksualnog nasilja, kao i o djelovanju različitih nadležnih institucija u Hrvatskoj.

74. Mann, Carol. *Kućne amazonke. Otpor žena iz Dobrinje, predgrađa Sarajeva*. Sarajevo : Svjetlost, 2006, 176 str., 20 cm

Ova knjiga tretira otpor žena za vrijeme opsade Sarajeva u toku agresije na BiH, u sarajevskom naselju Dobrinja. Zasnovana je na istraživanju francuske antropologinje koja se koristila akademskom metodom promatranja učesnica (*participant observation*) u periodu od 6 godina (1993-1999), i sama učestvujući u neobičnim ratnim i postratnim događajima. Autorica prikazuje svakodnevni život na Dobrinji pod snajperima i srpskom okupacijom. Prikazan je civilni otpor žena, npr., održavanje nastave u školama, lična higijena, grijanje, kuhanje, povrtnjaci u saksijama, osvjetljenje, voda, čistoća odjeće itd.

75. Maqsood, Ruqayyah Waris. *Vodič za muslimanski brak*. Živinice : Selsebil, 2003, 165 str., 21 cm

Ova knjiga nudi prikaz suštine muslimanskog braka, jasno i otvoreno raspravlja o glav-

nim društvenim, emocionalnim i seksualnim problemima koji mogu utjecati na vezu, te sugerira mnogo praktičnih načina kako ih riješiti. Knjiga ima deset poglavlja.

76. **Medeni, Abbasi, S.M. *Kćerke časnog Poslanika, s.a.v.s. Sarajevo : Organizacija za afirmaciju islamskih znanosti*, 2003, 63 str., 21 cm**
Ova knjiga iz islamske perspektive prikazuje život četiri kćerke poslanika Muhammeda, a.s., posebno ističući njihove karakterne osobine i način na koji su se nosile sa životnim iskušenjima. Autor kao cilj pisanja ove knjige ističe nastojanje da život Poslanikovih kćeri postane inspiracija i model muslimanima.
77. **Mićunović, Dragoljub. *Muški zločin i izvinjenje. Beograd : Demokratski centar*, 2003, 30 str., 21cm**
Ova publikacija sadrži esej profesora Filozofskog fakulteta u Beogradu o „najstarijem i najmasovnijem zločinu“ muškog roda prema ženi. Publikacija počinje historijskim prikazom silovanja od grčke mitologije, historije Rima, Napoleonovog osvajanja Zaragoze, kolonijalnih vlasti, Hitlerovog projekta oplodivanja žena s odabranim, čistim, arijevim Nijemcima, svjetskim ratovima, te privrednim buđenjem mnogih zemalja što je, smatra autor, proizvelo eksploataciju žene na radnom mjestu, prostituciju malo-ljetnica, seks-turizam, porno industriju, te trgovinu bijelim robljem uglavnom u postkomunističkim zemljama. Autor se zalaže za promjenu svijesti kod muškaraca kako bi se uklonili svi oblici diskriminacije, tlačenja i dominacije prema ženi.
78. **Miličević, Jadranka. *U čemu je razlika? Trgovina ženama. Prostitucija. Sarajevo : Žene ženama*, 2004, 80 str., ilustr.: članci iz novina, 21 cm**
Knjiga govori o historiji, akterima, oblicima, uzrocima i posljedicama prostitucije. Polazeći od izjave da „niko ne želi da ima seksualne odnose s desetak stranaca dnevno“, tematizira se i prevencija prostitucije. Prikaz članaka iz domaće bh. štampe, statistički podaci, priča jedne prostitutke, kompilacija odabranih tekstova i rječnik pojmova čine ovu publikaciju sveobuhvatnom.
79. **Mill, John Stuart. *Rasprave o jednakosti polova - Džon Stjuart Mil i Herijeta Tejlor Mil. Beograd : Filip Višnjić*, 1995, 144 str., 21 cm**
Knjiga je objavljena 1995. godine i nudi prvi prijevod ogleđa Harriet Hardy Taylor Mill Žensko pravo glasa. Knjiga, također, po drugi put, a poslije više od sto godina, na našim jezicima donosi i ogled Johna Stuarta Milla *Potčinjenost žena* i prvi put prijevod njihovog zajedničkog teksta *Rani ogledi o braku i razvodu*. Knjiga uvodi čitaoce u pionirska djela ovih autora koji udaraju temelje modernoj feminističkoj teoriji gdje se oboje svrstavaju u predstavnike liberalnog feminizma. Njihovi tekstovi uglavnom se razmatraju zajedno i analiziraju paralelno.
80. **Moranjak-Bamburać, Nirman; Jusić, Tarik i Isanović, Adla, ur. *Stereotipizacija : Predstavljanje žena u štampanim medijima u jugoistočnoj Evropi. Sarajevo : Mediacentar*, 2007, 282 str., 17x17 cm**

Urednici ove knjige izabrali su tekstove raznih autora koji prikazuju rodne uloge i odnose u štampanim medijima u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Hrvatskoj, Makedoniji i Srbiji. Uz svaki tekst navedene su opširne fusnote i bibliografski podaci. Na kraju se nalazi i dodatni dio o autorima te bibliografija.

81. Mršević, Zorica. *Ženska prava u međunarodnom pravu*. Banja Luka : Helsinški parlament građana i Udružene žene, 2000.

Ovo izdanje nastalo je kao rezultat saradnje Helsinškog parlamenta građana i organizacije „Udružene žene“ iz Banje Luke s autoricom, nakon prvog izdanja iz 1998. i drugog iz 1999. g. Kao polazna osnova za ovu knjigu uzeti su brojni međunarodni dokumenti koji se bave različitim aspektima ženskih ljudskih prava, čije su se prevođenje i afirmacija u našoj sredini autorici učinili neizbježnim prvim korakom. Ovi dokumenti u knjizi su popraćeni tumačenjima i izlaganjima u obliku predavanja i priča kako bi postali bliži i jasniji domaćoj svakodnevnicu, ženi i iskustvima. Kao relevantni međunarodni dokumenti ovdje su uvršteni ne samo ratificirani dokumenti nego i rezolucije i deklaracije koje ne podliježu ratifikaciji. Također, u knjizi su korišteni ne samo UN-ovi, nego i ostali međunarodni relevantni dokumenti. Spisak je proširen zaključcima najvažnijih međunarodnih konferencija kao one iz Pekinga iz 1995. Neki dokumenti nevladinih organizacija također su uvršteni u knjigu, iako jasno nemaju međunarodni karakter, ali mogu poslužiti kao moguća osnova za buduće međunarodne ugovore.

82. Mubejjed, Me'mun. *Razumijevanje bračnih drugova*. Sarajevo : Libris, 2004, 314 str., 24 cm

Kao priznati stručnjak u oblasti psihoterapije, dr. Mubejjed kroz 18 poglavlja ove knjige široj čitalačkoj publici nudi svoje bogato iskustvo i zapažanja bilježena tokom višegodišnjeg rada s bračnim parovima. Autor je posebnu pažnju posvetio objašnjavanju promjena u definiranju uloga spolova koje je donijelo savremeno društvo, te različitim tehnikama koje mogu doprinijeti poboljšanju komunikacije među bračnim partnerima i drugim članovima porodice.

83. Mujakić, Suada. *Trudnoća i dojenje (Islam i medicina)*. Bužim : Ilum, 2009.

Prvi dio knjige govori o trudnoći i pripremama za nju, te o korisnosti i važnosti prehrane trudnica. U drugom dijelu knjige riječ je o dojenju, tretmanu dojenja u šerijatskom pravu te o srodstvu djece po mlijeku, odnosno o načinima utvrđivanja srodstva po mlijeku.

84. Mujezinović, Jasmina, ur. *Prijedlozi za poboljšanje položaja žena – žrtava rata u bh. društvu*. Sarajevo : Fondacija lokalne demokratije, 2006. 75 str., ilustr.

Ovo je dvojezična (b/h/s i engleski jezik) publikacija o maltretiranju, torturi, poniženju i silovanju žena u toku agresije na BiH. Obrađene su teme zaštite, pojam žrtve u ratu, pravni izvori u BiH i međunarodni standardi za zaštitu žene. Glosar i bibliografija uključeni su na kraju knjige.

85. **Nursi, Said. *Vodič za žene*. Sarajevo : Bemust, 2004.**

Ova brošura dio je autorovog djela Risalei Nur. Sastoji se od obraćanja i savjeta muslimanima i muslimankama, a jedan njen dio odnosi se samo na žene i pitanje hidžaba.

86. **Ocvirek-Krušić, Kaja, ur. *Seminar Žene i politika - Klasne razlike u feminizmu*. Zagreb : Ženska infoteka, 2007, 263 str., 23 cm**

U seriji zbornika sa seminara u organizaciji Ženske infoteke pod nazivom „Žene i politika“ ovaj zbornik sa 5 radova bavi se pitanjem klasne diferencijacije. S tranzicijom klasna terminologija i problemi koji su davno povučeni iz upotrebe ponovo stupaju na scenu i vidljiva je očita klasna segregacija u mogućnostima, šansama, ali i u potrebama i nastojanjima. Mjere i programi koji se nude poručuju da je ženama moguće pokušati se riješiti tradicionalnih uloga i muka samo prihvaćanjem ekonomske isplativosti kao krajnje vrijednosti.

87. **Peele, Holly, ur. *Drugi Pogled 2 - (Ne)živjeti s nasiljem*. Zenica : Medica Zenica, Infoteka, 1999, 211 str., ilustr.**

Ova knjiga nudi izvještaj o nasilju nad ženama koji je urađen na osnovu ispunjenih anketa. Zatim slijede stručni tekstovi o silovanju, nasilju u porodici i analizi muškog nasilja. Pomoću prikazanih inicijativa (SOS telefon, etc.), kampanja i konferencija želi se pokrenuti javna rasprava na temu seksualnog napastovanja radi prevencije takvog postupanja te s ciljem da se prizna da je ljudsko pravo i žensko pravo. Prikazane ankete, tabele, grafički prikazi rezultata istraživanja i fotografije čine ovu knjigu kvalitetnom. Isti izdavač izdao je ovu knjigu i u sažetoj verziji na engleskom jeziku pod naslovom „A second look 2 – excerpts. To live with(out) violence“.

88. **Petrić, Aleksandra. *Medijska ravnopravnost polova u BiH*. Banja Luka : Udružene žene Banja Luka, 2006.**

Publikacija je urađena dvojezično (b/h/s i engleski jezik) i zamišljena je kao vodič za predstavnike/ce zvaničnih institucija vlasti u BiH, aktiviste i aktivistice NVO, medijske djelatnike te sve druge strane zainteresirane za razumijevanje problema ravnopravnosti polova u medijima u BiH. U publikaciji su korišteni rezultati Globalnog projekta monitoringa medija (GMMP) za 2005. u kome su „Udružene žene Banja Luka“ zajedno s članicama „Helsinškog parlamenta građana Banje Luke“ bile nacionalne koordinatorice projekta. Publikacija obiluje statističkim podacima, grafikonima i različitim oblicima prikaza podataka o zastupljenosti i položaju žena u medijima. Između ostalog, u rad je uvršten i izvještaj monitoringa medija u BiH na dan 8. marta 2006. te izvještaj terenskog istraživanja „Pristup i stvarni uticaj žena na razvoj medija u Bosni i Hercegovini“.

89. **Phillips, Anne. *(O)rađanje demokracije*. Zagreb : Ženska infoteka, 2001, 190 str., 24 cm**

Ova knjiga eseja engleske feminističke teoretičarke bavi se promišljanjem dominantnih tokova moderne demokratije, posebno njenih liberalnih aspekata, problema participativne demokratije i sl. iz pozicije feminističke teorije. Prema autorici, centralni proble-

mi su nedovoljna zastupljenost žena u politici, problemi razumijevanja odnosa unutar dihotomije privatno-javno, ali u velikoj mjeri i kritika određenih aspekata unutar feminističkog pokreta.

90. **Poštić, Jelena i Hodžić, Amir, ur. *Transgresija roda : spolna/rodna ravnopravnost znači više od binarnosti*. Zagreb : Ženska soba i CESI, 2006.**

Ovaj zbornik radova izdala je „Ženska soba“ - Centar za prevenciju, istraživanje i suzbijanje seksualnog nasilja i žensku seksualnost u saradnji s CESI – Centrom za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, a sadrži radove predstavljene na Konferenciji pod nazivom „Transgresija roda“ koja je održana od 7. do 9. oktobra 2005. u Zagrebu. Zbornik je sastavljen od nekoliko većih cjelina ili poglavlja kao što su „Iskustva i prakse“ s radovima koji iz „ja“ pozicije progovaraju o nenormativnim praksama i iskustvima, „Društveni kontekst“ s tekstovima koji pitanja spola, roda i transrodnosti istražuju u odnosu na različita socio-kulturalna područja, „Teoretska propitivanja“ o kritičkom sagledavanju relevantnih teorijskih konceptualizacija, „Jezički diskursi“ s radovima o jezičkoj transgresiji binarnosti te „Medijski prikazi“ s fokusom na film, književna djela i fotografiju.

91. ***Prava žena. Odabrani međunarodni dokumenti*. Sarajevo : Visoki komesarijat Ujedinjenih naroda za izbjeglice i Nezavisni biro za humanitarna pitanja, 1997, 121 str.**

Knjiga je dvojezično (b/h/s i engleski jezik) izdanje u kojem su odštampani originalni tekstovi međunarodnih dokumenata koji se odnose na prava i status žena. Obuhvaćena je Pekinška deklaracija, Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencija o političkim pravima žena, Konvencija o statusu udatih žena, Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za brak i registrovanje brakova, Konvencija o zabrani trgovinom ljudima i iskorištavanje prostitucije drugih, i nasilja nad ženama.

92. ***Priručnik za izradu nacionalnog izvještaja o ženskim ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo : Međunarodna pravna grupa za ljudska prava, 1998, 158 str., 30 cm**

Ovaj dvojezični priručnik (b/h/s i engleski jezik) napravljen je kao vodič nevladinim organizacijama u pripremanju izvještaja o ženskim ljudskim pravima. On pruža pregled domaćeg zakonodavstva i propisa, kao i međunarodnih normi te propituje politike vlasti. Nudi „korak-po-korak“ metodologiju za izradu izvještaja te uključuje smjernice za zagovaranje i provedbu aktivnosti nakon objavljenog izvještaja. Priručnik, također, nudi primjere izvještaja iz drugih zemalja.

93. **Qasim Abd al-Aziz. *Da li je veo islamski ili Ženska tijela kao ulozi moći?* Sarajevo : Armis Print, 2004, 84 str., 33 x 32 cm**

U ovom kratkom pamfletu prevedenom s francuskog jezika koji je objavila Asocijacija marsejskih žena autor govori o pokrivanju muslimanki smatrajući pokrivanje zastarjelom i ahistorijskom praksom. Poziva na kontekstualno tumačenje modernih potreba žena te oslobađanje muslimanskih žena od, prema njegovom mišljenju, sveprisutnih, muških tumačenja islama.

94. **Radović, Mirjana. *Žene i mali biznis – od ideje i realizacije*. Beograd : Poslovni biro, 2005, 164 str., 20 cm**
Knjiga br. 2 iz edicije „Profil i profit“ posvećena je isključivo ženama i njihovoj ulozi u svijetu biznisa. Ova studija analizira specifičnosti koje karakteriziraju poslovne žene te razlike između njih i njihovih muških kolega, ali i formira „profil“ žena u biznisu izdvajajući reprezentativne primjerke najuspješnijih žena. Knjiga ukazuje i na moguće greške kod izbora biznisa, saradnika i strategije, a obiluje i brojnim testovima za samoprovjeru i stručnim savjetima kao i vrstama poslova za koje se žene najčešće opredjeljuju. U knjizi je priloženo i istraživanje o participiranju liderica u poslovnom svijetu Srbije i mjestu koje im tu daje porodica i društvo. Umjesto zaključka knjiga pokušava odgovoriti na pitanje šta su dobile žene, a šta poslovni svijet njihovim učesćem u kreiranju i vođenju malih biznisa.

95. **Ramić, Šukrija. *Fetve i savjeti (knjiga za žene)*. Novi Pazar : El-Kelimeh, 2009, 258 str.**
Ova knjiga iz islamskog prava nastala je prikupljanjem pitanja koja su autoru upućivana direktno, putem e-maila, telefona ili u različitim časopisima i odgovora koje je autor davao. Zbog toga je i napisana u formi pitanje-odgovor i sastoji se od 258 pitanja i odgovora iz oblasti obredoslovlja (namaz, hadž, post), čistoće kao preduvjeta za obavljanje obredoslovlja, oblačenja muslimanke, nasljednog prava, porodičnog i bračnog prava, sprečavanja trudnoće, umjetne oplodnje i odgoja djece.

96. **Ravnopravnost spolova u međunarodnim dokumentima. Vijeće Evrope. Sarajevo : Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosna i Hercegovine i Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2008, 198 str.**
Knjiga sadrži Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, i zbirku materijala s konferencija te preporuke, deklaracije, zaključke i izvještaje o ljudskim pravima. Dokumenti su štampani na jezicima naroda BiH, ćirilicom i latinicom.

97. **Savić, Svenka, et al. *A šta ću ti ja jadna pričat...Životne priče žena*. Novi Sad : Ženske studije i istraživanja, 2008, 590 str., ilustr., 23 cm**
Aktivistkinje UG Ženske studije i istraživanja u Novom Sadu su ovim radom željele ukazati na doprinos žena historijskim procesima na tlu Vojvodine u 20. stoljeću. U knjizi je objavljeno 47 od ukupno 60 prikupljenih priča o ženama. Po obimu prikupljenih priča i broju učesnica u njihovom prikupljanju ovo je najveći korpus empirijskih podataka dobijenih metodom usmene historije (*oral history*) u Jugoistočnoj Evropi. Većina odabranih žena ima više i visoko obrazovanje. Žene pričaju o tome kako su se školovale i ulazile u različite profesije, o tome ko ih je u tome podržavao, ali i onemogućavao. Ideja ovog projekta bila je da ovaj metod *oral history* postane dostupan širem krugu onih koji mogu dalje da ga koriste u radu i da se priče učine dostupnim javnosti, kao i da se u digitalnom obliku pohrane za buduća istraživanja.

98. **Savić, Svenka, ur. *Romkinje*. Novi Sad : Ženske studije i istraživanja : Futura publikacije, 2007, 217 str., 24 cm**

U sklopu edicije *Životne priče žena* izdata je knjiga intervjua s Romkinjama iz Vojvodine, a intervjue su radile same Romkinje. U knjizi je izneseno 20 životnih priča Romkinja koje su životni vijek provele po cijeloj Vojvodini. Teška sudbina starijih Romkinja pokazuje se u zajedničkim preživljavanjima (siromaštvo, dominantna uloga majke u održavanju porodice, neškoloвање ženske djece, udaja bez prava izbora/prodaja, neharmoničan bračni život, mukotrpna borba za opstanak, opća slika ženske nesreće). Knjiga nudi mogućnost za izučavanje kulture i folkloru Roma te predstavlja važan korak u emancipaciji i razvoju samostalnosti Romkinja.

99. **Savić, Svenka, ur. sa saradnicama Bracić, Milica et al., *Životne priče žena u Vojvodini : Hrvaticе, Bunjevke, Šokice (1919-1955)*, Novi Sad : Ženske studije i istraživanja : Futura publikacije, 2007, 236 str., 24 cm**

Ova knjiga dio je serijala knjiga „Životne priče žena“ koji je rezultat istoimenog projekta započetog školske 1997/98 u UG Ženske studije i istraživanja u Novom Sadu. Ovaj projekt prikupio je empirijski materijal primjenom biografskog metoda kojom su prikupljene životne priče žena različitih nacionalnosti koje žive u Vojvodini. Ovi nalazi i podaci daju preglednu i sadržajnu sliku o strukturi stanovništva u Vojvodini te o multikulturalnom prožimanju starom nekoliko stoljeća na tim prostorima. U knjizi Hrvaticе, Bunjevke, Šokice zabilježeno je 17 biografskih priča Hrvatica iz Vojvodine u periodu od 1919. do 1955.

100. **Sevinč, Abdulah. *Ilmihal za žene s pitanjima i odgovorima*. Sarajevo : ITD Sedam, 2010.**

Ova knjiga je ilmihal (priručnik o osnovama islama) s dodacima i objašnjenjima koja se odnose specifično na žene. Uključuje određena specijalizirana poglavlja za žene (o specifičnim biološkim stanjima žena, kontracepciji, pokrivanju, hadžu i slično). Veći dio knjige odnosi se i na muškarce i na žene, a značajan fokus je na oprost, činjenju dobra, darežljivosti itd.

101. **Sezer, Esra Nuray. *Dileme savremene djevojke*. Sarajevo : Rejhan, 2008, 184 str.**

Knjiga sadrži preporuke autorice muslimanke koja djevojkama govori o tome kako se odnositi prema vlastitoj ljepoti, ljubavi između žene i muškarca i govori o tome da li je to preduvjet uspješnog braka. Autorica smatra da je feminizam kao pojava prijetnja za djevojke. Analizira islamsko pokrivanje žena i njegov smisao. Izvršavanje vjerskih dužnosti autorica tretira kroz poglavlja o namazu i zašto ga klanjati, kako činiti dovu, kakva treba biti ljubav prema Bogu itd.

102. **Sinanović, Alem. *U fokusu : društveno aktivne političarke*. Udruženje „Vesta“, 2007.**

Ovaj kratki priručnik na 43 strane pravi kratak uvod o pravima žena i djece i učešću žena u političkom i javnom životu u Bosni i Hercegovini, a u drugom dijelu uključuje

intervjue sa 6 žena. U samom priručniku nisu pojašnjeni kriteriji za izbor ovih osoba. Pitanja svim ispitanicama su uglavnom ista ili slična i tiču se njihovog političkog i društvenog angažmana te gledanja na angažman žene u politici, životu općenito, odnosu medija prema njihovom angažmanu i sl. U zadnjem dijelu, priručnik donosi kratke biografije 8 žena sa svjetske scene, koje autor naziva „najmoćnije žene u politici svijeta“.

- 103. Slapšak, Svetlana. *Mala crna haljina, eseji o antropologiji i feminizmu*. Beograd : Centar za ženske studije i istraživanje roda, 2007.**

Knjiga je prijevod istoimene knjige izdate 1993. godine na slovenskom jeziku. Sama knjiga pisana je na srpskohrvatskom jeziku, zatim prevedena na slovenski, pa onda opet na srpski jezik. Jedan dio knjige govori o ratovima na području bivše Jugoslavije i svijetu koji se usljed rata mijenja, a njen drugi dio govori o promjenama koje se dešavaju poslije rata na istom području, a koje mogu biti razlozima za nove ratove. Knjiga je tako i podijeljena u dva velika poglavlja i to prvi *Kulturna antropologija rata* i drugi *Poslijeratna kulturna antropologija*. Mala crna haljina izražava odsustvo teških ukrasa i široku upotrebljivost i to je bio prvi ustupak modi revolucionarnih vlasti nakon Drugog svjetskog rata. Cilj knjige nije fiksacija *crne haljine* već shvatanje šta je rat uradio toj crnoj haljini.

- 104. Spahić-Šiljak, Zilka i Anić, Rebeka Jadranka. *I vjernice i građanke*. Sarajevo : Transkulturalna psihosocijalna obrazovna fondacija - TPO fondacija/ CIPS Univerziteta u Sarajevu, 2009, 242 str., 24 cm**

Urednice i autorice u ovoj pionirskoj knjizi na ovim prostorima povezuju i promišljaju ženski vjerničko-građanski identitet. U knjizi od 4 poglavlja detaljno se u prvom razmatranju općenito historija ženskog pitanja i ženskih prava kako u porodici, društvu tako i u kontekstu izgradnje mira da bi ostala tri pojedinačno tretirala rodnu ravnopravnost u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu kroz primjere žena iz tih tradicija, ali i kroz predstavljanje i prikaz teorija rodnih odnosa u ovim religijama.

- 105. Spahić-Šiljak, Zilka. *Žene, religija i politika : analiza utjecaja interpretativnog religijskog naslijeđa judaizma, kršćanstva i islama na angažman žene u javnom životu i politici u BiH*. Sarajevo : IMIC, etc., 2007, 31 str., graf. prikazi, 24 cm**

Kroz teološku antropologiju, egzegezu svetih tekstova i nalaze s terena autorica ukazuje na potrebu rekonstruiranja patrijarhalnog religijskog naslijeđa kroz rodno inkluzivnu prizmu. U 8 poglavlja autorica prezentira sam pojam religije, poziciju žene u judaizmu, kršćanstvu i islamu te historijski prikaz žena i politike u BiH. Posebno značajni su terenski nalazi koji na osnovu rada u fokus grupama donose konkretne stavove od žena, religiji i politici iz naroda. Autorica zaključuje da interpretativno religijsko naslijeđe monoteističkih tradicija jeste isprepleteno s patrijarhalnim naslijeđem i da kao takvo u velikoj mjeri utječe na status žene u javnom životu, politici i religiji.

- 106. *Status žene u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine*. Zenica : Centar za pravnu pomoć ženama Zenica, 1999, 190 str.**

Ovo dvojezično izdanje (b/h/s i engleski jezik) nudi stručno obrađenu studiju sa izvor-

nim dokumentima, statističkim podacima i fusnotama. Uz međunarodne normi, prikazani su i svi zakoni i propisi u BiH kako na državnom tako i na entitetskom nivou. Uz to knjiga tretira i status žene u medijima, političkom životu i javnosti, ekonomski status žene, obrazovanje i zapošljavanje, nasilje nad ženama i diskriminaciju, porodično pravo, te zdravstvenu i socijalnu zaštitu žene.

- 107. Sufjan, Ummu. *Problemi iz intimnog života supružnika, rješavanje najčešćih bračnih problema u svjetlu Kur'ana i suneta*. Zenica : Emanet, 2004.**

Ova knjiga govori o intimnom životu iz islamske perspektive. Ne poziva se na bilo kakva naučna istraživanja iz relevantnih oblasti poput: psihologije, pedagogije, sociologije, i slično. Autorica selektivno prilazi pitanju intimnog života i nudi vankontekstualno tumačenje kur'anskih ajeta i hadisa.

- 108. Sulejme, Muhammed Muveffek. *Kćerke Vjerovjesnika, s.a.u.s.* Novi Pazar : El-Kelimeh, 2005, 107 str., 20 cm**

Ovo je knjiga koja uključuje kazivanje o četiri kćerke poslanika Muhammeda, a.s., kroz koje se prikazuje pozitivna i nezaobilazna uloga žena u javnom životu u periodu teških iskušenja s kojima se susretala mlada muslimanska zajednica.

- 109. Ša'ravi, Muhammed Mutevelli. *Žena u Kur'anu*. Mostar : Karadoz-begova medresa, 2004, str 115.**

U ovoj knjizi napisanoj početkom 20. stoljeća autor iz islamske perspektive govori o podjeli uloga, prirodi žene i muškarca... Obavezu pokrivanja muslimanki autor posmatra kroz pokrivanje ženinog tijela koje predstavlja sredstvo za zavođenje muškaraca.

- 110. Štulanović, Muharem. *Prva bračna noć i intimni bračni život u šerijatskom pravu*. Bihać : Bemust, 1999.**

Priručnik govori o pravilima ponašanja prije i nakon sklapanja šerijatskog braka, a obuhvata vrste braka, dužnosti te prava i obaveze muža prema ženi i žene prema mužu, kao i pravila o ličnoj higijeni supružnika.

- 111. Tanović-Mikulec, Emira i Dračić, Sabaha, *Nasilje nad ženama u partnerskim odnosima*. Priručnik za zdravstvene radnike u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, Sarajevo : Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, 2008, 60 str., ilustr., 22 cm**

Cilj ovog priručnika je da se povećaju znanje i vještine potrebne za pristup ženama žrtvama nasilja, te da se podigne svijest o značaju pružanja sveobuhvatne pomoći. Pored definicije nasilja, obuhvaćene su i sljedeće teme: dinamika nasilja, posljedice zlostavljanja, prepoznavanje nasilja, prevencija, uputstva za screening nasilja, registracija i pravni okvir.

- 112. Tokača, Mirsad. *Grijeh šutnje - rizik govora*. Sarajevo : Komisija za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima u Bosni i Hercegovini, 2000, 640 str., graf. prikazi; 24 cm**

Ova dvojezična knjiga (b/h/s i engleski jezik) donosi 26 članaka prezentiranih na konferenciji „Kršenje ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini tokom rata 92-95“. Članci tematiziraju

raju pitanje zločina silovanja i seksualnog nasilja kao i pravne prakse u gonjenju počilaca (*npr., Žiga, Balić, Helić...*). Posmatraju rodnu, žensku dimenziju u etničkom čišćenju (*npr., Nowak*) ili duhovno zbrinjavanje (*npr., Omerdić*) ili duhovno posmatranje problema (*npr., Markešić*). Nadalje, prisutne su analize potrage za nestalima, nestalim članovima porodica koje žene pokušavaju da pronađu (*npr., Samuels et.al.*) i nestalim ženama (*npr., Odobašić*), kao i potreba za ostvarivanjem prava žena i uspostavljanje dodatnih mehanizama za to (*npr., Ferenčić, Omanić, Agić*).

- 113. Topoljak, Sulejman. *Muslimanka i porodica : aktuelna pitanja*. Novi Pazar : El-Keli-meh, 2006, 212 str., 21 cm**

U ovoj knjizi autor se bavi nekim od aktuelnih pitanja koja se tiču muslimanke, njenog statusa u društvu i islamskom pravu, te nekim specifičnim dilemama s kojima se susreće, kao što su pitanja abortusa, kontracepcije, planiranja porodice, plastičnih operacija, liječenja neplodnosti i sl.

- 114. Vagić, Nada i Potrelica, Silva. *Zlatna ženina dob*. Čakovec : Zrinski, 1997, 66 str., ilustr., 21 cm**

Knjiga obrađuje temu klimakterija i postmenopauze. Autorice su specijalistice ginekologije i fizikalne medicine. Izrekom „upoznati znači razumjeti, a razumjeti znači voljeti“ (7) autorice nastoje da menopauzu prikažu kao ženinu zlatnu dob. Daju se stručni i ilustrirani savjeti za dijagnostiku i terapiju problema vezanih za bolesti srca, krvnih žila, osteoporoze, kože, kose i noktiju. Rješenje tegoba se nudi kroz savjete vezane za ishranu i tjelesnu aktivnost što je prikazano i na fotografijama.

- 115. Vlaisavljević, Sanja. *Priručnik za javne nastupe namijenjen društveno-angažovanim ženama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo : Friedrich Ebert Stiftung, 2009, 123 str., ilustr., 24 cm**

Knjiga nudi pregled o zastupljenosti žena u nevladinom sektoru i u političkim partijama u BiH. Autorica definira zagovaranje, lobiranje i nudi konkretne savjete za nastupe u javnosti i medijima.

- 116. Vuleta, Bože, ur. *Nasilje nad ženama : teološko-pastoralni izazov*. Split : Franjevački institut za kulturu mira, 2006.**

Ovaj zbornik radova uključuje radove iz raznih oblasti, a njegov krajnji cilj jeste nastojanje da Crkva upozna i prepozna nasilje općenito, potom nasilje nad ženama, a posebno nasilje u porodici kao svoj teološko-pastoralni izazov. Svrha Zbornika je prvenstveno da senzibilizira i mobilizira te on i nema zaključka nego je otvoren i sugerira mogućnost daljnjeg produblji-vanja.

- 117. Vušković, Lina i Trifunović, Zorica. *Ženska strana rata*. Beograd : Žene u crnom, 2007.** Zbirka ratnih iskustava žena u ratovima s prostora bivše Jugoslavije. Sadrži direktno transkribirane priče koje su žene izgovarale istraživačicama na terenu uz minimalne intervencije.

- 118. Weld, Merjem. *Islam na Zapadu i Risale-i-Nur*. Sarajevo : Libris, Biblioteka Nahla, 2009, 103 str.**

Autorica je prešla na islam nakon što je pročitala engleski prijevod djela Risalei Nur. O svom shvatanju prirode islama te o tome kako ga je prihvatila i počela prakticirati u životu dala je intervju turskom magazinu Koprur. Taj intervju u malo obuhvatnijem izdanju iznesen je u ovoj knjizi.

- 119. Wollstonecraft, Mary. *Odbrana ženskih prava*. Zagreb : Ženska infoteka, 1999, 261 str., 24 cm**

Djelo koje je prvi put objavljeno 1792. godine smatra se temeljnim tekstom feminizma. Najveći dio ove knjige posvećen je uspostavljanju temeljnih načela na kojima se zasnivaju prava žene, kao i propitivanju utjecaja okoline na oblikovanje ženskog karaktera. Autorica predlaže temeljitu promjenu društva koje kod žene potiče ovisnost o muškarcu i rješenje za to vidi kroz obrazovanje žena. Počinje odbacivanjem dogme da je Bog ženu načinio slabijom od muškarca i smatra da su sva bića rođena s bogomdanom sposobnošću rasuđivanja i da se stežući znanja usavršavaju. Pravedan Bog koji bi stvorio ženu, ali joj uskratio razum, zaključuje ona, nezamisliv je.

- 120. *Za nultu toleranciju prema nasilju nad ženama : Goruća pitanja zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u porodici*. Sarajevo : Fondacija Heinrich Böll, Ured za BiH, 2007, 40 str., ilustr., 20 cm**

Primarna poruka ove publikacije jeste da nasilje u porodici ne smije biti privatan problem, nego problem cijelog društva. Ona je sažetak diskusija održanih na teritoriji cijele BiH pod nazivom „Nasilje nad ženama“. Publikacija uključuje i novinske članke i statističke podatke MUP-a. Sadrži Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH i RS, kao i adresar udruženja žena u Bijeljini, Trebinju, Bihaću i Banjoj Luci.

- 121. Zajimović, Senaid. *Odijevanje muslimanki, moda za sva vremena*. Čajangrad-Visoko : Medresa „Osman ef. Redžović“, 2006, 195 str.**

Ova knjiga je svojevrsna rasprava o islamskom odijevanju s etičkog, pravnog, socijalnog, psihološkog, zdravstvenog i ekonomskog aspekta onako kako ga autor doživljava. Knjiga je pokušaj tumačenja hidžaba – pokrivanja žena, uvjeta pokrivanja tijela, utjecaja mode na pokrivanje i propisa vezanih za ukrašavanje žene.

- 122. Zajović, Staša, ur. *Žene za mir*. Beograd : Žene u crnom, 1996, 350 str., ilustr., 23 cm**

Knjiga je zbirka tekstova, članaka, pisama, plakata, saopćenja za štampu, odluka i slično UG „Žene u crnom“ i njihovih saradnika/ca. Knjiga je prikaz ženskog aktivizma na terenu u borbi za pravdu u Srbiji i šire u kontekstu pitanja Kosova, militarizacije, NATO intervencije, ali i mizoginije, seksizma, patrijarhata, ženske solidarnosti i sl.

- 123. Zlatar, Manuela. *Novo čitanje bajke : arhetipsko, divlje, žensko*. Zagreb : Centar za ženske studije, 2007.**

Ova knjiga donosi feminističku interpretaciju bajki, a koju autorica kombinira s Jungo-

vom analitičkom psihologijom. Knjiga je kompilacija četiri eseja nastala u sklopu kolegija Ženskih studija 2005/06 uz još tri esejiistička uratka koji se tematski nastavljaju na osnovnu temu knjige tj. rodno specifični pristup maturaciji putem interpretacije bajki. Kolegiji u sklopu kojih su nastali ovi tekstovi nose naslove: „Ženski identitet i teorija moralnog razvoja“, „Feministička epistemologija“, „Imaginarni i korporalni rod subjekta“ te „Tijelo i seksualnost: privatno i političko“.

124. *Žena u okrilju islama*. Sarajevo : Iranski kulturni centar, 2002, 60 str.

Ova publikacija na svega 60 stranica malog formata, uključuje eseje tri autora o statusu žene u islamu. U knjizi je pored pojedinačnih prava i obaveza žena, uporedbe s muškim, predstavljena slika komplementirajućih rodnih odnosa u kojima je ženi omogućeno da gradi karijeru, „ali ne remeteći poziciju supruge i majke“.

125. *Žena u ratu 1992-1995 : Zbornik radova*. Sarajevo : Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, 2008, 88 str., ilustr.

Ova publikacija rezultat je Okruglog stola pod nazivom „Žena u ratu 1992-1995“, koji je održan 26. juna 2008. godine u Sarajevu. Okrugli sto je imao za cilj podizanje svijesti o društvenoj valorizaciji uloge žene u protekloj agresiji. Uvodničari govore o ženama u NOB 1941-45, odbrambeno-oslobodilačkom ratu 1992-95. i ženskim ulogama u ratu. Na kraju knjige nalaze se fotografije s biografijama dobitnica priznanja Zlatni ljiljan.

Zadatak je kluba da goji društvenost među svojim članicama i da djeluje na prosvjećivanje muslimanki u svjetovnom i vjerskom pogledu, naročito među svojim članicama. Da bi se ovaj zadatak postigao klub će:

- a) održavati korisna predavanja iz svih grana narodnog života;*
- b) pribavljati korisne knjige kao i prikladne novine i žurnale za upotrebu svojih članica;*
- c) održavati sijela i zabave za svoje članice,*
- d) stupiti u dodir sa sličnim udruženjima i klubovima i koristiti se sa načinom njihovog rada među svojim članicama. Ovdje spadaju oni klubovi i udruženja ženska, koja imaju patriotski i narodni karakter, a pred očima im je dobro našeg naroda i države;*
- e) održavati za svoje članice savremena i poučna vjerska predavanja (Vazunasihate).*

(Član 3 Pravilnika ženskog muslimanskog kluba, Islamska dionička štamparija, Sarajevo, 1924)

3. ABECEDNA BIBLIOGRAFIJA IZABRANIH ČLANAKA IZ BH. PERIODIKE

1. A. F. Nešto o šerijatu (nastavak 7.3) Muamelat. *Misbah*, 1913, vol. II, br. 5, str. 1-2.
2. Abdellatif, Omayya i Ottaway Marina. Žene u islamskim pokretima: ka islamskom modelu ženskog aktivizma. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 39, str. 83-89.
3. Abdibegović, Nusret. Bračna zajednica, zajednica ljubavi i samlivosti. *Glasnik IVZ*, 2010, vol. LXXII, br. 3-4, str. 227-235.
4. Abdibegović, Nusret. Pitanje višezhenstva u islamu. *Glasnik IVZ*, 2001, vol. LXVII, br. 7-8, str. 691-705.
5. Abduhu, Muhammed. Poslanstvo Muhameda alejhi selam. *Misbah*, 1913, vol. 22,23,24, str. 174-176.
6. Afifa Abu Safijja - Aiša Smailbegović. O jednom seksološkom djelu u Gazi Husrevbegovoj biblioteci. *Analizirano Gazi husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, 1974, vol. II-III, str. 153-158.
7. Agaev, Ahmedbeg. Muslimanska žena (prijevod s ruskog Osman Nuri Hadžić). *Behar*, 1901-1902, vol. II, br. 11-17, str. 11/168-169, 12/182, 13/198-200, 14/214-216, 15/228-229, 16/245-246, 17/261-263.
8. Agić, Amela. Hidžab se crvenio od stida. Moj stav. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 5, str. 5.
9. Agić, Amela. Kontracepcija. Muslimanka u vremenu. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 11, str. 27.
10. Agić, Amela. Kur'an je vjernicima uputa i lijek. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 7, str. 31.
11. Agić, Amela. Moj put sazrijevanja. Sa puta na hadž. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 10, str. 28.
12. Agić, Amela. San li je - java li je? Sanjah... *Muallim*, 1991, vol. II, br. 12, str. 9.

13. Agić, Amela. Uči, u ime Allaha koji sve stvara. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 5, str. 25.
14. Ahmagić, Aida. Iračanka danas. *Islamska misao*, 1978, vol. I, br. 2, str. 27.
15. Ahmagić, Aida. Mi o ženi. Povodom otvaranja ženske medrese, izjave Reis-ul-uleme i direktora G.H. Medrese. *Islamska misao*, 1978, vol. I, br. 2, str. 26.
16. Ajanović, Alma. Ugledajmo se... (sjećanje sa mevluda u Zenici). *Glasnik IVZ*, 1967, vol. XXX, br. 11-12, str. 578-580.
17. Alagić, Šukrija. Izobraženje žene. *Novi behar*, 1932-1933, vol. VI, br. 19-20, str. 260-262.
18. Alešević, Ishak. Kriza porodice i put njenog prevladavanja. *Novi muallim*, 2001, vol. II, br. 7, str. 17-25.
19. Alibegović, Esad. Uloga beogradskog Gajreta "Osman Đikić" na univerzitetskom obrazovanju muslimanske ženske omladine. *Glasnik IVZ*, 1973, vol. XXXVI, br. 7-8, str. 331-335.
20. Alihodžić, Hanifa i Fatima. Ehli salati (pjesma). *Glasnik IVZ*, 1970, vol. XXXIII, br. 9-10, 502 str.
21. Amine, Eluh. Ne sprečavajte vjernice da posjećuju džamije. *Glasnik IVZ*, 1967, vol. XXX, br. 7-8, str. 333-336.
22. Atanasijević, Ksenija. Razmatranje o vaspitanju žene. *Pregled*, 1935, vol. IX, br. 135, str. 134-140.
23. Avdić, Ćamil. Problem reforme braka u vezi sa ženskim pitanjem. *Glasnik IVZ*, 1938, vol. VI, br. 9, str. 334-346.
24. Avdić, Ćamil. Religijski problem. *Glasnik IVZ*, 1938, vol. VI, br. 3, str. 96-106.
25. Babić-Avdispahić, Jasminka. Feminizam i diskurs o pravima. *Forum Bosnae*, 2002, vol. 19, str. 286-297.
26. Bačić, Nafija. Majčin savjet (pjesma). *Glasnik IVZ*, 1968, vol. XXXI, br. 7-8, str. 349
27. Bajalica, Dimitrije. Položaj žene na selu. *Pregled*, 1954, vol. 8, br. 6, str. 491
28. Bajić, Svetlana. Muslimanska narodna nošnja u Drežnici. *Glasnik Zemaljskog muzeja, N.S. Etnologija*, 1982, vol. 37, str. 137-164.
29. Bajramović, Devleta. Žalost za drugaricom (pjesma). *Glasnik IVZ*, 1968, vol. XXXI, br. 4-6, str. 254-255.

30. Bajrić, Hata. Zahvalna imamu (pjesma). *Glasnik IVZ*, 1970, vol. XXXIII, br. 5-6, 281 str.
31. Bajrić, Mumin. Jedna uzorna muslimanka. *Glasnik IVZ*, 1964, vol. XXVII, br. 7-9, 424 str.
32. Bakšić-Muftić, Jasna. Feministička pravna teorija, filozofija prava i jurisprudencija. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2010, vol. LIII, str. 31-44.
33. Bakšić-Muftić, Jasna. Gender-politika : jednakost i diskriminacija. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2001, vol. XLIV, str. 21-44.
34. Bakšić-Muftić, Jasna. Pitanje jednakosti žena i muškaraca - zemlje u tranziciji. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2000, vol. XLIII, str. 27-54.
35. Bakšić-Muftić, Jasna. Politička prava žena - iskustvo Velike Britanije. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2002, vol. XLV, str. 29-50.
36. Bakšić-Muftić, Jasna. Prava žena - ženska prava - u stvarnosti. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 1999, vol. XLII, str. 11-36.
37. Bakšić-Muftić, Jasna. Uloga žena u kreiranju međuetničkog povjerenja. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2004, vol. XLVII, str. 11-19.
38. Bakšić-Muftić, Jasna. Zločin silovanja u Bosni i Hercegovini. *Odjek*, 2003, vol. LVI, br. 2-4, str. 49-51.
39. Barhan, Pavel. Rasa i karakter žene. *Pregled*, 1927, vol. I, br. 37, 8 str.
40. Basara, Hatidža. Lijep primjer - najbolje odgojno sredstvo. *Novi behar*, 1928-1929, vol. II, br. 1-2, str. 20-22.
41. Begić, Dana. Antifašistički pokret žena u Bosni i Hercegovini od 1937. do 1941. godine. *Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 1965, vol. 1, str. 137-198.
42. Begić, Ibrahim. Uzgoj. *Jeni Misbah*, 1914, vol. III, br. 2,3,9,10, str. 2/2, 3/2, 9/2,10/2.
43. Begović, Nedim. Bračne smetnje u šerijatskom pravu i porodičnom zakonodavstvu BiH. *Glasnik IVZ*, 2005, vol. LXVII, br. 1-2, str. 31-42.
44. Begović, Nedim. Lična prava i dužnosti bračnih drugova u šerijatskom pravu i porodičnom zakonodavstvu FBiH. *Glasnik IVZ*, 2006, vol. LXVIII, br. 9-10, str. 881-892.
45. Begović, Nedim. Tendencije razvoda braka u FBiH od 1996. do 2007. godine. *Glasnik IVZ*, 2009, vol. LXXI, br. 3-4, str. 220-239.
46. Begović, Ruvejda. Zelenilo. Muslimanka u vremenu. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 11, 27 str.

47. Beljkašić-Hadžidedić, Ljiljana. Dimije, haljetak orijentalnog porijekla u nošnjama Bosne i Hercegovine. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnologija*, 1967, vol. XXII, str. 161-175.
48. Beljkašić, Ljiljana. Prstenje iz zbirke Etnografskog odjeljenja Zemaljskog muzeja. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Istorija i Etnografija*, 1957, vol. XII, str. 87-95.
49. Besim, Omer Paša. Brak i neženstvo. *Behar*, 1908-1909, vol. V, br. 10, str. 163-164.
50. Bešlić, Zufer. Potreba obrazovanja djece. *Glasnik IVZ*, 1955, vol. VI (XVIII), br. 8-10, str. 310-314.
51. Bilajac, Jusuf. Efendija nam oduzeo bismille, a nama ostalo samo euzubille (O učenju "velike bismille" u Gradačcu, Bosanskom Šamcu i Orašju od strane nekih bula). *Glasnik IVZ*, 1972, vol. XXXVI, br. 1-2, str. 78-79.
52. Bjelevac, Šefika Nesterin. Idu dani (pjesma). *Biser*, 1912, vol. X, br. I,V, 83.
53. Bjelevac, Šefika Nesterin. Ljubavi (pjesma). *Biser*, 1913, vol. III, br. 10, 213.
54. Bjelevac, Šefika Nesterin. Na razvalinama dvora Ali-Paše Rizvanbegovića (pjesma). *Biser*, 1914, vol. 17-18, str. 280-281.
55. Bjelevac, Šefika Nesterin. Spomenik (pjesma). *Biser*, 1913, vol. III, br. 6, str. 89.
56. Blago njojzi, imala se rašta i roditi. Blago njojzi, imala se rašta i roditi (Ateka Alihodžić iz Stoca - vakifa). *Glasnik IVZ*, 1965, vol. XXXV, br. 5-6, str. 184-185.
57. Bojić, Zakira. Meditacije o... *Glasnik IVZ*, 1968, vol. XXXI, br. 7-8, str. 346-347.
58. Bojić, Zakira. Mladi kuda idemo. *Glasnik IVZ*, 1967, vol. XXX, br. 3-4, str. 131-133.
59. Bojić, Zakira. Na rođendan našeg pejgambera. *Glasnik IVZ*, 1963, vol. XXVI, br. 9-10, str. 425.
60. Bojić, Zakira. Naš moral. *Glasnik IVZ*, 1966, vol. XXIX, br. 5-6, str. 236-239.
61. Bojić, Zakira. O odgoju danas. *Glasnik IVZ*, 1969, vol. XXXII, br. 3-4, str. 137-140.
62. Bojić, Zakira. Oče, zašto piješ? *Glasnik IVZ*, 1968, vol. XXXI, br. 7-8, str. 352-353.
63. Borić, Muhamed. Majka. *El-Hidaje*, 1940-1941, vol. IV, br. 3, str. 81-83.
64. Borić, Muhamed. Za bolju budućnost muslimanke. *El-Hidaje*, 1940-1941, vol. IV, br. 6, str. 154-156.
65. Boškailo, Hedija. Sestri. Aktualnosti. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 11, 21 str.

66. Boškailo, Hedija. Težimo zdravoj generaciji. Naš intervju (sa Fatimom Kasapović). *Muallim*, 1991, vol. II, br. 15, 12 str.
67. Bougarel, Xavier. Reis i veo: Jedna vjerska polemika u Bosni i Hercegovini između dva rata. *Historijska traganja*, 2010, vol. 6, str. 69.
68. Bristrić, Senahid. Neophodnost prisustva muslimanke na džuma namazu. *Islamska misao*, 1980, vol. II, br. 3, str. 43.
69. Brkić, Mustafa. Problem muslimanske siročadi. *El-Hidaje*, 1942-1943, vol. VI, br. 3, str. 61-62.
70. Brković, Rasim. Da li je žena kriva za izlazak Adema, a.s., iz dženneta? *Muallim*, 1998, vol. VIII, br. 65-66, str. 15-16.
71. Buljubašić, Suada. Feminizacija siromaštva u visokorazvijenim zemljama. *Odjek*, 2008, vol. LXI, br. 1, str. 18-24.
72. Bušatlić, Abdulah Ajni. Neki šeriatsko-pravni propisi iz bračnog i porodičnog života muslimana. *Novi behar*, 1944, vol. XVI, br. 2, 3, 5, str. 2/27-28, 3/42-43, 5/76-77.
73. Bušatlić, Abdulah Ajni. O islamskom braku. *Novi behar*, 1932-1933, vol. VI, br. 19-20, 265 str.
74. Bušatlić, Abdulah Ajni. O „mehru“ u islamskom braku (sa šerijatsko pravnog gledišta). *Novi behar*, 1933-1934, vol. VII, br. 8-9-10, str. 125-126.
75. Bušatlić, Abdulah Ajni. O “teseturu” i “hidžabu” (pokrivanju) kod muslimanski. Osvrt na brošuru g. Čokića i g. Karabega i potkrepa tvrdnji iznošenih u mojoj brošuri. *Novi behar*, 1928-1929, vol. II, br. 1-2,3,4,6,7, str. 1-2/15-16, 3/37-38, 4/57-58, 6/88-89, 7/104-105.
76. Bušatlić, Abdulah Ajni. Puštanje žene (talak), sporazumni razvod braka, razvrgnuće i utrnuće braka (feshi-nikah) po islamskom (šerijatskom) pravu. *Glasnik IVZ*, 1934, vol. II, br. 3, str. 152-160.
77. Bušatlić, Ismet. Ima jedna škola djevojačka. *Islamska misao*, 1980, vol. II, br. 1, str. 38-41.
78. Busuladžić, Mustafa. Kult golotinje. *Glasnik IVZ*, 1995, vol. LVII, br. 4-6, str. 205-211.
79. Buturović, Denana. Porodični odnosi u epskim narodnim pjesmama Muslimana u Bosni i Hercegovini. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnografija*, 1963, vol. XVIII, str. 41-60.
80. Buturović, Lada. Razgovor majke i sina. *Pregled*, 2010, vol. 3, str. 287-291.

81. Cerić, Mustafa. Položaj žene u islamu. *Glasnik IVZ*, 1999, vol. LXI, br. 5-6, str. 485-494.
82. Čalkić, Munevera. Novac. *Novi behar*, 1939-1940, vol. XIII, br. 7-10, str. 113.
83. Čar-Drnda, Hatidža. Društveni i pravni položaj žene muslimanke u Osmanskoj Bosni. *Znakovi vremena*, 2007, vol. 10, str. 124-152.
84. Čaušević, Dž. Esteizu billah! *Tarik*, 1909, vol. I, br. 12, str. 193-197.
85. Čaušević, Mehmed Džemaluddin. Ocjena jedne knjige. *Novi behar*, 1927-1928, vol. I, br. 24, str. 393-394.
86. Čehajić, Sejida. Majčini dukati (proza). *Novi muallim*, 2001, vol. II, br. 7, str. 140-144.
87. Čelebić, Almedina. Odgoj i obrazovanje muslimanke. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 39, str. 90-94.
88. Čelebić, Elmedina. Socijalne promjene u ratu i njihov odraz na djecu, porodicu i školski sistem. *Muallim*, 1994, vol. IV, br. 19, str. 18.
89. Čelić, Mustafa. Život i društveni položaj muslimanske žene. Položaj žene u islamu uopće: Kur'an o položaju žene naprama muža - brak, poligamija, pokrivanje, harem. *Novi behar*, 1927-1928, vol. I, br. 6,7,8,9,10,14, str. 6/91-93, 7/101, 8/124, 9/133-134, 10/150-155, 14/214-216.
90. Čeliković, Muslija. Nasilje nad ženama. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 39, str. 126-128.
91. Čitaonica za muslimanke. *Behar* (listak. Kulturne bilješke), 1905-1906, vol. VI, br. 20, 317.
92. Čokić, Abdurahman Adil. Muslimanka u domu i javnom životu kroz istoriju. *Glasnik IVZ*, 1983, vol. XLVI, br. 1-2, str. 90-98.
93. Čokić, Ahmed Lutfi. Islam, nošnja i otkrivanje. *Hikjmet*, 1930-1931, br. 21,22,23,24,
94. Čokić, Ibrahim Hakki. O napadaju na «takrir» i hodže. *Hikjmet*, 1929, br. 2,3,5, str. 2/57-60, 3/93-95, 5/154-15.
95. Čokić, Ibrahim Hakki. Zar i to? *Hikjmet*, 1930-1931, br. 14, str. 55-62.
96. Čokić, Ibrahim Hakki. Zejluttesettur ili odgovor g. Bušatliću. *Hikjmet*, 1929, br. 3,5,6,7,8-9,10-11, str. 3/81-87, 5/147-151, 6/185-190, 7/212-216, 8-9/267-273, 10-11/321- 328, 12/374-383.
97. Čremošnik, Irma. Nalazi nakita u srednjevjekovnoj zbirci Zemaljskog muzeja u Sarajevu. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, 1951, vol. VI, str. 241-270.

98. Čubrilović, Jovanka. O "Narodnom ženskom Savezu" i "Narodnoj ženskoj Zajednici". Zašto je došlo do rascepa? *Pregled*, 1927, vol. I, br. 8, str. 3.
99. Čubrilović, Jovanka. Oko rascepa u ženskim udruženjima. Jesu li uzroci načelni ili lični? *Pregled*, 1927, vol. I, br. 12, str. 5.
100. Čubrilović, Jovanka. Ženska udruženja u Sarajevu. *Pregled*, 1928, vol. II, br. 49-50, str. 18-20.
101. Čulinović-Konstantinović, Vesna. Tradicija sklapanja braka otmicom u Bosni i Hercegovini. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnologija*, 2000, vol. 48/49, str. 5-102.
102. Čusto, Amra. Munevera Hadžišehović, *Muslimanka u Titovoj Jugoslaviji*, Tuzla: Bosanska riječ, 2006 (prikaz). *Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 2007, vol. 36, str. 268-271.
103. Čuvidina, Umihana. Čamdžija Mujo i lijepa Uma. *Islamska misao*, 1985, vol. VII, br. 75, str. 36-37.
104. Ćatić, Musa Ćazim Šair. Znaci da se budi islamsko ženskinje. *Behar*, 1907-1908, vol. VIII, br. 5, str. 69-71.
105. Ćeman, Mustafa. Muslimanski porodični život. *Glasnik IVZ*, 1998, vol. LX, br. 1-2, 3-4, str. 269-291, 503-520.
106. Ćerimović, Mehmed Ali. Mješoviti brak. *El-Hidaje*, 1936-1937, vol. I, br. 3, str. 33-40.
107. Ćerimović, Mehmed Ali. Zašto islam ne dozvoljava muslimanki brak s nemuslimanom. *Novi behar*, 1939-1940, vol. XIII, br. 1-6, str. 37-39.
108. Ćerimović, Mehmed Alija. Problem nezakonite djece po šeriatskom pravu. *Glasnik IVZ*, 1940, vol. VIII, br. 7, str. 252-265.
109. Dedini prijatelji. Dedini menakibi. *Tarik*, 1908, vol. I, br. 2,4,5, str. 2/36-41, 4/56-59, 5/75-78.
110. Dedini prijatelji. Dedini menakibi. *Tarik*, 1909, vol. I, br. 9, str. 153-157.
111. Deliće, Stevo R. Seoska svadba u Gacku. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, 1906, vol. XVIII, br. 3, str. 509-540.
112. Deliće, Stevo R. Seoska svadba u Gacku. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, 1907, vol. XIX, br. 1, 2, str. 1/115-154, 2/253-302.
113. Demiragić, Ajla. Feministička metodologija kao konstruktivna kritika teorije pripovijedanja „glavnog toka“. *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu*, 2010, vol. XIV-XV, str. 153-161.

114. Demirović, Hatidža. Gazi Husrev-begova biblioteka. *Islamska misao*, 1981, vol. III, br. 29, str. 27-41.
115. Derviš, Ahmed Nurudin. Poruka silovanim muslimankama (prijevod). *Islamska misao*, 1992, vol. XIII, br. 160, str. 25-26.
116. Dervišević, Muradif. Majka pravovjernih Hadidža kći Huvejlidova (radijallahu anha). *El-Hidaje*, 1936-1937, vol. I, br. 6, str. 103.
117. Despić, Iva. Zadaće savremene žene. *Pregled*, 1927, vol. I, br. 12, str. 6.
118. Dizdarević, Senija. Bratu Ekremu i Nusretu (pjesma). *Novi behar*, 1928-1929, vol. II, br. 16, str. 249.
119. Dobrača, Kasim. Upotreba alkohola od žena koje doje djecu, mala polemika o islamskoj zabrani alkohola. *El-Hidaje*, 1936-1937, vol. I, br. 7-8, str. 112-113.
120. Dobrača, Seid. Pravna organizacija islamske porodice. *El-Hidaje*, 1944-1945, vol. VIII, br. 4-5, str. 158-162.
121. Draganović, Selvira. Uspješno roditeljstvo. *Novi muallim*, 2007, vol. VIII, br. 29, str. 63-68.
122. Dubravić (Đogo), Husejn. Mješoviti brakovi. *Novi behar*, 1937-1938, vol. XI, br. 21-23, str. 341-342.
123. Dubravić (Đogo), Husejn. Nove učiteljice muslimanke. *Novi behar*, 1929-1930, vol. III, br. 5, str. 84.
124. Dubravić (Đogo), Husejn. Porodično i nasljedno pravo muslimana. Bilješka o knjizi hafiza Abdulaha ef. Bušatlića. *Novi behar*, 1927-1928, vol. I, br. 1, str. 14.
125. Dujmović, Sonja. *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka (2) Položaj žena kao merilo modernizacije*. Naučni skup, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 1998. *Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 2004, vol. 33, str. 325-329.
126. Durmišević, Behija. Ljubav u mističkim tradicijama islama i kršćanstva. *Glasnik IVZ*, 2008, vol. LXX, br. 1-2, str. 43-55.
127. Durmišević, Behija. Tematizacija pitanja žene u bošnjačkom razumijevanju islama u XX stoljeću. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 42, str. 70-73.
128. Dvije važne ankete. 1940-1941, vol. IV, br. 4-5, str. 136-137.
129. Džaka, Bećir. Položaj žene u islamu. *Glasnik IVZ*, 1996, vol. LVIII, br. 4-6, str. 205-214.

130. Džemila, Merjem. Tlačenje žena i oskravljenoje svetih mjesta u Saudijskoj Arabiji. *Mualim*, 1991, vol. II, br. 6, 19 str.
131. Đozo, Husein. Da li je problem otkrivanja žene vjerskog ili socijalnog karaktera? Gledište Mešihatul Ezhera o tom pitanju. *Novi behar*, 1936-1937, vol. X, br. 6-9, str. 78-80.
132. Đozo, Husein. Islam. Položaj žene. *Glasnik IVZ*, 1973, vol. XXXVI, br. 11-12, str. 477-486.
133. Đozo, Husein. Kontrola i planiranje rađanja u svjetlu učenja islama. *Glasnik IVZ*, 1963, vol. XXVI, br. 3-4, str. 112-116.
134. Đozo, Husein. Odgoj i vjersko vaspitanje naše omladine. *El-Hidaje*, 1940-1941, vol. IV, br. 3, str. 74-79.
135. Đurđević, Ajiša. Ja radim (pjesma). *Novi behar*, 1934-1935, vol. VIII, br. 1-2, str. 21.
136. Ekić, Enver. „Naša muslimanka kao domaćica“ u Nedeljne ilustracije (rec). *El-Hidaje*, 1940-1941, vol. IV, br. 3, str. 87.
137. Emin, Kasim. El-mer'etul-džedidetu (Nova žena), Kairo, 1901. *Behar* (listak. Književnost), 1900-1901, vol. I, br. 23, str. 369-370.
138. Fajić, Zejnil. Žene zavještači (vakife) nekih rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke. *Muallim*, 1997, vol. VII, br. 55, str. 11.
139. Faruqi (el), Lois Lamya. Islam i estetsko izražavanje. *Islamska misao*, 1990, vol. XII, br. 136, str. 45-55.
140. Fehim, Nametak. Nasilje u porodici. Muslimanka u vremenu. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 13-14, str. 26.
141. Fejić, Ibrahim. Pokrivanje žene u islamu. *Glasnik IVZ*, 1950, vol. I (XIII), br. 4-7, str. 99-104.
142. Fejić, Ibrahim. Porodični život u islamu. *Glasnik IVZ*, 1952, vol. III (XV), br. 1-4, str. 16-22.
143. Fejić, Ibrahim. Poruka Vis-a muslimanima i muslimankama NR Srbije i Makedonije. *Glasnik IVZ*, 1951, vol. II (XIV), br. 1-3, str. 9-10.
144. Fejzić-Čengić, Fahira. Kultura razgolićenosti i razgolićenost kulture. *Novi muallim*, 2003, vol. LXV, br. 9-10, str. 907-916.
145. Fejzić-Čengić, Fahira. Televizija u dječijoj sobi, internet kuca na vrata : odgoj i obrazovanje u mas-medijskom ozračju. *Novi muallim*, 2000, vol. I, br. 1, str. 91-98.

146. Fejzić-Čengić, Fahira. Žena bez tajne je kao vaza bez dna (Rusmir Mahmutćehajić: *Tajna Hasanaginice*, Buybook, Sarajevo, 2010.). *Godišnjak BZK 'Preporod'*, 2010, vol. X, br. 10, str. 338-348.
147. Fejzić, Fahira. Medicina sebi ne vjeruje. Prenatalni dani Bolnice dr. Josip Kejfeš: Etika i pravo u humanoј reprodukciji. *Islamska misao*, 1989, vol. XI, br. 123, str. 13-14.
148. Fejzulahi, Zulhajrat. Islam, roditelji i vjerski odgoj. *Glasnik IVZ*, 1983, vol. XLVI, br. 3, str. 423-428.
149. Feminizam u Turskoj. *Behar* (listak. Iz islamskog svijeta), 1908-1909, vol. IX, br. 9, 146.
150. Filan, Kerima. Sarajevo u 18. stoljeću: svijet muškaraca i žena: prema medžmui Mula Mustafe Bašeskije. *Godišnjak BZK 'Preporod'*, 2009, vol. IX, br. 9, str. 305-322.
151. Filan, Kerima. Žene kao vakiflije u ranom dobu Osmanske Bosne. *Pregled*, 2005, vol. III-IV, str. 61-80.
152. Garrigue, Masaryk Tomas. Masaryk o oslobađanju žene i muža. *Pregled*, 1930, vol. IV, br. 75, str. 215-216.
153. Garrigue, Masaryk Tomas. Položaj žene u porodici i u javnom životu. (Iz jednog predavanja T.G. Massaryka). *Pregled*, 1930, vol. IV, br. 75, str. 203-205.
154. Gdje je Kadira Pervan i njena malodobna kći? *Misbah*, 1913, vol. I, br. 22,23,24, str. 191-192.
155. Gospodi članovima V. M. Sabora. *Misbah*, 1913, vol. I, br. 18-19, 152.
156. Grebo, Zlata. Ravnopravnost žene - dio borbe za socijalističko društvo. *Pregled*, 1969, vol. 7-8, str. 81.
157. Grebo, Zlata. Regionalne razlike na nivou nataliteta u BiH i njihova socijalna-ekonomska uslovljenost. *Pregled*, 1975, vol. 6, str. 727.
158. Grebo, Zlata. Socio-profesionalni položaj žene u svjetlu jedne ankete. *Pregled*, 1963, vol. I, br. 4, str. 187.
159. Grupa muslimanki. Glas muslimanki. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 4, str. 9.
160. H. A. B. Islamske dobrotvorke u Sarajevu. *Behar*, 1905-1906, vol. VI, br. 7, str. 110.
161. Habul, Udžejna. Razvod braka kao ljudsko pravo. *Pregled*, 2003, vol. 1-2, str. 123-136.
162. Hadžiabdić, Naim. Uloga i značaj žene u islamu. *Glasnik IVZ*, 1978, vol. XLI, br. 6, str. 523-527.

163. Hadžić, Kasim. IV generacija ženske medrese u Sarajevu. *Glasnik IVZ*, 1985, vol. XLVIII, br. 3, str. 261-263.
164. Hadžić, Kasim. Muslimanski ženitbeni zakon. „Abdulah Škaljić: ženitbeni zakon „Hukuki aile kararnamesi“, Glavni odbor El-Hidaje“. *Novi behar*, 1945, vol. XVII, br. 6, str. 95-96.
165. Hadžić, Kasim. Predmet i visina vjenčanog dara. *El-Hidaje*, 1944-1945, vol. VIII, br. 7-8, str. 260-264.
166. Hadžić, Kasim. Razvod braka kod nas. *El-Hidaje*, 1941-1942, vol. V, br. 4, str. 75-79.
167. Hadžić, Osman Nuri. Turska žena (La femme Turque). *Behar*, 1902-1903, vol. III, br. 12, str. 180-181.
168. Hadžiomerović, Hasan. Plaćanje ženskog rada kao ekonomsko i socijalno pitanje u kapitalizmu. *Pregled*, 1956, vol. VII, br. 2, str. 627.
169. Hadžiosmanović, Lamija. Umihana Čuvidina - prva bosanska pjesnikinja muslimanka. *Glasnik IVZ*, 1971, vol. XXXIV, br. 11-12, str. 655-657.
170. Hadžiosmanović, Lamija. Zapis sa hadža. *Muallim*, 1996, vol. VI, br. 46, str. 14.
171. Haim, Husejn Ahtar. Majka mu'mina - hazreti Umme Selema, radi-allahu anha. *Glasnik IVZ*, 1985, vol. XLVIII, br. 5, str. 544-547.
172. Halapić, Edin. Nićah. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2004, vol. XLVII, str. 162-170.
173. Hamović, Miloš. O socijalnoj, polnoj i starosnoj strukturi poginulih boraca NOVJ u bitci na Sutjesci 1943. godine. *Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 1974, vol. X/II, br. 10/2, str. 355-372.
174. Handžić, Mehmed. „El-Hidajin ilmihal za svakog muslimana i muslimanku, Glavni odbor El-Hidaje, Sarajevo, 1942, str. 64“ (rec). *El-Hidaje*, 1941-1942, vol. V, br. 8-10, str. 253-254.
175. Handžić, Mehmed. „El-Hidajin ilmihal za svakog muslimana i muslimanku, II izdanje, Glavni odbor El-Hidaje, Sarajevo, 1942., str. 64“ (rec). *El-Hidaje*, 1942-1943, vol. VI, br. 6-8, str. 241.
176. Handžić, Mehmed. „Islamski obiteljski život, Glavni odbor El-Hidaje, Sarajevo, 1942., str. 64“ (rec). *El-Hidaje*, 1942-1943, vol. VI, br. 6-8, str. 239-243.
177. Handžić, Mehmed. Mihrimah sultanija i njena vakufnama. *Novi behar*, 1937-1938, vol. XI, br. 1-2, str. 15-17.

178. Handžić, Mehmed. Mišljenja islamskih učenjaka koji su bili protiv mješovitih brakova. *Novi behar*, 1938-1939, vol. XII, br. 1-4, 5-6, str. 1-4/14-17, 5-6/55-58.
179. Handžić, Mehmed. Položaj žene u islamu. *El-Hidaje*, 1937-1938, vol. II, br. 2-3, str. 17-22.
180. Handžić, Mehmed. Ummul-Benin. Jedan primjer odgojene žene iz prvog doba islama. *El-Hidaje*, 1940-1941, vol. IV, br. 7-8, str. 184-186.
181. Handžić, Mehmed. Vaz o ulozi muža i žene u braku i njihovim dužnostima. *El-Hidaje*, 1936-1937, vol. I, br. 9, str. 145-147.
182. Hasan. Pismo iz Mostara. *Tarik*, 1910, vol. II, br. 12, 197.
183. Hasandedić, Hifzija. Četiri slučaja pokrštavanja muslimanki u Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije. *Glasnik IVZ*, 1991, vol. LIV, br. 6, str. 726-729.
184. Hasani, Mustafa. Problem AIDS-a i pitanja koja se nameću u vezi s tim. *Glasnik IVZ*, 2005, vol. LXVII, br. 1-2, str. 43-54.
185. Hasanović, Bilal. Pitanje prisustva muslimanke na džumi-namazu. *Islamska misao*, 1980, vol. II, br. 2, str. 9-10.
186. Haverić, Ismail. Brak i porodica. *Glasnik IVZ*, 1981, vol. XLIV, br. 1, str. 79-90.
187. Haverić, Ismail. Islamska porodica. *Glasnik IVZ*, 1972, vol. XXXV, br. 1-2, str. 32-35.
188. Haverić, Ismail. Islamska porodica. *Glasnik IVZ*, 1972, vol. XXXV, br. 9-10, str. 466-472.
189. Haverić, Ismail. Islamski brak. *Glasnik IVZ*, 1971, vol. XXXIV, br. 3-4, 5-6, str. 3-4/156-165, 5-6/279-282.
190. Haverić, Ismail. Islamski brak i porodica. *Glasnik IVZ*, 1978, vol. XLI, br. 5, 6, str. 5-484-495, 6-639-643.
191. Haverić, Ismail. Islamski brak i porodica. *Glasnik IVZ*, 1979, vol. XLII, br. 5, str. 518-523.
192. Haverić, Ismail. Islamski brak i porodica. *Glasnik IVZ*, 1980, vol. XLIII, br. 2, 3, 4, str. 2/195-200, 3/297-303, 4/213-218.
193. Haverić, Ismail. Islamski brak i porodica. *Glasnik IVZ*, 1989, vol. LII, br. 5, str. 519-534.
194. Haverić, Ismail. Pojam i karakteristike islamskog braka. *Glasnik IVZ*, 1979, vol. XLII, br. 6, str. 639-650.

195. Hazim. Fotografije muslimanki u legitimacijama. *Hikmet*, 1933-1934, vol. 59, str. 333-334.
196. Hegić, Razija. Utisci s puta na hadž. *Glasnik IVZ*, 1970, vol. XXXIII, br. 5-6, str. 305-308.
197. Hodžić, Hasan. Nekoliko riječi roditeljima. O narodnom uzgoju. *Behar*, 1902-1903, vol. III, br. 8-10, str. 8/120-122, 9/133-135, 10/150-151.
198. Hodžić, Muhamed Hilmi. Naobrazba muslimanskih žena (savjeti muslimanskim ženama). *Behar*, 1909-1910, vol. I, br. 22-23,24, str. 22-23/344-350, 24/373-377.
199. Hodžić, Šaban. Dužnost prema roditeljima i rodbini. *Glasnik IVZ*, 1934, vol. II, br. 6, str. 320-323.
200. Hodžić, Šaban. Nekoliko riječi o roditeljima i njihovoj djeci. *Glasnik IVZ*, 1944, vol. XII, br. 1, str. 15-21.
201. Hodžić, Šaban. Poligamija i rastava braka u islamu. *Novi behar*, 1936-1937, vol. X, br. 6-9, 10-11, 15-16, str. 6-9/91-92, 10-11/ 123-125, 15-16/194-195.
202. Hukić, Abdurahman. Abortus (pobačaj) u islamskom učenju. *Islamska misao*, 1987, vol. XI, br. 103, str. 6-8.
203. Hukić, Abdurahman. Ženidba sa Zejnebom. *Glasnik IVZ*, 1986, vol. XLIX, br. 1, str. 100-103.
204. Hurtić, Sevlida. Briga za porodicu. Muslimanka u vremenu. *Muallim*, 1992, vol. III, br. 18, str. 24.
205. Imamović-Terzić, Aida. Interpretacija lirsko-epske pjesme "Hasanaginica" u nastavi islamske vjeronauke. *Novi muallim*, 2007, vol. VIII, br. 29, str. 54-62.
206. Imamović-Terzić, Aida. Musliman i muslimanka kao supružnici : priprema za izvođenje nastave (mikroplaniranje). *Novi muallim*, 2008, vol. IX, br. 34, str. 54-58.
207. Islam i žena u Hrvatski dnevnik od 23.9.1940 (Naša hronika) (rec). *El-Hidaje*, 1940-1941, vol. IV, br. 3, str. 87.
208. Islamska vjeronauka u Brčkom - naši dopisi. *Misbah*, 1914, vol. II, br. 13, str. 2.
209. J. O. Akcija žena za mir-nekoliko reči o organizaciji Internacionalne Lige Žena za mir. *Pregled*, 1928, vol. II, br. 46, str. 4-5.
210. Jahić, Husein. Dužnost i odgovornost roditelja. Nekoliko primjera iz života. *Glasnik IVZ*, 1933, vol. I, br. 10, str. 25-27.

211. Jahić, Husein. Opasne posljedice mješovitih brakova. *Glasnik IVZ*, 1938, vol. VI, br. 9, str. 346-347.
212. Jahić, Husein. Pokriti ili otkriti. *Hikmet*, 1930-1931, vol. 26, str. 51-53.
213. Jahić, Husein. Savremena emancipacija žene. *Hikmet*, 1930-1931, vol. 47, str. 32-33.
214. Jakub, Selma. Gradeći islamsku psihologiju. *Novi muallim*, 2005, vol. VI, br. 23, str. 21-27.
215. Jašarević, Nermina. Gazi Husrevbegova ženska medresa u Sarajevu u periodu od 1933. do 1949. god. i od 1978. do danas. *Anali Gazi husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, 1983, vol. IX-X.
216. Jašarević, Nermina. Kako do odgoja. *Muallim*, 1994, vol. IV, br. 23, str. 8.
217. Jašarević, Nermina. Uloga i značaj muallime u islamskom odgoju. *Glasnik IVZ*, 1994, vol. LV, br. 1-3, str. 39-41.
218. Jedan mahalski imam. Naši dopisi. *Jeni Misbah*, 1914, vol. III, br. 17, str. 2.
219. Jedna krvava uvreda. *Misbah*, 1912, vol. I, br. 1-2, str. 1-2.
220. Jelić, L. Gragja za životopis Magdalene Pereš-Vuksanović, poznate pod imenom Franice Slavonke. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, 1904, vol. XVI, br. 4, str. 608-618.
221. Jesenković-Šiljak, Amina. Između ideologizacije i neutralizacije. *Muallim*, 1995, vol. V, br. 28, str. 11.
222. Jukić, Abdulgafar. 459. Generacija svršenika i 27. Generacija svršenica Gazi Husrevbegove medrese u Sarajevu u školskoj 2008/2009 godini. *Glasnik IVZ*, 2010, vol. LX-XII, br. 3-4, str. 328-333.
223. Jukić, Abdulgafar. Svršenici-ce Gazi husrev-begove medrese u Sarajevu u 2008. godini. *Glasnik IVZ*, 2009, vol. LXXI, br. 3-4, str. 355-363.
224. Jusić-Sofić, Medina. Potrebe djece. *Novi muallim*, 2006, vol. VII, br. 27, str. 51-60.
225. K. Nihad. Muslimanke u Indiji. *Behar* (listak. Kulturne bilješke), 1904-1905, vol. V, br. 6, str. 91-92.
226. K. Nihad. Ženski mekteb u gradu Baku. *Behar*, 1902-1903, vol. III, br. 15, str. 240.
227. Kajmaković, Radmila. Ženidbeni običaji. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnologija*, 1959, vol. XIV, str. 123-133.

228. Kajmaković, Radmila. Ženidbeni običaji. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnografija*, 1960-1961, vol. XV-XVI, str. 203-219.
229. Kajmaković, Radmila. Ženidbeni običaji kod Srba i Hrvata u Bosni i Hercegovini. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnografija*, 1963, vol. XVIII, str. 77-90.
230. Kamberović, Husnija. Crtice iz društvenog, ekonomskog i porodičnog života porodice Alibegović koncem 19. stoljeća. *Historijska traganja*, 2009, vol. 4, str. 35.
231. Kapidžić, Rabija. Nedeljne ilustracije o skidanju feredže. *El-Hidaje*, 1939-1940, vol. III, br. 12, str. 158.
232. Kapo, Enita. Likovi žena u djelima bošnjačkih pisaca: od Edhema Mulabdića do Ahmeda Muradbegovića. *Godišnjak BZK "Preporod"*, 2009, vol. IX, br. 9, str. 323-340.
233. Karabeg, Amira. Kako je izgrađivan naš današnji svjetonazor. *Islamska misao*, 1991, vol. XIII, br. 149, str. 9-13.
234. Karadavi (al), Jusuf. Da li je nikab vadžib? *Glasnik IVZ*, 1997, vol. LIX, LX, br. LIX/5-6, LX/7-8, str. LIX/5-6/351-366, LX/7-8/863-874.
235. Karanović, Milan. Ženska nošnja u Zmijanju. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, 1926, vol. XXXVIII, str. 147-150.
236. Karić, Dženita. Edina Bećirević: Na Drini genocid. *Glasnik IVZ*, 2010, vol. LXXII, br. 9-10, str. 916-920.
237. Kasumović, Azra. Odijevanje muslimanke. Povodom izložbe odjevnih predmeta za muslimanke u organizaciji Ureda za žene Visokog saudijskog komiteta za pomoć BiH. *Mualim*, 1994, vol. IV, br. 23, str. 20.
238. Katz, Vera. Latinka, Perović (ur); *Srbija u modernizacijskim procesima XIX i XX veka. 4. žene i deca*, Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. Biblioteka Helsinške sveske br. 23, 2006 (prikaz). *Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 2007, vol. 35, str. 264-268.
239. Kavazović, Husein. Poligamija u šerijatskim izvorima. *Glasnik IVZ*, 2005, vol. LXVII, br. 7-8, str. 660-671.
240. Klino, Smaragda. Žena u Iranu. *Glasnik IVZ*, 1997, vol. LIX, br. 7-8, str. 571-580.
241. Ključanin, Zilhad. Sufizam u poeziji Melike Salihbegović. *Novi muallim*, 2001, vol. II, br. 6, str. 41-43.
242. Kožul, Franjo. Javni pristup istraživanju žene u BiH 1945. *Pregled*, 1973, vol. 2-3, str. 145.

243. Kristić, Alen. Žene: Zaboravljeni ukras islamske tradicije. *Znakovi vremena*, 2009, vol. 11, str. 252-262.
244. Kršić, Smiljana. Žena i demokratija (Povodom današnjeg mitinga ženskog pokreta). *Pregled*, 1927, vol. I, br. 39, str. 4.
245. Krzić, Aida. Muslimanka u Bosni. Čuvala je din, dom i obraz. *Muallim*, 1995, vol. V, br. 31, str. 15.
246. Krzić, Aida. Odgojiti dijete u islamu. *Muallim*, 1994, vol. IV, br. 22, str. 6.
247. Krzić, Aida. Pišemo o muslimanki u prostoru i vremenu. Reagovanja. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 12, str. 32.
248. Krzić, Aida. Samozatajena moć i ljepota. *Glasnik IVZ*, 1998, vol. LX, br. 9-10, str. 1114-1118.
249. Krzić, Aida. Šta i kako pisati o ženi. Reagovanja. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 10, 23 str.
250. Krzić, Aida. Tragom ženskog pisma. *Glasnik IVZ*, 1996, vol. LVIII, br. 10-12, str. 727-732.
251. Krzić, Aida. Zasjedanje međunarodnog islamskog komiteta za žene i djecu. *Glasnik IVZ*, 1996, vol. LVIII, br. 10-12, str. 639-641.
252. Kujović, Mina. Hasnija Berberović - zaboravljena učiteljica : prilog historiji muslimanskog školstva u Bosni i Hercegovini. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 40, str. 114-118.
253. Kujović, Mina. Internat i narodna osnovna škola u Vinkovcima za muslimansku djecu iz Bosne i Hercegovine (1917-1920). *Glasnik IVZ*, 2010, vol. LXXII, br. 3-4, str. 307-320.
254. Kujović, Mina. Jedan izvještaj o mektebima u Sarajevu. *Glasnik IVZ*, 2008, vol. LXX, br. 9-10, str. 956-963.
255. Kujović, Mina. Ko su bile nastavnice u muslimanskoj osnovnoj školi i višoj djevojačkoj narodnoj školi u Sarajevu (1894. - 1918.). *Novi muallim*, 2005, vol. VI, br. 21, str. 48-55.
256. Kujović, Mina. Muslimanska osnovna djevojačka škola sa produženim tečajem (1894-1925). *Novi muallim*, 2010, vol. XI, br. 41, str. 72-79.
257. Kujović, Mina. Vesna Miović: Dubrovačka republika u spisima namjesnika bosanskog Ejaleta i hercegovačkog Sandžaka. *Glasnik IVZ*, 2009, vol. LXXI, br. 5-6, str. 480-483.
258. Kujraković, Nusret. Islamska zajednica i muslimansko žensko pitanje u BiH. *Pregled*, 2009, vol. 3, str. 101-121.

259. Kujraković, Nusret. Osvitanje - prvo udruženje muslimanki u Bosni i Hercegovini. *Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 2009, vol. 38, str. 145-164.
260. Kulenović, Mubera. Školovanje muslimanske ženske djece. O problemu koji traje. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 7, str. 25.
261. Kulier, Andrija. Ženidbeni običaji u težaka katolika okolice kotor-varoške. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, 1901, vol. XIII, str. 608-618.
262. Kulišić, Špiro. Matrilokalni brak i materinska filijacija u narodnim običajima Bosne, Hercegovine i Dalmacije. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnologija*, 1958, vol. XIII, str. 77-97.
263. Kunić, Mirsad. Tragična krivica Hasanaginice. *Pregled*, 2004, vol. 1-2, str. 119-122.
264. Kupusović, Amina. Pobjeda. *Muallim*, 1997, vol. VII, br. 59, str. 17.
265. Kurdić, Mirsada. Pismo sestri i majci. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 4,5,6,7,8, str. 4/27,5/27,6/27,7/27,8/27.
266. Kurspahić, Nermina. Dama lavljeg srca. *Odjek*, 2005, vol. LVIII, br. 1-2, str. 4-17.
267. Kurspahić, Nermina. Hekubine suze. *Odjek*, 2009, vol. LXII, br. 4, str. 1-2.
268. Kurtanović, Sulejman. Nasilje nad ženama. *recenzija hutbe. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 39, str. 129.
269. Lagumdžija, Razija. Poetske dominante književnih djela iskazane ženskim likovima. *Pregled*, 1977, vol. 8, str. 385.
270. Latić, Džemaludin. Poezija žena Bosne i Hercegovine. Zahirović Ajša, Od stiha do pjesme, Univerzal, Tuzla, 1985. *Islamska misao*, 1987, vol. IX, br. 107/108, str. 32.
271. Lučić, Mirstela i Pušoljić Dragica. Feredža nije šerijat. Intervju sa Jakub ef. Selimovskim, preneseno iz Borba, 1990/1991. *Glasnik IVZ*, 1990, vol. LIII, br. 6, str. 77-78.
272. Ljevaković, Enes. Blud i prostitucija u svjetlu islamskog učenja i šerijatskopравnih propisa. *Glasnik IVZ*, 2003, vol. LXV, br. 11-12, str. 1051-1060.
273. Ljevaković, Enes. O odjeći i raz/odijevanju u svjetlu šerijatskopравnih propisa. *Glasnik IVZ*, 2003, vol. LXV, br. 9-10, str. 861-868.
274. M. Osvrt na ličnost i značaj Safije h. Zaglul (pismo iz Kaira). *Novi Behar*, 1927-1928, vol. I, br. 16, str. 250-251.
275. M. Saima Binti Mustafa. Žena i obiteljski život u islamu (prijevod s turskog: Ahmed Rašidkadić). *Behar*, 1907-1908, vol. VIII, br. 17, str. 257-260.

276. Magmuma, Abida. Ženski mekteb u gradu Baku. *Behar* (listak. Kulturne bilješke), 1901-1902, vol. II, br. 12, 190.
277. Mahmud, Esad. Brak. *Behar*, 1907-1908, vol. VIII, br. 10, str. 154-156.
278. Mahmutović, Alma. Moralnoreligijski odgoj u književnim djelima Edhema Mulabdića. *Novi muallim*, 2004, vol. V, br. 19, str. 74-85.
279. Makić, Vehbija. Herojstvo koje nemaju muškarci. Sumeja Bint Kajs r. a. *Muallim*, 1994, vol. IV, br. 19, str. 20.
280. Mašović, Ikbala. Još nije kasno. *El-Hidaje*, 1943-1944, vol. VII, br. 7-8, str. 257-258.
281. Mehinagić, Ibrahim. Muslimanskim roditeljima i muslimanskoj mladeži. *Novi Behar*, 1927-1928, vol. I, br. 12, str. 177-178.
282. Mehmed. Djevojačka ruždija „Hamidija“ u Janji (Albanija). *Behar* (listak: Kulturne bilješke), 1900-1901, vol. I, br. 7, str. 113.
283. Mehmedagić, Nermina. Ženska strana svijeta u književnom djelu Borisava Stankovića. *Godišnjak BZK, 'Preporod'*, 2010, vol. X, br. 10, str. 338-348.
284. Memija, Emina. Prva nagrada za prvu damu. *Godišnjak BZK, 'Preporod'*, 2004, vol. IV, br. 4, str. 267.
285. Metiljević, Husejn. Uticaj roditelja i okoline na odgoj djeteta. *Novi behar*, 1931-1932, vol. V, br. 16-17, str. 231-234.
286. Milišić, Senija. O pitanju emancipacije muslimanske žene u Bosni i Hercegovini. *Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 1999, vol. 28, str. 225-242.
287. Moranjak-Bamburać, Nirman. Paradoks biblioteke feminilni tekst (O knjizi *Skretnice* Jasmine Musabegović). *Godišnjak BZK 'Preporod'*, 2004, vol. IV, br. 4, str. 223-226.
288. Muhammed, Dževad. Pravo žene sa stanovišta islama. *Muallim*, 1998, vol. VIII, br. 67-68, str. 34-35.
289. Mujagić, Mubera. Igra bola (pjesma). *Islamska misao*, 1991, vol. XIII, br. 155, str. 62.
290. Mujagić, Mubera. Jutro (pjesma). *Islamska misao*, 1991, vol. XIII, br. 155, str. 61.
291. Mujagić, Mubera. Ogledalo od magle (pjesma). *Islamska misao*, 1991, vol. XIII, br. 155, str. 61.
292. Mujagić, Mubera. Pjesme. *Islamska misao*, 1991, vol. XIII, br. 155, str. 60.

293. Mujagić, Mubera. Slutnja kao govor (pjesma). *Islamska misao*, 1991, vol. XIII, br. 155, str. 61.
294. Mujagić, Mubera. Susreti i pozdravi (pjesma). *Islamska misao*, 1991, vol. XIII, br. 155, str. 61.
295. Mujagić, Mubera. Trenutak sa dva postojanja (pjesma). *Islamska misao*, 1991, vol. XIII, br. 155, str. 62.
296. Mujagić, Mubera. Znamenja (pjesma). *Islamska misao*, 1991, vol. XIII, br. 155, str. 62.
297. Mulaomerović, Jasminko. Muslimanka u vremenu. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 9, str. 19.
298. Mulić, Hamdija. Majka. *Biser*, 1912, vol. X, br. 2-3, str. 8-9.
299. Mulić, Hamdija. Zajednički mekteb za mušku i žensku djecu. *Glasnik IVZ*, 1943, vol. XI, br. 7, str. 180-181.
300. Mulić, Hamdija. Ženska medresa. Novi *Behar*, 1936-1937, vol. X, br. 23-24, str. 331-332.
301. Muradbegović, Ahmed. O ženi i muslimanskom društvu. *Gajret*, 1926, vol.
302. Muslim. Kraljica ljepote. *Hikmet*, 1930-1931, vol. 27, str. 79-83.
303. Mustafa, Mahmud Ni'mat. Materinstvo u okrilju vjere. Prijevod iz časopisa Ad-Diya, septembar 1980. *Islamska misao*, 1981, vol. III, br. 28, str. 43-44.
304. Nakičević, Omer. Fetva o djeci silovanih žena u Bosni i Hercegovini. *Glasnik IVZ*, 1996, vol. LVIII, br. 1-3, str. 41-49.
305. Nametak, Fehim. Rukopisna zbirka Habibe Mehmedbašić iz Stoca. *Anali Gazi husrevbegove biblioteke u Sarajevu*, 1985, vol. XI-XII, str. 181-200.
306. Nedeljne ilustracije o muslimanskoj ženi od 20.10.1940. (Naša hronika) (rec). *El-Hidaje*, 1940-1941, vol. IV, br. 4-5, str. 128-129.
307. Nurkić, Mustafa. Zar je još i učiti grijeh? *Misbah*, 1914, vol. II, br. 20, str. 2.
308. Nuvejsir. Obuka u sarajevskim mektebima. *Jeni Misbah*, 1914, vol. III, br. 19, str. 1-2.
309. Obralić, Hanifa. Tri muallime. Zapis sa putovanja. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 6,7,8,9,10, str. 6/22, 7/22, 8/22, 9/22, 10/22.
310. Obralić, Hanifa. U učionicu ću sa mahramom. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 12, str. 32.
311. Obralić, Hanifa. Vjeronauka u školama - istorijska šansa. Aktuelna problematika. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 11, str. 16.

312. Omerdić, Mustafa. Brak u islamu. Muslimanka u vremenu. *Muallim*, 1992, vol. III, br. 17, str. 25.
313. Omerović, Enes. Nasilje nad ženama. *recenzija hutbe. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 39, str. 130.
314. Omersoftić, Aida. Škola - profesionalna organizacija koja uči. *Glasnik IVZ*, 2010, vol. LXXII, br. 3-4, str. 277-292.
315. Pandža, Muhamed. U borbu protiv prostitucije. *El-Hidaje*, 1936-1937, vol. I, br. 4, str. 62-63.
316. Pašić, Muhamed. Da li je problem otkrivanja žene vjerskog ili socijalnog karaktera. *El-Hidaje*, 1936-1937, vol. I, br. 5, str. 84-86.
317. Pašić, Muhamed. Da li je problem otkrivanja žene vjerskog ili socijalnog karaktera? *Novi behar*, 1936-1937, vol. X, br. 12-14, str. 139-140.
318. Pašić, Muhamed. Priča o Jusufu a.s. i Zelihi. *El-Hidaje*, 1939-1940, vol. III, br. 3,4-5, str. 3/35-38, 4-5/52-55.
319. Penava, Senija. Jovanka Kecman, *Žene Jugoslavije u radničkom pokretu i ženskim organizacijama 1918-1941*, Narodna knjiga i Institut za savremenu historiju, Beograd, 1978 (prikaz). *Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 1980, vol. 17, str. 340-342.
320. Petrić, Nevenka. O aktuelnim pitanjima društvenog položaja žene. *Pregled*, 1985, vol. 4, str. 499.
321. Pjanić, Fikreta. Prosjak (pjesma). *Novi behar*, 1941-1942, vol. XIV, br. 5, str. 158.
322. Poduprimo svoju siročad. *Misbah*, 1913, vol. I, br. 22,23,24, str. 188-189.
323. Popić, Marica. Žena u seoskoj kulturi Panponije, Etnološka tribina, V međunarodni znanstveni skup, Vinkovci, 1980, Posebno izdanje Zagreb, 1982. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnologija*, 1983, vol. 38, str. 163-180.
324. Posavka. *Tarik*, 1909, vol. II, br. 8,9, str. 8/123-124, 9/138.
325. Pozderović, Enver. Mati i diete (odgojno-filozofski problem). *Novi behar*, 1944, vol. XVI, br. 22, str. 535-555.
326. Prohić, Sejfulah. Jedno potrebno upozorenje. Kritički osvrt na brošuru o položaju i dužnostima muslimanke prema islamskoj nauci i duhu današnjeg vremena od dr. Mehmeda Begovića. *Novi behar*, 1931-1932, vol. V, br. 2, str. 30-31.
327. Pupović, Senadin. Moja majka (pjesma). *Glasnik IVZ*, 1971, vol. XXXIV, br. 7-8, str. 425.

328. Purak, Aiša. Kakav je tretman muallima. Muslimanka u vremenu. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 12, str. 25.
329. Raddatz, Fritz J. Žena koja je orala more. *Odjek*, 2005, vol. LVIII, br. 1-2, str. 62.
330. Rakita, Rade. Ženidbeni običaji u predjelu Janj. (Zapadna Bosna). *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnologija*, 1985, vol. 40, str. 161-173.
331. Razija. O ženskom pitanju. *Biser*, 1914, vol. 17-18, str. 282.
332. Resulović, Nazif. Žena. *Biser*, 1912, vol. I, br. 6, str. 101-103.
333. Resulović, Zulfikar. Maryam (Merjema) kao riječ u Kur'anu. *Islamska misao*, 1989, vol. XI, br. 127, str. 36-38.
334. Ridžić, Mejra. Hidžab po mjeri Kur'ana i hadisa. *Muallim*, 1997, vol. VII, br. 58, str. 26-27.
335. Ridžić, Mejra. Jedan lijep primjer. *Muallim*, 1998, vol. VIII, br. 65-66, str. 11.
336. Ridžić, Nađa. Jača je volja od svih nevolja. *Muallim*, 1997, vol. VII, br. 59, str. 15.
337. Rizvan, Selma. Međuovisnost religije i morala. *Novi muallim*, 2008, vol. IX, br. 36, str. 65-67.
338. S. L. B. Ženidba u bosanskoj Krajini, Kotara jajačkog, Varcarskog, Ključnog itd. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, 1909, vol. XXI, br. 4, str. 135-139.
339. Sadik, Muhammed. Profanisanje zara i peče. *El-Hidaje*, 1940-1941, vol. IV, br. 2, str. 44-45.
340. Salahović, Sana. Položaj žene u savremenom svijetu. *Pregled*, 1976, vol. 3, str. 221.
341. Sarajlić, Nafija. Kokošja pamet. *Biser*, 1918, vol. X-XI, br. 21-24, str. 304-305.
342. Sarajlić, Nafija. Nekoliko stranica tebi. *Biser*, 1918, vol. X-XI, br. 21-24, str. 306-307.
343. Sarajlić, Nafija. Nova škola. *Biser*, 1918, br. 15-16, str. 240.
344. Sarajlić, Nafija. Odbrana. *Biser*, 1914, br. 19-21, str. 311-312.
345. Sarajlić, Nafija. Otrcane pantole. *Biser*, 1914, br. 22-24, str. 364-365.
346. Sarajlić, Nafija. Poplav. *Biser*, 1914, br. 19-21, str. 312-313.
347. Sarajlić, Nafija. Šumareva Zorka. *Biser*, 1914, br. 19-21, 212 str.
348. Sarajlić, Nafija. Teme. *Biser*, 1914, br. 17-18, 267 str.

349. Sarajlić, Nafija. Teme. *Islamska misao*, 1915, vol. VII, br. 75, str. 34-35.
350. Sarajlić, Nafija. Tiho, tiho. *Biser*, 1914, br. 17-18, 268 str.
351. Sarajlić, Nafija. Turbe. *Biser*, 1914, br. 7-8, str. 121-122.
352. Sarajlić, Nafija. U četiri oka. *Biser*, 1914, br. 22-24, str. 363-366.
353. Sarajlić, Nafija. Zadruga. *Biser*, 1918, br. 15-16, str. 241-242.
354. Sarajlić, Nafija. Željeznički službenik. *Biser*, 1914, br. 22-24, 364 str.
355. Sarajlić, Nafija. Zločinac. *Biser*, 1914, br. 17-18, str. 268-269.
356. Sarić, Samija. Udruženje islamske omladine u Sarajevu - Islamski klub (1905 - 1910). *Anali Gazi husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, 2005, vol. XXII-XXIV, str. 257-266.
357. Seferović, Selim. Muslimanka sa zarom (prijedlog za njeno otkrivanje). *Glasnik IVZ*, 1950, vol. I (XIII), br. 4-7, str. 107-114.
358. Sefić, Omer H. Aktuelni muslimanski problemi vakufi, feredža i fes. *Jugoslovenski list*, 1928, vol. 15.
359. Siddiki, Muhammed Zubejr. Učešće žena u prenošenju i očuvanju hadisa i hadiske literature. *Islamska misao*, 1986, vol. VIII, br. 94, str. 22-26.
360. Sijamhodžić-Nadarević, Dina. Pojmovi edeb i terbijet u definiranju islamskoga odgoja i obrazovanja. *Novi muallim*, 2008, vol. IX, br. 35, str. 42-48.
361. Silajdžić, Alija. Borba žene za ravnopravnost jedan od uzroka razvoda braka. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 1971, vol. XIX, str. 17-29.
362. Silajdžić, Alija. Društveno pitanje muslimanke. *El-Hidaje*, 1940, vol. III, br. 6-7, str. 75.
363. Silajdžić, Alija. Neki slučajevi razvoda braka zabilježeni u sidžilu iz 1556/57 god. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 1950, vol. II, br. 3-4, str. 214-222.
364. Silajdžić, Alija. O nepodnošljivosti zajedničkog života bračnih drugova kao uzroku za razvod braka. *Godišnjak Pravnog fakulteta*, 1957, vol. V, str. 155-173.
365. Silajdžić, Alija. O odnosima pastorčadi i očuha i maćehe. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 1968-1969, vol. XVI-XVII, str. 75-90.
366. Silajdžić, Alija. Ravnopravnost bračnih drugova posmatrana kroz praksu. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 1966, vol. XIV, str. 31-48.
367. Silajdžić, Alija. Vjernost kao bračna dužnost i preljuba kao uzrok za razvod braka u

- svjetlu brakorazvodne prakse u Bosni i Hercegovini. *Godišnjak Pravnog fakulteta*, 1958, vol. VI, str. 65-86.
368. Skenderović, Subhija. Tužna priča i sretno rođenje. *Islamska misao*, 1981, vol. III, br. 26, str. 6-7.
369. Skenderović, Subhija. Žena i hadž-propisi i praksa. *Islamska misao*, 1983, vol. V, br. 56, str. 28-30.
370. Skenderović, Subhija. Žena u svjetlu hidžretskih događanja. *Islamska misao*, 1981, vol. III, br. 24, str. 14-17.
371. Slatina, Mujo. Bošnjačka porodica i učenje kulture. *Glasnik IVZ*, 1995, vol. LVII, br. 1-3, str. 14-25.
372. Smajkić, Seid. Pitanje poligamije u islamu. *Glasnik IVZ*, 2005, vol. LXVII, br. 7-8, str. 672-690.
373. Smajlović, Ismail. Brak - temelj porodice i zdravog društva. *Glasnik IVZ*, 2002, vol. LXIV, br. 7-8, str. 761-772.
374. Softić, Aiša. Narodne pjesme otoka Hvara sa muslimanskim sadržajem. *Muallim*, 1994, vol. IV, br. 24-25, str. 18.
375. Softić, Aiša. Od kako je svijet postanu, nije ljepši cvijet procvanu. O mjestu i ulozi žene u bošnjačkim epskim narodnim pjesmama o krajiškim junacima. *Muallim*, 1995, vol. V, br. 39, str. 16.
376. Softić, Aiša. Tevhidi u Sarajevu. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnologija*, 1983, vol. 38, str. 181-193.
377. Softić, Aiša. Ti si pao paša nad djevojke. Tragom usmene lirike Sandžaka. *Muallim*, 1995, vol. V, br. 32-33, str. 20-21.
378. Softić, Aiša. Tradicija, šta je to? *Muallim*, 1994, vol. IV, br. 26, str. 17.
379. Softić-Alibašić, Mersiha. Odgojne poruke i vrijednosti u usmenim pričama Bošnjaka. *Novi muallim*, 2003, vol. IV, br. 15, str. 68-81.
380. Sokolović, Sinanudin. Islamski brak i međusobne dužnosti bračnih drugova. *Glasnik IVZ*, 1972, vol. XXXV, br. 7-8, 9-10, 11-12, str. 7-8/337-345, 9-10/447-456, 11-12/545-556.
381. Sokolović, Sinanudin. Islamski brak i međusobne dužnosti bračnih drugova. *Glasnik IVZ*, 1973, vol. XXXVI, br. 1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10, 11-12, str. 1-2/11-19, 3-4/120-128, 5-6/210-216, 7-8/323-333, 9-10/407-410, 11-12/494-499.

382. Sokolović, Sinanudin. Islamski brak i međusobne dužnosti bračnih drugova. *Glasnik IVZ*, 1974, vol. XXXVII, br. 3-4, 5-6, str. 3-4/124-128, 5-6/201-213.
383. Spahić, Ismet. Briga o jetimima je naš amanet. *Glasnik IVZ*, 1996, vol. LVIII, br. 4-6, str. 161-168.
384. Spahić, Muniba. Impresije s hadždža. *Muallim*, 1997, vol. VII, br. 54,55,56,57, str. 54/5, 55/14-15, 56/20-21, 57/16-17.
385. Spahić, Mustafa. Društvo i prostitucija. *Glasnik IVZ*, 2003, vol. LXV, br. 11-12, str. 1061-1096.
386. Spahić, Mustafa. Društvo i razotkrivanje tijela. *Glasnik IVZ*, 2003, vol. LXV, br. 9-10, str. 869-906.
387. Spahić, Mustafa. Vjera i briga o roditeljima. *Glasnik IVZ*, 1979, vol. XLII, br. 6, str. 548-554.
388. Spaho, Fehim. El-mer'etu fil islam (Žena u islamu). *Behar* (listak. Književnost), 1901-1902, vol. II, br. 1, str. 14.
389. Spaho, Fehim. Mješoviti brakovi. *Novi Behar*, 1937-1938, vol. XI, br. 13-16, str. 193-198.
390. Spaho, Fehim. Mješoviti brakovi. *Glasnik IVZ*, 1938, vol. VI, br. 1, str. 1-10.
391. Stenek, Zvonimir. Pravni položaj žene-radnice. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 1971, vol. XIX, str. 191-212.
392. Sulejmanović, Izet. Problem abortusa-pobačaja. *Glasnik IVZ*, 1985, vol. XLVIII, br. 2, str. 173-179.
393. Suljkić, Hifzija Sulejmanović Mustafa. Muslimanska ženska nošnja u Zvorniku krajem XIX i početkom XX stoljeća. *Islamska misao*, 1986, vol. VIII, br. 87, str. 25-28.
394. Surejja, Hatidža. Pouzdanje u se.. (prijevod s turskog). *Novi behar*, 1932-1933, vol. VI, br. 22, str. 305-306.
395. Svršena ruždijanka. Domaći uzgoj. *Tarik*, 1909-1910, vol. II, br. 9, str. 138-139.
396. Svršena ruždijanka. Na početku školske godine. *Tarik*, 1909, vol. II, br. 7, str. 102-104.
397. Šabanović, Hazim. Podržavanje rodbinskih i prijateljskih veza među muslimanima. *Glasnik IVZ*, 1939, vol. VIII, br. 5-6, str. 163-167.
398. Šabanović, Hazim. Za moralnu obnovu. *Glasnik IVZ*, 1941, vol. IX, br. 6-7, str. 170-186.

399. Šaćić, Nermina. U potrazi za slobodom (Azar Nafisi, *Čitati Lolitu u Teheranu*, Rubikon, Novi Sad, Denis, Sarajevo, 2005.). *Godišnjak BZK, 'Preporod'*, 2006, vol. VI, br. 6, str. 382-384.
400. Šamić, Jasna. Bosanski pjesnik Nihadi (16. stoljeće). *Glasnik IVZ*, 1998, vol. LX, br. 3-4, str. 431-454.
401. Šiljak, Jovanka. Oko rascjepa u ženskim udruženjima. *Pregled*, 1927, vol. I, br. 11, str. 7-8.
402. Šiljak, Jovanka. "Ženski savez" i "Ženska zajednica". *Pregled*, 1927, vol. I, br. 1, str. 10-11.
403. Škaljić, Abdullah. Ženidbeni zakon "Hukuku aile kararnamesi". *El-Hidaje*, 1944-1945, vol. VIII, br. 1,4-5,6,7-8, str. 1/14-18, 4-5/162-163, 6/206-216, 7-8/267-272.
404. Šukrić, Nijaz. Odlikovanje za muallimu od prije stotinu godina. *Muallim*, 1991, vol. II, br. 12, str. 25.
405. Šukrić, Nijaz. Pobožnost i pismenost muslimanke u našim krajevima. *Glasnik IVZ*, 1980, vol. XLIII, br. 3, str. 287-296.
406. Šukrić, Nijaz. Žena u djelu "Izvori vijesti" od Ibn Kutejbe Ed-Dineverija 828-889. *Glasnik IVZ*, 1985, vol. XLVIII, br. 6, str. 622-638.
407. Tahirović, Senada. Muslimanska teologinja u bh. društvu - pozicija i uloga. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 40, str. 26-35.
408. Tahirović, Senada. Zašto islamska zajednica u BiH ne može biti model za muslimanske zajednice u Evropi. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 38, str. 97-100.
409. Tahirović, Senada *u koautorstvu sa Šljivo Meho i Fetić Rifat. Visokoobrazovne ustanove IZ-e i planiranje kadrova za potrebe IZ-e. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 40, str. 16-25.
410. Terzić, Izet. Poslanikove a.s. žene. *Glasnik IVZ*, 1989, vol. LII, br. 1, str. 42-50.
411. Tiro-Srebreniković, Ajka. Ženski likovi u romanu Derviš i smrt. *Behar*, 2007, vol. 83-84, str. 64.
412. Topčić, Nešet. Apel za upisivanje ženske djece u osnovne škole. *Novi Behar*, 1929-1930, vol. III, br. 9, str. 141.
413. Topoljak, Sulejman. Stav islamskog prava prema abortusu. *Glasnik IVZ*, 2001, vol. LXVII, br. 7-8, 9-10, str. 7-8/609-628, 9-10/861-878.
414. Traljić, Mahmud. Hadžić Kasim, Položaj žene u islamu (rec). *El-Hidaje*, 1940-1941, vol. 3, str. 92.

415. Traljić, Mahmud. Od islamske ženske vjerske škole do Gazi Husrev-begove ženske me-drese. *Islamska misao*, 1980, vol. II, br. 1, str. 37.
416. Traljić, Mahmud. Žena danas o nama muslimanima. *El-Hidaje*, 1939-1940, vol. III, br. 6-7, str. 79-80.
417. Traljić, Nerimana. Ravnopravnost žene u odnosu na razvod braka. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 1965, vol. XIII, str. 143-155.
418. Traljić, Seid. Posebni mektebi za sluškinje i šegrte u Sarajevu. *El-Hidaje*, 1939-1940, vol. III, br. 3, str. 38-39.
419. Trebinjac, Ibrahim. Blud, zina, prostitucija. *El-Hidaje*, 1941-1942, vol. V, br. 8-10, str. 216-220.
420. Trebinjac, Ibrahim. Kriza braka. *Glasnik IVZ*, 1938, vol. VI, br. 8, str. 294-300.
421. Tufo, Muhamed. Ataba, majka Džaferova. *El-Hidaje*, 1937-1938, vol. II, br. 5, str. 75-77.
422. Tulić, Muhamed-Hazim Ebu Halid. Jedna ružna i opasna pojava. Olako shvatanje bra-ka. *Glasnik IVZ*, 1967, vol. XXX, br. 3-4, str. 129-131.
423. Turski ženski list u Rusiji. *Behar*, 1905-1906, vol. VI, br. 17, str. 270.
424. Uredništvo. Akcija za skidanje feredže u NR Srbiji. *Glasnik IVZ*, 1950, vol. I (XIII), br. 11-12, str. 347.
425. Uredništvo. Herojska djela muslimanskih žena. *Islamska misao*, 1978, vol. I, br. 11, str. 28-32.
426. Uredništvo. Islamska vjerska ženska škola u Sarajevu (pregled. Naša zemlja). *Novi behar*, 1933-1934, vol. VII, br. 6-7, str. 106.
427. Uredništvo. Muslimanska žena i ulema - preneseno iz časopisa Al-Balaga. *Novi behar*, 1927-1928, vol. I, br. 22, str. 366-367.
428. Uredništvo. Primili smo na prikaz brošuru Ahmeda Lutfi Čokića pod naslovom "Prikaz i ocjena rada dr. Mehmeda Begovića o njegovu naziranju na islamsku ženu i njen položaj u islamskoj nauci izloženog u njegovoj knjizi" Tuzla 1931. *Novi behar*, 1931-1932, vol. V, br. 4, str. 61.
429. Uredništvo. Prva advokatica u Egiptu. *Novi behar*, 1933-1934, vol. VII, br. 15-16, str. 233.
430. Uredništvo. Prva inženjerka u Turskoj. *Novi behar*, 1932-1933, vol. VI, br. 10-11, str. 143.

431. Uredništvo. Prve muslimanske tehničarke. *Novi behar*, 1932-1933, vol. VI, br. 4-5, str. 67.
432. Uredništvo. Slobodna misao i hikmetovština (dva gledanja na naše muslimanske vjerske i socijalne probleme) Zagreb, 1933. (pregled nove knjige). *Novi behar*, 1932-1933, vol. VI, br. 22, str. 315.
433. Uredništvo. Takrir isl. Izborne kurije. *Novi behar*, 1928-1929, vol. II, br. 6, str. 81-82.
434. Uredništvo. Ukinuće višeženstva. *Novi behar*, 1929-1930, vol. III, br. 17-18, str. 290.
435. Uredništvo. Uspjeh jedne naše muslimanke (o Bahriji Nuri Hadžić). *Novi behar*, 1928-1929, vol. II, br. 7, str. 112.
436. Uredništvo. Uspjesi žena na istoku. *Novi behar*, 1933-1934, vol. VII, br. 17-18, str. 267.
437. Uredništvo. Ženska društva u Sarajevu. *Novi behar*, 1928-1929, vol. II, br. 23, str. 367.
438. Uredništvo. Ženska medresa u Sarajevu (o nastavničkom osoblju medrese). *Novi behar*, 1933-1934, vol. VII, br. 8-9-10, str. 156.
439. Uredništvo. Ženska medresa u Sarajevu (podlistak). *Novi behar*, 1934-1935, vol. VIII, br. 3-4, str. 64.
440. Uredništvo. Ženski kongresi na istoku (pregled. Islamski svijet). *Novi behar*, 1932-1933, vol. VI, br. 6, str. 87.
441. Usfur Abas, Aziza. Djevojka je glavni uzrok ženidbenoj krizi. *El-Hidaje*, 1936-1937, vol. I, br. 7-8, str. 126-129.
442. Usfur Abas, Aziza. Miješanje muškarca i žene sa svojim najgorim posljedicama. Otvoreno pismo gosp. Rektoru El-Azhara sa obala Port-Saida. *El-Hidaje*, 1936-1937, vol. I, br. 11, str. 169-171.
443. Usfur Abas, Aziza. Da li je žena ili muškarac kriva moralnoj anarhiji. *El-Hidaje*, 1937-1938, vol. II, br. 5, str. 65-69.
444. Uzunović, Mukelefa. Ovogodišnji na mevludi šerif. *El-Hidaje*, 1942-1943, vol. VI, br. 9, str. 261-263.
445. Vedždi, Muhammed Ferid. Muslimanska žena. *Biser*, 1913-1914.
446. Vehabović, Abdulah. Sudsko poništenje braka (feshi nikah). *Glasnik IVZ*, 1933, vol. I, br. 9, str. 5-16.
447. Vejo, Edina. Crtica za ponos. *Muallim*, 1995, vol. V, br. 31, str. 14.

448. Vejo, Edina. Islamska srednjoškolska vjeronauka. *Novi muallim*, 2000, vol. I, br. 1, str. 59-61.
449. Velić, Elvira. Odgovornost obrazovanja za položaj žene u modernom društvu. *Novi muallim*, 2009, vol. X, br. 39, str. 95-102.
450. Vode, Angela. Slovenačka žena kao društveni radnik. *Pregled*, 1939, vol. VIII, br. 186-187, str. 349-354.
451. Vojinović, Milica. Izložba knjiga jugoslovenskih ženskih pisaca. *Pregled*, 1937, vol. XI, br. 157, str. 56-60.
452. Voloder, Nusret. Tradicionalni feministički odgoj bosansko-hercegovačkih muslimana. *Muallim*, 1996, vol. VI, br. 46,47, str. 46/20-21, 47/14-15.
453. Wiesinger, N. Barbara. Rat partizanki - žene u oružanom otporu u Jugoslaviji 1941-1945. *Historijska traganja*, 2009, vol. 4, str. 201.
454. Younis, Hana. Sarita Vujković, *U građanskom ogledalu, Identiteti žena bosanskohercegovačke građanske kulture (1878-1941)*, Beograd, Muzej savremene umjetnosti Republike Srpske, Kulturni centar Beograd, 2009 (prikaz). *Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 2010, vol. 39, str. 218-220.
455. Younis, Hana. Skice porodičnog života u Sarajevu u posljednjim decenijama osmanske vladavine. *Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 2007, vol. 36, str. 33-68.
456. Zahirović, Muhamed. Kuda vodi otkrivanje lica muslimanki? *Hikjmet*, 1930-1931, vol. 14, str. 47-51.
457. Zekić, Džemila Hanumica. Briga majčina (pjesma). *Novi behar*, 1934-1935, vol. VIII, br. 17-18, str. 316.
458. Zekić, Džemila Hanumica. Čuvstva o Bogu u tišini ljetne noći. *Islamska misao*, 1936, vol. VIII, br. 86, str. 31.
459. Zekić, Džemila Hanumica. Moja želja (pjesma). *El-Hidaje*, 1937-1938, vol. II, br. 4, str. 55.
460. Zekić, Džemila Hanumica. Odjek duše. *Islamska misao*, 1936, vol. VIII, br. 86, str. 31.
461. Zekić, Džemila Hanumica. Odjek duše. *Novi behar*, 1936-1937, vol. X, br. 23-24, str. 329.
462. Zekić, Džemila Hanumica. Pjevačica (pjesma). *Novi behar*, 1935-1936, vol. IX, br. 9-13, str. 144.
463. Zekić, Džemila Hanumica. Proljeće u mahali (pjesma). *Novi behar*, 1937-1938, vol. XI, br. 13-16, str. 223.

464. Zekić, Džemila Hanumica. Rođenje Muhammeda a.s. *El-Hidaje*, 1937-1938, vol. II, br. 7, str. 108.
465. Zekić, Džemila Hanumica. Umrloj pjesnikinji Bosne Umihani Ćujdinoj (pjesma). *Novi behar*, 1935-1936, vol. IX, br. 1-3, str. 25.
466. Zekić, Džemila Hanumica. Vitezu mome (pjesma). *Novi behar*, 1937-1938, vol. XI, br. 17-19, str. 274.
467. Zilkida A. Tuzlanka. Moja tuga (pjesma). *Biser*, 1913, vol. III, br. 5, str. 73.
468. Zilkida A. Tuzlanka. Oh, gdje si? (pjesma). *Biser*, 1913, vol. III, br. 7, str. 106.
469. Zinaida. Sreća (pjesma). *Novi behar*, 1938-1939, vol. XII, br. 5-6, str. 67.
470. Ždralović, Amila. Oblikovanje roda u tranzicijskim procesima sa osvrtom na BiH. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2009, vol. LII, str. 505-531.
471. Ždralović, Amila. Simboličko nasilje i rodni odnosi. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2008, vol. LI, str. 737-752.
472. Žena i porodični život. *Behar*, 1905-1906, vol. VI, br. 17, str. 262-263.
473. Žena u XIX vijeku. *Behar* (listak. Svatice), 1902-1903, vol. III, br. 1, str. 16.
474. Ženska islamska rušdija. *Behar* (listak. Kulturne bilješke), 1903-1904, vol. IV, br. 6, str. 95.
475. Ženska medresa u Sarajevu. *El-Hidaje*, 1936-1937, vol. I, br. 9, str. 148.
476. Ženska naobrazba. *Behar* (listak. Kulturne bilješke), 1902-1903, vol. III, br. 19, str. 303.
477. Ženska obrazovnost u Indiji. *Muallim*, 1910, vol. I, br. 1,2, str. 1/31, 2/32.
478. Ženska sekcija El-Hidaje u Sarajevu. *El-Hidaje*, 1940-1941, vol. IV, br. 7-8, str. 15.
479. Ženski svijet - Alemi nisvan. *Behar* (listak. Književnost), 1905-1906, vol. VI, br. 23, str. 364.
480. Žensko dobrotvorno društvo u Vladikavkazu. *Behar*, 1906-1907, vol. VII, br. 18, str. 215.
481. Živanović, Maša. Kongres male ženske Antante u Pragu. *Pregled*, 1927, vol. I, br. 24, str. 6-7.
482. Živanović, Maša. Pogled na istorijski razvoj feminizma. *Pregled*, 1927, vol. I, br. 1, str. 10-11.

483. Živanović, Maša. Školsko vaspitanje ženske omladine. Stanovište ženskog pokreta prema redukciji srednjih škola. *Pregled*, 1927, vol. I, br. 38, str. 2-4.
484. Živanović, Maša. Socijalne težnje ženskog pokreta. *Pregled*, 1927, vol. I, br. 3, str. 10-11.
485. Živanović, Maša. Žena i rad u opštinama. Povodom priprema za organizovanje opština u BiH. *Pregled*, 1927, vol. I, br. 42, str. 3-4.
486. Živković, Pavo. Dinić-Knežević, Dušanka, *Položaj žena u Dubrovniku u XIII i XIV veku, Posebna izdanja knjiga CDLXIX, odjeljenje historijskih nauka, Beograd 1974. godine. Prilozi - Institut za istoriju (Sarajevo)*, 1974, vol. X/II, br. 10/2, str. 381-384.
487. Žutić, Fatima. Sofija Pletikosić, Safija-hanum, i rasprava o emancipaciji i školovanju žene muslimanke. *Glasnik IVZ*, 2009, vol. LXXI, br. 7-8, str. 651-667.

a. Autorsko-imenski registar izabranih članaka iz bh. periodike

A. F. 1

Abdellatif, Omayya 2

Abdibegović, Nusret 3, 4

Abduhu, Muhammed 5

Afifa Abu Safijja - Aiša Smailbegović 6

Agaev, Ahmedbeg 7

Agić, Amela 8, 9, 10, 11, 12, 13

Ahmagić, Aida 14, 15

Ajanović, Alma 16

Alagić, Šukrija 17

Alešević, Ishak 18

Alibegović, Esad 19

Alihodžić, Fatima 20

Alihodžić, Hanifa 20

Amine, Eluh 21

Atanasijević, Ksenija 22

Avdić, Ćamil 23, 24

Babić-Avdispahić, Jasminka 25

Bačić, Nafija 26

Bajalica, Dimitrije 27

Bajić, Svetlana 28

Bajramović, Devleta 29

Bajrić, Hata 30

Bajrić, Mumin 31

Bakšić-Muftić, Jasna 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38

Barhan, Pavel 39

Basara, Hatidža 40

Begić, Dana 41

Begić, Ibrahim 42

Begović, Nedim 43, 44, 45

Begović, Ruvejda 46
Beljkašić-Hadžidedić, Ljiljana 47, 48
Besim, Omer Paša 49
Bešlić, Zufer 50
Bilajac, Jusuf 51
Bjelevac, Šefika Nesterin 52, 53, 54, 55
Bojić, Zakira 57, 58, 59, 60, 61, 62
Borić, Muhamed 63, 64
Boškailo, Hedija 65, 66
Bougarel, Xavier 67
Bistrić, Senahid 68
Brkić, Mustafa 69
Brković, Rasim 70
Buljubašić, Suada 71
Busuladžić, Mustafa 78
Bušatlić, Abdulah Ajni 72, 73, 74, 75, 76
Bušatlić, Ismet 77
Buturović, Đenana 79
Buturović, Lada 80
Cerić, Mustafa 81
Čalkić, Munevera 82
Čar-Drnda, Hatidža 83
Čaušević, Džemaluddin 84, 85
Čehajić, Sejida 86
Čelebić, Almedina 87
Čelebić, Elmedina 88
Čelić, Mustafa 89
Čeliković, Muslija 90
Čokić, Abdurahman Adil 92
Čokić, Ahmed Lutfi 93
Čokić, Ibrahim Hakki 94, 95, 96
Čremošnik, Irma 97
Čubrilović, Jovanka 98, 99, 100
Čulinović-Konstantinović, Vesna 101
Čusto, Amra 102
Čuvidina, Umihana 103
Čatić, Musa Ćazim (Šair) 104
Ćeman, Mustafa 105
Ćerimović, Mehmed Ali 106, 107, 108
Delić, Stevo R. 111, 112
Demiragić, Ajla 113

- Demirović, Hatidža** 114
Derviš, Ahmed Nurudin 115
Dervišević, Muradif 116
Despić, Iva 117
Dizdarević, Senija 118
Dobrača, Kasim 119
Dobrača, Seid 120
Draganović, Selvira 121
Dubravić (Đogo), Husejn 122, 123, 124
Dujmović, Sonja 125
Durmišević, Behija 126, 127
Džaka, Bećir 129
Džemila, Merjem 130
Đozo, Husein 131, 132, 133, 134
Đurđević, Ajiša 135
Emin, Kasim 137
Fajić, Zejnil 138
Faruqi (el), Lois Lamya 139
Fehim, Nametak 140
Fejić, Ibrahim 141, 142, 143
Fejzić-Čengiće, Fahira 144, 145, 146, 147
Fejzulahi, Zulhajrat 148
Fetić, Rifat 409
Filan, Kerima 150, 151
Garrigue, Masaryk Tomas 152, 153
Grebo, Zlata 156, 157, 158
H. A. B. 160
Habul, Udžejna 161
Hadžiabdić, Naim 162
Hadžić, Kasim 163, 164, 165, 166
Hadžić, Osman Nuri 167
Hadžiomerović, Hasan 168
Hadžiosmanović, Lamija 169, 170
Haim, Husejn Ahtar 171
Halapić, Edin 172
Hamović, Miloš 173
Handžić, Mehmed 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181
Hasan 182
Hasandedić, Hifzija 183
Hasani, Mustafa 184
Hasanović, Bilal 185

Haverić, Ismail 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194

Hazim 195

Hegić, Razija 196

Hodžić, Hasan 197

Hodžić, Muhamed Hilmi 198

Hodžić, Šaban 199, 200, 201

Hukić, Abdurahman 202, 203

Hurtić, Sevlida 204

Imamović-Terzić, Aida 205, 206

J. O. 209

Jahić, Husein 210, 211, 212, 213

Jakub, Selma 214

Jašarević, Nermina 215, 216, 217

Jelić, L. 220

Jesenković-Šiljak, Amina 221

Jukić, Abdulgafar 222, 223

Jusić-Sofić, Medina 224

K. Nihad 225, 226

Kajmaković, Radmila 227, 228, 229

Kamberović, Husnija 230

Kapidžić, Rabija 231

Kapo, Enita 232

Karabeg, Amira 233

Karadavi (al), Jusuf 234

Karanović, Milan 235

Karić, Dženita 236

Kasumović, Azra 237

Katz, Vera 238

Kavazović, Husein 239

Klino, Smaragda 240

Ključanin, Zilhad 241

Kožul, Franjo 242

Kristić, Alen 243

Kršić, Smiljana 244

Krzić, Aida 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251

Kujović, Mina 252, 253, 254, 255, 256, 257

Kujraković, Nusret 258, 259

Kulenović, Mubera 260

Kulier, Andrija 261

Kulišić, Špiro 262

Kunić, Mirsad 263

Kupusović, Amina 264
Kurdić, Mirsada 265
Kurspahić, Nermina 266, 267
Kurtanović, Sulejman 268
Lagumdžija, Razija 269
Latić, Džemaludin 270
Lučić, Mirstela 271
Ljevaković, Enes 272, 273
M. 274
M. Saima Binti Mustafa 275
Magmuma, Abida 276
Mahmud, Esad 277
Mahmutović, Alma 278
Makić, Vehbija 279
Mašović, Ikbala 280
Mehinagić, Ibrahim 281
Mehmed 282
Mehmedagić, Nermana 283
Memija, Emina 284
Metiljević, Husejn 285
Milišić (Penava), Senija 319, 286
Moranjak-Bamburać, Nirman 287
Muhammed, Dževad 288
Mujagić, Mubera 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296
Mulaomerović, Jasminko 297
Mulić, Hamdija 298, 299, 300
Muradbegović, Ahmed 301
Muslim 302
Mustafa, Mahmud Ni'mat 303
Nakičević, Omer 304
Nametak, Fehim 305
Nurkić, Mustafa 307
Nuveysir 308
Obralić, Hanifa 309, 310, 311
Omerdić, Mustafa 312
Omerović, Enes 313
Omersoftić, Aida 314
Ottaway, Marina 2
Pandža, Muhamed 315
Pašić, Muhamed 316, 317, 318
Petrić, Nevenka 320

- Pjanić, Fikreta 321
Popić, Marica 323
Posavka 324
Pozderović, Enver 325
Prohić, Sejfulah 326
Pupović, Senadin 327
Purak, Aiša 328
Pušoljić, Dragica 273
Raddatz, Fritz J. 329
Rakita, Rade 330
Razija 331
Resulović, Nazif 332
Resulović, Zulfikar 333
Ridžić, Mejra 334, 335
Ridžić, Nađa 336
Rizvan, Selma 337
S. L. B. 338
Sadik, Muhammed 339
Salahović, Sana 340
Sarajlić, Nafija 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355
Sarić, Samija 356
Seferović, Selim 357
Sefić, Omer H. 358
Siddiki, Muhammed Zubejr 359
Sijamhodžić-Nadarević, Dina 360
Silajdžić, Alija 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367
Skenderović, Subhija 368, 369, 370
Slatina, Mujo 371
Smajkić, Seid 372
Smajlović, Ismail 373
Softić, Aiša 374, 375, 376, 377, 378
Softić-Alibašić, Mersiha 379
Sokolović, Sinanudin 380, 381, 382
Spahić, Ismet 383
Spahić, Muniba 384
Spahić, Mustafa 385, 386, 387
Spaho, Fehim 388, 389, 390
Stenek, Zvonimir 391
Sulejmanović, Izet 392
Sulejmanović, Mustafa 393
Suljkić, Hifzija 393

- Surejja, Hatidža 394
Svršena ružđijanka 395, 396
Šabanović, Hazim 397, 398
Šaćić, Nermina 399
Šamić, Jasna 400
Šiljak, Jovanka 401, 402
Škaljić, Abdullah 403
Šljivo, Meho 409
Šukrić, Nijaz 404, 405, 406
Tahirović, Senada 407, 408, 409
Terzić, Izet 410
Tiro-Srebreniković, Ajka 411
Topčić, Nešet 412
Topoljak, Sulejman 413
Traljić, Mahmud 414, 415, 416
Traljić, Nerimana 417
Traljić, Seid 418
Trebinjac, Ibrahim 419, 420
Tufo, Muhamed 421
Tulić, Muhamed-Hazim (Ebu Halid) 422
Usfur Abas, Aziza 441, 442, 443
Uzunović, Mukelefa 444
Vedždi, Muhammed Ferid 445
Vehabović, Abdulah 446
Vejo, Edina 447, 448
Velić, Elvira 449
Vode, Angela 450
Vojinović, Milica 451
Voloder, Nusret 452
Wiesinger, N. Barbara 453
Younis, Hana 454, 455
Zahirović, Muhamed 456
Zekić, Džemila Hanumica 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466
Zilkida A. Tuzlanka 467, 468
Zinaida 469
Ždralović, Amila 470, 471
Živanović, Maša 481, 482, 483, 484, 485
Živković, Pavo 486
Žutić, Fatima 487

b. Hronološki registar izabranih članaka iz bh. periodike

1900/1901	137, 282
1901	261
1901/1902	7, 276, 388
1902/1903	167, 197, 226, 473, 476
1903/1904	474
1904	220
1904/1905	225
1905/1906	91, 160, 423, 472, 479
1906	111
1906/1907	480
1907	112
1907/1908	104, 275, 277
1908	109
1908/1909	49, 149
1909	84, 110, 324, 338, 396
1909/1910	198, 395
1910	182, 477
1912	52, 219, 298, 332
1913	1, 5, 53, 55, 154, 155, 322, 467, 468
1913/1914	445
1914	42, 54, 208, 218, 307, 308, 331, 344, 345, 346, 347, 348, 350, 351, 352, 354, 355
1915	349
1918	341, 342, 343, 353
1926	235, 301
1927	39, 98, 99, 117, 244, 401, 402, 481, 482, 483, 484, 485
1927/1928	85, 89, 124, 274, 281, 427
1928	100, 209, 358
1928/1929	40, 75, 118, 433, 435, 437
1929	94, 96
1929/1930	123, 412, 434

- 1930** 152, 153
1930/1931 93, 95, 212, 213, 302, 456
1931/1932 285, 326, 428
1932/1933 17, 73, 394, 430, 431, 432, 440
1933 210, 446
1933/1934 74, 195, 426, 429, 436, 438
1934 76, 199
1934/1935 135, 439, 457
1935 22
1935/1936 462, 465
1936 458, 460
1936/1937 106, 116, 119, 131, 181, 201, 300, 315, 316, 317, 441, 442, 461, 475
1937 451
1937/1938 122, 177, 179, 389, 421, 443, 459, 463, 464, 466
1938 23, 24, 211, 390, 420
1938/1939 178, 469
1939 397, 450
1939/1940 82, 107, 231, 318, 416, 418
1940 108, 362
1940/1941 63, 64, 128, 134, 136, 180, 207, 306, 339, 414, 478
1941 398
1941/1942 166, 174, 321, 419
1942/1943 69, 175, 176, 444
1943 299
1943/1944 280
1944 72, 200, 325
1944/1945 120, 165, 403
1945 164
1950 141, 357, 363, 424
1951 97, 143
1952 142
1954 27
1955 50
1956 168
1957 48, 364
1958 262, 367
1959 227
1960/1961 228
1963 59, 79, 133, 158, 229
1964 31
1965 41, 56, 417

- 1966** 60, 366
1967 16, 21, 47, 58, 422
1968 26, 29, 57, 62
1968-1969 365
1969 61, 156
1970 20, 30, 196
1971 169, 189, 327, 361, 391
1972 51, 187, 188, 380
1973 19, 132, 242, 381
1974 6, 173, 382, 486
1975 157
1976 340
1977 269
1978 14, 15, 162, 190, 425
1979 191, 194, 387
1980 68, 77, 185, 192, 319, 405, 415
1981 114, 186, 303, 368, 370
1982 28
1983 92, 148, 215, 323, 369, 376
1985 103, 163, 171, 305, 320, 330, 392, 406
1986 203, 359, 393
1987 202, 270
1989 147, 193, 333, 410
1990 139, 271
1991 8, 9, 10, 11, 12, 13, 46, 65, 66, 130, 140, 159, 183, 233, 247, 249, 260, 265, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 309, 310, 311, 328, 404
1992 115, 204, 312
1994 88, 216, 217, 237, 246, 279, 374, 378
1995 78, 221, 245, 371, 375, 377, 447
1996 129, 170, 250, 251, 304, 383, 452
1997/1998 138, 234, 240, 264, 334, 336, 384
1998 70, 105, 248, 288, 335, 400
1999 36, 81, 286
2000 34, 101, 145, 448
2001 4, 18, 33, 86, 241, 413
2002 25, 35, 373
2003 38, 144, 161, 272, 273, 379, 385, 386
2004 37, 125, 172, 263, 278, 284, 287
2005 43, 151, 184, 214, 239, 255, 266, 329, 356, 372,
2006 44, 224, 399
2007 83, 102, 121, 205, 238, 455

2007/2008 411

2008 71, 126, 206, 254, 337, 360, 471

2009 2, 45, 87, 90, 127, 150, 223, 230, 232, 243, 252, 257, 258, 259, 267, 268, 313, 407, 408, 409, 449, 453, 470, 487

2010 3, 32, 67, 80, 113, 146, 222, 236, 253, 256, 283, 314, 454

Za to ženi treba dati prilike, da nauči uz vjerske znanosti i svjetske, pa da zna čitati lijepe knjige, koje će je osposobiti, da u pravom smislu bude kućni temelj i da osposobi svoju pamet tako, da prima samo što je zdravo, a da odbacuje sve, što je trulo i neosnovano. (...) Treba dakle ženu oplemeniti pa da i ona mogne biti sudionik u sticanju kućne sreće kao i sticanju sreće cijelog ummeta. Najvažnije je u tom, da među ženskim i muškim postane sličnost u duševnom svojstvu i umnom naziranju, jer time se postizava istinska ljubav među ženom i njenim mužem. Žena koja ne sudjeluje u sticanju sreće za svoju zajednicu i žena, koja samo služi kao neki predmet prostirke, daleko je od toga da bude ljubljena istinskom ljubavi od strane pametna i učena čovjeka. Takovoj je ženi upravo nemoguće u pravom smislu odgajati djecu, uređivati kuću i biti sudionik u sticanju sreće za svoju domovinu, za svoju vjersku zajednicu.

(Mehmed Džemaluddin Čaušević, Ocjena jedna knjige, Novi behar I/1927-1928, br. 24, str. 393-394)

4. Dodatak: Odabrani članci o muslimankama iz periodike (1900-2010)

Prilog 1

PREPISKA IZMEĐU DVIJE ŽENE POD PSEUDONIMIMA SVRŠENA RUŠDIJANKA N. I POSAVKA

TARIK

**VOL. II, BR. 7, 8 i 9, STR. 102-104, 123-124, 138.
1909.**

NA POČETKU ŠKOLSKE GODINE

Početak je škole. Vrijeme, koje nas opominje na našu dužnost, na posao. Doduše, malo je dosadno po cijele dane sjediti na tvrdoj klupi i gutati prašinu, ali iza muke dolazi last, a iza kiše sunce.

Moramo se i napatiti, ako hoćemo da se pripremimo i osposobimo za borbu života, za udaju, da budemo dobre žene, a još bolje odgojiteljice – matere.

Mi - slabe žene imamo veću zadaću od vojnika, koji životom brani rodnu grud, milu domovinu. Imamo odgajati djecu, svoju vlastitu krv, koja će braniti i domovinu, a braniti i sebe i brata svog.

Ko nam je usadio u srce klicu dobrote, a ko opet razvio i pobudio čuvstvo poštenja? Tko drugi, nego mila majčica. Ne, mi ne moramo biti krasotice u zlatu i dragom kamenju, ne moramo biti kićeni lampioni, u kojim nejma svjetla. Ali moramo biti krasotice duhom, moramo imati duševnu naobrazbu. Treba, da jedan put pokažemo, da nismo stvorene, da budemo robovi i puka naslada muškarčeva. Ta i mi imamo srce, koje osjeća, ljubi i trpi za svoj bijedni narod, koje mu želi pomoći.

Žene moraju biti prve svjetlonoše, zvijezde prethodnice, koje stvaraju svojim životom nerazorive temelje kulture. Ugledajmo se na sposobnost i naobrazbu jedne osmanlijeke, ruske muslimanke, pa i češkinje, hrvatice, pa i u sve ostale. Ta i one su tijelom slabe žene. Koliko u Češkoj protura ženska gimnazija u svijet spisateljica i pjesnikinja.

Da, žene se bude! Samo mi muslimanke u Bosni još spavamo teškim, zimskim snom. Kad će jedan put i nama sunce zasjati, da nas probudi, da nam ugrije hladna i mrtva srca? Ta gdje je ta blažena muslimanka u cijeloj Bosni, koja napisa ma i najmanje djelce, lijepo, - velim lijepo

– spjeva pjesmicu, ili uopće uradi nešto na polju kulture. Pogledajmo malo sebe i oko sebe. Kad bi koja od nas došla u društvo naobraženih inovjerki, bilo bi joj tijesno u tom, makar i vrlo lijepom društvu. Stidjela bi se, jer ne bi mogla ni govoriti, pošto nije ni u što upućena. Šta mi znamo? Da li je dosta, da znamo lijepo vesti i šiti? Ta hoćemo li učiti sinčića, da veze i šije, ili ćemo s tim muža zabavljati? Koliko ima danas žena, koje proklinju čas, kad su se rodile i stupile u teški brak?

One ne misle da li može muž ljubiti svoju i lijepu tijelom ženu, koja mu nije ni izdaleka duhom ravna.

Oni dolaze u dodir i sa kulturnim ženama i vide duševne mane i nedostatke svoje žene, dakle i to je ta nama krivnja.

Koliko ima po ostalim zemljama ženskih listova, a mi ni ciglog. Zar ne bi bilo lijepo, kad bismo uzele i mi naprimjer ovaj list «Tarik» - pošto ga znamo većina nas čitati – pa da iznosimo svoje jade i belaje i da se upoznajemo sa svijetom. Ako se mi ne pobrinemo za se, drugi neće. Ali trebamo rada i truda, jer u moći grozdovi vise, a iz znoja niče ponajbolji plod. Dakle: naprijed složno pod bajrak prosvjete.

Svršena rušdijanka N.

Piše: Posavka

ODGOVOR

nepoznatoj drugarici –

Pregledala sam članak „Na početku školske godine“ u (7) broju „Tarika“ od neke svršene rušdijanke. Pregledala sam ga nekoliko puta i pokapala svoj dragi „Tarik“ suzama radosnicama. Veseli me bigljisanje tog mladog nadobudnog slavujčića. Forma i poredaj misli tu nijesu najbolje izvedeni, ali briga za sreću doma i žarka ljubav napram svoga roda, koja iz tih redaka vrije, plaho me je oduševila.

Ja nijesam učila u Rušdiji, jer je u našem mjestu nejma, ali sam od brata naučila toliko, su koliko sam u stanju bila razumijevati samo iz onoga, što sam u kojoj knjizi proučila. Brat mi je uvijek govorio da sam darovita, pa me je to bodrilo, da što više čitam, te sam prijašnje „Behare“ hamam sve pregledala.

Ima već nekoliko godina, od kako sam uvidjela, da smo mi muslimanke sasvim zaostale u radu za opće dobro. To me je peklo i s bratom sam o tom često razgovarala. Moj dobri brat me uvijek tješi s nadom u bolju budućnost. Do skora nijesam znala, ali sad fala Bogu razumijem bratov savjet, koji mi je najviše napominjao, a taj je: „Da moramo čuvati svoju starinu i da se ne trebamo kititi s tuđim perjem!“ I zbilja, draga sestro, - Ah kako mi je ugodno što ti mogu kroz ovaj list pisati, a da se s tobom i ne poznajem - naši su stari adeti u svemu ljepši i pribraniji od ičijih drugih. A kako je smiješna ona, koja tuđinštinu begeniše, a svoje kudi!

Ja odoh daleko govoreći o bratovim savjetima, a meram mi je bilo govoriti o našoj nehajnosti glede općenitih stvari.

U sviju naroda ženski stalež pridonosi mnogo pomoći u javnom radu, a nas bosanskih muslimanki kao da nikako i nejma pod nebeskim kubetom. Ima doduše nekoliko hanuma dobrotvorki, koje su iz svog bogatstva ponešto pridonijele u dobrotvorne svrhe, kao u Bos.

Gradiškoj, D. Tuzli i Sarajevu i tako su pokazale, da i nas ima živih, ali su to samo iznimke. Kamo naša ženska udruženja i dobrotvorna društva? Kamo naši ženski mektebi i uzgojilišta? Doduše, mi smo same nemoćne, da sobom podižemo sebi zavode i mektebe, već su se za to dužni pobrinuti naši prvaci, ali mi smo u stanju za to dignuti svoj glas i zatražiti! svršiće se –

Piše: Posavka

ODGOVOR

- NEPOZNATOJ DRUGARICI

- svršetak –

Ti si - draga sestro - u „Tariku“ nešto navela, kako se naši ljudi stide i crvene radi naše nespособnosti, pa sam te razumila, a i pravo im je. Oni su tome i krivi. Mi zaista nijesmo krive, ako nešto ne znamo i ako nešto nespretno izvedemo. Neka nam osnuju zavode i mektebe, u kojima ćemo se moći podučiti svemu, što nam je kao ženama i majkama potrebno, pa ćemo vidjeti hoćemo li onda biti nespretne. Zar i mi nijesmo u stanju naučiti pravilno govoriti, lijepo kuhati, šiti i djecu uzgajati, kao i ostalo ženskinje? Jesmo Bogme! Zar nijesu naprimjer naši vezovi nešto, čemu se treba diviti?!

Ti - draga sestrice - u svom krasnom pismu veliš, da mi ne moramo biti krasotice u zlatu i dragom kamenju, ne moramo biti kićeni lampioni u kojim nejma svjetla! To si, sestro iz dna moje duše rekla, i ja sam u tebi eto našla istomišljenicu u pitanju ženskog suvišnog nakita. Koliko se ja ljutim na to, što je naš stalež tako nisko pao, te drži, da je nakit preči od znanja. Mnoge te i ne pitaju, jeli joj domaćin u stanju pribaviti ugru dukata, ili almasli granu, nego će stotinu djetinjarija i budalaština počinuti, starješinu natjerati da je nakiti, pa makar se i zadužiti morao. A šta ima ona od toga? Ona je s tim postupkom islamski cjelokupni imetak umanjila za nekoliko stotina forinti, a ona ako od sebe nije vrijedna, ne valja ni pod stotinu ugri i almasli grana. Ona je slična praznoj tikvi, koja pliva po vodi, a u to zabodena zlatna bašlija.

Zar ne bi bolje i korisnije bilo uložiti tolike dukate u rad, pa od prihoda podizati ženske mektebe i kupovati ruho siromašnim muslimankama?

Znanje, čistoća i red to je – sestro - najljepši nakit!

O tome bih ti imala još puno pisati, ali nejмам kad, nego ako se opet javiš, pisaću opširnije. Primi mahsus sto selama i isto kaži svojim drugaricama, koje su nam istomišljenice.

Sada molim Uredništvo „Tarika“, da ovo moje pismo odštampa, ali neka moga imena ne iznosi u javnosti, nego neka ostane u tajnosti.

Vama, gospodine uredniče, hvala na ustupljenom prostoru i čestitam novu – 1328 - godinu svima muslimanima i muslimankama.

Prilog 2

SARAJLIĆ, NAFIJA

RASTANAK

(USPOMENA)

ZEMAN

BROJ 82

12. SEPTEMBAR, 1912

Ispiti se svršili. Danas djeca još samo da prime radove, što ih preko godine radiše i na ispit izložiše, pa se onda svi rastajemo. Ko u nov posao, ko na ljetovanje.

Dan osvanuo tmuran, maglovit. Neka sjeta padala na lice, a srce ćutilo nešto neizvjesno. Meni se ne dalo zadugo da odem u školu. Osjećala sam još dva dana unaprijed da ću se teško rastati sa svojim malim učenicama, milim, kako to samo mogu biti muslimanske djevojčice. Jer... Bog zna! hoćemo li se više zajedno naći u školi, pošto mene nešto nelijepo odvrćalo da dalje ne nastavljam. Uzrok je bio: što sam na svoju ruku, izvan sahatata nastave, bila počela obučavati razvijenije djevojčice u etici i čitanju. Pa sam dobila ukor na ispitu, pred djecom, od komisije, da to više ne smijem činiti, jer da to djeci ne treba. Naravno da sam se tijekom našla duboko uvrijeđena i otuda je dolazilo ono nešto nelijepo što me odvrćalo od daljne nastave. A zašto to bijah poduzela, preko rasporeda?

Vidjela sam da bistra i sposobna djeca čame u neznanju, vidjela da im starinski način obuke, ni sa onim što uče ne daje ništa, vidjela dangubu i – sve, pa razumijući da današnja vremena i od žene traže nešto više znanja i razumijevanja – izgledaše mi da je grijehota ne pomoći mlađemu ono što čovjeku ide od ruke. Zato sam se eto žrtvovala i radila s djecom – na svoje veliko zadovoljstvo – više nego li se je od mene iziskivalo. I ona školska komisija, koja bijaše još pozvanija da se brine za odgoj mladeži, nije vidjela u ovome mom koraku dobre namjere, kamo li da je pitala: koliko me je žrtava stajao previši napor – pa me je osudila i ukorila. I da je bar nasamu? ...

“Kakav to oni imaju pojam o učtelju i o njegovom pozivu?”, pitala sam se dva dana ovo od ispita, a odgovor nejasnoće i mraka kao da mi se točio iz jutrošnje magle i tmurnoće. “Jadna moja dječica!”, rekla sam i bolno, kada su me dočekale u školi sa izrazom sućuti na licu. “Ne daju nam učiti!” – rekla sam podijelivši im radove, a one su se okupile oko mene i ljubile mi ruke, ljubile odijelo, a glavice im pognute, lica plačna i mukotrpa. Ja se više nijesam mogla suzdržati, proplakala sam nad njihovim glavicama, privijajući ih k sebi. Mislila sam:

“O, okrutnici! Da pogledate ovo, možda biste bili drugačiji... Ovo su naša djeca.... I ona – luda – osjećaju potrebu za duševnom hranom, a vi ne... O, ponori mračni!...”

“Hoće li dati do godine učiti?” – pitalo me jedno dijete i trijeznilo. “Ako ne dadnu” – rekoh – “šta ćemo?”... vam da ja izostanem. A one su onda prigušeno jecale. Odlazeći nijesu mi ništa govorile, ali sam vidjela da je njihovo mučenje znak previšeg bola, pa mi je rastanak sa njima bio još teži. Jedna mi se tek obratila: “Pa, šta ćemo mi bez tebe?”

Ja nijesam mogla govoriti. Mahnula sam rukom, neka odu i ostave me na samu, da se sama

sebi jadam i tužim. Okrenula sam se i gledala kroz prozor na mutno nebo, a pri tom mislila: "Puno smo idealni... A doticaj sa mračnim svijetom nas porazuje... Ali, ako smo jaki i ako hoćemo služiti svome pozivu, moramo se ipak boriti sa poteškoćama, vjerujući u uspjeh, pa makar kako jak i težak otpor bio!..."

A ono nešto nelijepo, što me odvrćalo od daljne nastave, ginulo je u meni i time mi se blažila bol rastanka, za koji držah da mi je najteži u životu.

Prilog 3

PROGLAS O ŽENAMA ULEMA MEDŽLIS 1913.

PROGLAS

Ulemo i vaizi glavnoga grada Sarajeva!

Odličnjaci i bašmuhtari, mahalski imami i muhtari i Vi ostali pobožni staleži stanovništva! Svi vidite i čujete na žalost od nekog vremena zavladała je u glavnom gradu među našim ženskinjem nećudored i pokvarenost, iz dana u dan dapače se to umnožava i širi. Po čaršiji, po ulicama, po pazarima šta više i po najživahnijim mjestima skitaju se bez ikakve potrebe što nam zadaje velike brige.

Nejma škandalâ i rezaletâ koji se nedogagaju na izletima i sastancima na Piščivodi, Trčivodi, Zmajevcu i Koševi, a osobito na Ilidži i Vrelobosne te Palima.

Svaki dan pojavlju se u raznim novim gizdavam zarovima, te čudnovatnom vanjstinom, kretanjem i držanjem izazivlju na se pozornost čak i nemuslima.

Na žalost mnoge su se tajno i javno nepoštenju podale.

Sve ove pojave su sasvim u opreci adabi islamije i šeriata. Šeriat zabranjuje ženskinju miješati se s muškim. Krijenje ženske farz im je učinio. Nemoral i bludnju ubraja u gunahi-kebair (velike grijehove).

Nekada su naši stari ustručavali se i ime našeg ženskinja pred jabandžijom spomenuti, a mi sada ravnodušno gledamo i čutimo kako one pod ruku s muškinjem se šeću i u nemuslimanske kuće, tržišta i radnje zalaze dapače i još više koješta...

Za ovakovo kratko vrijeme ovoliki preokret među nama kuda vodi?

Ovo je središte utočište dvaju velikih pokrajina u kojima živi 600.000 muslimana.

Željati je, da naš glavni grad okolici i provinciji bude primjerom irza i namusa, a ne pokvarenosti i nevaljoština.

Na dobro napućivati, od zla odvrćati zadaća je, farz je svakom muminu.

Svi ste čobani i čuvari i svi ste odgovorni za svoje stado! Glasi hadisi šerif.

Dao Bog, da ove riječi nagju pravog razumijevanja i da se i mi jednom prenememo i počnemo vršiti svoju islamsku dužnost.

Pobojmo se već Boga dž.! Nemojmo Božijeg gazapa na se navlačiti!

Neka svatko koliko kome od ruku ide posegne se, da se već jedanput pomenuta zla sprečavaju! Neka svatko o tome gajret učini i poradi! Progijmo se dosadašnjih navika „predbacivanja i namigivanja“ ženskim, a osobito okanimo se svoje sestre muslimanke u bludnju zavoditi!

Neka starješina kućanima, komšija komšiji, imam džema-atlijama, muhtar mahaljanima, vaizi u vazovima, odličnjaci i patriote nasihat čine, upućuju i odvrćaju!

Na koju ne bi nasihat djelovalo neka je preziru i po mogućnosti izviću i od nje glavu okrenu! Kod koje ni ovo pomoglo ne bi, neka se takova nesretnica ulema medžlisu prijavi, koji će

PROGLAS.

Ulemo i vaizi glavnoga grada Sarajeva!

Odičnjaci i bašmultari, mahalski imami i multari i Vi ostali pobožni staleži stanovništva! Svi vidite čujete na žalost od nekog vremena zavlada je u glavnom gradu među našim ženskinjem nečudored i pokvarenost, iz dana u dan dapače se to umnožava i širi. Po čaršiji, po ulicama, po pazarima šta više i po najživahnijim mjestima skitaju se bez ikakve potrebe što nam zadaje velike brige.

Nema skandali i rezultats koji se nedogajaju na izletima i sastancima na Pišćevodi, Trčevodi, Zmajevcu i Koševi, a osobito na lildži i Vrelbosne te Patima. Svaki dan pojavljuju se u raznim novim glazdanim zarovima, te čudnovatom vanjstinom, kretanjem i diržanjem izazivlju na se pozornost čak i nemuslima.

Na žalost mnoge su se tajno i javno nepoštenju podale.

Sve ove pojave su sasvim u opreci adabi islamije i šeriatu. Šeriat zabranjuje ženskinju miješati se s muškim. Krijenje ženske farz im je učinio. Nemoral i bludnju ubraja u gunahi-kebar (velike grijehove).

Nekada su naši stari ustručavali se i ime našeg ženskinja pred jbandžijom spomenuti, a mi sada ravnodušno gledamo i čutimo kako one pod ruku s muškinjem se šecu i u nemuslimanske kuće, tržišta i radnje zalaze dapače i još više kojesta.

Za ovakovo kratko vrijeme ovoliki preokret među nama kuda vodi?

Ovo je središte utočište d' velikih pokrajina u kojima živi 600.000 muslimana.

Željeti je, da naš glavni grad okolici i provinciji bude primjerom irza i namusa, a ne pokvarenosti i nevaljostina.

Na dobro napućivati, od zla odvrćati zadaća je, farz je svakom muminu. Svi ste čobani i čuvari i svi ste odgovorni za svoje stado! Glasi hadisi šerif.

Dao Bog, da ove riječi nagju pravog razumijevanja i da se i mi jednom prenemmo i počnemo vršiti svoju islamsku dužnost.

Pobojmo se već Boga dž! Nemojmo Božijeg gazapa na se navlačiti! Neka svatko koliko kome od ruku ide posegne se, da se već jedanput pomenuta zia sprečavaju! Neka svatko o tome gajret učini i poradi! Progijmo se dosadašnjih navika „predbacivanja i namigivanja ženskim“, a osobito okanimo se svoje sestre muslimanke u bludnju zavoditi!

Neka starješina kućanima, komšija komšiji, imam džema-atlijama, multar mahalanima, vaizi u vazovima, odičnjaci i patriote naših čine, upućuju i odvraćaju!

Na koju ne bi nasiljat djelovo neka je preziru i po mogućnosti izvlču i od nje glavu okrenu! Kod koje ni ovo pomoglo ne bi, neka se takova nesretnica ulema medžlisu prijavi, koji će nužno učiniti, te u slučaju, da njegova sredstva, koja će upotrebiti, nedovoljna budu radi daljne pomoći na vlast će se obratiti, koja će sigurno na ruci biti i koja ne želi naše pokvarenosti.

Bože nas na pravi put okreni!

U Sarajevu 21. aprila 1913.

ULEMA MEDŽLIS

nužno učiniti, te u slučaju, da njegova sredstva, koja će upotrebiti, nedovoljna budu radi daljne pomoći na vlast će se obratiti, koja će sigurno na ruci biti i koja ne želi naše pokvarenosti.

Bože nas na pravi put okreni!

U Sarajevu 21. aprila 1913.

ULEMA MEDŽLIS

Prilog 4**NAŠI DOPISI
JEDAN MAHALSKI IMAM
JENI MISBAH
VOL. 1914, BR. 17, STR. 2.
1914.**

Sarajevo. Koncem šabana

Nijesam do sad običavao kovati dopise po novinama. Ali me je prisililo kao muslimana, da ovo par redaka napišem, za koje se nadam, da neće ostati glas vapijućeg u pustinji.

Ramazan nam je na pragu, a kako je svakom poznato, da je uz ramazan naše ženskinje od nazad nekoliko godina uobičajilo pohađati džamije, pa teravije i mukabele. Kao imam uvidio sam da je većina našeg ženskinja koje ne idu radi namaza i sevaba, nego radi teferiča i ašikovanja. Dosta sam puta čuo gdje se zakazuje između cura i momaka „rendevu“ u džamiji na mukabeli ili teraviji.

Ko je samo dolazio u one džamije, gdje naše ženskinje dolazi, mogao se je uvjeriti da to ne služi na diku i ponos nas muslimana. Tamo je smijeh, šapat, bacanje šećerom, škripanje cipela i čifta, a što je najgore, pred džamijom ašikovanje po više vremena. Kao na vašeru.

Upozorujem našu visoku Rijaseti ilmiyyu, da bi što god poduzela da ovu stvar spriječi. Moje je skromno mnijenje, da bi najbolje bilo zabraniti uopće našem ženskinju pohađati džamije radi teravije i mukabele. Eto imaju vaizi, koji im vaz kazuju, a teraviju neka klanjaju po sebi u kućama. To bi bilo bolje nego praviti sramotu, koja se do sad pravila. U našeg ženskinja nema u džamijama, kao što bi trebalo da bude „hušu'a i nijaza“, nego kako sam rekao čisto ismijavanje. Ja mislim, da u tom svi mahalski imami u Sarajevu dijele sa mnom mnijenje, jer se i u njih događa kao i u mene.

Jedan mahalski imam

Prilog 5**PRAVILNIK MUSLIMANSKOG ŽENSKOG KLUBA
ISLAMSKA DIONIČKA ŠTAMPARIJA SARAJEVO
1924.****PRAVILA MUSLIMANSKOG ŽENSKOG KLUBA****I. Ime i sjedište kluba****Čl. 1.**

Klub se zove: „Muslimanski ženski klub“.

Čl.2.

Sjedište je kluba u Sarajevu.

II. Zadatak kluba**Čl. 3.**

Zadatak je kluba da goji društvenost među svojim članicama i da djeluje na prosvjećivanje muslimanki u svjetovnom i vjerskom pogledu, naročito među svojim članicama. Da bi se ovaj zadatak postigao klub će:

- a. održavati korisna predavanja iz svih grana narodnog života;
- b. pribavljati korisne knjige kao i prikladne novine i žurnale za upotrebu svojih članica;
- c. održavati sijela i zabave za svoje članice,
- d. stupiti u dodir sa sličnim udruženjima i klubovima i koristiti se sa načinom njihovog rada među svojim članicama. Ovdje spadaju oni klubovi i udruženja ženska, koja imaju patriotski i narodni karakter, a pred očima im je dobro našeg naroda i države;
- e. održavati za svoje članice savremena i poučna vjerska predavanja (Vazu-nasihate).

III. Sredstva kluba**Čl. 4.**

Sredstva kluba jesu:

- a) članarine; b) upisnine; c) dobrovoljni prilozi; d) prihodi od zabava i sijela; e) i drugi nepredviđeni prihodi.

IV. Članovi kluba**Čl. 5.**

Članovi kluba jesu: a) počasni; b) dobrotvori; c) utemeljači; i d) redovni članovi.

Čl. 6.

Počasni članovi mogu biti muški i ženski, ali muški ne mogu izabrati u odbor niti imaju pristup u klub. Ove članove bira odbor kluba i to za naročite zasluge učinjene klubu i njegovom procvatu bilo to u moralnom ili materijalnom pogledu.

Čl. 7.

Dobrotvori jesu one članice, koje prilože klubu 500 Din. od jednom ili u 10 mjesečnih obroka po 50 dinara.

Čl. 8.

Utemeljači jesu one članice, koje prilože klubu 250 Din. od jednom ili u 10 mjesečnih obroka po 25 dinara.

Čl. 9.

Redovne članice jesu one, koje plaćaju po 10 ili 20 dinara mjesečno, prema prilikama članica.

Čl. 10.

Kao upisninu u članstvo kluba plaća svaka članica po 20 dinara.

Čl. 11.

Članom kluba može biti svaka muslimanka koju odbor kluba primi.

Čl. 12.

Članovi dobrotvori i utemeljači dobivaju po uplati članarine naročitu diplomu.

V. Prava i dužnosti članica

Čl. 13.

Svaka članica ima pravo doći na skupštinu kluba, na sijela, zabave i predavanja, te i služiti se novinama i knjigama kluba.

Čl. 14.

Na skupštini kluba predloge stavljati i glasati imaju pravo samo one članice, koje ne duguju članarine.

VI. Uprava kluba

Čl. 15.

Klubom upravlja odbor, koji se sastoji od 9 članica i to : predsjednicom, potpredsjednicom. 2 tajnice, blagajnice, dviju revizorki, triju članica bez funkcije i 2 kućne nadzornice i 7 zamjenica.

Čl. 16.

Odbor se bira na redovitoj godišnjoj skupštini i to tajno ili javno, prema tome kako to želi nadpolovična većina članica. Tajno se glasa listama.

Čl. 17.

Izabrani odbor ostaje na upravi kluba jednu godinu. Bivše članice uprave može skupština ponovno birati u upravu.

Čl. 18.

Odbor (uprava) kluba vrši ove poslove:

- a) određuje dnevni red za skupštinu;
- b) prima i upisuje članice kluba;
- c) izdaje članicama utemeljačima i dobrotvorima diplome;
- d) vodi brigu o prihodu i napretku kluba;
- e) upravlja imovinom kluba;
- f) podmiruje potrebe kluba;
- g) pripravlja predloge za glavnu skupštinu i
- h) odlučuje o svima poslovima kluba, koji ne spadaju u naročitu kompetenciju skupštine.

Čl. 19.

Odbor kluba sastaje se svakog mjeseca u redovitu sjednicu. Odborski zaključci vrijede samo onda, ako je u sjednici najmanje 5 članica odbora. U sjednici odlučuje apsolutna većina glasova. Ako su glasovi raspoloženi, odlučuje ona strana uz koju je predsjednica.

Čl. 20.

Ako 3 članice zažele, da se održi izvanredna odborska sjednica, to je predsjednica dužna sazvati u roku od 8 dana.

Čl. 21.

Predsjednica zastupa društvo u javnosti, rukovodi sve društvene poslove, saziva odborske sjednice i predsjedava im, potpisuje ove društvene isprave zajedno sa tajnicom.

Čl. 22.

Potpredsjednica zamjenjuje predsjednicu u svima odborskim sjednicama i skupštinama i u svima poslovima i dužnostima.

Čl. 23.

Tajnica vodi zapisnike na skupštinama i sjednicama, sastavlja sve klubske spise i objave i potpisuje ih zajedno sa predsjednicom. Svi klubski spisi su u njezinim rukama.

Čl. 24.

Blagajnica prima priloge i ubire svakog mjeseca članarine, te sastavlja klubske izvještaje o prihodima i rashodima kluba.

Čl. 25.

Revizorke pregledavaju klubske račune i blagajničke knjige svako tri mjeseca i o pregledu izvješćuju na sjednicama odbora. Revizorke moraju biti pismene.

VII. Skupštine**Čl. 26.**

Redovitu glavnu skupštinu saziva odbor kluba svake godine u januaru mjesecu. Odbor treba da javi dan održavanja skupštine na 15 dana ranije svima članicama pismeno.

Čl. 27.

Redovita glavna skupština održaće se ako se sastane najmanje 30 članica, koje ne duguju članarine. Ne sastane li se na određeni dan skupštine dovoljan broj članica, te se skupština odgađa na 7 dana, i tada se održava bez obzira na broj prisutnih članica.

Čl. 28.

Redovita glavna skupština vrši ove poslove:

- a) zaključuje o promjeni i dopunama pravila;
- b) raspravlja izvješća odbora o radu kluba u prošloj godini;
- c) određuje godišnji klubski proračun;
- d) bira odbor;
- e) raspravlja i rješava tačke dnevnog reda što ga predloži odbor kluba.

Čl. 29.

Izvanrednu glavnu skupštinu saziva odbor kad to zatraži pismeno najmanje jedna trećina članica kluba.

Čl. 30.

O vijećanju glavne i izvanredne glavne skupštine vodi se zapisnik, kojeg potpisuju predsjednica ili njezina zamjenica, tajnica i dvije članice, koje skupština zato naročito izabere.

VIII. Opšte i prelazne odredbe**Čl. 31.**

Klub se služi narodnim jezikom, ćirilicom i latinicom.

Čl. 32.

Pečat kluba ima u sebi ime kluba.

IX. Prestanak kluba

Čl. 33.

Klub prestaje ako to zaključi skupština sa tri četvrtine glasova prisutnih članica, koje imaju pravo glasa.

Čl. 34.

U slučaju prestanka kluba njegova će sva imovina pripasti jednom humanitarnom muslimanskom društvu, za koje većinom glasova zadnja glavna skupština odluči.

Čl. 35.

Klub postoji u smislu postojećih zakona pod kontrolu i nadzor vlasti.

Sarajevo, dne 31. januara 1924.

Prilog 6**ČAUŠEVIĆ, MEHMED DŽEMALUDDIN****OCJENA JEDNE KNJIGE****NOVI BEHAR****VOL. I, BR. 24, STR. 393-394.****1927-1928.**

Početak 1899. g. učeni Kasimbeg Emin napisao je knjigu „Tahrirul Mer’e“, u kojoj je istakao neoborivim dokazima potrebu upućivanja muslimanskog ženskog podmladka na nauke i na zanate. O toj knjizi pisao je i čuveni ustaz u svome „El Menaru“ od 26. avgusta 1899. god., odakle se ovdje i prenosi jedan dio njegove ocjene kako slijedi:

„Veoma je važan znak života jednog naroda, jedne vjerske zajednice, da njeni pojedini članovi paze na sve ono, što se govori i što se piše o njemu i njegovoj vjerskoj zajednici. Tako se oni veselo oduševavaju za ono, u čemu vide korist i ljepotu, pa to uspostavljaju, ako već ne postoji ili učvršćuju, ako to dobro imaju kod sebe. Naprotiv oni se uznemire, ako je u tom govoru izrečeno nešto ružno i štetno pa nastoje, da to odbace i unište ili da se toga čuvaju. Mi smo bili oni, koji su vazda kritikovali štetne naše običaje, kojima je data vjerska boja, mi smo uvijek pobijali ružne novotarije, kojima se daje vjerski islamski pečat. Tim zajedno nama je uvijek drago bilo, da dobijemo na naše izvode potvrdu ili kritiku i prigovor; nas je naročito veselio svaki prigovor ili odbijanje, jer smo u tom vidjeli životnu snagu svoga ummeta, pomoću koje odbija svakog onoga, koji mu prikazuje ružnim ono, što on vidi da je lijepo; jest, to nas je veselilo, jer onaj, koji odbacuje istinu zato što vjeruje, da je ta štetna - neće dugo proći, potvrdit će tu istinu, kada mu bude jasna, a za istraživača jasnoća nije udaljena.

„Mi nijesmo vidjeli u ovome vremenu, da je ičiji govor djelovao na naš svijet kao onaj u knjizi „Tahrirul Mer’e“ koji govori o otkrivanju muslimanske žene. To je pitanje, odnosno to pisanje, dalo povoda, pa su jezici progovorili; to je pitanje potaklo, da se vješta pera utrkuju po poljima štampe; to je pitanje zauzelo sva noćna sijela i sve sastanke, — to je pitanje zauzelo i lađara kao i gončina. O samoj knjizi mi smo svoju rekli kod ocjene, a sada nadovezujemo ovo: „Cilj izdavalca ove knjige vrlo je plemenit. Ovo mu ne može poreći nikakav pametan čovjek, koji vodi računa o svom ummetu, o svojoj vjerskoj zajednici, koji poznaje zaostalost svoga ummeta i svoje vjerske zajednice prema drugima i koji uviđa potrebe i koji poznaje ono, čime bi se povratio život tome ummetu. To je — bez sumnje — odgoj žene tako, da i ona bude pametno biće, koje misli i želi svome ummetu samo dobro. Za to ženi treba dati prilike, da nauči uz vjerske znanosti i svjetske, pa da zna čitati lijepe knjige, koje će je osposobiti, da u pravom smislu bude kućni temelj i da osposobi svoju pamet tako, da prima samo što je zdravo, a da odbacuje sve, što je trulo i neosnovano. Na taj bi se način izbrisao sav onaj hurafat¹, koji kvari ženske pameti, a preko njih djeluje i na masu. Treba dakle ženu oplemeniti pa da i ona mogne biti sudionik u sticanju kućne sreće kao i sticanju sreće cijelog ummeta. Najvažnije je u tom,

1 izmišljotina

Ocjena jedne knjige.

Publikom 1897. g. utvrdi Kuvinskih ženski svijet kao je knjiga „Tahrirul Mer“, u kojoj je istaknuto zaštitom dokazima potrebu upućivanja muslimanskog ženskog podnauka na nauku i na svjetlo. O toj knjizi pisao je i Izzet Dževdanić u svojoj „El-Masale“ od 26. augusta 1899. god., odakle se ovdje i prenosi jedan dio njegove ocjene kako slijedi:

„Nema je valjan znak života jednog naroda, jedna vjerska zajednica, da ajeni pojedinici članovi paze na sve ono, što se govori i što se čini o njima i njegovoj vjerskoj zajednici. Tako se oni veselo odnose na ono, u čemu vide komet i ljepotu, pa to ne postavljaju, ako već ne postoji ili uviđaju, ako to dobro imaju kod sebe. Naprotiv oni se uzimaju, ako je u tom generu izmješano nešto rđavo i štetno, pa nastoje, da to odmah i unište ili da se toga dajuca. Mi smo bili oni, koji su vladali kritičarski duhom naše obitelji, kojima je data vjerska knji, mi smo uvijek objektivni razmatrali, kojima se daje vjerski temelji poštati. Tim najdodu nam je uvijek drugo bilo, da dobijemo na naše izrobu potvrdu ili kritiku i pogovor, kao je našim vlastiti, ovaj prigovor izdijeljuje, jer smo u tom, vidjeli životnu snagu svoga ummeta, pomoću koje odbija svaki onaj, koji mu prikazuje rđavost, što on vidi da je ljepo; jest, to nas je veselilo, jer onaj, koji odbacuje istinu tako što vjeruje, da je ta istina — to će dugo proći, potvrdit će tu istinu, kada mu bude jasno, a za istinu vala, jer smo nije odloženo.

„Mi nijesmo vidjeli u ovom vremenu, da je izi-
govor djelo na naš svijet kao onaj u knjizi

„Tahrirul Mer“, koji govori o otkrivanju muslimanske knje. To je pitanje, odnose to pitanje, dala po-
voda, pa sa jeste progovorili; to je pitanje istaklo, da se vjeru jer utvrditi po pojima žene; to je pitanje, razlozi su naša djela i naše nastoje, — to je pitanje razlozi i naša kao i građana. O samoj knji-
ci mi smo svoju reku kod ocjene, a naša nadaren-
je smo oti.

„Oči izdavačaja ove knjige vrlo je plemenit. Ovo mu ne može porući nikakav pametan čovjek, ko-
ji vidi rđavo u ovom ummetu, u svojoj vjerskoj zajednici, koji poznaje značajnost svoga ummeta i svo-
je vjerske zajednice prema drugima i koji uvida po-
trebu i koji poznaje, što čini bi se poravati život
tome ummetu. To je — bez sumnje — odvojeno
tako, da i ona bude pametan čovjek, koji misli i koji
svome ummetu samo dobro. Za to bi trebalo dati pri-
liku, da onaj, u vjerskoj zajednici i vjerskoj, pa da
zna čitati ljepu knjigu, koje će je sposobiti, da u
pravom smislu bude knji temelji i da osposobi svo-
ji pamet tako, da prima samo što je dobro, a da
odbacuje sve, što je rđavo i nesposobno. Na taj bi se
našim istaknuo sav onaj hvala“, koji kvari ženska
pameti, a preko njih dijeluje i sa masom. Treba dakle
ženu osposobiti pa da i ona mogla biti sudionik u
sticanju knje, svoga kao i sticanja svoje cijelog um-
meta. Najbolje je u tom, da među ženskim i muš-
kim postane sličnost u duševnom svijetu i umnom
nastojanju, jer time se postavlja istinska ljubav među
ženskim i muškim narodom. Žena, koja ne osposobi se
— i umjetnica.

da među ženskim i muškim postane sličnost u duševnom svojstvu i umnom naziranju, jer time se postizava istinska ljubav među ženom i njenim mužem.

Žena koja ne sudjeluje u sticanju sreće za svoju zajednicu i žena, koja samo služi kao neki predmet prostirke, daleko je od toga da bude ljubljena istinskom ljubavi od strane pametna i učena čovjeka. Takovoj je ženi upravo nemoguće u pravom smislu odgajati djecu, uređivati kuću i biti sudionik u sticanju sreće za svoju domovinu, za svoju vjersku zajednicu. Pisac knjige „Tahrirul Mer“ e čvrsto vjeruje, da usavršeni odgoj ženskog svijeta ovisi o razgovoru s ljudima, naročito učenim, i o izmjeni misli s njima, pa pošto poznaje raspoloženje svoga naroda naročito mase o krienju žene i pošto uviđa, da postojeći običaji kod viših i srednjih slojeva građanstva smetaju, da se ženskinje odgaja kako treba i da se osposobi za stručne

zanate, to je pisac vrlo opširno u svojoj knjizi dokazao, kako je nužno dignuti taj običaj i to uvjerenje. Pri tome se je služio izvodima onih šeriatskih pravnika, koji dozvoljavaju ženi otkrivanje lica i ruku i miješanje sa muškinjem u otvorenim mjestima. Ljudi su ustali protiv pisca u ovom pitanju sa oružjem onih šeriatskih pravnika, koji pokrivanje lica smatraju svagdje osim ihrama (na hadžu) i svjedočanstva kao i liječenja. Najkraće, što bi se dalo kao odgovor ovim ljudima, jest to, da je ovo pitanje od onih pitanja, u kojem se ulema nije složila i da je najbolje, da odaberemo ono, što je za nas najkorisnije i najpodesnije. Bez sumnje treba odabrati ono, čime je moguće podignuti ženu na bolji stepen naobrazbe, kako bi se time i naš ummet podigao na viši stepen. Ako se pri tome vidi, da žensko treba da bude otkrivena lica i da treba da razgovara sa ljudima, onda to treba i odabrati, jer je to manja šteta prema onoj da usljed nevaspitanosti i nesposobnosti ženskog svijeta — cijeli islamski narod ostaje u nazatku i pada u nesreću.

„Pitanje razgovaranja muslimanskog ženskog svijeta sa ljudima možemo promatrati iz tri načina. Prvo: kako to postoji kod nas? Drugo: Kako to shvaća naš svijet i kako ga se dojmima? Treće: Kakva je vjerska odredba u tom pogledu? Što se tiče prvog, ta svak vidi, da devedeset i devet posto muslimanki kod nas razgovara s ljudima javno, potpomaže ih u njihovim poslovima, a to su seljanke i siromašni stalež, koji se bavi zaradom i stanuje u kućama, u kojima nije lako uspostavljati pokrivanje i zastiranje. Okolnosti, u kojima se nalaze te ženske, zahtjevaju to od njih, uslijed čega lica i ne pokrivaju. Muslimanke u varošima, koje se zastiru, a koje mi računamo na deset posto, pa i od njih devedeset i devet posto hoda po ulicama kupuje od ljudi šta im treba, obraćaju se na njih u govoru, pritužuju se ljudima kod suda i inače. Dakle,

kako se vidi, i ovaj postotak razgovara sa ljudima svagdje samo ne u prisustvu svoga muža ili skrbnika, što je upravo nerazumljivo. Eto dakle kako vidite, ovo, što tu izložih, ne slaže se sa onim uvjerenjem muslimana u pogledu pokrivanja žene, ali eto fakat je, da to postoji, jer vrijeme, mjesto i borba za život to traži pa su se i muslimani time pomirili i ne prigovaraju.

„Što se tiče drugog, naime kako svijet shvaća razgovaranje muslimanskog ženskinja sa stranim ljudima i kako ga se to dojima, bez sumnje možemo reći, da bi svaki onaj, koji je uobičajio, da mu se žena krije, bio vrlo uzrujan i neraspoložen kada bi mu žena došla recimo u salamluk, gdje on razgovara sa tim ljudima, premda taj isti čovjek zna i dozvoljava, da mu žena ide u čaršiju i kupuje nakit i odijelo. Dakle ovo njegovo uzrujavanje i uznemirenje (što bi njegova žena u njegovoj prisutnosti razgovarala sa učenim ljudima), ne sprečava ga, da joj dozvoljava, da ide u čaršiju i kupuje nakit i drugo bez njegove prisutnosti. Pa je li ovo potječe iz vjerskih propisa ili je ovo samo običaj? I može li se reći, da je napadaj na Kasim-bey Emina i njegov kitab „Tahrirul Mer’e“ potekao iz toga, da se pomogne vjeri ili je to samo poteklo da se udovolji prohtjevu i osjećaju?

„Što se tiče trećeg, naime: kakva je vjerska odredba u razgovaranju muslimanki sa stranim ljudima, to je svakom učenom čovjeku poznato, da šeriat zabranjuje ljudima u skrivenim mjestima sastajati se sa tuđim ženama, a vijesti iz prvog stoljeća Islama jasno pokazuju, da su žene razgovarale sa ljudima javno samo ne u „halvatu“, a dosta ti je to, što su i žene našega pejs-gamber a. s. razgovarale s ljudima, dapače Hazreti Ajiša (radijallahu anha) bila je vojskovođa u poznatoj bitci Džemeb i ne može niko ustvrditi, da nije razgovarala sa ljudima.

„Na koncu mi vidimo, da su ova pitanja zajednička pitanja svih nas muslimana i ona se ne mogu izmijeniti sve dotle, dok se stanje naše zajednice ne izmjeni. Mi vidimo pokret u svrhu toga izmjenjivanja, koji dolazi od viših slojeva naše zajednice; njim se mijenja način života i prima se moda tako, da kuće velikih šejhova i vjerskih ljudi u tome upravo prednjače. Način odijevanja kod ženskinja tako se brzo izmjenjuje, i moda se tako brzo širi, da ne znamo kuda ovo vodi. Ovo bi trebalo dovesti u prirodni tok tako, da se ne udaljuje od onog, što šeriat traži i od onog, u čemu je korist i napredak islamske zajednice. Ovo je ono, što svaki pametan čovjek želi svome milletu, svome ummetu i niko nije ljepše napisao i iznio ovo pitanje kao što ga je napisao učeni „Kasim-bey Emin, pa treba, da ga u tom njegovom nastojanju podupremo“...

Džemaluddin

Prilog 7**TOPČIĆ, NEŠET****APEL (APEL ZA UPISIVANJE ŽENSKE DJECE U OSNOVNE ŠKOLE)****NOVI BEHAR****VOL. III, BR. 9, STR. 141.****1929/1930.****Apel**

Nešeta Topčića;

nastavnika građanske škole u Zvorniku na Ministra prosvjete gospodina Božidara Maksimovića radi striktno primjene Uredbe o obvezatnoj osnovnoj nastavi u pogledu ženske muslimanske djece.

Zvornik 27. augusta 1929.

Njegovoj Exelenciji
Gospodinu

Božidaru Maksimoviću

Ministru Prosvjete

Beograd

Potaknut bijedom, u kojoj živi naš jugoslavenski narod, čast mi je uputiti Vašoj Exelenciji molbu, da blagoizvoli narediti, naknadni upis ženske djece u osnovne škole u skladu sa Uredbom o obvezatnoj osnovnoj nastavi, a naročito s obzirom na član 7. tačka 2. spomenute uredbe.

U samom mjestu Janji, srez Bijeljina ima oko 200 (dvije stotine) muslimanske ženske djece (budućih jugoslavenskih majki) između 7 i 9 godina, koja bi po uredbi o obvezatnoj osnovnoj nastavi morala biti upisana, ali krivnjom školskog odbora, upisano je samo jedno žensko dijete u prvi razred.

Ovakvi postupci mjesnog školskog odbora u Janji, kao i u svim ostalim mjestima Bosne i Hercegovine ponižavaju nas, i prikazuju cijelu našu jugoslavensku zajednicu pred kulturnim svijetom veoma reakcionarnom, a u samoj državi, koja troši ogromni novac na narodno prosvjećivanje, pomaže se ovakvim postupcima povećavanje analfabetskog kadera, koji raste iz godine u godinu sve više i više, što služi na štetu i sramotu svijetu nas, a naročito baca loše svjetlo na dosadašnje reakcionarne režime sa zločinačkim gestom protiv svom vlastitom narodu. Indolencija mjerodavnih faktora s jedne strane, a bol za propadanjem vlastitog naroda, učiteljska dužnost i građanska svijest s druge strane natjerali su me, kao poniženog i uvrijeđenog muslimana, da se obratim ovim putem Vašoj Exelenciji s apelom, da blagoizvoli narediti naknadno prisilno upisivanje sve muške i ženske djece u osnovne škole u smislu citirane

Broj 6.

„NOVI BEHAR“

Strana 141.

Apel

Nešet Topčić; nastavnika građanske škole u Zvezniku na Ministra prosvjete gospodina Božidara Makšimovića radi izricanja prijedloga Uredbe o obvezatnoj osnovnoj nastavi u pogledu ženske muslimanske djece.

Zveznik 27. augusta 1929.

Njegovoj Exelenciji
GospodineBožidaru Makšimoviću
Ministru Prosvjete

Beograd.

Potaknut bijedom, u kojoj živi naš jugoslavenski narod, čast mi je uputiti Vašoj Exelenciji molbu, da blagovoljni narediti, sakazati upis ženske djece u osnovne škole u skladu sa Uredbom o obvezatnoj osnovnoj nastavi, a naročito s obzirom na član 7. tačku 2. spomenute uredbe.

U samom mjestu Janji, srez Bijeljina ima oko 200 (dvije stotine) muslimanske ženske djece (budućih jugoslavenskih majki) između 7 i 9 godina, koja bi po uredbi o obvezatnoj osnovnoj nastavi morala biti upisana, ali krivljom školskog odbora, upisano je samo jedno žensko dijete u prvi razred.

Ovakvi postupci mjesnog školskog odbora u Janji, kao i u svim ostalim mjestima Bosne i Hercegovine ponižavaju nas, i prikazuju cijelu našu jugoslavensku zajednicu pred kulturnom svijetom većom reakcionarnom, a u samoj državi, koja trpi ogromni novac na narodno prosvjetovanje, pomaže se ovakvim postupcima povećavanje analfabetskog kadra.

koji raste iz godine u godinu sve više i više, što šteti na šteto i sramotu svijlu nas, a naročito hata ide svjetlo na dosadašnje reakcionarne režime na rizičnim gestom protiv avom vlastitom naroda.

Indolencija mjerodavnih faktora s jedne strane, a bol za propadanjem vlastitog naroda, učiteljska dužnost i građanska svijest s druge strane natjerali su me, kao ponuđenog i uvrijeđenog muslimana, da se obratim ovim putem Vašoj Exelenciji s apelom, da blagovoljni narediti sakazano pristupno upisivanje sve muške i ženske djece u osnovne škole u smislu citirane uredbe čime bi bila, skinuta ljaga sa nas svijlu pred kulturnom istorijom i pokazano nastojanje jugoslavenske zajednice, da se želi uspeti na istu kulturnu stepenicu, na kojoj već odavna stoje ostali evropski narodi, a reakcionarne školske odbore i sve mjerodavne faktore ekzemplarno kazni radi nevršenja zakonskih propisa.

Tim više se nadam, da ovaj moj apel neće ostati glas vapijućeg u pustinji, pošto je baš zadaća ove kraljevske vlade, da dokine nesavjesne špekulacije pojedinih dosadašnjih režima a poštovanje zakona digno iznad svega.

Unaprijed se zahvaljujući Vašoj Exelenciji ispred svijlu naprednih muslimana naročito zapuštene i jadne Bosne i Hercegovine na uklanjanju dugogodišnje nepravde, koja nam je ovim činjenja, pozdravljam gest Vaše Exelencije, koji znači spašavanje cijelog naroda iz tame i kulturne zaostalosti, koja nas pritiskivaše sve do danas.

Nešet Topčić
nastavnik građanske škole

LIRIKA

Mastala H. Grabčević:

Urnek sa čardaka.

Procvjetale kitni pergovani plavi
Prolet mios... Jesen. Tuluo lioje vion.
O, si jedne noći da se mlada javi,
I godine tako faro se bes smjono...

Sama vječno. Vion. Sreć ko list breze
Drži joj, treperi... Na drevčetu, rane
Po klasi cvenom etikom tih vion,
Dok mutan joj vode nose bjele dan.

Vani kiši... Miri teška sreća jesen.
— Život ispi do dna u samrtnog vira...
U erec joj semir bezmjerno je mosen,
I lomi se, trza u uzama grča.

I samotna tako, neprestano vion
Na čardaku bjele pazu bola, tame.
Vječno: u jatu, u vešeri mosen
Dula joj je puma neizmjerne tame

Tek kad akham tiho nad gradom zavlavi

I opoj svih vrlinama ere,

U doli joj obl gosti se javi,

Pa osamom krhno, djetinjski sagra...

I dok mlada ženo i proliva sune

Cvijet sa cvjetom tih vion joj u doli

Lion vion. Nemir mosen odi woli.

... — Šušta njeno drugo sa napjev joj ure.

Mastala H. Grabčević:

Djevojka u jesen.

Jeseni prepuna tama
prepuna mosen, tupe,
ave mi se poudale druge,
ostadli tulua, sama...

uredbe čime bi bila, skinuta ljaga sa nas svijlu pred kulturnom istorijom i pokazano nastojanje jugoslavenske zajednice, da se želi uspeti na istu kulturnu stepenicu, na kojoj već odavna stoje ostali evropski narodi, a reakcionarne školske odbore i sve mjerodavne faktore ekzemplarno kazni radi nevršenja zakonskih propisa.

Tim više se nadam, da ovaj moj apel neće ostati glas vapijućeg u pustinji, pošto je baš zadaća ove kraljevske vlade, da dokine nesavjesne špekulacije pojedinih dosadašnjih režima a poštovanje zakona digno iznad svega.

Unaprijed se zahvaljujući Vašoj Exelenciji ispred svijlu naprednih muslimana naročito zapuštene i jadne Bosne i Hercegovine na uklanjanju dugogodišnje nepravde, koja nam je ovim činjenja, pozdravljam gest Vaše Exelencije, koji znači spašavanje cijelog naroda iz tame i kulturne zaostalosti, koja nas pritiskivaše sve do danas.

Nešet Topčić
nastavnik građanske škole

Prilog 8**ČOKIĆ, IBRAHIM HAKKI****ZAR I TO?¹****HIKJMET****BR.14, STR. 55-62.****1930/1931.**

Neugodne pojave, koje dušu paraju, nedaju nam, da se mirno i intezivnije posvetimo obrađivanju hikjmeta islamskih propisa. Te pojave s dana na dan nemilosrdno haraju i kvare u našoj familiji i zajednici onaj islamski odgoj, koji je vijekovima bio naš zajednički ponos, jer je stajao — nenatkriljivo visoko, a on se danas okama i ide strmoglavice onamo, gdje ga mi ne možemo nazvati našim, pa ga, možda, za kratko vrijeme nećemo, a ako se ovako uznastavlja, kao svoj ni imati. — Pri tom je još žalosnije, što se te pojave zaogrću plaštem islamskim — daje im se ime, naziv i tobož karakter islamski, a uzvišeni Islam tih i sličnih pojava apsolutno ne trpi, ako više glave ne lebdi inkvizitorska mamuza, pa i u ovom slučaju visoko nagrađuje odabrate patnje i smrt. Živo biće u islamskom svijetu ne može naći u isl. propisima makar paukovu dlaku, koja bi vezala take pojave i postupke za islamski odgoj i propise.

Izvršteni smo, da je u jednom našem većem mjestu održana „Gajretova” zabava na kojoj su sudjelovale muslimanke, ne povučeno na posebno mjesto, u koje neima pristupa muškinje uopće, već potpuno otkrivene, sa punom današnjom kratkom i lahkom opravom i dekolteima, nabojenih gubica i lica štono se rekne polunage i kao takove su igrale u „dvoje” i sa „muslimanima” i nemuslimanima.

Danas se pojedinci i pojedinke kao Osmo, Salko, Zlata i Duda mogu pozivati na svoju ličnu slobodu, ali ne treba zaboraviti, da u tom ima svoju važnu riječ i velika zajednica, kojoj oni hoće da pripadaju, čijim se imenom hoće da nazivaju, kite i ponose, traže u toj zajednici za se mjesto, naklonost i obzire.

Pa kad pojedinci i pojedinke budu prešli preko osjećaja te zajednice bilo nehajno ili prkosno, nas iznenađuje u tom držanje gajretovih ljudi kako onih po mjesnim odborima i pododbormima, tako i onih u glavnom odboru, kako oni to toleriraju i dopuštaju, znadavši da taki čini ubijaju ugled društva u islamskom svijetu a njihov je cilj i želja: društvo popularisati. — To društvo nosi islamsko ime, a njegovi ljudi dozvoljavaju, da se vrijeđaju islamski najosjetljiviji osjećaji, gaze i krše islamski propisi na sastancima pod njegovim imenom i onda, kad se ono — ma i prebogato — obraća islamskom narodu i traži od njeg pomoć i milostinju, te bi primilo i zekjat i sadakai-fitru i kurbanske kože i dr. i tim podmirilo — u slučaju potrebe — i deficit (manjak) kakog takovog protuislamskog postupka.

1 Ovdje donosimo prvi dio teksta (op. prir.).

Jedno islamsko pravilo veli: Bolje i preče je odbijati i suzbijati zla, nego li tražiti i posizati za koristima (Red-ul-mefasidi evla min dželbil-menafi-i). Po tom bi trebalo naše islamsko društvo Gajret raditi na prvom mjestu, da se ovaka i slična zla ne uvlače u islamsku porodicu i zajednicu, pa onda nastojati i raditi na podizanju muslimana u čistom kulturnom i poštenom ekonomskom pogledu. — Nije sve zlato što je žuto i što se sja.

Alejhisselam je sam govorio i Boga dž. š. molio: Bože moj! Ja se utječem Tvojoj zaštiti od znanja, koje ne koristi! — Tu je dovu (molbu) ostavio i nama, da se i mi njom molimo. — Kad se tako trebamo čuvati od samog „znanja», koje ne koristi, onda i poluidiot (blento = ebleh) može ocijeniti: koliko treba svako, a naročito islamski dobrožetelji — islamske sluge — čuvati islamsku zajednicu, familiju, porodice, a i pojedince i pojedinke od zala i zlih postupaka uopće, a specijalno onih, kojih zle posljedice mogu biti čak i nasljedne, pa tako i nevino potomstvo uplesti u zlo. — Jedno islamsko moralno-odgojno pravilo glasi; Ve minel-ismet en la tedžide = U nevinost i sačuvanost ti se ubraja i to, da ti se neda prilika za zlo.

List „Gajret» u broju 6. o. g. u uvodnom članku, posvećenom reisul-ulemi g. Čauševiću, ovog je u glavnom prisvojio sebi, jer kaže, da je većinu čestitaka dobio od Gajretovaca, i naglašuje, da to rado podvlači. To njihovo oduševljenje za g. Čauševića sigurno dolazi od onog, što se u tom članku na drugom mjestu veli, da g. Čauševića *resi racionalno shvatanje u suštini racionalne vere islamske*.

Dobro; neka bude reisul-ulema njihov i neka on jedini racionalno shvata Islam. — Eto tog svog i takog reisul-ulemu neka upitaju: ima li u islamskim glavnim izvorima, ili po nahode-nju ma kojeg bilo priznatog islamskog teološko pravnog kapaciteta ikakva puta i ruhsata, da muslimanka (a i musliman) može ići i sudjelovati u zabavama, na kojima se igra džazband i druge slične igre, pa još više i ona u njima sudjelovati, igrati i tancati sa muslimanima uopće a da i ne govorim o nemuslimanima, pa makar bila pod pečom i feradžom i u odijelu, koje se je nosilo prije 300 god. ili pod maskom u gunju i suknenim šalvarama, a ne u današnjim krepešinima, markizetima, satinima, matinima, te kratkom haljinom i do pola bedra čiplak-čarapama i ne znam sve kako se još zove ta džunupzabavska toaleta i oprema — pa će čuti i od njegov racionalan vjerski odgovor.

U tom članku „G.“ su nam upale u oči i ove riječi: „*Već samim zakonom o islamskoj vjerskoj zajednici **otstranjene su neke osnovne zapreke** koje su ometale **sve** akcije za savremeni versko-prosvjetni rad među nama muslimanima, a ustav kojim će se **u potpunosti** odrediti funkcionisanje organizacije islamske verske zajednice, odstraniće sve te zapreke u celosti*“.

Kad sam ovo pročitao, sam sam se pitao: koje su to bile osnovne zapreke, koje su ometale vjersko-prosvjetni rad među nama muslimanima i koje su to one druge zapreke, koje će ustav odstraniti u cijelosti?

Ako g. pisac članka drži islamsku vjeru nešto posebno, a prosvjetu opet drugo, i to taku,

koja ravnodušno dopušta, pa možda i zagovara i zabave sa džazband igrankama, onda se i mi slažemo s njime i velimo: bilo je takih i osnovnih i drugih zapreka koje su ometale sve akcije za *takav savremeni rad i prosvetu* među nama muslimanima. Ali naprotiv tvrdimo, da nije bilo ni jedne osnovne ni druge zapreke, koja je ometala čistu islamsku i protuislamskim duhom nenatrunjenu svjetovnu prosvjetu i odgoj među nama muslimanima, jer je baš tome i isključivo tome namijenjena naša vjersko prosvjetna autonomija i sva imovina naših vakufa, a to je rijeti: uz isključenje onog odgoja, koji može mirno gledati, da se duh džazbanda uvlači u isl. familiju.

Ako gospoda misle pod tim „zaprekama” na raspoloženje stavljene članove ulema medžlisa i muftije, onda ne bi trebali zaboraviti, da su muftije došle povjerenjem članova ulema medžlisa, a ovi povjerenjem stručne staleške izborne kurije kao priznatog zakonitog predstavnika cjelokupnog islamskog elementa bivše B. i H, u kom narodu oni, koji su sa tim članovima i muftijama nezadovoljni, ne sačinjavaju nikakve ni manjine, već su samo pojedinci i iznimna skupina pojedinaca koja kuša, da makar posredno, — preko svojih ljudi — uzme u svoje ruke i vjersku vlast nad tim narodom putem otkroja, jer drukčije do nje i ne može doći.

Do sad ni sa jedne strane islamskog naroda, koji i dušom i djelima manifestuje svoj islamijet, nije podignut glas protiv tih ljudi, niti je nadležna isl. kurija imala povoda, da uzme u razmatranje njihove postupke i zaključke, jer su oni na svojim položajima odgovarali svojoj dužnosti i pozivu onako, kako vjerski propisi zahtjevaju — slično onom držanju pravoslavnog sinoda i patrijarhe u pitanju drugog braka pravoslavnih...

Prilog 9

JAHJAZADE (JAHIĆ HUSEIN)

POKRITI ILI OTKRITI

HIKJMET

BR.26, STR.51-53

1930/1931.

Za prošli broj „Hikjmeta” dao sam bio, da se štampa jednu noticu kao posljedicu otkrivanja muslimanke i isitiniti događaj koji se je odigrao sramno između Šemse i Toše, a sve zbog muževe mode i savremenog života; pa pošto mi g. urednik nije hteo do sad tu noticu otšampati¹ to u prilog toga evo iznosim još i ove slučajeve kao fakat i plod evropske mode, da naša muslimanska omladina i propagatori otkrivanja vide i ocjene djelo svoga rada, te ako im je stalo do islamskog i uopšte čovječanskog morala, obraza i porodične časti, onda neka im bude ovo jedna opomena, da u buduće budu oprezniji i da ne siju kukolja po čistom žitu, jer će i oni zajedno sa ostalim i nevinim ljudima žeti onako kako su posijali.

U jednoj maloj varoši na krajnjem kutu našega juga prije godinu dana slučajno upoznam jednu mladu i čestitu djevojku po imenu Kevsera. Skromna, lijepo vaspitana, na ulici pristojna i jednaka spram svakog u ophođenju, simpatična svima, pogotovu što dosta raspolaže našim jezikom. Kao takova zapela je za oko mnogima, i kad prođe ulicom sa prezrenom pečom i kratkom suknjom, čuju se sa svih strana raznovrsni komplimenti i dobacivanja: Otkri se kad si tako lepa i simpatična kao anđeo, otkri se dušice da te gledamo, ta zar ćeš u 20. veku robovati feredži! „Kao i mnogoj ženskoj guski dopali se i Kevseri taki komplimenti, počela je da se na mnogim mjestima viđa otkrivena, sa muškarcima šeta, rukuje se sa: „Zbogom” i „Dobar dan”. Jednom riječi potpuno se evropejizirala i stala objema nogama na 20. vijek!

Proljetos je ispred jedne kafane posmatramo, gdje prkosno šeta, pliva u modi, i klanja se na sve strane poznanicima i oni njoj. Vidiš je kako se osjeća sva sretna, što se je kurtarisala „ropstva” i te puste feredže! Ali često puta dešava se, da Svemogućići odmah opomene one, koji mu počnu prkositi i stavi im do znanja, da se oni blagovremeno vrata sa krivog puta, dok nisu potpuno zglijazali i helać bili. Tako je ovih dana opumenuta i mlada Kevsera, jer ju je policija uhvatila na djelu, podvrgla ljekarskom pregledu, kojom je prilikom ustanovljeno, da imenovana boluje od *tripera*, koji je u posljednjem stadiumu. Zato je i poslata u bolnicu, gdje ispašta grijehe, i „žanje” plod od modernog „usjeva”. Kad završi sa liječenjem onda će za nedozvoljeni rad biti stavljena neko vrijeme na furaz kod policije.

Da, ali nemojte misliti ni kriviti samu Kevseru, jer ona nije sama otkrivena i taka, eno Razije kako sa Avramom ljušti hladnu šljivovicu, a babuku joj udarile po glavi samo 3 špiri-tnjače, pa zaspao, a ona se kucka šoljicama s Avramom u zdravlje pjanog čake pjevucajući:

„Moj dilbere, moj klipane kud se odmičeš!” A zar mislite, da su Hatidža, Sevla i Zuhra u Šan-

¹ Doćiće. Vi ste je ovaj puta ovom primjedbom odgodili. Ur.

tan kafani boljim putem pošle? jok džanum, hepesi bir! hepesi helać...

Ovo su sve djevojke iz čestitih kuća, a koje su bile žrtve mode i otkrivanja i koje danas kao bijednice posrnule ponižene grozne suze liju proklinjući one, koji su ih navratili da se euro-pejiziraju i otkriju.

Neki dan u razgovoru jedan inovjerac, stari i iskusni Donžuan reče mi: *Ja sam čvrsto uvjeren, da je Vaša muslimanka spasila i sačuvala svoj moral i obraz samo i jedino pomoću feredže*, jer je feredža velika pregrada između muških i ženskih pogotovu što je sprečava od kafane, rukovanja i mešanja nogu ispod hastala sa raznim muškarcima. S druge strane mogu vam reći, da je bosanske muslimane, a naročito begovat, najviše upropastila rakija i Madžarice. A još će ih više upropastiti ako to samo produže po starom običaju. Usljed toga je i poznato, da Bosna ima najviše sifilističnih ljudi, jer je i staro mlado i varošanin i seljak strastveno odan rakiji, svakovrsnom akšamluku i uživanju, zaboravljajući se pri tom, da za svoje lijepe, krvavom mukom i teškim znojem stečene pare sebi u stomak sipa strašan otrov, i čime uništava ne samo sebe nego i cijelo svoje pokolenje. On ne zna, da je njegovo srce crno, a utroba napola pečena i otrovana. Da su Vaši pretci do god. 1878. ovako akšamlučili i provodili se, zaista ne bi onako sjajno na mač dočekali švabu i 2-3 mjeseca tukli se s njime.

Iz dugog razgovora ovog iskusnog gospodina mogao sam zaključiti, da mi je drugim riječima rekao: *Ako produžite onako kao dosad sa bosanskim akšamlucima i otkrivanjem Vaših muslimanki Vi ćete biti brzo kao muslimani zbrisani i izgubljeni*.

Eto gg. propagatorima otkrivanja šaljem na uvid besplatno ovu mustru sa 5 upropašćenih djevojaka, da vide plod svoga rada i da pri tom imaju na umu, da će i njihove sestre, kćeri i rođake okusiti ploda od njihova rada.

H.J.

Prilog 10**FEJIĆ, IBRAHIM****POKRIVANJE ŽENE U ISLAMU****GLASNIK IVZ****VOL. I (XIII), BR. 4-7, STR. 99-104.****1950.**

Svi islamski propisi koji se odnose na vjerovanje, na vjerske obrede, na moral ili na regulisanje odnosa među ljudima imaju svoj cilj, svoju svrhu i svoj uzrok, a to znači da im je težnja da se postigne neko dobro ili otkloni neko zlo za pojedinca, za zajednicu ili za obadvoje. Često puta nije nam poznat ni jasan uzrok ni svrha nekog propisa vjerskog, naročito kod propisa o vjerovanju i kod pojedinosti u obredima, ali to nikako ne znači da oni ne postoje. Napredovanjem nauke biva nam jasno mnogo toga što nismo prije znali o svrsi mnogih vjerskih propisa. Svrha je na primjer namaza da nas spriječi od ružnih i sablažnjivih djela. U Kur'anu stoji: „Zaista namaz sprječava od opačina i poroka“. Ako se namaz ne izvršuje propisno onda se ne postiže svrha kojoj je namijenjen namaz. Muhamed a. s. u jednom hadisu veli: „Mnogo je klanjača koji od svog klanjanja nemaju ništa doli zamaranja svog tijela“. Svrha je posta pored ostalog da oplemenjuje dušu i ojača tijelo. Ako se post ne vrši propisno onda je on suvišan. Muhamed a. s. je rekao: „Mnogo je postača koji od svog posta nemaju ništa osim gladi i žeđi“. Svrha propisa o alkoholu, lihvi, kocki, bludu, laži itd. sasvim je jasna. Propisi šerijata o pristojnom odijevanju muslimanske žene takođe imaju svoju svrhu, a ta je svrha sadržana u preduzimanju mjera predostrožnosti za očuvanje njene čednosti, moralne čistoće i uzdizanje žene na stepen koji zahtijeva čast i dostojanstvo čovjeka; da osigura bračnu sreću, mir i spokojstvo u porodici i da sačuva i zaštititi potomstvo.

Kad je Muhamed a. s. dobio zapovijed od Svevišnjeg da propovijeda islamsko vjerovanje, narod na Arapskom poluostrvu nalazio se na vrlo niskom stepenu kulture. Kao vjeru Arapi su prije Islama ispovijedali najgrublji fetišizam. Svako pleme imalo je svoga idola, koji je predstavljao njihovo božanstvo. U samom hramu Kjabi nalazilo se oko 360 kipova. Nepismenost među Arapima bila je kao njihova karakteristika. U Kur'anu stoji: „To je onaj Bog koji posla Ummijama (nepismenima) poslanika iz njihove sredine...“. Nauci i književnosti izuzev nešto pjesništva do tada nije bilo ni traga. Žena nije imala nikakvih prava pa ni prava na nasljedstvo. Poligamija je bila neograničena. Rađanje ženske djece smatralo se porodičnom nesrećom, pa se rješavalo novorođenčeta zakopavanjem živoga. U Kur'anu stoji: „Ne ubijajte djecu vašu bojeći se siromaštva. Mi hranimo njih i vas. Zaista je ubijanje njihovo veliki grijeh“. Prostitucija je bila unosna profesija. Postojale su javne kuće na čijim je vratima stajala oznaka konjske potkove. Vlasnici robinja prisiljavali su svoje robinje da zarađuju na svom tijelu i da zaradu donose svojim gospodarima. Gomile ovih robinja i drugih posrnutih žena klatarile su se ulicama, lahko odjevene, i pravile pokrete tijelom kako bi izlažući oblike svog tijela privukle pažnju prolaznika.

Alkohol, kocka zvana „ezlam“ i žene bile su glavna razonoda muškaraca. Bogataši, trgovci i

mjenjači davali su radnicima i sirotinji novac na zajam uz kamate od preko sto posto i gulili ih do kože. Svetinja praga nije bila poznata. Ulazilo se u tuđe domove u svako doba, bez najavlivanja i traženja dozvole. U porodičnom životu kod kuće nije postojao neki red. Robovi i nedorasla dječurlija kretali su se po kućnim prostorijama na kojima nisu postojala vrata ni zavjese. Kratko rečeno, u socijalnom i moralnom životu vladalo je očajno stanje. Pod ovakvim prilikama arapski narod nije nikada mogao kročiti naprijed boljem, naprednijem i srećnijem životu. I da se Islam nije pojavio, taj bi narod vječno ostao u tami neznanja, zaostalosti i divljaštva. Škrta i svirepa priroda, bezvodica i paklena vrućina koje vladaju skoro u cijeloj Arabiji izuzev nekih periferijskih krajeva malobrojnih oaza, nisu omogućavale nastanjivanje i kultiviranje ovih krajeva, i da nije bilo starog svetišta Kjabe u Meki, koje su hodočastili svi narodi poluotoka, Arabija bi ostala nenaseljena kao i njena sredina zvana Errub-el-Hali i velika pustinja Eddehna. Stoga razloga ni tadašnje velike imperijalističke države, rimska i perzijska imperija, koje su toga vremena vladale većinom poznatog svijeta, nisu imale razloga da se interesuju tim krajevima — iako su isti formalno potpadali pod njegov suverenitet, te nisu tamo ostavili nikakvih znakova njihove stare civilizacije.

Prvi zadatak Muhamed a. s. bio je da zavede pravi i čisti monoteizam i vjerovanje u njegovu misiju Božijeg poslanika. Radeći na provođenju ovog zadatka Muhamed a. s. je proveo skoro svih deset godina — koliko je boravio u Meki kao Božiji poslanik. Kad se preselio u Medinu, gdje je za kratko vrijeme pridobio više pristalica za Islam, mogao je da pomoću doseljenika iz Meke i Medineli organizuje ne samo vjersku nego i političku zajednicu. Sada su počele da stalno pristižu nove objave, koje su se odnosile na razne oblasti života pojedinca i zajednice. Pismenost i nauka postale su vjerskim dužnostima. Lihva je najvećom strogošću zabranjena. Alkoholna pića stavljena su izvan prometa i proglašena majkom svih zala, a za opijanje je propisana javna tjelesna kazna od stotinu batina. Ubrzo je zabranjena i svaka vrsta kocke i hazardiranja. Proglašena je jednakost svih ljudi pred zakonom bez razlike na klasu i rasu, na crnce i bijelce, na Arape i nearape. Žena je dobila sva prava i izjednačena sa muškarcem u pravima i dužnostima s tom razlikom što je muškarac dobio položaj starješine u porodici. U Kur'anu stoji: „One (žene) imaju sva prava i dužnosti kao i muškarac, samo muškarac ima jedan stepen više (glava porodice). Ukinuta je sramna i ponižavajuća prostitucija, a za blud propisana je teška kazna od sto batina, koja se ima izvršiti na javnom trgu u prisutnosti naroda. Ova kazna bivala je koji put i smrtna: „Bludnici i bludniku udarite svakom od njih po sto batina, i nemojte da prema njima imate ni najmanje samilosti“, stoji u Kur'anu.

U moralno pokvarenom društvu mnogo se kleveta, i iznose potvore na čestite i poštene muškarce i žene. Za ovakve potvore i klevete propisana je kazna od osamdeset batina. Poligamija je ograničena na četiri žene, ali je uzimanje više od jedne žene vezano uz tako teške uvjete da je poligamija u praktičnom životu postala skoro onemogućena. Vlasnicima robinja strogo je zabranjeno da svoje robinje prisiljavaju na blud. Preduzete su sve mjere da se u porodičnom životu zavede red. Naređeno je da se žene pristojno odijevaju kad izlaze izvan kuće i da se na ulici vladaju časno i dostojanstveno. Objavljen je ajet: „Reci Pravovjernima, neka obaraju poglede svoje i neka čuvaju stidna mjesta svoja i neka od ukrasa i draži svojih ne pokazuju osim ono što je samo po sebi otvoreno i neka nabace šalove svoje po kragnama“ (kako bi pokrili

grudi i prsa). Ovdje se nabrajaju lica iz rodbine i bližnjih pred kojima žena može biti više otkrivena, a zatim se nastavlja: „i nek ne udaraju nogama svojim da bi se saznalo za sakrivene ukrase i draži njihove“ (da bi se jačim pokretom ukazali oblici tijela)...

Dakle, ajetom se naređuje pristojno i jednostavno odijevanje i mirno i dostojanstveno koraćanje i kretanje. Glasoviti islamski učenjak, filozof i komentator Kur'ana Fahrudin er-Razi u svom komentaru Kur'ana na ovom mjestu kaže: „Muškarcu je dozvoljeno da kod žene gleda samo lice i ruke do iza šake, jer žena mora da pokazuje svoje lice kod kupovanja i prodaje, a ruke kod primanja i davanja.“ Znameniti komentator Kur'ana Kafal kaže: „Slobodno je da kod muslimanke bude otkriveno ono što je uobičajeno da se drži otkriveno i što svakodnevna potreba sili da bude otkriveno, jer su šeriatski propisi laki i ne nameću nam poteškoća“. Pošto su lice i ruke neobhodne za obavljanje svakodnevnih poslova svi su osnivači šeriatskih pravnih nauka, mezheb-sahibije, jednodušni u tome da lice i ruke ne treba pokrivati. Komentatori Kur'ana ovdje navode, da su žene prije Islama pričvršćavale na vrh glave svoje rubce i puštali ih niz leđa a da su prsa i grudi zbog dubokih izreza ostajale otkrivene. Radi toga nalaže se muslimankama da rubce prebacuju sprijeda, kako bi pokrile prsa i grudi. Hazreti Aiša Muhamed a. s. drugarica pripovijeda: »Nisam vidjela boljih žena od Ensarijka. Kad je ovaj ajet objavljen one su odmah odrezale po jedan dio od svojih šalova i bacile ga na glavu, pokrivši njime grudi i prsa, a koraćale su tako mirno kao da im na glavi stoji vrana« (kao da paze da im ne bi odletjela). O pitanju pristojnog odijevanja stoji još u poglavlju Ahzab slijedeći ajet: »O poslaniče, reci ženama svojim i kćerima svojim i ženama pravovjernih neka od svojih šalova stave jedan dio na izložene dijelove tijela (kao što su prsa, grudi i leđa), to će mnogo bolje poslužiti da se poznaju i da ne budu izložene neprijatnostima« (od strane nevaspitane čeljadi i od ogovaranja i klevetanja onih koji rado šire senzacije). Da bi se osigurala neprikosnovenost kućnog praga i onemogućilo uznemirivanje doma dosadnim i nepozvanim gostima bez najavljanja, pozdrava i kucanja, objavljen je slijedeći ajet: „Pravovjerni, ne ulazite u tuđe domove dok ne zatražite dozvolu i ne pozdravite (selam nazovete) ukućane njihove. To je za vas bolje, da bi se poučili i opomenuli. Ako u tim domovima ne nađete nikoga (ne odazove se niko), ne ulazite u njih dok vam se ne dozvoli. Ako vam se kaže: vratite se natrag, vi se vratite“. Ovom objavom učinjen je kraj nekulturnom običaju zalaženja u tuđe domove bez dozvole, gdje su ukućani obično lahko odjeveni često puta zaticani u nekom stanju u kome im je bilo vrlo neprijatno da ih zateče neko strano lice. Učinjen je kraj i raznim sumnjičenjima i ogovaranjima. Čak je preporučeno da i sami članovi porodice, kad dolaze kući, da se najave i da pokucaju na vrata. Za kretanje robova, sluga i nedorasle djece po prostorijama stana takođe je postavljen red. „Pravovjerni, neka traže dozvolu da vam uniđu robovi (i posluga) i djeca vaša koja još nisu dorasla u tri doba: prije namaza sabahskog (jutarnje molitve), kad odlazete odijela vaša oko podne radi žege i podnevnog odmora, i poslije jacije namaza (pred spavanje). To su časovi osamljivanja vašega. Nije vama a ni njima nikakav grijeh da vam ulaze bez najavljanja u svako drugo doba radi posluživanja (i drugih potreba)“. Kako se iz svega iznešenog vidi, tadanje arapsko društvo bilo je u moralnom pogledu, u vladanju izvan kuće i u domu zapalo u duboku kaljužu i trebalo je upotrijebiti drastične mjere da se to stanje popravi i u svemu uspostavi red, dostojan čovjeka. Mjerama koje su poduzete postignuti su vanredni rezultati.

To se pokazalo u brzom i naglom preobražaju arapskog naroda, koji je iz neorganizovane mase, pastira i beduina za par decenija stvorio moćnu, naprednu i kulturnu državu, koja je za dvadeset godina iza osnutka arapske države srušila silnu Perzijsku državu, a oslabila Rimsku imperiju i ugrozila joj opstanak.

Gore smo citirali glavne odredbe Kur'ana koje se odnose na pristojno odijevanje muslimanske žene i očuvanje njene čednosti i moralnog zastranjivanja, zaštićavanja njene časti i dostojanstva kao i protiv sumnjičenja koja dolaze kao posljedica neurednog vladanja i nereda na vani i u domu. Ni iz jednog gornjeg ajeta se ne vidi (kako su komentatori protumačili) da se žena treba pokrivati, a naročito ne onako kako je bio kod nas običaj da se čak pokrivalo lice i ruke. Nakon objavljivanja gore istaknutih propisa muslimanke su i za života Muhamed a. s. išle u džamiju, putovale zajedno sa vojskom na ratne pohode gdje su obavljale dužnost bolničarki i posjećivale skupove i sastanke na kojima su raspravljana važna narodna pitanja koja su bila korisna i donosila dobro i sreću narodu. Kao još jedan dokaz da se muslimanke nisu pokrivale nego samo da su se pristojno odijevale, jest i slijedeće: Sve Muhamed a. s. supruge i druge žene pripovijedale su narodu sve ono što su znale o životu Muhamed a. s. One su to svoje znanje kao i muškarci predavale dalje drugima, a ovi opet drugima. Iz ovih predavanja crpili su se mnogi islamski vjerski propisi. Za valjanost, vjerodostojnost i autentičnost ovih pripovijedanja propisani su teški uslovi. Na prvom mjestu morala se utvrditi identičnost svakog lica koje se našlo u lancu pripovjedača. Moralo se takođe utvrditi da li je dotično lice dobrog pamćenja, urednog vladanja, pobožno itd. Sama hazreti Aiša, supruga Muhamed a. s. pripovjerala je preko 2.200 hadisa (tradicija) a i sve druge supruge i mnoge druge žene pripovijedale su te tradicije, neke manje neke više. Nijedan njihov hadis ne bi bio primljen kad bi one bile pokrivene, jer ne bi bila isključena falsifikacija. Ali svi ovi hadisi prihvaćeni su kao valjani, što znači da su ove žene bile otkrivene.

Kada se koncem prvog stoljeća po Hidžri, te u drugom i trećem stoljeću razvila nauka i postigao snažan procvat, žene su pohađale sve vrste škola i naučnih ustanova gdje su nakon svršetka primale diplome. Kasnije su ove žene obavljale dužnosti profesora, postajale državnim činovnicima itd. Mnoge su žene izišle na glas kao vrsni pjesnici, pravnici, književnici i javni radnici. Bilo ih je čak koje su dotjerale do položaja vrhovnog sudije velike islamske imperije. Kada je politička moć islamskih država i naroda radi raznih svjetskih prilika i uzroka, koji su se nalazili u samoj njihovoj sredini i izvan nje, počela da opada, kad je nauka i prosvjeta prestala da napreduje i došla u stagnaciju, otada je počela islamska žena da gubi svoja prava i prestaje da igra onu ulogu u životu muslimana koju je prije imala. Ona je počela gubiti svoja prava, a što se tiče nauke ograničavala se da nauči samo to što joj je najnužnije o vjeri. Prirođenoj ljubomori muškaraca dobro su dolazila sva nazadnjačka mišljenja reakcionarne ilmiye, te je sve više stezan obruč mračnjaštva i praznovjerja oko žene, dok je dovedena do stanja u kakvom se kod nas nalazila prije nekoliko decenija. Najinteresantnije je bilo to, da je i ženi natureno da tako mora biti, da tako vjera nalaže, te se pomirila sa svojom sudbinom i nije ništa preduzimala protiv takvog nepravdnog i protuislamskog zapostavljanja. Na kraju treba istaći i tu činjenicu, da obzirom da je Islam oglašen kao sveopšta vjera koja nije ograničena ni mjestom ni vremenom, islamska nauka ima i takve opšte principe koji daju mogućnosti

da se vjerski propisi, naročito oni koji se odnose na regulisanje odnosa među ljudima, mogu revidirati i dovesti u sklad sa zahtjevima vremena i nove situacije. U takve principe spadaju Kur'anske izreke: „I Bog vam nije u vjeri učinio nikakvih poteškoća“. „Bog za vas hoće samo ono što je lako, a ne ono što je teško“. „Bog ne opterećuje nikoga mimo njegove mogućnosti“. Osim ovih ajeta u nauci zvanoj Osnovi šeriatskog prava postoje kao važna pravila izreke: „U nuždi je dopušteno što je inače zabranjeno“. Nije nemoguće da se šeriatski propisi usklađuju sa novim prilikama ako to zahtijevaju javni interesi. Razumije se da ocjena nove situacije o nekom novom vjerskom problemu nije prepuštena pojedincu nestručnjaku, nego o tome treba da donese odluku kvalifikovani forum i lica koja imaju da prouče situaciju i da donesu odgovarajuće rješenje.

Iz svega gore istaknutog može se zaključiti da pokrivanje žene nije vjerski propis.

Hadži Ibrahim Fejić,
Reis-ul-ulema

Prilog 11**AKCIJA ZA SKIDANJE FEREDŽE U NR SRBIJI
UREDNIŠTVO
GLASNIK IVZ
VOL. I (XIII), BR. 11-12, STR. 347.
1950.**

Povodom akcije za skidanje zara i feredže, u Novoj Varoši je sedmog oktobra održana šira frontovska konferencija, kojoj je pored predstavnika Partije, vlasti i Narodnog fronta bio prisutan i zamjenik Reis-ul-uleme Hadži Murat ef. Šećeragić. Kao predstavnik vjerskog starješinstva u Sarajevu, Šećeragić aktivno učestvuje u agitaciji za skidanje i zabranu nošenja zara i feredže, koja je ostala u nasljeđu iz davne prošlosti.

Konferenciju je otvorio Hajro Berbović, a zatim dao riječ Šećeragiću koji je duže govorio u vezi pokrenute akcije za skidanje i zabranu nošenja zara i feredže, kao i nedavno donetog Zakona u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini. On je govorio o svojim utiscima sa putovanja po dalekom istoku, prilikom odlaska na Hadž, gdje se i sam lično uvjerio da muslimanke islamskih država ne nose zar i feredžu, jer su se još ranije oslobodile te vjekovne zaostalosti. On je zatim istakao da je skidanje feredže neobično važno za kulturno uzdizanje muslimanki, što niukom slučaju nema suprotnosti sa islamskim propisima.

Sa konferencije je upućena Rezolucija Prezidijumu Narodne skupštine NRS u kojoj 143 građanina i građanke Nove Varoši zahtjeva da i skupština NRS po primjeru NR Bosne i Hercegovine donese Zakon o zabrani nošenja zara i feredže.

Prilog 12**BILAJAC, JUSUF****EFENDIJA NAM ODUZEO BISMILLE A NAMA OSTALO SAMO EUZUBILLE
(O UČENJU “VELIKE BISMILLE” U GRADAČCU, BOSANSKOM ŠAMCU I ORAŠ-
JU OD STRANE NEKIH BULA)****GLASNIK IVZ****VOL. XXXVI, BR. 1-2, STR. 78-79.****1972.**

O čemu se radi u ovom članku, to će reći sam članak.

Nije mi poznato je li uobičajeno u drugim mjestima naše zemlje da se uči takozvano „veliko Bismille“, ali u ovom dijelu Posavine kao što je: Gradačac, Bos. Šamac i Orašje, to se čini već nekoliko decenija a da niko o tome niti šta poduzima niti kontroliše.

U navedenim mjestima se nalazi bar po jedna polupismena žena, koja se smatra da je bula, jer obavlja: gasul, uči tevhide, mevlude i sl. Ali ako nekoga snađu kakve nevolje pa treba tražiti pomoć od Allaha, onda bula je tu. Ona će proučiti „veliko Bismille“ pa će se ta nevolja otkloniti. Ta bula ima i svoju izvježbanu ekipu, koju naziva svojim džematom, a ona im je imam. Tu ekipu sačinjava: devet udovica, jedna djevojka, svega 11 lica. „Bula“ će se presvući u bijelu dugu haljinu i ona potpuno rukovodi. Ona pozna (tevbe istigrafi) na turskom jeziku, što zvuči nešto kao nadnaravno i pouzdano sredstvo za ispunjenje želje. Ona uči nijet i dovu pola na arapskom, a pola na turskom jeziku, a izrazito se obraća za intervenciju: Abdul-Kadiru Kejlani, a na kraju i Muhamed a. s. Jedna od tih bula mi reče da je to znanje proširila pomoću nekih imama u S. i V.

Ne bi se imalo ništa protiv učenja Bismille ili drugih Kur’anskih izreka koje veličaju Allaha illi se time želi zamoliti oprost i sl. ali da to čini svak za sebe i da se pri tom učenju ne vrše nekaka gibanja, puhanja tj. tjelesno manevrisanje bilo u kom obliku. Ali kad tome dodamo još da se te izreke ne mogu izgovarati bez velikog broja graha koji je razastrt po siniji a ispod sinije neka količina šećera i u 5 fildžana po nekoliko zrna specijalnog graha, što će posebno pomoći — kod „rađanja djeteta“ i dr. i kad to obavljaju same udovice sa djevojkom a drugih pozvatih mnoštvo žena su tada odvojene u neposrednu prostoriju kako bi i one taj zikir ponavljale za ovim prvim. Pa i ručak će biti odvojen, jer ekipa se mora strogo pridržavati recepta a to je: grah i halva su obavezni i još dva jela sporedna. Učenje zna trajati i po četiri sata ali zato ti troškovi prelaze 50.000 st. dinara.

Iz navedenog se vidi da ovakav način vršenja zikrova, nije ništa drugo nego lov na pare. Svakako da ovde nije navedeno sve što se tamo filmuje — jedino se zna da izvađač svojim vještim pokretima i trikovima osvoji duše prisutnih ali naivnih žena, koje od toga mnogo očekuju.

Zar ovo nije vraćanje ili gatanje i čemu li to služi? Možda se ni ja ne bi sjetio da napišem ovo da se nije to desilo u mome džematu. Sasvim slučajno saznadoh da je jedna domaćica sve pripremila da se u kući prouči (veliko Bismille), pa poručim da to ne čini; a ona pošto je dobavila bulu iz drugog grada radi veće popularnosti tog čina — ona dolazi meni radi objašnjenja kako

bi to i meni leglo da je dobro. Za to je povela i bulu koja je zaista majstor svog posla. Marljivo se trudila da dokaže ispravnost posla i pozna mnoge detalje koji liče na vrač ili gatku. Poziva se na neke imame kako su joj to odobrili i još štošta dodali. Međutim, nije mi mogla naći izgovora takvog posla ni u Kur'anu ni hadisu, niti u fikhu i to je ruši. Svakako da sam joj to zabranio. No, u međuvremenu je u drugog džematlije već proučeno v. Bismille po drugoj buli ali ne iz drugog grada. Kako za tu pripremu nisam na vrijeme saznao, meni je preostalo da oštro osudim i ukazujem na štetnost takvih poslova. Domaćin je čuo za moje reagovanje, pa jednog zgodom me pita: Kakvu štetnost ima taj zikr i kad sam mu objasnio — on mi reče: Djeca po mahali pričaju — EFENDIJA NAM ODUZEO BISMILLE A NAMA OSTAVIO SAMO EUZUBILLE!

Svakako da ova ironija ima svoju pozadinu a to je: Da se efendija ne usuđuje sprečavati te izmišljotine, jer će se tumačiti kako hodža isključuje Bismille iz Kur'ana te mora da šuti a neka radi ko šta želi.

Dosta je, treba jednom zaustaviti miješanje neozbiljnih i tuđih stvari islamskom učenju a takve stvari su najviše na dohvat imamima.

U interesu čuvanja čistoće islamskog učenja pa i u interesu imamskog ugleda i uspješnijeg rada u džematu, trebali bi se na svojim sastancima dogovarati o načinu sprečavanja djelovanja, samozvanih i neovlašćenih nadribula, koje obmanjuju naš neupućeni i nedužni svijet tražeći ličnih koristi, često puta i same ne znajući koliko razorno djeluje njihov zanat.

Uzvišeni islam je u načelu vjera čistoće — vjera razuma, pa nas to upućuje da se Bogu treba moliti skrušeno i mislima predano, jer je i Božiji poslanik Muhamed a. s. tako se Bogu molio a nije se gibao ni desno ni lijevo, niti je puhao niza se da bi time pokazao da takvo tijelo neće vatra pržiti i sl. Ali on je pretpostavljao da bi se mogao naći neko iz njegova ummeta, ko bi mogao na svoju ruku proširivati ili oduzimati od onoga kako nas je on učio pa je rekao:

IJJAKUM VE MUHDESATIL UMURI; FE INNE KULLE MUHDESETIN BID; ATUN VE KULLU BID-ATIN DALALETUN VE KULLU DALALETIN FINNARI. A što znači: Sve što nije sa izvora naređeno ili zabranjeno, je samovoljna i ne dopustiva rabota i ona je izmišljotina (bid-at) a svaki je bid-at vjerska zabluda, a svaka zabluda vodi u vatru (džehennem).

Prilog 13**ŠUKRIĆ, NIJAZ****ŽENA U DJELU "IZVORI VIJESTI" OD IBN KUTEJBE****(ED-DINEVERIJA 828-889)****GLASNIK IVZ****BR. 6, 622-638.****1985.**

(...) Među poznatija Ibn Kutejbina djela ubraja se djelo pod naslovom „Ujunu l-ahbar“ (Izvori ili istočista vijesti). Iz njegovog desetog poglavlja ili knjige (kitab) pod naslovom „Kitabu n-nisa“ (Knjiga o ženama)¹ sačinili smo kraće izvode na našem jeziku.

Po svojoj sveobuhvatnoj tematici „Izvori vijesti“ je djelo enciklopedijskog karaktera, mada mu sadržaj nije abecedno poredan.

Ima deset knjiga (kitaba) kako ih autor naziva.² Radi se ustvari o izboru književnosti i zabavno-didaktičkog štiva. Ono je kao što i sam pisac u uvodu veli „oplodnja umova učenih, srž razmišljanja mudrih, izbor iz govora rječitih, pronicljivosti pjesnika, prakse i ponašanja vladara i tradicija minulih generacija“³ (...)

II.

Deseta knjiga (kitab) djela „Izvori vijesti“ iz koje smo napravili kraće izvode ima šesnaest poglavlja. Bavi se problemom žene i njenog svijeta. Njihov sadržaj bi se mogao odrediti u četiri tematske cjeline:

- a) žena i njene moralne vrline i svojstva (pohvalna i pokušena),
- b) psiho-fizičke osobine i izgled (ljepota, ružnoća, visina, mladost, starost, zdravlje i bolest),
- c) predbračno i bračno stanje (priprema za udaju, vjeridba, svadba, porođaj, briga o djeci, razvod)
- d) odnos žene i muškarca.

(...) Naravno mišljenja i stavovi u ovim izvodima su vezani za samog Ibn Kutejbu, društvenu sredinu i vrijeme (IX stoljeće) kada je živio i ne možemo očekivati niti tražiti da se ona poklapaju sa našim pogledima na životne probleme danas. (...)

1 Ibid. IV, str. 1-147.

2 Ova poglavlja imaju sljedeće naslove: I – Knjiga o vladaru, II – Knjiga o ratu, III – Knjiga o gospodstvu, IV – Knjiga o manirima i pokušenom vladanju, V – Knjiga o znanosti i rječitosti, VI – Knjiga o isposništvu, VII – Knjiga o prijateljima i prijateljstvu, VIII – Knjiga o isposništvu, VII – Knjiga o ljudskim potrebama, IX – Knjiga o hrani, i X – Knjiga o ženama.

3 Ibn Kutejba, 'Ujunu l-ahbar, I, str. K.

III.

Perspektive poslije Ibn Kutejbe

Izneseni primjeri iz Ibn Kutejbinog djela ne mogu u cijelosti reprezentirati njegov rad na edebu, kao i stavove o ženi jer je još mnogo lijepe poezije i proze ne samo u X knjizi (poglavlju), nego i u drugim dijelovima „Izvora vijesti“ u kojima se, također, žena spominje.

Činjenica je da izneseni izvodi iz djela izražavaju dvoje:

- Mušku superiornost i
- Orijentalno-muslimanski pogled na ženu.

Ovaj „muški“ ugao gledanja na ženu je opšteg karaktera i prisutan je u svjetskim razmjerama i sa istom tendencijom nadvladavanja. Stvar ne bi bila tako alarmantna kad bi se zadržala samo u sferi teorije, postavki, gledanja, filozofije i priča, nego je ona primjetna i u praktičnom životu.

Istina novije doba je donijelo niz progresivnih i revolucionarnih promjena. One su obuhvatile i ženu. Dale su joj brojne slobode, poboljšale životne i kulturne uvjete opstanka, ali istovremeno duplirale obaveze. Ako je tako, onda se pitamo koliko se u suštini pogled na ženu i njen društveno-pravni položaj u svijetu promijenio hiljadu i više godina poslije Ibn Kutejbe? Da li je orijentalni pogled na ženu ostao svojstven samo Orijentu ili ga ima i drugdje. Dokle je proces humaniziranja polova u svijetu uopšte stigao? Da je ovo djelo pisala žena, moguće da bi i ovo poglavlje o ženi bilo nešto drugačijeg sadržaja, ali nije!

Da je orijentalno shvatanje tzv. ženskog pitanja prisutno i u drugim sredinama van Orijenta, ukazuje činjenica da čak mnoge povijesne i sociološke studije i radovi slabo dohvataju ovaj problem. Razlog je jednostavan. Muškarac je taj koji je prisutniji od žene u političkom, ekonomskom, društvenom, religijskom i općenito kulturnom životu svakidašnjice.

Žena, njen rad i doprinos opštjeludskom napretku, kao da su potisnuti u drugi plan, mada životna praksa pokazuje obrnuto, da je baš žena i te kako prisutna u životu zajednice. Bez nje se ne može zamisliti regeneracija ljudske vrste, porodični život, agrikultura, umjetnost, folklor, i tradicija jednog društva.

Zapadno civilizovano društvo kapitalističkog razdoblja pokazujući da je samo rad koji donosi profit i zaradu vrijedan pažnje, još više je obezvrijedio ulogu i doprinos žene, čiji rad u kući porodici, domaćinstvu, pa čak i na njivi-polju, nema neke društvene vrijednosti, jer ne donosi zarade. Po ovoj logici samo muškarac koji je zaposlen na polju, rudniku, fabrici i kancelariji ima „puno“ radno vrijeme, dok se napor i rad njegove žene u kući, pa makar se radilo i o proizvodnji mliječnih proizvoda, odgoju djece i sličnom, smatra neproaktivnim.

Upravo slučaj tzv. trećeg svijeta, industrijski nerazvijenih zemalja, među kojima su mnoge muslimanske, u kojima je još uvijek zadržan patrijarhalni način života, pokazuje da je žena veoma prisutna i u ekonomskom i u društvenom životu svoje sredine. Njeno radno vrijeme je znatno duže od muškarčevog, ima uticaja i na njene stvarne mogućnosti u obrazovanju i praćenju drugih kulturnih sadržaja.

Izvjeshni materijalni, tehnički i civilizacijski napredak i progresivne društvene reforme, svakako daju pozitivne rezultate i u kulturnom uzdizanju žene u muslimanskoj sredini.⁴

Na problem muslimanke se obično, od strane nekih zapadnih autora, gleda kroz njen položaj u jednom dekadentnom periodu islamskog života, na istoku, i često se mjeri sa savremenim stanjem žene u svijetu, mada ni ono nije baš sjajno.⁵ Ovakvo posmatranje i poređenje je neadekvatno i ne ocrta pravo stanje stvari i često dovodi do pogrešnih zaključaka, o ovom opšte ljudskom važnom problemu.

Kao što danas žena nema isti tretman i status u svijetu, tako ni u povijesti islamskih naroda žena u svim vremenskim razdobljima nije bila zapostavljena, nego naprotiv o njoj se pjeva, govori i piše. Prisutna je u privatnom i javnom životu društva. Sve je ovisilo od toga kolika je bila distanca muslimanke i muslimana od načela islama u teoriji i praksi.

Doktrinarni izvori islama Kur'an⁶, Hadis⁷ kao i poznate šeriatsko-pravne škole-mezhebi⁸ pridaju ženi dosta važnosti i daju joj puni značaj kao: ljudskom biću, vjerniku, supruzi, majki, članu džema'ata i opšte ljudske zajednice kao cjeline.

Izvjeshna književno-povijesna, pravna i druga djela, svojim sadržajem ukazuju da je žena-muslimanka dosta rano uzela učešća u izgradnji zajednice i rješavanju njenih problema.

Ibn Kutejba je samo jedan od brojnih svjedoka njenih takvih napora. Jedan kasniji autor, Iračanin Jasin b. Hajrullah el-'Umeri (1774-1816), piše djelo o historiji žena, uglavnom muslimanki pod naslovom „Er-Revdatu l-fejha fi tevarih n-nisa“ (Prostrana bašča u povijesti žena)⁹ Redža' M. es-Samerrai u obradi ovog el-'Umerijevog djela navodi još devedeset dva samostalna djela o ženi, napisana u klasičnom periodu islama.¹⁰ Ovom treba dodati još nebrojenu drugu literaturu tog i kasnijeg vremena, koja se manje ili više, u kontekstu drugih tema dotiče i žene i njenog svijeta.

U klasičnom razdoblju islama žena je imala mnogo više sreće u svom obrazovanju, nego u periodu dekadence (XIII-XIX st.). Istina ovo obrazovanje je više sticala u krugu porodice, rodbine i prijatelja, nego u školskim ustanovama, jer je općenito društvo bilo na višem kulturnom nivou.¹¹

Uviđajući štetnost opće društvene zaostalosti i na jedinku, kulturni i javni radnici, u islamskom svijetu, poput šej Muhammed Abduhua, Kasim Emina i drugih zalagali su se za podizanje kulturnog nivoa zajednice u cjelini, kako bi se i položaj žene u njoj poboljšao.

4 Beck, L. And Kedie, N., *Women in the Muslim World* (Žena u muslimanskom svijetu), Harvard University, Cambridge, 1979 str. 1-28.

5 Ibid. Str 1-5.

6 Kur'an, en-Nisa, 2-4, 15, 19, 34, en-Nur 2, 6, 26, et-Tevba, 1-6, et-Tahrim, 1-5, el-Bekare, 222, 226, 228, 241 Yusuf, 28, el-Ahzab, 28-34.

7 Zbirke hadisa El-Buhari, El-Muslim i druge.

8 El-Džeziri, A., *Kitabu l-fikh ala-l-mezahib l-erbe'a*, I-IV, Kairo (?) naročito IV svezak.

9 El-Umeri, J. H., *er-Revdatu l-fejha fi tavarih n-nisa*, Daru l-Džumhurija, Bagdad, 1966.

10 Ibid str. 26-33.

11 Šelebi, A. *Tarihu t-terbije el-islamiye*, en-Nahda, Kairo 1966, str. 329-350

O neophodnosti uzajamnog i istovremenog rada na obrazovanju društva i žene, uvažavajući njene psiho-fizičke sposobnosti s jedne strane i tradicionalne vrijednosti islamskog društva, s druge strane sirijski alim dr. M. Siba'i ironično primjećuje „Neuka i zaostala muslimanka, kao majka, rađaće i odgajati djecu kao što je i ona.“¹²

Određene struje i kretanja ka reformama u društveno-kulturnom životu muslimanske sredine, početkom XX stoljeća u islamskim zemljama, preko Turske (Kemal Atatürk i dr.), zahvatila su i naše muslimane pa se i među njima počelo pisati i govoriti o položaju žene (na stranicama i tribini „Gajreta“ i dr.).

Izvjestan početak napretka, u ovom pogledu, osjetio se većim prisustvom ženske djece u mektebi-ibtidaijama, narodnim osnovnim, srednjim i stručnim školama.

Išlo je relativno sporo iz subjektivnih slabosti (jake privrženosti tradicionalnim metodama obrazovanja i bojazni od novog) i objektivnih teškoća (razni pritisci i strah od asimilacije) u vremenu bremenitom klasnim i nacionalnim protivrječnostima, koje je na ovim prostorima obilno koristila austro-ugarska uprava (u BiH) i starojugoslavenski režim, ali se ipak kretalo ka boljem. Na ovom polju dosta je pomogla, makar malobrojna, muslimanska naprednija inteligencija i dalekovidnija ulema na čelu sa reis-ul-ulemom Muhamed Džemaluddinom Čauševićem.

Revolucionarno doba, borba za oslobođenje zemlje, a kasnije i njenu izgradnju, i razvoj novog socijalističkog društva, ubrzat će proces emancipacije jugoslavenske žene općenito, pa i muslimanke u njemu.

Na polju opšteg obrazovanja muslimanke krenulo se krupnim koracima naprijed, mada ne bez teškoća. U ovaj proces ući će i njeno islamsko-vjersko vaspitanje kao dijela slobodne aktivnosti i rada Islamske zajednice kod nas. Ovo se ostvaruje uspješno uz pomoć institucija IZ (vjerska pouka u džamijama, medresama i Islamskom teološkom fakultetu u Sarajevu) preko podmlađenog ulemanskog kadra, među kojim aktivno radi i izvjestan broj žena (bule, mualime, nastavnice medrese), štampe i edicija. Proces je u toku, a perspektive širokih mogućnosti su tu, ostaje da svako od nas da svoj doprinos u ovom, a sama muslimanka za sebe najviše.

12 Siba'I M., el-Mer'etu bejne-l-fikhi ve l-kanuni, Damask, 1962 str 165-166

Prilog 14

SIDDIKI, MUHAMMED ZUBEJR

UČEŠĆE ŽENA U PRENOŠENJU I OČUVANJU HADISA I HADISKE LITERATURE
ISLAMSKA MISAO

VOL. VIII, BR. 94, STR. 22-26

1986.

*Rad koji objavljujemo preuzet je iz studije pakistanskog znanstvenika Muhameda Zubejra Siddikija **Hadith Literature - Its origin, development, special features and criticism** (Calcutta University, 1961), dobro poznate suvremenim istraživačima Poslanikova hadisa. Pored ovoga djela, koje je isključivo pisano za zapadno čitateljstvo, a za koje suvremeni istraživač Muhammedova, alejhi-s-selam, hadisa prof. M. 'Azami ustvrđuje da je jedino ozbiljno djelo iz područja hadisa napisano na evropskim jezicima (Studies in Hadith Methodology and Literature, Indianapolis 1977), Siddiki je na engleski jezik preveo i izuzetno korisnim komentarom popratio Muslimov **Sahih**.*

Knjiga je višestruko značajna i korisna, jer obuhvata gotovo sva važnija pitanja iz historije i teorije Poslanikova hadisa i hadiskih znanosti. Sretni smo što, iako sa velikim zakašnjenjem, čitateljstvu možemo ponuditi barem jedan tekst iz njegove studije. Za ovaj rad smo se odlučili poglavito iz dva razloga: zbog toga što se na našem jeziku dosada nije pojavio niti ijedan rad koji pokreće ova pitanja, te zbog toga što nam u znatnijoj mjeri otkriva izvorni odnos muslimanke prema nauci.

Rijetke su znanosti u čijem razvoju i usavršavanju su žene, zajedno sa muškarcima, uzimale ozbiljnoga učešća. Hadiska znanost je izuzetak u ovome pogledu. Još u ranoj historiji islama, žene muhaddise (tradicionistkinje) su igrale veoma važnu ulogu u prenošenju i čuvanju Poslanikova hadisa; uz to, one su u svim etapama razvoja hadiske literature pokazivale, s obzirom na hadis, ozbiljno interesovanje. U svim etapama njegove historije živjele su mnogobrojne muhaddise (žene – stručnjaci iz oblasti hadisa i hadiskih znanosti) prema kojima su se njihova mnogo poznatija subraća odnosili sa poštovanjem i respektom. Kraća biografska informacija o mnogim muhaddisama može se pronaći u mnogobrojnim djelima koja obrađuju prenosioc Muhammedova, alejhi-s-selam, hadisa (es a 'er-ridžal); preciznije kazano, u posljednjim poglavljima tih djela, koja općenito tretiraju žene i njihov angažman na prenošenju hadisa.

U vremenu Muhammeda, alejhi-s-selam, mnoge žene su bile ne samo uzrok razvoja mnogobrojnih hadisa nego i poglaviti instrument u prenošenju predaja svojoj vjerskoj subraći. Nakon njegove smrti, mnoge žene — ashabi, napose njegove žene, bile su smatrane važnim i nezaobilaznim izvorima saznanja hadisa. Otuda su one organizirano pristupale podučavanju hadisima svih zainteresiranih muslimana, otvarajući im na taj način bogatu riznicu znanja

koju su stekle družeći se sa svojim predragim Poslanikom. Imena Hafse, Umi Habibe, Mej-mune, Umme Saleme i Aiše poznata su svakome istraživaču hadisa, kao imena najranijih prenosilaca hadisa¹. Posebice je Aiša bila jedna od najmarkantnijih figura u cjelokupnoj historiji hadiske literature, ne samo kao jedna od najranijih žena — prenosilaca hadisa, nego i kao najbrižljiviji njihov interpretator². I u periodu tabiina žene će, takođe, zauzimati istaknuto mjesto među prenosiocima hadisa. Hafsa, kćerka Ibni Sirina,³ mlađa Ummu Derda' i Amra, kćerka Abdurrahmanova, samo su neke muhaddise iz ovoga perioda. Interesantno je pripomenuti da je Ijas b. Muavija, znameniti hadiski autoritet svojega vremena, i uz to stručnjak potvrđenih mogućnosti i znanja, preferirao Umm derda' nad svim muhaddisima toga perioda, uključujući tu i proslavljene autoritete kao što su El-Hasan i Ibn Sirin⁴. Na drugoj strani, Amru su ubrajali među velike autoritete s obzirom na činjenicu da je svoje hadise prenijela od glasovite Aiše. Jednoga od njenih studenata Ebu Bekra b. Hazma, proslavljenoga stručnjaka Medine, halifa Omer b. Abdulaziz je odredio da registruje sve hadise koje je ona poznavala⁵. Nakon njih, Abida el-Medenija, Abda, kćerka Bišrova, Ummu Omer el-Sekafi, Zejneba, unuka Alija b. Abdullaha b. Abbasa, Nefisa, kćerka Hasan b. Zijada i nekoliko drugih žena bile su veoma angažirane na pravcu podučavanja hadisom. Neke od njih, bilo da su potjecale iz nižih ili viših društvenih slojeva, takođe su stekle temeljit uvid u predmet hadisa. Primjerice, Abida robinja Muhammeda b. Jezida saznala je veliki broj hadisa preko hadiskih stručnjaka Medine. Muhammed ju je bio dao Habibu Dahunu, poznatome prenosiocu iz Španije, prigodom njegova dolaska na hadž. Ovaj je bio neobično impresioniran njenim poznavanjem hadisa, te ju je stoga oženio i sa sobom poveo u Španiju. Ima mišljenja prema kojima je ona prenijela deset hiljada hadisa na temelju autoriteta svojih medinskih učitelja⁶. S druge strane, Zejneba (umrla 142/ 759), kćerka Sulejmanova, pripadala je aristokratskome društvenome sloju. Njen otac, budući je bio rođak El-Sefaha utemeljitelja abasijske dinastije, obavljao je guvernersku funkciju u Basri, Omanu i Bahrejnu, za vrijeme hilafeta El-Mensura⁷. I Zejneba koja je, takođe, bila vrstan poznavalac hadisa, bila je glasovita *muhaddisa svoga vremena; prenijela je hadise nekolicini važnih i glasovitih muhaddisa*⁸. Angažiranje žena, zajedno sa muškarcima, u njegovanju Poslanikova hadisa, kontinuirano se odvijalo kroz cijelu njegovu historiju. Svi značajniji kompilatori hadisa, od njegove najranije historije, preuzimali su hadise od svojih žena — šejhova. Svaka važnija zbirka hadisa sadržavala je imena mnogih žena, koje su bile neposredni autoriteti autora. Poslije sakupljanja mnogobrojnih zbirki hadisa, žene—prenosioci su stekle vrlo temeljit uvid u ove zbirke, te su tim zbirkama poučavale veći broj studenata (muškaraca kao i žena), čak su i mnogi poznati muhaddisi slušali njihova predavanja, obezbjeđujući na taj način sebi svjedodžbe.

U četvrtome stoljeću su Fatima, kćerka Abdurahmana, poznatija kao Sufija (mistik) zbog njene odjeće i samo — poricanja; Fatima, unuka Ebu Davuda (autora dobro poznate zbirke hadisa Sunen); Amat el-Vahida (umrla 377/987), kćerka El-Muhamilija; Umm el-Feth Amat el-Salim (390/999) kćerka sudije Ebu Bekra Ahmeda (umro 350/961); Džumua, kćerka Ahmedova, i mnoge druge žene, stekle temeljit uvid u hadise, i kao takve držale su predavanja iz oblasti hadisa koja su posjećivali mnogobrojni dobri studenti⁹. U V i VI stoljeću (h) nekoliko žena je steklo reputaciju stručnjaka iz hadisa. Tako, primjerice, Fatima, kćerka pozna-

toga mistika Hasana b. Alija el-Dakkaka, i žena poznatoga muslimanskoga učenjaka Ebu el-Kasima el-Kušejrija, bila je poznata ne samo po izvanrednoj upućenosti u područje kaligrafije nego i po temeljitom poznavanju hadisa, kao i upotrebi isnada visokoga stepena u njihovom prenošenju¹⁰. Kerima el-Mervezija (463/1070), kćerka Ahmedova, bila je smatrana najboljim autoritetom za Buharijev Sahih u svome vremenu. S tim u vezi, Ebu Zerr iz Hirata, jedan od najučenijih muhaddisa svoga vremena, pridavao je veliku važnost njenome autoritetu, te je otuda savjetovao one koji se bave izučavanjem hadisa da Buharijev Sahih čitaju pred njom, budući je ona tu zbirku primila preko isnada Hajseme. Kao velika muhaddisa, ona je saopćila hadise nekolicini veoma istaknutih muslimanskih pobožnjaka¹¹. Zapravo, piše Golcier, njeno ime se pojavljuje sa zapanjujućom učestalošću u idžazama (diplomama koje se izdaju studentima hadisa), zbog pripovijedanja teksta Buharijeva Sahiha¹². To se najbolje pokazuje u idžazi Ebu el-Mehasina; u njoj stoji da je sa njom Buharijevu zbirku hadisa iščitao Hatib el-Bagdadi, poznati biograf čuvenih ljudi Bagdada¹³ i Humejdi (428/488), poznati andaluški stručnjak hadisa¹⁴.

Pored Kerime, naglašava Golcier, i mnoge druge muhaddise zauzimaju istaknuto mjesto u historiji prenošenja Sahiha¹⁵. Među ženama prenosiocima sadržaja Buharijeva Sahiha posebno su se istakle Fatima (539/1144), kćerka Muhammedova; Šuhda (574/1178), kćerka Ahmeda b. el-Feradža; Sit el-Vuzara' (716/1316), kćerka Omerova¹⁶. Fatima je Buharijev Sahih prenosila oslanjajući se na autoritet velikoga muhaddisa Seida el-Ajjara; zbog toga su joj hadiski stručnjaci dali naziv *Musnidah Isbahan* (velikoga hadiskoga autoriteta Isfahana). Šuhda je bila proslavljeni kaligraf, a istovremeno je važila kao hadiski stručnjak velike reputacije. Njeni biografi su je opisali kao »kaligrafa, velikoga autoriteta u hadisu i ponosom žena«. Njen djed je bio poznati trgovac iglama, otuda je bio poznat kao El- Ibri. S druge strane, njen otac Ebu Nasr (506/1112), ozbiljno se interesirao i proučavao hadis kod nekoliko izvanrednih učenjaka iz hadiske oblasti¹⁷. Svojoj kćerki je dao solidno obrazovanje u domeni tradicije (koju je ona takode studirala i kod mnogih kompetentnih učitelja potvrđene reputacije), i dao ju je udati za Alija b. Muhammeda, istaknutu ličnost toga vremena. Alija je imao nešto literarnoga dara, kasnije postaje dobrim sudrugom halife El-Muktefija; on je osnovao neku vrstu medrese i tekiju, ostavivši pri njima velike zadužbine. Njegova žena Šuhda je, takode, stekla afirmaciju izvanrednoga stručnjaka iz hadisa, a posebno je bila zapažena s obzirom na korištenje isnada visokoga stepena¹⁸. Njena predavanja o Sahihu i drugim djelima hadiske literature bila su posjećivana od strane većega broja studenata; štaviše, zbog njene ogromne reputacije, neki ljudi, čak i oni koji su bili poznati kao lažljivci, zahtijevali su da budu njeni učenici¹⁹. Nadalje, Sit el-Vuzara' je bila poznata kao musnida svoga vremena, kao takva je držala predavanja iz Buharijeva Sahiha i drugih hadiskih djela u Egiptu i Damasku²⁰. Predavanja o Buharijevu Sahihu takode je držala Ummu el-Hajar Amat el-Halik (811 — 1408), koja je bila posljednji veliki autoritet hidžaske škole²¹. Aiša, kćerka Abdul-Hadida, takode je držala predavanja o Buharijevu Sahihu²².

Studiranjem idžaza (diploma) stručnjaka hadisa, radova iz oblasti prenosilaca hadisa (esma-er-ridžal) i hadiskih rukopisnih djela, nesumnjivo će pokazati da su muhaddise različitih perioda svoje studente upućivale ne samo u Buharijev Sahih, nego i u mnoge druge radove

iz ove oblasti. Tako su, primjerice, Ummu el-Hajar Fatimah (532/1137), kćerka Alijeva, i Fatima el-Šahrurizija, držale predavanja iz Muslimova Sahiha²³. S druge strane, Fatima el-Dževzdanija (524/1129) pripovijedala je sadržaj triju Taberanijevih Muđžema.²⁴ Zejneba el-Harran (688/1289), čija predavanja iz hadisa su bila svojevrsna atrakcija za veliki broj slušalaca, prezentirala im je sadržaj Hanbelova Musneda, poznate hadiske zbirke²⁵. Tako je, primjerice, Džuvejrija (783/1381), kćerka Omerova, i Zejneba, kćerka Ahmeda b. Omera, koja je poduzimala duga i teška putovanja u potrazi za hadisima i koja je držala predavanja iz hadisa u Egiptu i Medini, svojim slušaocima su prezentirale sadržaj Darimijeve i Abdu b. Humejdove zbirke hadisa; s tim u vezi treba napomenuti da su studenti dolazili iz dalekih krajeva samo da bi prisustvovali njihovim predavanjima²⁶. Interesantno je takođe istaći da je Zejneba (740/1330), kćerka Ahmedova (poznatija kao Kamal) stekla „kamilji tovar“ diploma, i da je držala predavanja iz Ebu Hanifinog Musneda, Tirmizijevoga Šemaila i Tahavijevoga Šerh Me'ani el-eser-a (posljednje djelo je prezentirala skupa sa muhaddisom Adžibom, kćerkom Ebu Bekra)²⁷. Na njenome autoritetu je osnovana, veli Golcier, „autentičnost *Gotha manu-skripta*...“, u kojem se pojavljuju imena mnogih drugih žena koje su izučavale hadis²⁸. Od nje, kao i od drugih žena, veliki putopisac Ibni Betuta, učio je hadise za vrijeme svoga boravka u Damasku²⁹. Poznati biograf proslavljenih ljudi Damaska Ibni el-Asakir (koji je instrukcije iz hadisa primao više od 1.200 ljudi i 80 žena) dobio je diplomu za podučavanje hadisima iz Malikova Muwetaa³⁰. Dželaludin Sujuti je studirao Šafijevu Risalu pred Hadžerom, kćerkom Muhammedovom³¹. Atif ed-Din Džunejd, hadiski stručnjak u VI - II stoljeću (h), izučavao je Darimijev Sunen pred Fatimom, kćerkom Ahmeda b. Kasima³².

I u VII stoljeću (h) mnoge žene su takođe, bile poznate kao učiteljice hadisa. Neke od njih smo već pomenuli. Ovdje ćemo navesti samo neke koje uopće nismo pomenuli, primjerice Zejneba bint el-Šari (524/1129), Kerima (641/1218), Safija, kćerka Abdul-Vehaba i Zejneba, kćerka El-Mekijeva.

Zejneba bint el-Šari je hadis izučavala pred nekoliko važnih hadiskih stručnjaka, s druge strane hadisom je osobno poučavala mnoge studente, od kojih su neki stekli reputaciju učenih ljudi, npr., Ibni Halikan, autor dobro poznatoga biografskoga rječnika Vefajatul A'jan³³. Kerimu su biografi predstavljali autoritetom Sirije (musnidat el-Šam). Držala je predavanja iz mnogih hadiskih zbirki i to na temelju autoriteta različitih hadiskih stručnjaka³⁴. Zejneba, kćerka El Mekijeva, dobila je titulu muhaddise, i oko nje su se skupljali mnogi studenti u namjeri da prisustvuju njenim instruktivnim predavanjima.

Osmo i IX stoljeće su bili iznimno bogati ženama-učiteljicama hadisa (muhaddise). Veći broj njih iz VIII stoljeća spomenuo je Ibni Hadžer el-Askalani u svome biografskom rječniku eminentnih ljudi i žena ovoga perioda El-Durer el-Kamineh (na kojem je poglavito utemeljeno šest Ibni Imadovih knjiga Šezarat el-Zehab, obimni biografski rječnik istaknutih hadiskih učenjaka od I do X stoljeća, po (hidžri). Različiti rukopisi djela Durer bili su sačuvani u raznim bibliotekama kako na Istoku, tako i na Zapadu; djelo je inače publicirano od strane Dairetul me'arif el-islamijeh, Hajderabad (Indija). U ovome djelu Ibni Hadžer je iznio kraće biografske podatke 170 istaknutih žena VIII stoljeća, veći broj njih bile su muhaddise, a sa mnogima od njih autor djela je izučavao hadis. Golcier je velikom broju žena posvetio svo-

je raznolike radove³⁵. Neke od njih su bile priznate najboljim hadiskim stručnjacima svoga vremena. Primjerice, Džuvejrija, o kojoj smo već govorili, studirala je mnoga hadiska djela pred glasovitim hadiskim stručnjacima svoga vremena. Dakako da se ovdje misli i na žene i na muškarce. Stičući zvanje stručnjaka iz ove oblasti, ona je držala predavanja svojim studentima. Neki od mnogih učitelja, kaže Ibni Hadžer, „i mnogih mojih suvremenika prisustvovali su njenim predavanjima³⁶. Aiša, kćerka Abdul-Hadija, kod koje je Ibni Hadžer učio hadis dosta vremena, bila je smatrana najboljim hadiskim stručnjakom svoga vremena. Veliki broj studenata poduzimao je duga putovanja u namjeri da prisustvuje njenim predavanjima³⁷. Sitt el-'Arab (760/1358) bila je učitelj dobro poznatih učenjaka El-Irakija (724/1341) i El-Hejsemija, kao i mnogim drugima koji su dobar dio svoga znanja stekli od nje. Njen student Itaki dao joj je i svoga sina poradi instrukcija³⁸. Dekika (746/1345), kćerka Muršidova, koja je bila smatrana hadiskim učenjakom, uzimala je instrukcije od većega broja žena (muhaddisa). Jedna od njenih učiteljica bila je Ahmedova kćerka, o kojoj smo već govorili. Mnoge druge hadiske stručnjake iz VIII stoljeća pripomenuli su Ibni Hadžer i Imaduddin, čiji radovi su od velike koristi za one koji se žele ovim predmetom temeljitije baviti.

Što se tiče muhaddisa iz IX stoljeća (h), treba kazati da je mnoge od njih istakao Muhammed b. Abdurrahman el-Sehavi (830/1427) u svome djelu *El-Dav'el-Lami*, u kojem je prezentirao biografske podatke eminentnih ličnosti toga perioda. Ovo pitanje je bio ukratko izložio Abdusselam i Omer b. Šemma'³⁹ a neispravan manuskript ovoga posljednjega sačuvan je u O. P. biblioteci Patne⁴⁰. I Abdulaziz b. Omer b. Fahd (812/1409) je takođe, u svome djelu Mu'džemul šujuh (napisao ga je 861. godine, po hidžri, i prezentirao podatke više od 110 hadiskih učenjaka, inače svojih učitelja), pomenao više od 130 muhaddisa koje su živjele u tome vremenu i pred kojima je on izučavao hadis⁴¹. Sve one su stekle reputaciju hadiskih stručnjaka. Neke od njih smatrane su najpriznatijim hadiskim učenjacima svoga vremena, dok su neki njihovi studenti bili uvrštavani među najpriznatije čuvare hadisa u narednoj generaciji. Ummihana Merjem (778/1376), kćerka Fahrudina Muhammeda je, primjerice, još u djetinjstvu postala hafiza Kur'ana, stekla obrazovanje iz mnogih islamskih znanosti koje su bile aktuelne u tom vremenu, a hadis je studirala pred najboljim hadiskim stručnjacima Meke i Kaira toga perioda. Bila je proslavljena svojim kaligrafskim umijećem, vladanjem arapskim jezikom, prirodnom nadarenošću za poezijom i stručnošću iz oblasti hadisa. Posebno je bila zapažena zbog svoje velike pobožnosti i striktnoga izvršavanja svih propisanih obaveza. Veoma često je postila, a hadž je obavila trinaest puta. Njen sin, koji je bio glasoviti učenjak X stoljeća, imao je velikoga poštovanja prema njoj, te ju je zbog toga konstantno pratio i njegovao posljednjih godina njenoga života. Redovito je držala predavanja iz hadisa i davala diplome (idžaze) svojim studentima. Ibn Fahd je pred njom prostudirao veći broj djela iz ove oblasti⁴². Be'i Hatun (864/1459), kćerka Ebu Hasana, izučavala je hadise kod Ebu Bekra el-Mizzija (starijega i mlađega) i kod većine drugih hadiskih autoriteta. Kao rezultat takvoga angažmana su mnogobrojne stečene diplome na osnovu kojih je ona kasnije držala predavanja iz hadisa u Siriji i Egiptu. Za nju se kaže da je bila zaljubljena u učiteljski poziv⁴³. Aiša, kćerka Ibrahimova (općenito poznata kao Ibnat eš-Šara'ih), dobar dio hadisa je naučila u Damasku, Kairu i drugim centrima. Držala je predavanja iz ove oblasti koja su posjećivali i mnogi poznati učenja-

ci⁴⁴. Ummulhajr Se'ida iz Meke (850/1446) uzimala je instrukcije iz hadisa od mnogobrojnih autoriteta iz dalekih krajeva, čime je stekla reputaciju hadiskoga stručnjaka i autoriteta⁴⁵.

Na osnovu raspoloživih izvora iz ove oblasti da se zaključiti da se interesovanje žena za hadise od X stoljeća (h) znatno smanjuje. Da je to tako dovoljno će biti da se kaže da djela Nur es-Safir 'Ajdarusija, Hulasat el-Ahbar El-Muhibija i Es-Suhubul-Vabileh Muhammeda Abdullaha Nedždija (biografski rječnici najeminentnijih ljudi X, XI i XII, po hidžri), jedva obuhvataju imena više od desetine istaknutih muhaddisa. S tim u vezi bi bilo pogrešno tvrditi da su se od tog perioda žene sasvim prestale interesirati za ovu oblast. Neke muhaddise, koje su stekle reputaciju u IX stoljeću, živjele su sve do prve četvrtine X stoljeća, nastavljajući rad na afirmiranju hadisa. Esma (904/1498), kćerka Kemaluddina Musaa, imala je velikoga utjecaja na sultane i njihove činovnike, kojima je često davala određene preporuke koje su ovi usvajali. Držala je predavanja iz hadisa i poučavale je mnoge žene različitim islamskim znanostima⁴⁶. Aiša (906/1500), kćerka Muhammeda b. Ahmeda i supruge Muslihuddina (suca), poučavala je hadisima mnoge studente, uključujući tu i Ibni Tuluna (890/955-1485/1514). Kasnije je bila postavljena za profesora na islamskoj visokoj školi Sahibijji u Damasku⁴⁷. Fatima (925/1519), kćerka Jusufova iz Alepa, bila je poznata kao jedan od vrsnih učenjaka svoga vremena⁴⁸. Interesantno je napomenuti da je Ummulhajr dala diplomu za podučavanje hadisom jednome hadžiji (hodočasniku Meke) 938/1531, godine⁴⁹.

Posljednja važna nama poznata muhaddisa bila je Fatima el-Fudajlija, koja je takođe bila poznata kao eš-šejha el-fudajlija. Rođena je pred kraj XII stoljeća, stekla je veliki ugled u oblasti kaligrafije i drugih islamskih znanosti. Prepisala je i kompilirala veliki broj knjiga. Posebni interes je gajila za hadis, s tim u vezi proučila je mnoga djela iz ove oblasti, na osnovu čega je dobila diplome od mnogobrojnih učenjaka stičući reputaciju poznatoga hadiskoga autoriteta. Negdje pred kraj svoga života odlazi u Meku, gdje se definitivno nastanjuje i osniva veliku javnu biblioteku. U Meki je privukla mnoge eminentne stručnjake koji su posjećivali njena predavanja i koji su od nje dobili diplome. Među njima posebno se spominju šejh Omer el-Hanefi i šejh Muhammed Salih eš-Šafi'i. Umrle je 1247/1831. godine⁵⁰. Ovi poštteni učitelji islama, kako se to može zapaziti iz onoga što je već rečeno, svoje aktivnosti nisu reducirali na osobno obrazovanje ili na privatno podučavanje hadisom određenog broja pojedinaca, dapače, uzimali su kao svoja mjesta bilo kao studenti ili učitelji u javnim edukativnim institucijama, skupa sa svojom subraćom. Oni su ponajprije pohađali predavanja mnogih znamenitih hadiskih autoriteta, da bi na koncu sve ono što su od njih naučili prenosili na svoje studente. Završne stranice mnogih rukopisa koji se još uvijek čuvaju u mnogim bibliotekama, opisuju ih kao studente koji posjećuju predavanja, a takođe, i kao učitelje koji drže predavanja svojim studentima. Potvrda koja se pominje na str. 238-40. Ibni Buhuijeve knjige *Miškat me'al-Tahridž* pokazuje da je veliki broj žena redovito pohađalo kurseve od jedanaest časova, koji su bili održavani u prostranoj dvorani velike Omerove džamije u Damasku; prostoriji u kojoj je bilo više od pet stotina studenata⁵¹. Druga potvrda na str. 40 istoga rukopisa ukazuje na činjenicu da su mnoge studentice (čija su imena takođe pomenuta) posjećivale drugi kurs u trajanju od šest časova o određenim hadiskim zbirkama, a koji je vodio Ibn el-Sejrefi u razredu koji se sastojao više od dvije stotine studenata u Alepu 736/1336 godine⁵². I potvrda na str.

250 istoga rukopisa pokazuje da je proslavljena muhaddisa Ummu Abdullah, držala kurs od pet časova o nekoj hadiskoj zbirci, u razredu u kojem je bilo više od pedeset studenata, uključujući i muškarce i žene, u Damasku 837/1433 god⁵³. Različite bilješke na rukopisu djela Kitab ul-Kifaje od Hatiba el-Bagdadija, kao i kolekcije različitih rasprava o hadisu, pokazuju da su Neima, kćerka Alijeva, Ummu Ahmed Zejneb, kćerka Mekkijsa, i druge muhaddise držale predavanja o jednoj ili drugoj knjizi, pokatkada nezavisno, a pokatkada skupa, sa nekim uglednim muhaddisima, u nekim značajnim edukativnim institucijama poput medrese Azizije i medrese Dijaije. Određenije, držale su časove zainteresiranim studentima. Neke od predavanja je posjećivao i Ahmed, sin poznatoga vojskovođe Salahuddina. Ovo su bili samo neki primjeri angažmana žena u smislu kultiviranja hadisa i hadiske literature⁵⁴.

S engleskoga, Adnan Silajdžić

Bilješke:

1. Tako je primjerice, Hafsa prenijela 60, Ummu, Habiba 65, Mejmuna 76 i Ummu Selma 378 hadisa.
2. H. Aiša je prenijela 2210 hadisa
3. Muhammad Ibn Sa'd, *Kitab al-Tabaqat al-Kabir*, Leiden, 1904-18.
4. Jalal al-Din al-Suyuti, *Tadrib al-Rawi*, Egypt, 1307. po h.
5. Muhammad Ibn Sa'd, *Kitab al-Tabaqat al-Kabir*, Leiden, 1904-18.
6. Ahmad al-Maghribi, *Nafh al-Tib*, Kairo, 1302. po h. str. 96.
7. Ferdinand Wustenfelf, *Genealogische Tabellen der Arabischen Stamme und Familien*, Göttingen, 1852, str. 430.
8. Abu Bakr Ahmad b. Ali al-Khatib al-Baghdadi, *Tarikh al-Baghdad*, Kairo, 1349., XIV, str. 434.
9. Ibid.
10. Abu al-Fida ibn 'Imad al-Hanbali, Shadharat al-Dhahab, Kairo, 1351., V, str. 48; Wa-fayat al-'Ayan, Gottingen, 1835, br. 413. Fatima je umrla 480/1087.
11. Ahmad al-Maghribi, *ob. cit.* I, str. 876.
12. Ignaz Goldziher, *Muhammedanische Studien*, Halle, 1889., II, str. 405.
13. Abu 'Abd Allah Yaqut, *Mu'jam al-Udaba*, London, 1923., I, 247.
14. *Catalogue of the Arabic and Persian Manuscripts in the Oriental Public Library at Banki-pore*, Patna, 1920., V, I, str. 98.
15. Ignaz Goldziher, *op cit.*, str. 405.
16. Ibn 'Imad al-Hanbali, *op. cit.*, IV, 123, 248.
17. Ibn al-Athir, *Tarikh al-Kamil*, Kairo, 1301., X, 346.
18. Ibn Khallikhan, *op. cit.*, br. 295.
19. Ignaz Goldziher, *op. cit.*, ir, 406.
20. Al-Hanbali, *op. cit.*, VI, 40.
21. Ibid., VIII, 14.
22. Jamal al-Din al-Maliki, *Kitab al-Imdad*, Hyderabad, 1327, 36.

23. Al-Hanbali, op. cit., IV, 100.
24. Al-Maliki, op. cit., 16.
25. KU, 28
26. Al-Hanbali, op. cit., VI, 56.
27. Ibid., 126
28. Goldziher, op. cit., str. 407.
29. *Voyages d'Ibn Batoutah, izdanje C. Defremery*, Paris, 1843, str. 253.
30. Al-Yaqut, op. cit., V, 140.
31. Ibid., 17.
32. Catalogue of the Arabic V, 1, str. 175.
33. Ibn Khallikhan, op. cit., br. 250.
34. Al-Hanbali, op. cit., V, 212, 404.
35. Goldziher, op. cit., II, 406.
36. Al-Asqalani, *al-Durar al-Kaminah*, Hyderabad, 1348., br. 1472.
37. Al-Hanbali, op. cit., VII, 120.
38. Ibid., VI, 208.
39. Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Litteratur*, Leiden, 1937. 2, str. 34.
40. Catalogue of..... XII, br. 727.
41. Ibid.
42. Al-Shakhawi, *al-Dau'al-Lami*, Kairo, 1353., XII, br. 980.
43. Ibid., br. 58
44. Ibid., br. 450.
45. Ibid., br. 901.
46. Al-Aydarusi, *Ta 'rikk al-Nur al-Safir 'an Akhbar al-Qarn al-Ashir*, Bagdad, 1353., 49.
47. Ebi Tahir, *Ta 'rikk Baghdad*, Leipizig, 1908, vidi, Catalogue..., XII, br. 665.
48. Ibid.
49. Goldziher, op. cit., II, 407.
50. *Al-Shub al-Wabilah*, vidi, Catalogue..., XII, br. 785.
51. Vidi ilustraciju br. 3 (I).
52. Ibid., br. 3 (II)
53. Catalogue..., V, 2, str. 54.
54. Ibid., V, 2, str. 155-159, 180-208. Biblioteka posjeduje i mnoge druge rijetke literarne dragulje neprocjenjive vrijednosti. Biblioteka sahirijja posjeduje nekoliko manuskripata koje su prepisale žene. Vidi, 'Abd al-'Aziz al-Maymanisov rad (str. 1-14) u *al-Mabahith al-Ilmiyah*, Dairat al-Maarif, Hyderabad, 1358 po h.

Prilog 16**ŠUKRIĆ, NIJAZ****ODLIKOVANJE ZA MUALLIMU OD PRIJE STOTINU GODINA
MUALLIM****VOL. II, BR. 12, STR. 25.****1991.**

O tradicionalnoj aktivnoj prisutnosti muslimanke, u skoro svim sferama života, na našim prostorima, govore nam pisani i usmeni izvori. Brojne vakufname (zakladnice) svjedoče o vakufskim dobrima muslimanki kao: supruge, kćeri, sestara, majki, itd. Isto to nalazimo i u sudskim sidžilima i drugim dokumentima, kao prepisanim knjigama i zapisima na njima. Usmena tradicija (lirska pjesma, sevdalinka, balada i si) govori o knjizi koju pišu i šalju, o mejtefu koji pohađaju, o levhama koje vezu na derdefu, o suzama koje liju, dovama, ilahijama, salavatima i tekbirima, koje uče dok ispraćaju voljene na put, vojnu, po završetku hatmi, nad bešikom djeteta, ili kad to dijete prate u školu itd. Stari muslimanski hroničari Bašeskija, Muvekkit i drugi govore o tome da žensku djecu nisu podučavali samo hodže (muallimi), nego i žene muallime u Bosni poznate kao bule, a u Hercegovini kao hōdže. Je li to bila puka formalnost, ili se proces odgoja i obrazovanja muslimanki odvijao ozbiljno i sa ljubavlju?

Dio odgovora nude nam dokumenti napisani prije skoro stotinu godina u bosanskom gradiću Rogatici, a čuvaju se u Arhivu SRBiH u Sarajevu (Fond Zemaljske vlade, S-31-2/10 br. 34498/1903). Njihovim sadržajem odlikuje se, od strane Nj.C. K. Visočanstva Franje Josipa I, muallima Uzejfa-hanuma Jamaković za svoj četrdesetogodišnji predan prosvjetni rad u mektebu.

Hronološki sadržaj dokumenata pokazuje slijedeće:

1. „Općinski ured u Rogatici upućuje Kotarskom uredu u Sarajevu 26. januara 1903. godine pismo slijedećeg sadržaja: „Po nalogu tog slavnog ureda od 16. januara 1903. god. br. 332 potpisati ured da Uzejfa-hanuma Jamaković preko 40 godina kao hodžinica u ženskom mektebu služi na zadovoljstvo ukupnog građanstva u Rogatici. Ista se vrlo lijepo ponaša, a u materijalnom stanju je sasvim hrđava...” (potcrtao N.Š.)
2. „19. februara 1903. god. gradonačelnik Rogatice h. Ahmed-beg Bukvica predložio je Uzejfa-hanumu Jamaković za odlikovanje, uz zapisničko svjedočanstvo h. Eminage Eminagića (72 god.) i Selim-bega Brankovića (68 god.) iz Rogatice, koji su posvjedočili da znaju Zejfa-hanumu Jamaković da preko četrdeset godina podučava žensku djecu u mektebu i da je podučavala i njihove kćeri.“
3. „22 maja 1903. godine u Rogatici je izdata potvrda — u — „Vidu jedne počastne kolajne

za četrdeset godišnje vjerno službovanje, kojim je niže potpisana (Uzejfa Jamaković, N.Š.) danas od kotarskog ureda u Rogatici doista primila“.

O tome ko je bila Uzejfa-hanuma Jamaković, nažalost, osim šturih podataka iz dokumenata Arhiva, nemamo. A, iz njih se vidi da je bila već u godinama, dok naziv hodžinca upućuje da ga je dobila ili udajom za hodžu, ili da je u Rogatici u to vrijeme bilo u običaju da mu'allimu nazivaju hodžinca. Kako se iz prijedloga za odlikovanje da pročitati imala je sina Mustafu, koji se bavio trgovinom i u njoj bankrotirao, pa je i majku doveo u težak (hrđav) položaj.

Prema riječima Devlet-hanume Nalbantić (76) iz Sarajeva, koja je porijeklom iz Rogatice gdje je pohađala mekteb, tadanji mu'allim hafiz Muhammed-ef. Zagorica uobičavao bi od djece zatražiti da se učenjem Fatihe, poslije nastave, sjete bule Jamakovićke. Što znači da ona, dvadesetih godina ovog stoljeća, nije bila među živima, ali da je njen glas i ugled u rogatičkoj muslimanskoj sredini i dalje bio živ.

Zanimljivo je da je negdje u isto vrijeme (1892-1894) u Sarajevu na Muslimanskoj višoj djevojačkoj školi, predavala Uzejfa-hanuma Jabučar, ali je to sigurno druga osoba.

Rodbine ili potomaka Uzejfa-hanume Jamakovića postoji još u Rogatici i okolini, a neki su nastanjeni i u Sarajevu.

Nepostojanje podataka, padanje u anonimnost i zaborav, zaslužnih ljudi i žena, za našu muslimansku pismenost i obrazovanost, ukazuje na nasušnu potrebu Islamske zajednice, a u njoj *ilmije* naročito da se sačini jedna *monografija uleme* (inteligencije), od najstarijih vremena do danas, za šta postoje realne materijalne i kadrovske pretpostavke i mogućnosti.

Ako je austro-ugarska vlast kao strana i nemuslimanska nalazila za shodno i potrebno da pohvali trud, rad i pregalaštvo jedne mu'allime u provinciji, i vrjednuje njen doprinos prosvjeti i kulturi, čak konkurentskoj orijentalnoj, kakva je u tom smislu tek obaveza IZ prema radu i trudu mu'allima koji s ljubavlju obavljaju svoj, kod Boga i ljudi, odgovoran posao. Možda bi bilo interesantno da napr. udruženje Ilmije osnuje svoje žensko-mu'allimsko krilo, koje bi ponijelo ime neke čuvene muslimanske prosvjetiteljke (Uzejfa-hanume, Fatma-hanume, itd.). Bilo bi zanimljivo uspostaviti i neku godišnju nagradu pod njihovim imenom, koja bila dodjeljivana najvrijednijoj mu'allimi, učenici Medrese ili studentici Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu.

Prilog 17

KASUMOVIĆ, AZRA

ODIJEVANJE MUSLIMANKE. (POVODOM IZLOŽBE ODJEVNIH PREDMETA ZA MUSLIMANKE U ORGANIZACIJI UREDA ZA ŽENE VISOKOG SAUDIJSKOG KOMITETA ZA POMOĆ BiH)

MUALLIM

VOL. IV, BR. 23, STR. 20.

1994.

U periodu od 1.8.—1.9.94. u prostorijama Ureda za žene VSK održana je izložba odjevnih predmeta za muslimanke. Tom prilikom su izloženi odjevni predmeti i prikazani posjetioci — ženama na način primjeren stilu življenja muslimanki i primjeren njihovom ukusu koji se formira u tragu slijeđenja Upute Kur'ana i Sunneta Božijeg poslanika s.a.v.s. U tom smislu smo se opredijelili za termin izložba i za stil izložbe jer smatramo da izlaganje ovih odjevnih predmeta u stilu modne revije (kako je to već u dva navrata izvedeno na drugim mjestima) ustvari predstavlja lošu kopiju onih uobičajenih modnih revija koje su plasirale modu i ono što se pod tim pojmom podrazumijeva. Naime, termin moda obilježava stil ponašanja, držanja, odijevanja primjeren onima koji slijede stil ponašanja po mjeri strasti i poriva, a ne po mjeri ograničavajućih Bogom datih normi ponašanja i odijevanja koje su muslimani dužni prihvatiti i slijediti. Dakle, kada se radi o modi tu nema konstantnih normi u smislu utvrđenih pravila odijevanja. Ono što je u modi konstantno jeste pravilo da nema pravila i da su poželjne sve moguće vratolomije i rješenja u smislu postizanja atraktivnosti i isticanja tjelesnih draži. **Prema tome, govoriti o modi i modnoj reviji za onaj krug žena koje prihvataju Uputu Kur'ana kao opredjeljujući faktor u svom životu odnosno u organizaciji svog stila življenja nema smisla, jer islam ima svoje konstante koje uz lokalna obilježja imaju univerzalni smisao i ne plasiraju se putem bilo kakvih »revija«!** A žene muslimanke taj stil prihvataju po slobodnoj volji onako kao što prihvataju i ograničavajuće norme koje su Allahovom Uputom i Poslanikovim sunnetom sugerirane. Budući da to one prihvataju po slobodnoj volji i sopstvenom izboru i da iza toga ne stoji nikakav interes osim želje da se postigne Allahovo zadovoljstvo one su onda u osnovi rasterećene i slobodne od bilo koje manipulacije ukusima i od profiterstva po osnovi te manipulacije kakvo je primjereno kreatorima mode, modnih trendova i revija diljem svijeta. Kreatori mode manipuliraju osobom koja modu i modne trendove prihvata, porobljavu joj svijest i nameću joj da se bavi nekim sporednim, beznačajnim stvarima umjesto da se bavi onim što jeste istinska svrha ljudskog življenja. Praćenje mode jeste izvor stalnog nemira jer nikad ne nalazite sigurno tlo. A cilj islamske organizacije života jeste postizanje mira i stabilnosti a do te stabilnosti se stiže oslanjanjem na trajne Bogom određene vrijednosti i norme ponašanja i življenja. Prema tome, u jednoj islamskoj organizaciji života nema mjesta osim modelima življenja i razmišljanja koji su u suprotnosti sa porukama Objave i sunnetom Božijeg Poslanika. Islamskom stilu življenja i vjernicima koji su izabrali da se pokoravaju Allahu i Njegovom poslaniku ne odgovara, dakle, ne odgovara dakle,

ništa od ukrasa. Vanjska odjeća može biti riješena na slijedeće načine:

- Da se sastoji od jednog velikog prekrivača koji se od glave spušta u kosoj liniji i prekriva joj grudi i tijelo do iznad koljena sa širokom suknjom ispod toga.
- Da vanjski dio odjeće žene zamotava kao jedan veliki omotač u vidu abaje.
- Da vanjska odjeća bude u vidu jednog širokog mantila i opet obaveznog velikog prekrivača za glavu koji mora da pada preko grudi.

Na unutrašnjoj odjeći mogu biti zastupljeni svi materijali, ukrasi, boje a što se tiče vanjske odjeće ona mora biti bez ikakvih ukrasa, ne smije biti jarkih boja niti prozirna, odnosno mora biti široka i prostrana. Prema tome osnovni uvjet islamskog odijevanja žene jeste da odjeća prekriva cijelo tijelo, da nije tijesna i ne ističe crte tijela, da nije napadnih boja.

Propisi islamskog odijevanja su jasni. **Da li će Bosanka vjernica prihvatiti kao svoj stil odijevanja odjeću koju sada praktikuje i koja djelimično zadovoljava neke norme islamskog odijevanja koja predstavlja veliki pomak u odnosu na kratke suknjice, strukirane prozirne bluze, kratke rukavice ili će prihvatiti vanjsku odjeću koja je po propisu zamotova zavisi od stepena njenog vjerovanja, njene zrelosti, odnosa spram ovog svijeta i stepena želje da postigne Božije zadovoljstvo.**

Besplatno šivenje

Ured za žene VSK-a, Bjelave 4, je organizirao besplatno šivenje za radnice, srednjoškolke, studentice i druge djevojke koje praktikuju islamski način odijevanja odnosno koje bi to željele praktikovati.

Azra Kasumović,
Rukovodilac ureda za žene

Prilog 18**KUJOVIĆ, MINA****KO SU BILE NASTAVNICE U MUSLIMANSKOJ OSNOVNOJ ŠKOLI I VIŠOJ DJEVOJAČKOJ NARODNOJ ŠKOLI U SARAJEVU (1894. - 1918.)¹****NOVI MUALLIM****VOL. VI, BR. 21, STR. 48-55.****2005.****Iz sažetka rada:**

Četiri decenije austrougarskog upravljanja u Bosni i Hercegovini predstavljaju značajan period u novijoj bosanskohercegovačkoj historiji, kako političkoj, ekonomskoj i kulturnoj, tako i prosvjetnoj. Austrougarska administracija tokom uprave u Bosni i Hercegovini (1878.-1918.) posebnu je pažnju posvećivala domaćem školstvu, naročito osnovnom. Školovanjem mladih ljudi, željela ih je odgajati u duhu odanosti dinastiji Habzburga i njihovoj monarhiji. Već u junu 1899. su otvorene interkonfesionalne osnovne škole, koje su trebale obuhvatiti i muslimansku djecu. Ove škole su radile pod nazivom narodne osnovne škole, a finansirala ih je iz svoga godišnjeg proračuna Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu.

Odnos bošnjačkog muslimanskog stanovništva, za razliku od pripadnika ostalih naroda u Bosni i Hercegovini, prema ovim narodnim osnovnim školama je bio negativan, pa su ih muslimanska djeca samo izuzetno pohađala. Jer, Bošnjaci su se nakon okupacije Bosne i Hercegovine našli u sasvim drugom kulturnom, vjerskom i društvenom okruženju. Sada su se, umjesto istočne i islamske kulture i civilizacije, morali prilagođavati na potpuno novi način života, što je išlo veoma teško i sporo. U svojoj većini, muslimansko stanovništvo je ostalo nepovjerljivo prema okupacionoj upravi i novom školskom sistemu. Oni su austrougarskom okupatoru pružali otpor naročito kroz čuvanje življenja prema islamskim uzusima, pa su ignorirali sve što je zapadno, evropsko, odnosno „švapsko“ i općenito kršćansko. Ovo podrazumijeva veliki otpor prema školovanju muslimanske djece u državnim školama, a posebno ženske djece. Uporno su čuvali islamsko-osmanski sistem školovanja, koji je podrazumijevao školovanje muške djece u mektebima i medresama i rijetko ženske, ali odvojeno. Iz mekteba su djeca izlazila polupismena, jer su bila osposobljena za čitanje i učenje kur'anskih tekstova i poznavanje islamskih vjerskih propisa, dok od svjetovnih predmeta nisu ništa učili. Zbog toga je procent nepismenog stanovništva bio izuzetno visok jer vjerske škole (mektebi i mektebi iptidaije – reformirani mektebi) nisu pružale opismenjavanje na latiničnom pismu ni udžbenike na bosanskom jeziku.

Ništa bitno se nije mijenjalo u sistemu rada bošnjačkih vjerskih škola, osim što je omogućeno i ženskoj djeci, istina u malom broju, da mogu pohađati muslimansku žensku osnovnu školu. Kako muslimanske djevojčice zbog pokrivanja i tradicije nisu pohađale djevojačke škole koje su već 1897. otvorene u Sarajevu, Mostaru i Banjoj Luci kao petorazredne škole, za njih je,

1 Ovdje donosimo odabrane dijelove teksta (op. prir.).

1894. godine, u Sarajevu otvoren trogodišnji kurs, na kome su se muslimanske djevojčice od 7 do 14 godina učile čitanju, latiničnom pismu, računu i ženskom ručnom radu. Ovaj kurs je Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, 1897. godine, promijenila u Muslimansku djevojačku osnovnu školu. Na školi su, sve predmete osim vjeronauke, predavale učiteljice koje je plaćala Zemaljska vlada.

Četverorazredna Muslimanska djevojačka narodna osnovna škola u Sarajevu, odlukom Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu 1901. godine, produžena je za tri godine, kao produžni trogodišnji tečaj sa svrhom obrazovanja učiteljica muslimanki za niže muslimanske osnovne škole. Nastavni plan produžnog tečaja je odgovarao ostalim trirazrednim djevojačkim školama. Troškovi za školu i nastavno osoblje su podmirivani iz državne kase, a Vladin povjerenik za grad Sarajevo je imao pravo kontrole u svim segmentima rada, a naročito je bio zadužen za ocjenjivanje nastavnica i učiteljica. Pomoćne učiteljice su radile besplatno, dok su one koje su podučavale djecu iz redovne nastave imale 1.600 kruna godišnju plaću, a 1.200 kruna hodže (vjeroučitelji) i one nastavnice koje su djecu podučavale ručnom radu i domaćinstvu. Izbor hodža-vjeroučitelja su određivale „nadležne vjerske vlasti.“

(...)

Muslimanska osnovna i Viša djevojačka narodna škola nalazila se u Turhanovoj ulici, a raspolagala je skromno opremljenim učionicama. To je bila treća lokacija Muslimanske osnovne škole. Prvo je bila smještena u iznajmljenoj kući u Jahja-pašinoj ulici (Glodin sokak 5), a zatim u Kečinoj na broju 5 (iznajmljena porodična kuća Safvet-bega Bašagića) i na kraju u Toromanovoj ulici.

Roditeljima djevojčica je ručni rad bio najbitniji. Učenice su, dok su radile ručni rad, sjedile na podu u učionicama u kojima su ostala djeca imala nastavu iz nekih drugih predmeta.

Škola je nastavila sa radom i nakon Prvog svjetskog rata sa istim nastavnicima i istim nastavnim planom, koji je bio identičan nastavnim planovima ostalih djevojačkih škola.

(...)

U Arhivu Bosne i Hercegovine, u Zbirci dosjeka Vladinih službenika, pronašli smo dosjee za 14 učiteljica/nastavnica i 2 vjeroučitelja, dok za 4 učiteljice/nastavnice (Rasema Bisić, Ivka Jaković, Anka Seidel i Jelena Tandarić, direktorica škole od 1912. do 1917.) u personalnoj dokumentaciji postoje samo zakletve, a za direktora Edhema Mulabdića nema nikakvih podataka.

Donosimo kratke biografske podatke iz personalnih dosjeka: datum i mjesto rođenja, narodnost i vjeroispovijest te završene škole i kratke izvode iz lista ocjenjivanja za 2 vjeroučitelja i 14 nastavnica/ učiteljica...

Prilog 19**KUJRAKOVIĆ, NUSRET****ISLAMSKA ZAJEDNICA I MUSLIMANSKO ŽENSKO PITANJE U BOSNI I HERCEGOVINI IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA****PREGLED****VOL. 3, STR. 101-121.****2009.****Iz sažetka rada:**

Ovaj rad bavi se odnosom Islamske zajednice prema muslimanskom ženskom pitanju u Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata (1918-1941). U međuratnom periodu Islamska zajednica je bila vrlo značajna institucija, koja je u sudbonosnim trenucima za Bošnjake bila glavni oslonac i zaštita. Zato je odnos Islamske zajednice prema ovom pitanju imao veoma važan utjecaj na njegovo razrješenje.

(...)

U navedenom razdoblju, bošnjačka (muslimanska) inteligencija, koja se podijelila na tradicionaliste i moderniste, razmatrala je sljedeće aspekte muslimanskog ženskog pitanja: tradicionalna nošnja bosanske muslimanke – hidžab, kulturna i obrazovna emancipacija, učešće muslimanke u javnom životu, karakter bošnjačkog ženskog pitanja, prava žene u islamu i zaposlenje i rad izvan kuće. Islamska zajednica je zastupala tradicionalistički pravac ili pristup problematici muslimanskog/bošnjačkog ženskog pitanja. Svi njeni organi i ustanove iskazali su institucionalno jedinstvo. Reformiranje i moderniziranje islamske i muslimanske prakse moguće je samo u okvirima šerijata. Modernistički pravac promovira reformiranje socijalne i statusne pozicije muslimanke.

Ulemanska inteligencija (vjerski službenici) podijelila se na dva tabora: tradicionaliste i vjerske moderniste. Najpoznatiji vjerski modernist bio je reis Džemaludin Čaušević.

Islamska zajednica je zastupala tezu da je žensko pitanje isključivo vjersko i etičko pitanje. Svakako, ono je i nacionalno u određenoj mjeri, ako se vjera i islamska tradicija podrazumijevaju kao bitne komponente bošnjačkog nacionaliteta i individualiteta. Po mišljenju Islamske zajednice, moralni i obrazovni aspekt muslimanskog ženskog pitanja bio je na prvom mjestu.

Prilog 20**ABDELLATIF, OMAJA I OTTAWAY, MARINA****ŽENE U ISLAMSKIM POKRETIMA: KA ISLAMSKOM MODELU ŽENSKOG
AKTIVIZMA****NOVI MUALLIM****VOL. X, BR. 39, STR. 83-89.****2009.****Iz sažetka rada:**

Žene su počele da igraju veću ulogu u oblikovanju politika islamističkih političkih pokreta na Bliskom Istoku. Dokazi koji su u porastu pokazuju da su žene aktivistkinje napravile značajan prodor u islamističkim pokretima formirajući jake ženske ogranke i probijajući se ka širem političkom učešću i predstavljanju i u višem ešalonu pokreta kao cjeline. Iako žene u ovim pokretima poriču da usvajaju zapadni – stil feminističkih programa i da ustvari ostaju dosta posvećene očuvanjem islamskih vrijednosti, mnoge izražavaju svoje nezadovoljstvo činjenicom da je njihov portfolij ograničen na ženskim ograncima njihovih pokreta. One žele da budu viđene kao potencijalni lideri, a ne samo pješadija organizacije, i one se u mnogim zemljama zalažu za promjene u pokretu. U nekom pogledu, ženski zahtjevi za veće priznanje važnosti njihove uloge u služenju islamskom cilju postaju i borba za ženska prava i jednakost u širem smislu, kao što je slučaj i sa ženskim aktivizmom u drugim političkim pokretima u drugim zemljama.

Mi smo obavile intervju sa ženama pripadnicama Hizbulaha u Libanu i Muslimanske braće u Egiptu kao i manje formalne konverzacije sa ženama aktivistkinjama u Maroku, Kuvajtu i drugim zemljama. Njihovi odgovori pokazuju da postoje previranja i diskusije među islamističkim ženama. Ishod ovih rasprava koje su u toku još su uvijek neizvjesne i nije sigurno da li i učesnici sami znaju koliko će daleko da se razviju i ostvare njihove ideje. Ali je sigurno da je ženski politički aktivizam u islamističkim pokretima rastući fenomen kojeg treba blisko posmatrati.

Ideja da islamistička žena igra značajniju ulogu u pokretima kojima pripada i tako kroz njihovo učešće one mogu da definišu novi oblik islamističkog aktivizma ili čak feminizma je u suprotnosti sa gledištem obično viđenim na Zapadu. Tako, opšta je pretpostavka da se bitka za ženska prava vodi od strane sekularnih, modernih organizacija, a ne od islamističkih pokreta koji predstavljaju dio tradicije koji su historijski tlačili žene. Ideja da žene u islamističkim pokretima mogu da doprinesu ženskim pravima je takođe odbačena kao smiješna i protivna zdravom razumu od strane većine sekularnih arapskih feministkinja. Mnoge žestoke diskusije su se pojavile na međunarodnim skupovima ženskih organizacija koje se bave ovim pitanjima. Ali mnogi islamistički pokreti danas krče novo tlo u pogledu njihovog pogleda na politiku i društvo i uzdizanje ženskog aktivizma je dio ove obnove. Iskustvo iz prošlosti nije neminovno i pokazatelj budućih pozicija.

Značaj žena u islamističkim pokretima izgleda pomalo začuđujuće u pogledu činjenice da su

se islamistički pokreti u mnogim zemljama suprostavljali zakonodavstvu koje daje više prava ženama na osnovu činjenice da su u suprotnosti sa postulatima Islama. Islamske organizacije u Kuvajtu vode dugu, premda krajnje neuspješnu, borbu protiv ženskog prava glasa. Marokanska Partija za pravo i razvoj, jedna od najumjerenijih i najpragmatičnijih među islamističkim pokretima, prvobitno se opirala reformi personalnog zakona, iako je na kraju to prihvatila kada je zakon donesen 2004. godine. Ključna uloga koju žene imaju u islamističkim organizacijama je razumljiva, imajući na umu činjenicu da islamistički pokreti daju značaj izgradnji čvrste organizacije, plasiranju vlastite poruke većem segmentu društva, i obezbjeđivanju finansijske podrške i zdravstvenih usluga te pružanje obrazovnih usluga onima koji ga trebaju preko njihove mreže humanitarnih organizacija. U zemljama gdje postoji univerzalno pravo glasa, političke organizacije moraju se odnositi prema ženama isto kao i prema muškarcima, tako da oni trebaju ženske aktiviste kao i muške. Islamističke partije u mnogim zemljama shvataju da u političkim sistemima zasnovanim na izborima gdje je ženama dozvoljeno da glasaju, ženski kandidati mogu pomoći islamističkim partijama da pobjede. Neke islamističke partije su već kandidirale ili planiraju kandidovati žene.

Štaviše, mišljenje većine islamističkih pokreta o pravima žene se mijenjaju. Predstavnici islamističkih pokreta sada stalno ističu njihovu privrženost pravima žena – ukoliko se ova prava nalaze u okviru islamskih normi. Ovo formulisanje je krajnje neodređeno i nimalo ne umanjuje zabrinutost sekularnih Arapa i Zapada, posebno s obzirom da žene u islamističkim pokretima uvijek nose mahramu (hidžab). Čak i kad tvrdnja o poštivanju ženskih prava ne uvjeri svakoga, one predstavljaju priznanje islamističkih vođa da je nemoguće u današnjem svijetu dobiti međunarodni legitimitet bez formalnog prihvatanja prava žene. Ne treba puno vremena istraživačima da otkriju da ima mnogo jakih ličnosti i odlučnih pojedinaca sa marom, naoko ne-eksponiranih u islamističkim pokretima.

Veća prisutnost islamističkog ženskog aktivizma je fenomen koji zaslužuje bližu pažnju i istraživanje. U najmanjem, to pomaže objašnjenju načina rada islamističkih partija i kako su one dosegle do ostalog stanovništva. Organizovane žene igraju značajnu ulogu u islamističkim pokretima da se šire i dalje. Ali značaj ženskog aktivizma ide dalje. Ako se pokrene islamistički pokret za ženska prava – a postoje indicije da se to može desiti – takav pokret ima potencijala da dođe do velikog broja žena. Sekularne ženske nevladine organizacije, vođene obrazovanim ženama, imaju vrlo ograničen uticaj izvan urbane sredine iz koje one dolaze. Islamistički pokreti, u suprotnom, su se dokazali da se prilagođavaju i da djeluju kroz šire slojeve društva. Ako žene aktivisti postanu više utjecajne, islamistički pokreti bi mogli postati značajniji instrumenat – moguće i najvažniji instrumenat – za promociju prava kod arapskih žena.

Prilog 21**TAHIROVIĆ, SENADA****MUSLIMANSKA TEOLOGINJA U BH. DRUŠTVU - POZICIJA I ULOGA****NOVI MUALLIM****VOL. X, BR. 40, STR. 26-35.****2009.****Iz zaključka rada:**

Na kraju, želim kratko izdvojiti najvažnije zaključke do kojih me je dovelo ovo dijelom teorijsko, a dijelom praktično istraživanje:

1. Muslimanska konstitutivna tradicija načelno ne pravi nikakve razlike među ljudima, što se svakako odnosi i na rodne razlike. Ljudi se, bez obzira na spol, međusobno razlikuju jedino po stepenu svijesti o Bogu, odnosno bogobožnosti.
2. Muslimanska interpretativna tradicija kroz povijest je uglavnom odražavala „mušku“ perspektivu, i bila izrazito patrijarhalna.
3. Bez obzira na to, u dobrom dijelu historije islama posebno do 15. stoljeća naše ere, žene koje su izrazito dobro vladale teologijom nalazile su načina da se društveno i naučno angažiraju, što do danas nije dovoljno istraženo ni poznato.
4. Na području Bosne i Hercegovine teološki obrazovni ambijent je već odavno naklonjen ženama kojima je omogućeno da stiču teološko znanje i obrazovanje, uključujući i odgovarajuće akademske titule jednako kao i muškarci.
5. Najveći broj žena koje završe islamski teološki studij u Bosni i Hercegovini nalaze radni angažman u osnovnim i srednjim školama kao nastavnice i profesorice vjeronauke.
6. Broj žena na značajnim pozicijama unutar Islamske zajednice skoro je zanemarljiv. Odgovornost za to snose ne samo aktuelne strukture vrha Islamske zajednice koje nisu dovoljno senzibilizirane za otvaranje prostora „ženskom“ djelovanju, nego i same teologinje koje ne „osvajaju“ prostor i prilike za javni i naučni angažman koje su im nadohvat ruke.

Prilog 22**DURMIŠEVIĆ, BEHIJA****TEMATIZACIJA PITANJA ŽENE U BOŠNJAČKOM RAZUMIJEVANJU ISLAMA U XX STOLJEĆU****NOVI MUALLIM****VOL. X, BR. 42, STR. 70-73.****2009.****Sažetak rada:**

Dvadeseto stoljeće na općoj i filozofskoj razini postavilo je pitanje identiteta muškaraca i žena kroz kritičko preispitivanje obrazaca kulture i utjecaja tradicije i religije na položaj žene u društvu i državi. Viđena očima drukčijeg religijskog i kulturnog iskustva, žena u islamu je označena kao žrtva, potlačena i gurnuta u sjenu muškarca do granica nevidljivog. Odgovor na ove optužbe unutar samog bošnjačkog korpusa i među bošnjačkom ulemom u prvim desetljećima XX stoljeća, ogledao se u debati kojom su se trebala razlučiti prava koja Kur'an daje ženama od kulturne prakse i običaja koji se pozivaju na islam u uskraćivanju tih prava. Godine 1936. Husejn ef. Đozo u *Novom Beharu* piše da su se žene širom svijeta, nadahnute idejama i načelima koje je proklamovao Novi vijek, pojavile na pozornici života, tražeći ravnopravnost s muškarcima u svim granama ljudske djelatnosti. Tako je i muslimanska žena aktivno stupila u ovu borbu sa zahtjevom da joj se dozvoli da otkrije lice.

Dok su tradicionalni krugovi zastupali patrijarhalni pristup u rješavanju ovog zahtjeva, ističući stav da je muškarac hranilac porodice te da se žena treba zadovoljiti ulogom domaćice i majke, Husejn ef. Đozo i njemu bliski saradnici, sve vrijeme svog javnog angažmana, u pismenim i usmenim nastupima, naglašavali su da je ženi muslimanki potrebno obrazovanje jednako kao i muškarcu. Kazivali su da joj je potrebno poznavanje islamske nauke i islamskih propisa, ali da su joj istovremeno otvorena vrata za sticanje društvenih, političkih, privrednih i akademskih funkcija i zvanja.

Ključne riječi: žena, islam, tradicija, obrazovanje, emancipacija, imetak, suvremenost, politika

PRILOZI ZA ISTRAŽIVANJE SOCIOKULTURNOG POLOŽAJA ŽENE U BiH: IZABRANA BIBLIOGRAFIJA (1900-2010)

DTP
Meliha Rifatbegović-Haskić

ŠTAMPA
Dobra knjiga d.o.o.

TIRAŽ
700

Zabranjeno umnožavanje u komercijalne svrhe.
Knjiga je u elektronskom obliku dostupna na www.nahla.ba

IZDAVANJE OVE BIBLIOGRAFIJE PODRŽALO JE FEDERALNO MINISTARSTVO
OBRAZOVANJA I NAUKE.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

305-055.2:930.85(497.6)
016:[655.4:305-055.2(497.6)]

PRILOZI za istraživanje sociokulturnog položaja
žene u BiH : izabrana bibliografija : (1910-2010)
/ [autorice Fahira Fejzić-Čengić ... [et al.]. -
Sarajevo : Centar za edukaciju i istraživanje
Nahla, 2011. - 170 str. ; 24 cm

ISBN 978-9958-671-00-5
1. Fejzić-Čengić, Fahira
COBISS.BH-ID 19184390

IZ RECENZIJE

Po svom konceptu, ova knjiga daje pregled veoma važnog dijela publikacija i radova o ženi u BiH, posebno muslimanki, te će biti od neizmjerne pomoći istraživačima i svima onima koji su zainteresovani za društveni položaj žene u BiH. Ona će, sigurno, služiti i kao dokument o jednom vremenu i svjedočiti o promjenama u stvarnosti BiH, ali i u diskursu o ženi u ovoj zemlji na Balkanu. Ovo tim prije što ova knjiga sadrži u svom dodatku i pune tekstove odabranih članaka o muslimankama iz periodike te, na taj način, pored bibliografije sadrži i jednu vrstu antologije. U tom smislu, ja cijelom istraživačkom timu upućujem iskrene čestitke, a knjigu sa zadovoljstvom preporučujem za štampu.

Prof. dr. Fikret Karčić

